

IGNÁT HERRMANN

BLEDNOUCÍ OBRÁZKY.

II.

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

Sebrané spisy Ignáta Herrmanna.

I. **BLEDNOUCÍ OBRÁZKY.** Vzpomínky nejstarší a drobné episody z maloměstské kroniky. Vydání čtvrté. 325 stran. Kč 35·—

II. **OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA.** Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Vydání čtrnácté 1927, 424 stran. „ 35·—

III. **TCHÁN KONDELÍK A ZEŤ VEJVARA.** (Pokračování Otce Kondelíka.) Vydání desáté. 464 stran. „ 40·—

IV. **Z CHUDÉHO KALAMÁŘE.** Drobné náčrty. Vydání páté. **PRAŽSKÉ FIGURKY.** Rázové obrázky ze života. Vydání páté. **PAN MELICHAR.** Obrázek z »tiché« pražské domácnosti. Vydání páté. 453 stran. „ 30·—

V. **Z PRAŽSKÝCH ZÁKOUTÍ.** Humorist. a rázovité obrázky ze života. Vydání čtvrté. 224 stran. „ 15·—

VI. **STAŘÍ MLÁDENCI.** Humorné obrázky ze života »přespočetných«. Čtvrté vydání. 225 stran. „ 16·—

VII.—VIII. **U SNĚDENÉHO KRÁMU.** Líčení z pražského života. Část I. a II., část III. a IV. Vyd. sedmé. I. Kč 25·—, II. „ 30·—

IX. **BODŘÍ PRAŽANÉ.** Postavičky z pražských zdí a ulic. Vydání čtvrté. 300 stran. „ 28·50

X. **RODINY A RODINKY.** Drobné výjevy z pražského života. Vydání druhé. 264 stran. „ 18·—

XI. **DVĚ PRAŽSKÉ IDYLLY.** Vydání čtvrté. 224 stran. „ 21·—

XII. **DOMÁCÍ ŠTĚSTÍ.** Dva stínové obrazy z manželského života. Vydání třetí. 220 stran. „ 20·—

XIII. **ŽENITBA PÁNĚ KARAFIÁTOVA** a jiné povídky staromládenecké. Vydání druhé. 272 stran. „ 20·—

XIV. **PÁTÉ PŘES DEVÁTÉ.** Třicet nedělních povídek. Vydání čtvrté. 305 stran. „ 25·50

XV. **ZTŘEŠTĚNÉ HISTORKY.** (Chráněnka. — Pouhé smyšlenky. — Strašidelné. — „Amerikánské“.) Čtvrté vydání. 344 stran. „ 28·50

XVI. **KANCELÁŘSKÝ PRACH. — SMÍŠENÉ ZBOŽÍ.** Drobné črty z ovzduší kancelářského a kupeckého. Vydání druhé. 340 str. „ 20·—

XVII. **FOXL-VOŘÍŠEK A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** Vydání čtvrté. 180 stran. „ 16·—

XVIII. **BURLESKY.** Vydání třetí. 228 stran. „ 19·50

XIX. **Z PAMĚTÍ STARÉHO MRZOUTA A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** (Povídky o paní Angelině Knedlhansové, bývalé kvartýrské. — Mládenci a ženichové.) Vydání druhé. 294 stran. „ 14·—

XX. **O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.** Díl I. O literátech, umělcích a hercích. — Dvě vzpomínky zcela intimní. Vydání druhé. 256 stran. „ 24·—

XXI. **PŘÍBĚH DUŠIČKOVÝ.** Rodinná historka z let sedmdesátých. Vydání druhé. 224 stran. „ 21·50

XXII. **Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY, písaře při výpomocném úřadě.** Díl prvý. 263 stran. Čtvrté vydání. „ 21·—

XXIII. **Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY.** Díl druhý. 288 stran. Čtvrté vydání. „ 23·—

XXIV.—XXV. VDAVKY NANYNKY KULICHOVY A CO SE KOLEM NICH SBĚHLO. Páté vydání. Kč 56·—

XXVI. EVIČKA A JINÉ VÝJEVY RODINNÉ. Vyd. druhé. „ 18·—

XXVII.—XXVIII. DROBNÍ LIDÉ. I. a II díl. Vydání čtvrté. Cena obou dílů „ 56·—

XXIX. PŘED PADESÁTI LETY. I. díl. „ 20·—

XXX. PŘED PADESÁTI LETY. II. díl. „ 24·—

XXXI. MUŽ BEZ TŘINÁCTKY a jiné povídky nedělní. „ 18·—

XXXII. PŘED PADESÁTI LETY. III. díl. „ 24·—

XXXIII. O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH. Kniha drobných vzpomínek. II. díl.

Samostatně vydáno:

KDYŽ SI NÁŠ DĚDEČEK BABIČKU BRAL. „ 4·50

JÍRA ZBOJNÍK, knížka pro velké i malé. Brož. Kč 12·—, v pergamenové vazbě „ 48·—

LIDIČKY A ZVIŘÁTKA. Ilustroval Prokop Laichter. Nákladem F. Topiče 1926. „ 32·—

MANŽELOVA PŘÍTELKYNĚ. Žert z mladé domácnosti o jednom jednání. (Divadelní bibliotéky Pospíšilovy svazek 183., obsahuje též aktovku Karla Šípka: Starší závazky.)

TOBIÁŠKŮV ŠTĚDRÝ DEN A NĚKOLIK ŽERTOVNÝCH POVÍDEK O ZVIŘÁTKÁCH. U F. Topiče v Praze. (Osení, knihy mladých čtenářů, svazek 19.) Třetí vydání 1915. „ 6·50

PŘÍBĚH JEDNOHO DNE. Všední pražská historka z doby nedávné. Třetí vydání.

VÁNOČNÍ KOLEDY. Drobné historky vánoční a sylvestrovské. Druhé vydání.

Z POVÍDEK NEDĚLNÍHO KRONIKÁŘE. Deset kratších i delších historek. 230 stran.

ARTUR A LEONTYNA. Pražský příběh z doby nedávné. 264 stran.

FELÍČKŮV ROMÁN. Dva díly. Celkem 462 stran.

K-KE-KU. Podivný přelud zrakový i sluchový a trochu mluvnice pro všeobecnou potřebu.

Překlady do polštiny:

OJCIEC KONDELIK I NARZECZONY WEJWARA. Za pozwoleniem autora z czeskiego przełożył Pawel Laskowski. (Biblioteka dzieł wyborowych. No. 257—259.) Ve Varšavě 1903. Druhé vydání 1924.

TEŚĆ KONDELIK I ZIEĆ WEJWARA. Z czeskiego przetłomaczyła Kazimiera Uhlenfeld. (Biblioteka dzieł wyborowych 736—738.) Ve Varšavě 1912.

ZJEDZONY SKLEP. (U snědeného krámu.) Do polštiny přeložil Adam Lach. »Dziennik dla wszystkich« ve Varšavě 1905.

Překlady do charvatštiny:

DOMAĆA SREĆA. (Domácí štěstí.) Dvie slike iz brašnoga života. Přeložil Makso Kuntarić. »Národne novine« v Záhřebě, září-listopad 1905.

OSVETA ZALJUBLJENOGA I DRUGE HUMORESKE. V Záhřebě 1917.

Do holandštiny:

VADER KONDELIK EN BRUIDEGOM WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager gezin. Naar het Boheemsch door S.J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. Amsterdam, H. J. W Becht 1909.

SCHOONVADER KONDELIK EN SCHOONZOON WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager familie. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave, Amsterdam, H. J. W. Becht 1911.

MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Geautoriseerde vertalin van Jo Arenberg. V amsterodamském denníku Het Volk v listopadu 1912.

KINDERLOOS. (Bezdětná.) **MIJNHEER MELCHIOR.** (Pan Melichar.) Naar het Boheemsch van Ignát Herrmann (Schrijver van Vader Kondelik en bruidegom Wejwara, enz.) door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. 185 stran. Amsterdam. H. J. W. Becht, v listopadu 1914.

DE IDYLLE VAN MIJNHEER POTÁPKA. V denníku Het Volk. Amsterodam 1923.

Do slovinštiny:

OČE KONDELIK IN ŽENIN VEJVARA. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil Stanko Svetina. »Narodni Dnevnik« v Celju (Štyrsko), 1910.

TAST KONDELIK IN ZET VEJVARA. (Tchán Kondelík a zeť Vejvara.) Poslovenil Stanko Svetina. »Narodní dnevnik« v Celju (Štyrsko), v podzimu 1910.

IVANČKOV SVETI VEČER IN NEKOLIKO VESELIH POVESTIC O ŽIVALCAH. (Tobiášků̊v štědrý den atd.) Prevel iz češčine dr. Fran Bradač. Lublaň 1923.

KAKO SE JE KULICHOVA NANINKA MOŽILA IN KAJ SE JE OKOLI NJE SPLETLO. (Vdavky Nanynky Kulichovy.) Poslovenil Dr. Bradač. Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Lublani. (V tisku.)

Do franštiny:

MONSIEUR KONDELIK ET SON FUTUR GENDRE. (Otec Kondelík a ženich Vejvara.) Přeložil J. L. Chollet. »Gazette de Prague« 1923.

Do angličtiny:

CHILDLESS. (Bezdětná.) Ve sbírce The world's classics (Selected Czech tales, Oxford university press). Přeložila Marie Buschova, 1925.

Do němčiny:

HERR MELCHIOR. (Pan Melichar.) **DER FRATER AUS PODSKAL.** (Fráter z Podskalí.) **DER TONI LIEFERT.** (Tonda odvádí.) Deutsch von Johann Michael. »Prager Zeitung« 1896—7.

VATER KONDELIK UND BRÄUTIGAM WEJWARA. Kleine Episoden aus dem geordneten Haushalte einer Prager Bürgerfamilie. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tluchoř. Berlin, Dr. Franz Ledermann, 1907. Dva svazky.

SCHWIEGERVATER KONDELIK UND SCHWIEGERSOHN WEJWARA. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tluchoř. Berlin. A. W. Hayn's Erben, 1911.

AUSGEWÄHLTE GESCHICHTEN von Ignát Herrmann. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Annie Auředníček. (Slavische Romanbibliothek, Band X.) Prag, Verlag von J. Otto, 1908.

ZWEI PRAGER IDYLLEN. (Dvě pražské idylly.) Přeložila Klára Hübschová. »Union« v Praze, únor-květen 1910.

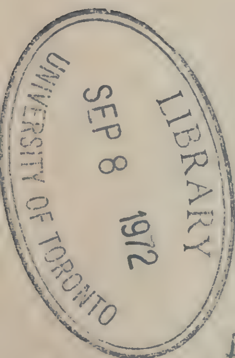
HÄUSLICHES GLÜCK. (Domácí štěstí.) Autorisovaný překlad Em. Schicka. »Union« v Praze, 1911. Též samostatně nákladem Ed. Beauforta.

FOXL-SPITZ und andere kurzweilige Geschichten. (Foxl-Voříšek.) Autorisovaný překlad Viktora Nesslera. »Union« v Praze, prosinec 1913 — březen 1914.

SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

DÍL XXXIV.

BLEDNOUCÍ OBRÁZKY

DÍL II.

PRVÉ KNIŽNÍ VYDÁNÍ

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

BLEDNOUCÍ OBRÁZKY

VZPOMÍNKY NEJSTARŠÍ A DROBNÉ PŘÍBĚHY Z MALOMĚSTSKÉ KRONIKY

NAPSAL

IGNÁT HERRMANN

DÍL DRUHÝ

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

*

První díl Blednoucích obrázků byl vydán r. 1905.

TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S. V PRAZE 1929

PAMÁTCE DRAHÝCH RODIČŮ.

V květnu 1929. *I. H.*

HRADCI KRÁLOVÉ.

Z tajemné a nezbadatelné hloubi dávnověku na Zlatém prutě, na nevysokém pahrbku nad stokem Orlice a Labe vyrostlo město, ovládající širou rovinu polabskou. A to je náš drahý a památný Hradec Králové.

Žádná vzdálenost prostorová nemůže zpřetrhati jemná vlákna vzpomínek, jež k Tobě poutají někdejší syny Tvé, žádná vzdálenost časová nemůže jich ze srdcí vymazati. Zdá se mi naopak, že čím více se den života nachyluje k večeru, až zanikne v temnu nekonečné noci, z níž není probuzení, tím tklivěji se rozechvívají struny vzpomínek na uprchlé dětství.

Vroucí pozdrav dávného školáka Tvého zalétá k Tobě, Hradci milovaný! Kdykoli se mohu na krátké chvíle vydati do Tvých zdí, vždy je mi pobyt v Tobě svátkem. Z Tvých starých, na pahrbku stěsnaných domů, z Tvých věží kostelních a z kamenné věže Bílé dýše na mne zapadlý život, náměstí Tvá a podloubí oživují se mi pojednou postavami dávno zmizelými. Kroky mé po každé a jako bezděčně směřují v pochmurné, těsné

nádvoří staré budovy na náměstí, v které bývala kdysi naše škola normální. Vstupuji v to neveselé nádvoří a v těsné, temné předsíně bývalé školy, a tu se přede mnou vynořuje někdejší hrozivá tvářnost školních světnic s neúprosným požadavkem: „Uč se! Uměj!“ Nebo tehda jsem ty prahy překračoval s bídným vědomím, že neumím, čemu jsem se měl odevčíra naučit, a že ve své kabele přináším úkoly, k nimž sám nemám veliké důvěry.

A poznovu jako by na mně utkvívaly pronikavé pohledy učitelů, které na nás kdysi tak přísně upírali. Jak rád bych k nim dnes přistoupil a řekl: „Již tedy se na mne nehněvejte!“

Ale všichni, všichni dávno navždy zavřeli zraky své, a jen časem se zastavuji u jejich náhrobků na hřbitově pouchovském. Jména všech těch mužů pochodem doby oprchávají nebo nadobro mizejí, a nad propadávajícími se rovy vane dech věčného smíření Života a Smrti.

S Bílé věže doléhá k mému sluchu velebný, dunivý zvuk Tvého mohutného „Augustina“, duši rozechvívající a nesoucí se do daleké krajiny polabské. A jako ve snění slyším i tenké, úzkostlivé zakvílení malého šturmováčku, když se obloha blízkého okolí zalila rudou záplavou jako krví.

A když se snáší tesklivý večer podzimu, když se nad Tebou rozkládají noční stíny, tu mi v sluch zaléhá dávná vojenská večerka. Tlupa trubačů z kasáren vstupuje starobylou Pražskou branou do města, táhne po náměstí ke bráně

Slezské, kterou se zas do kasáren vrací, a městem se nesou a do všech uliček zaléhají zvuky polnic, svolávajících všechny opozdilé vojáky do kasáren. Všem nám, kdo jsme je slýchali, zůstanou nezapomenutelny. Na dětskou mysl naši působily téměř strašidelně, jako by mrtvé z hrobů vyvolávaly. Ale i tyto zvuky dávno zanikly, a Tobě vzešla nová doba.

Nebo když svými zraky zlíbám Tvůj starý obraz, který se mi navždy vryl v mysl, tu teprv se vydávám v ulice a náměstí n o v é h o města Tvého, vzniklého a vyrůstajícího pod Tebou a kolem Tebe, všemi směry na místě hradeb, které Tě dlouho svíraly a dusily, na bývalých kesslích čili kotlinách, které sloužívaly účelům vojenským, a radostně vidím, kterak rozrůstáš a vzkvétáš jako švihnutím kouzelného proutku.

Nazývám Tě městem otcovským, nebo na Tvých hřbitovech zetlely kosti praděda mého, dědů mých a konečně otce mého, i mnoha sourozenců mých. Žiji Tebe vzdálen a přece jako životem společným. Život synů Tvých je krátký, ale Tvůj život — jako se ztrácí v temnu dávné minulosti — je nekonečný do nedozírné, krásné, bohaté budoucnosti.

Vroucí pozdrav dávného školáka Tvého letí k Tobě, Hradci starý, Hradci krásný, Hradci šťastný a radostný! (1924.)

O NEŠŤASTNÉM SUBJEKTU ŠMELHAUSOVI.

NĚKOLIK STRÁNEK Z RODINNÉ KRONIKY.

1.

Ve sbírkách městského musea královéhradeckého jest uložen taky sešit samodílných, ochotnických pamětí, kteréž sepsal František Kafka, řezník a měšťan hradecký. Tento „Pamětní spis“, jak pisatel své zápisky nazval, obsahuje dobu asi od poloviny třicátých let minulého století až do roku 1894, kdy byl dopsán. Paměti Kafkovy arci nemohou býti docela spolehlivým pramenem historikům, ale podávají mnohou podrobnost o zapadlém životě milého a tehda malého Hradce Králové.

Mne v nich zajímá nejvíce zmínka o velikém požáru, o kterém Kafka zaznamenal:

„Nepamatuji rok tento, kdy oheň celé malé náměstí strávil, jen to pamatuji, že oheň výšel 6tý dům od našeho, u řezníka Skutiny č. 109. Vítr byl veliký, neválal ale do ulice k trestnici, nýbrž k Malému náměstí, tak že se nemuselo obávati, že v této ulici k požáru přijde.“

Kafka nepamatuje určitého roku, já však již v dětství jsem slýchal od rodičů a zejména od matky, že to bylo v létě r. 1836. A v německém spisku někdejšího krajského fysika hradeckého, doktora veškerého lékařství Jana Nep. Eiselta (Königgräz in der Vorzeit und Gegenwart, 1860) nalézám, že to bylo 30. července. Kafka jest na omylu, že by požár byl strávil celé Malé náměstí. Popelem lehla jen jedna jeho strana, půlnoční, táhnoucí se až k někdejšímu „Kavčímu" trhu čili plácku, jak se nazývalo maličké zákoutí jako zálivek Malého náměstí, jehož jedno nároží tvoří továrna na hudební nástroje, založená proslulým Červeným. A tuším, že právě tento dům, vlastně však starý, na témž místě stávající, byl poslední, kde požár dozuřil. — Kafka se narodil r. 1823, i byl tehda chlapec třináctiletý. Řečený oheň byl arci událostí ohromnou a Kafkovi se mohlo později zdáti, že bylo v plamenech náměstí celé. Bylať zachvácena i budova krajského úřadu a taky pošta na Malém náměstí, dědičná v rodině Caldurarů, kteří byli patrně původu vlašského a kterým se stručně po česku říkalo Kaldera, Kalderové.

A píše Kafka dále:

„Při tomto ohni se vyznamenal bývalý Obrleutnant Fessel od Geniedirekce, který tuto dobu byl internován v Coleji Iním patře vedle Jesuitského kostela za jeho provinění posekáním šavlí jednoho knihtiskaře od pana Pospíšila po divadle."

Potud zatím z pamětí Kafkových, abych nepředbíhal. Vrátím se k nim ještě na závěrku své historie.

Není pochyby, že vlastní vzpomínky a paměti Kafkovy byly mu teprv později doplňovány a rozhojňovány vypravováním lidí starších, jimž naslouchal. Kafka nezná jména toho „jednoho knihtiskaře“, neznali ho snad již ani, kdož mu o příběhu vyprávěli. Ale ježto ochotník historik tu zaznamenává jméno Pospíšilovo, přejímám slovo a vypovím, co vím o příběhu „jednoho knihtiskaře“. Znal jsem tu historii mnohem dříve, než se mi před lety dostaly zápisky Kafkovy do rukou. Znal jsem ji od samého dětství a slýchal jsem ji později opět a opět z úst matky své i z úst její sestry, tety Antonie. A chci se pokusiti, abych vyprávěl, co jsem v paměti podržel. Na svědectví, jaké to byly doby, když panovala vojácká zvůle a když obyvatelé malých měst s vojenskými posádkami byli téměř bezbranní. A na svědectví, jak tvrdou a neústupnou hlavu měl můj děd. Měl ji vždy, i když byl v neprávu. Ale tehda byl v právu a vybojoval věc do posledních důsledků.

*

Jsou-li děti opravdu požehnáním božím, bylo lze o rodině Jana Hostivíta Pospíšila říci, že jest požehnaná. Oženil se roku 1808 s dcerou kutnohorského provazníka a měšťana Ptačovského, pannou Kačenkou, a měl s ní čtrnáct dětí. Osm

dcer a šest synů. První dítě — dcera Anna — narodilo se mu r. 1809, poslední pak — syn Václav, a již druhý toho jména, ježto prvý Václav byl zemřel — přišel na svět r. 1833. Téměř čtvrtstoletí paní Kateřina Pospíšilová povíjela choti svému dcery a syny, ovšem zase mnohé z nich s bolestí pohřbívala. Toliko devět dětí manželům P. vyrostlo, ale i z těch pak dcera Luisa a syn Bohuslav zemřeli ve věku mladém, sotva že vdavkami nebo ženitbou odešli z domu otcovského. Ze sedmi zbývajících nedožila dcera Marie (opěvaná někdy Boleslavem Jablonským) šedesátky. Čtyři synové však zemřeli, překročivše dávno sedmdesátku, a dvě dcery žily nad osmdesát let. Věku největšího ze všech dětí Pospíšilových dožila matka má, kteráž zesnula, když byla dovršila osmdesát a tři léta. Dosáhla bezmála věku otce svého, děda Pospíšila.

V prvé však polovině třicátých let minulého století hemžilo se pod hradeckou střechou Pospíšilovou devět nebo deset jeho zdravých, dílem dospívajících, dílem vyrůstajících potomků. Plných života a plných nadějí do budoucnosti. Připočítejme k tomu deset nebo dvanáct lidí, zaměstnaných dole v tiskárně a v knihkupectví, a dvě nebo tři služky, a vidíme, jak rušno bývalo v domě Pospíšilově, zvláště když přibyl ještě nějaký host nebo hostů několik. Bylť Jan Pospíšil muž hostůmilovný, dům jeho vždy byl otevřen literátům, profesorům i páterům, z nichž mnozí nepřicházeli

na den jediný, nýbrž déle pobývali. Za toto pohostinství a častování přátel dostalo se Pospíšilovi jména Hostivít, kteréž pak nadobro vytisklo druhé jeho jméno František, jak se původně podpisoval: Jan František.

Byl tedy hradecký dům Jana Hostivíta Pospíšila téměř malou říší, malým královstvím, a Jan Hostivít „vévodil“ tu všem rukou pevnou, mnohdy drsnou, někdy až týravou. Vlastní jeho děti ještě v pozdním věku, ba na samém sklonku života vzpomínaly toho, a někdy dosti trpce. Neboť osud leckterého z nich mohl se utvářiti jinak, mnohá hořkost života mohla býti ušetřena. Jan Hostivít byl ve své říši malým despotou, a vlastní jeho choť, dobrá babička Kateřina, kterou ve svých dopisech z Prahy do Hradce nazýval „svatěmilovanou manželkou“, říkávala o něm s povzdechem:

„Jo, jo, náš pantáta, to je potentát!“

A to nikterak neříkala proto snad, aby se jí povedla hříčka „pantáta-potentát“. Myslila to docela upřímně. Slýchal jsem to ještě sám z jejích úst — pochopil jsem ovšem až později.

Nu, Pospíšil byl synem doby své. Grunt jeho byl nepochybně dobrý, a kdyby se mu v mládí bylo dostalo většího vzdělání, mohl býti člověkem naprosto dokonalým. Byl však synem zedníkovým a vychodil pouhou dvojtřídku. Maličká pak tiskárna Korcova v Kutné Hoře, ve které se vyučil tiskařství a která jen tak živořila, nemohla

eho nedostatečné vzdělání rozhojniti. Ostatně svého původního zaměstnání pro nedostatek práce v tiskárně Korcově brzy zanechal a stal se písařem šepmistrovským (jak jsem vylíčil v prvém díle svých „Blednoucích obrázků"). Zdálo se mu, že písařství jest něčím vznešenějším, ke svému „řemeslu" se později ani nepřiznával, skoro se za ně styděl. Až teprv oženiv se třiadvacetiletý prohlédl bystřeji, stal se z prostředkův zarputilého dříve tchána svého, provazníka Ptačovského, majetníkem tiskárny hradecké, doháněl tu a mnoho dohonil. Čteme-li jeho dopisy, podivujeme se, jak za těch neutěšených okolností se vypracoval ku pěknému výrazu i slohu a na ten čas i správné „dobropísemnosti".

Nesnadné byly hradecké počátky Jana Františka Pospíšila. Byla nepokojná doba válečná, nebylo obchodu a průmyslu, které by byly potřebovaly tiskopisů, nebylo novin, literatura ležela v plenkách. Lidé nepotřebovali navštívenek, ženili se a vdávali bez oznámení, nebožtíci byli pohřbíváni ponejvíce bez partecedulí. Pospíšil „stál na tiskárně" sám, sázel a tiskl jarmareční písničky a modlitbičky. Ale bylo mu třiadvacet let, byl pln síly, naděje a ctižádosti. Znenadání se mu dostalo práce od krajského úřadu, potom přišla s objednávkami taky konsistoř, Pospíšil za několik let byl „biskupským a krajským impresorem". Byl skoro poloúřední osobou.

Uběhlo dvacet a více let. V letech třicátých

padesátiletý Jan Hostivít byl tedy již otcem četné rodiny a na vrcholu blahobytu a významu svého. Čtvrtým jeho dítětem byla Kateřina, kteráž se narodila 18. října 1816. V polovině let třicátých dozrávala panna Kačenka na vdávání.

V tu dobu byl mezi „subjekty“ dědovými — jak tehda bylo říkáno tovaryšům sazečským — jistý František Šmelhaus. Mladík asi pětadvacetiletý, štíhlý, s dlouhými vlasy, pilný pracovník, dbalý svého zevnějšku, v neděli a ve svátek vždy pečlivě ustrojený. A skromný a ostýchavý jako selská nevěsta. Od časného jitra do pozdního večera stál u své „kasy“, neúnavně kladl olověné literky v sázítko, z plného sázítka vykládal na člunek, ovazoval sloupečky hotové sazby vlhkým provázkem, oklepával kartáčem a donášel otisky „milostpánovi“, principálu Pospíšilovi. Po práci neznal jiné zábavy než knihu, pilně čítal vše, co mu bylo přístupno, knihy si vypůjčoval, i lze říci, že znal skoro všechnu tehdejší literaturu. Co vycházelo u Pospíšila, měl dojista v malíku. Stále se něčemu učil, skrovné své školské vzdělání doplňoval, a rozumí se, že uměl německy jako česky. Malým žáčkům tehdejším i žačkám již v prvé třídě normální školy vtloukán byl i německý otčenáš před vyučováním. Co den musili se modliti: Vater unser, der du bist im himmel . . . , aniž věděli, co odříkávají.

A když přišla do Hradce divadelní společnost, pak teprve se milý Šmelhaus nemohl dočkati ne-

dělního večera. Neboť jen v neděli mu kynul tento vzácný požitek. Jednak důchody takového tiskařského subjekta nestačily na častější návštěvu, a krom toho ve všední dny bývalo pracováno do osmi hodin večer — divadlo pak zpravidla započínalo o sedmé.

Dorůstající a dospívající panna Kateřina Pospíšilova ani nepostřehla a neuvědomovala si, že zraky milého subjekta Františka Šmelhausa zalétají za ní, kdykoli se mu na blízku objevila, kolem něho se kmitla, nebo když v neděli a ve svátek při společném obědě veškeré chasy ve veliké světnici v patře pomáhala přisluhovati. Byly tu sice ještě sestry její Tonička a Mariánka, ale ty byly mladší, Mariánka dokonce teprv asi čtrnáctiletá žabka. Panna Katynka však byla již osmnáctiletá nebo devatenáctiletá, povahy vážnější, a ze všech čtenářka nejhorlivější. To o ní Šmelhaus dobře věděl. Vždyť věděl, jak se pídila po každé nové knížce, jak se vyptávala, co se dole v „impresí“ sází a tiskne, kdežto její mladší sestry byly vznětlivější a posud hravější. Měla tedy lásku ke knize a ke všemu tištěnému jako Šmelhaus, a to mladého subjekta k panně Katynce vábilo. A když dole v impresí chystali nějakou novou knihu, a zvláště byla-li to knížka o nějakém milování nebo byly-li to básničky, milostné verše, tu se Šmelhaus odvažoval zpravovati o tom pannu Katynku. Na vybraný pruh papíru pečlivě a čistě oťukával sazbu kartáčem, vlhký papír osušil,

kostkou pečlivě jej uhladil a při příležitém setkání s pannou Katynkou podal jí takový oklepek.

„Tohle je docela nová věc, panno Katynko," zardíval se Šmelhaus, když dívce „kartáč" podával. „Velmi krásné veršíčky."

Panna Katynka pokládala každou takovou ochotu za pochopitelnou úsluhu sazečovu. A potom již, kdykoli chtěla zvěděti, co se v tiskárně děje, čím bude český svět zase překvapen, obracela se jen ke Šmelhausovi. A Šmelhaus radostně přinášel. A kdykoli jí nový nějaký otisk podával, zachvělo se mu srdce blažeností, když mu panna Katynka vlídným úsměvem a slovem poděkovala, a jestliže se při tom její prsty dotkly jeho ruky, tu Šmelhaus až hlavu ztrácel. Panna Katynka neměla posud ani potuchy, že v srdci subjektově vznítila lásku. A subjekt Šmelhaus ani slovem se neodvážil projeviti, co jej ke Katynce vábí.

Dcera milostpánova! Co by se mu stalo, kdyby se vyzradilo, že se osmělil povznésti k ní zraky své! K dceři svého principála, jehož dům byl stále pln „vznešených" hostí, spisovatelů, profesorů, kněží, všelikých úředníků. Jaké hromobití by tu strhl „milostpán"! Dokonce snad by jej s potupou vyhnal!

Bojoval hrdinsky s touto svou „nerozumnou" láskou, snažil se potlačiti ji. Ale když pak v neděli kolem něho zašustily nové kartounové šaty panny Katynky, ubírající se s modlitební knihou na „hrubou", tu jej to uchvátilo novou silou, a Šmel-

haus kradl se za ní, prodíral se na náměstí davem lidí, úzkostlivě sleduje dívku, pátraje po jejím klobouku, aby jí v tlumu lidí s očí neztratil, a vstupoval za ní do chrámu. Dnes do kostela jesuitského, Panny Marie, jindy do červeného katedrálního chrámu svatého Ducha. Tu stanul kdesi za sloupem a díval se, díval. Ne k oltáři, ne na pana děkana, odsluhujícího slavnou mši, ale na milou Katynku tam vpředu v lavici, a stalo se mu nejednou, že přeslechl zazvonění při pozdvihování. Poklekla panna Katynka v lavici vedle sester svých, klečeli již všichni na dlažbě kostelní kolem něho — Šmelhaus ještě stál. A pak teprv, cítě na sobě zraky nejbližšího okolí a nesmírně se uleknuv, poklekl konečně taky a bil se s upřímnou kajícností v prsa. Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa!

Z hloubi oddechl, když zas povstal, a děkoval vroucně Bohu, že jeho nevšímavost nezpůsobila žádného pohoršení. Aby tak někdo byl donesl milostpánu Pospíšilovi, že při pozdvihování stál, že hned nepoklekl. On, subjekt biskupského impresora! Nebo nikdo tak nehonil rodinu svou i všechnu chasu do „božího kostelíčka“ jako pan Pospíšil, nikdo neměl tak Pánaboha stokráte za den v ústech jako pan Pospíšil, který zvlášť u věku pokročilejším pobožností — ba pobožnůstkářstvím někdy až přetékal.

Na štěstí tato Šmelhausova roztržitost neměla pro něj následků nepříjemných. Bylo po mši, lidé se tlačili z kostela. Šmelhaus vtiskl se kamsi do

koutku a vyčkával, až půjde taky panna Katynka. Potom taky on se prodral davem a povzdáli zase sledoval pannu Katynku, ubírající se mravně k domovu. Někdy potkala někoho známého nebo známého sester svých, zastavila se na krátký pohovor, usmála se, a potom třeba ten známý všechny panny Pospíšilovy doprovodil až k domu.

A tu srdce Šmelhausovo usedalo nezkojenou touhou, aby tak on směl kráčeti vedle Katynky, a mřelo i prudkou žárlivostí.

Šmelhaus netušil, že se mu tato vášeň pro Katynku Pospíšilovic jednoho dne stane osudnou. A ten den ponenáhlu se přibližoval.

2.

Než se dostanu k večeru, pro ubohého Šmelhause tak osudnému, musím se zmíniti o příhodě, která se udála o něco dříve. Bylo to nejspíše v létě r. 1835, ne později, když nějací mladí lidé podnikli „landpartii“ (tehda ještě se neříkalo v ý l e t) do nedalekých Smiřic, kde bývalo výborné pivo. Vzpomínám, že i za mých dětských let mívalo „smiřické“ dobrou pověst. Ověšeni kytarami s pestrými fábory — kytara bývala tehda skoro nezbytným hudebním nástrojem v každé měšťanské rodině — vybrali se synkové i panny hradecké za krásné neděle Pražskou branou a za

hovoru i zpěvu kráčeli ke Smiřicům. Kde byly dívky, tam se vždy vyskytlo i „dvojí sukno" a byly-li to dívky měšťanské, táhli se za nimi po každé páni oficíři. Tak i ve Smiřicích té neděle objevilo se jich několik. Oficír a „bravura" byly tehdáž pojmy nerozlučné. Prostý lid říkal „furie". Palec a ukazováček, pohrávající si stále navoskovanými kníry, pohrdavý úsměch nade vším občanským, úšklebek na tváři jako před zrcadlem nacvičený, nos vždycky skoro výše než témě hlavy, čapka na pravém uchu, hlučný, vyzývavý, takřka trkavý smích, několik mlaskavých, ustálených frází, ať se k věci hodily či nehodily, jako by je odříkával papoušek zvláště nadaný — to byl zjev tehdejšího oficíra skoro bez výjimky, nebo na řídké, vzácné výjimky. Tak vypadali skoro všichni lajtnanti a obrlajtnanti. Hejtmani bývali již snesitelnější, poněvadž věkem usedlejší. Avanž nebývala tak rychlá. Než se dočkal třetí hvězdičky, býval pan oficír již hezky v letech, a někdy mu hlava notně prokvétala. Již taky býval ženat a měl děti. Třeba že se před panem hejtmanem třásla celá kumpanie, paní hejtmanka se před ním třásla málokdy. Dolehne-li na člověka taková domácí supernace, naučí se snášeti se světem. Sebevětší hrdina pak „přidává drobné", jak se říká.

O řečené landpartii ve Smiřicích bylo čím dál veseleji, hlučněji, a neskončilo to bez tance. A tu, již hezky odpoledne, a nejspíš pro nějakou pannu hradeckou, došlo mezi synem váženého hradec-

kého měšťana a jedním panem oficírem k potyčce. Oblíbenými slůvky mladých a zhorka nakvašených důstojníků k odpůrcům bývalo „lümmel, trottel“, ale ovšem velmi zhusta padla i nadávka „hund“. A při tom již zařinčela šavle po boku. Lidé nesmělí, bojácní zpravidla nadávku spolkli a táhli po svých. Ale někdy přišla kosa na kámen. Tak se stalo i tehda. Mladý muž domníval se míti stejné právo a nadávku z úst oficírových vrátil, oplatil. Oči důstojníkovy zuřivě se zakoulely, tvář se zalila krví, kníry se zježily a v zápětí se ozval zlověstný zvuk tasené šavle. My, kdož jsme vyrůstali v pevnosti, znali jsme dobře to zasyčení břitkého kovu.

Než tenkráte pan poručík nebo nadporučík nepochodil. Hradecký synek nebyl tu sám, měl kamarády, ale hlavně tu byl i nějaký řeznický chasník, a snad několik jich. Šavle se obnažila jenom dopola, a již byl pan lajtnant obklopen a popaden svalnatými pažemi. Nic mu nepomohli dva nebo tři druzi. Nezbývalo jim na konec než poraditi se s Vaňkem, nastoupiti neslavné „reteré“ i s kamarády, při čemž původce pohoršení odnášel nějaké poličky, jichž ani on, ani dárci nepočítali. Brzy potom vracela se taky občanská společnost, sražená v jediný šik. Šuškalo se pak po městě, že smiřická „landpartie“ měla velmi vzrušené zakončení, nikdo však neznal jména zkáraného důstojníka, on sám se nepochlubil, a konečně historie utichla. Řečený mladý civilista,

který prý taky ruku přiložil, neodvážil se pak dlouhé neděle a měsíce za bránu, aby ho nepotkalo něco lidského. Nebo po takovém případu bděli u všech bran vojáci dokonale poučení a mívali přiléhavé lískovky. Praví sice Kristian Štefan ve své knížce o Hradci Králové, že se vojsko s občanstvem vždycky dobře snášelo, ale tak do slova se to s pravdou nesrovnává. Mnohdy se velmi nesnášelo. Snad bývalo lépe v léta šedesátá než v třicátá, ale i z té pozdější doby se pamatují ještě velmi pěkné historky. Jiné poměry arci nastaly po vojně s Prusy r. 1866, po hrozné porážce rakouského vojska na Chlumu.

Bylo tedy za čas po bouřlivé zábavě smiřické, nejspíše téhož roku 1835 a již někdy na podzim. Nesnadno mi pověděti určitě, zavítala-li do Hradce nějaká kočující společnost divadelní nebo chystalo-li se představení tamních ochotníků. Tuším, že měla býti předvedena nějaká hra rytířská, snad od Klicpery, který v tu dobu působil v Hradci, pilně spisoval, vydával, sám i hrával a slavil triumfy. Ale dojista v domě Pospíšilově hovořilo se o nastávajícím představení, a tenkráte bylo na panně Katynce, aby šla do divadla. Střídaly se tak děti v rodině.

„Panna Katynka půjde v neděli do divadla?“ zašeptal Šmelhaus nesměle, když se s ní v síni setkal.

„Půjdu a těším se.“

V tu chvíli tedy věděl Šmelhaus, že půjde

taky, a byť i šidla padala. A v neděli večer, sotva v divadelní budově na Malém náměstí pokladnu otevřeli, tísnil se Šmelhaus u ní, vybojoval si vstupenku, a za chvíli potom stál již v parteru po straně sedadel, v divadle ještě poloprázdném, polotmavém, a naslouchal, jak páni muzikanti před oponou ladí nástroje. Toto ladění podobalo se vždy spíše nějaké kočičině, ale uším divadelních nadšenců znělo velmi příjemně, jako milý úvod k ději na prknech. Sedadla pozvolna se plnila, přicházely paničky a dívky, napuštěné lacinými, dráždivými voňavkami, které opájely čichový smysl mladých diváků a uváděly je v pravou náladu, v hledišti se roztřepetaly okrouhlé tafetové „fechry", vějířky, bílé rukavičky svítily. Hradečtí šviháci i důstojníci koketovali svými lorňony, tlumený hovor ševelil prostorem, tu a onde i smích se zaperlil, panny křehotinky se upejpaly, maminky zkoumavými zraky zpytovaly mužský svět, nejvyšší honorace se skvěly v několika lóžích. Jestliže se tu a tam ozval hlasitý hovor, ovšem německý, a sebevědomý smích, byli to dojista důstojníci, kteří vždy a všady měli „pré", tedy taky v divadle. A bylo jich i dnes několik v parteru, a na neštěstí právě v končině, kde se tísnil subjekt Šmelhaus. Stál mezi nimi skromňounce, moha si oči vykoukati, kde sedí panna Katynka. Přišla konečně taky, provlékla se na své sedadlo, a Šmelhaus, jakmile ji zočil, zapálil se v tváři jako pivoňka. Teď teprv dnešní divadlo mělo proň

smysl. Tu stojí, maje sice sotva místa dost pro obě chodidla, ale celé půl třetí nebo tři hodiny bude viděti pannu Katynku. Více než na jeviště díval se na ni. Bylo-li tam proneseno něco k smíchu, zasmál se teprv, když se usmála Katynka, a kdykoli hleděla vážně, zvážněl taky on.

Někdy se hlavy kolem něho vztyčily, tak že mu ta hradba přerušila volný výhled. A potom Šmelhaus, aby dceru principálovu přece viděl, vystupoval na špičky, natahoval krk. Než dlouho nevydržel takového napětí, zase musil dopadnouti na kramfleky. A tu jedné chvíle potkala jej hrozná nehoda. Nějak se všecek parter kolem něho pohnul, zavlnil, milý Šmelhaus pozbyl rovnováhy, zakolísal se, a když hledal nohama své místečko na podlaze, zavadil o nějakou botu jinou, dokonce ji přišlápl.

O této věci zaznamenal Kafka ve svém „Pamětním spise“:

„Byl jednou p. Obl. (t. j. obrlajtnant, nadporučík) Fessel v divadle v partéru, bylo moc přeplněno v partéru, před Obr. Fesslem stál jeden kněhtiskař a nějak skrz velkou tlačenici štlápl tento dělník p. Fesslovi na nohu. Tu mu p. Obrl. Fessel musel něco řícti, a tiskař mu též na to odpověděl.“

Ach, bylo to trochu jinak. Když ubohý Šmelhaus poznal, k o m u šlápl na nohu, že to byl oficír, dokonce pan obrlajtnant, všecek se zděsil, až nebyl slova mocen. A jestliže pan obrlajtnant Fessel „musel něco řícti“, nevybral právě vhodné

slovo. Neboť z jeho vztekem nakřivených úst vyletěla perutá, zhusta užívaná nadávka.

„Sie trottel!“ (Pitomče, ťulpase.)

V úzkostech pronesl Šmelhaus omluvu:

„Prosím za odpuštění, pane nadporučíku, stalo se to nerado.“

A dokonce pronesl tuto omluvu po německu, aby pana nadporučíka tím spíše usmířil. Ale takovéto strašlivé provinění nemohlo být odpykáno několika slovy, pan obrlajtnant nikterak se neuspokojil zkroušenou omluvou.

„Halt's maul, frecher lümmel!“ (Drž hubu, drzý maňase) vyletělo poznovu z jeho úst.

Nebo tenkráte císařští královští oficíři, když utrpěli nějakou podobnou krvavou urážku, druhým slovem provinilci již tykali, třeba že si s ním jakživi na bratrství nepřipili.

Bylo na konci předposledního aktu, opona se snášela, nastal šumot. Šmelhaus tu stál jak na trní, jak na žhavém uhlí. Cítil na sobě zuřivé pohledy, rád by byl unikl, ale nebylo lze. Nedosti na tom. V nejbližším okolí stáli ještě dva, tři jiní důstojníci. Hned postřehli, že tam jejich milý „kamerad“ má nějakou aféru. Prodrali se k němu, několik slov otázky šeptem, několik slov odpovědi, a teď ne toliko jeden pár očí, nýbrž čtvero důstojnických zraků probodalo Šmelhause. A pojednou zavrčel jeden z pánů důstojníků:

„Du, ich glaub', das ist der smiřitzer hallunke!“ (Zdá se mi, že to jest onen smiřický holomek.)

Byl totiž v tomto ušlechtilém čtverlístku synů Martových právě taky onen pan lajtnant či obrlajtnant, který dostal nedávno před tím ve Smiřicích na pamětnou, a domníval se nyní, že v ubohém „excedentu" divadelním poznává onehdejšího odpůrce svého. To byl naprostý omyl. V té věci byl Šmelhaus nevinen jak nemluvně, neboť na onom výletě smiřickém n e b y l.

Odehrával se poslední akt činohry, ale nešťastný sazeč nevěděl z něho nic. Důstojníci stále měli hlavy pohromadě a šeptali si, Šmelhaus všecek rozčilen naslouchal, ač slova nepochytil. Ale tyto šepty nevěstily nic dobrého. Věděl ze zkušenosti, že je neradno podrážditi jednoho takového kavalíra, a tu měl proti sobě tři, čtyři. Učinil sice hned před počátkem aktu pokus, aby se nepozorován vyšoural někam dozadu, ale diváci kolem stáli jako zeď a zvláště důstojníci utvořili pevný řetěz, jímž nemohl proniknouti. Tak po celé jednání přemýšlel, jak by se bez úrazu dostal domů, a konečně se rozhodl, že sečká v divadle do poslední chvíle, až všichni lidé odejdou, a potom vezme nohy na ramena. Důstojníci dávno pozbudou trpělivosti, aby naň číhali.

V tom se Šmelhaus osudně zklamal. Všechno obecenstvo dávno se vyhrnulo z divadla, rozptýlilo se po městě, Malé náměstí ztichlo, a teď tedy se vyplížil Šmelhaus. Nevida nikde nikoho, pustil se rychlými kroky k náměstí Velkému. Ale sotva že urazil kousek cesty, tu z temna krátkého loubí při

Slezské bráně zadusaly několikeré kroky a zařinčely šavle. Šmelhaus ve smrtelné úzkosti dal se do běhu. K domu páně Pospíšilovu nebylo daleko, stál bezmála na rozhraní obou náměstí; stíhaný má dobré nohy, doběhne — dům nepochybně ještě jest otevřen, vždyť byla v divadle i panna Katynka — on tedy vlítne do domu, přirazí vrata, opře se o kliku a bude zachráněn. Do domu se důstojníci dobývati nebudou.

Ale když se rozběhl nešťastný subjekt, rozběhli se za ním i stihatelé. Štvaný mladík měl hezkých několik sáhů nadskoku, přes to zažil smrtelné úzkosti. Mezery mezi ním a stihateli ubývalo, již slyšel jejich supění v patách. I napjal všechny síly, doběhl vrat, uchvátil kliku — vrata byla zamčena! Chtěl prchati dále, a byť i měl oběhnouti celé náměstí, proběhnouti všechny ulice, nějak snad přece unikne. Již však byl dostižen, obklopen. Několikeré zaklení uzípaných vojáků, několik surových nadávek, nad uštvaným sazečem zašermovalo několik holí — důstojníci v tu dobu nosívali kromě šavlí též silné „španělky“ — náhle sykla tasená šavle, švihla vzduchem, rána dopadla na hlavu Šmelhausovu, subjekt se skácel. Padl bez výkřiku, beze slova. Ale ani to násilníky nevzpamatovalo. Šavle svištěla k dalšímu a dalšímu úderu, rány španělkami dopadaly na bezvládné tělo ubíjeného, i kopáno do něho bylo. Kdesi naproti domu Pospíšilovu byla otevřena špehýrka okna, kdosi tam někoho vyhlížel. Ale

když se ozývalo bušení do nešťastníka, špehýrka se potichu zavřela, světlo ve světnici zhaslo. Kdo prve vyhlížel, poznal snad, že to „pracují“ oficíři, a vtáhl se do svého příbytku, aby nebyl ani bezděčným svědkem, aby se do ničeho nedostal. Přece však se později vyskytli svědkové, kteří kdesi ze tmy surový útok pozorovali. Netroufali však si přispěti týranému na pomoc.

Konečně se „mstitelé“ domnívali, že učinili zadost uražené cti své a zmizeli v noční tmě a hluši, snad aby někde hrdinský svůj skutek zapili. Jen Šmelhaus ležel bez vědomí a zkrvaven před vraty domu Pospíšilova.

3.

Z obyvatelů domu Pospíšilova na Velkém náměstí čís. 22 nikdo neměl potuchy, co se dole přede vraty událo. V domácnost principálovu byl zalehl klid nedělního večera. Vstupme do veliké společné světnice v prvém patře, kde děd vítával hosty své, kde bývalo jídáno u dlouhého stolu. Téměř po celé levé stěně světnice stojí skříně plné knih, vázaných prostě a přece pevně v pouhý papír zelený, s červenými hřbítky rovněž papírovými; níže pod názvy knih šikmé štítky lesklého papíru modrého, na nichž je zlatem vytištěno J. Pospjssil. Tak dával děd označovati svůj knižní poklad, to bylo jeho prosté „ex libris“. Řadily se

tam knihy nejen jeho nákladu, ale i vydavatelů jiných. Vyrůstaly děti Pospíšilovy a dospívaly, dcery se vdávaly a synové ženili, odcházeli z domu, rodili se vnuci a vnučky a vyrůstali — knihovny vytrvaly dlouhá desítiletí na svém místě. Tak jsem je na sklonku dědova života vídal i já sám, malý školák. — V těsné mezeře mezi nimi stála úzká skříně zvýši dospělého člověka, v níž visely kyvadlové hodiny. Dlouhé jejich kyvadlo komíhalo se vážně tichým cvakotem, za okrouhlým okénkem ve dvířkách kmitala se čočka kyvadla, jako když pomrkává. V dalších světnicích měl děd několikero hodin „sloupkových" čili „štokúrů", se sloupky buď pozlacenými neb alabastrovými. Všechny opakovaly a odbíjely buď stříbrnými zvuky na pakfonové zvonky nebo hlubokými, chvějnými údery na spirálná péra.

Toho dne dávno bylo po večeři. Jan Hostivít, statný muž padesátiletý v plné síle, seděl u velikého stolu v kožené lenošce, již v nočních nedbalkách, přes něž byl navlékl dlouhý župan. S Pánembohem si byl promluvil dopoledne, o nedělní velké mši, promluvil si s ním taky odpoledne o požehnání neb o nešporách — neboť v neděli chodil aspoň dvakráte do kostela — a teď večer se obíral nějakým rukopisem, jejž měl před sebou na stole. Posud četl bez brejlí, měl zrak jako rys. Jeho choť Kateřina, o tři léta mladší, ještě před chvílí šukala po domácnosti, kde bylo při tolika dětech a čeledi práce stále nepředělané. Konečně však

aky přisedla ke stolu a pletouc punčochu nahlíela do knížky před sebou. Snad v nějakou poídku, snad v modlitební knihu. Děd byl pobožný, abička byla vpravdě nábožná. Děd měl Pánaoha a všechny svaté přes tu chvíli na jazyku, abička nosila Boha v srdci. Zažila mnoho bolestí ako rodička a matka četné rodiny, zakusila s milým svým pantátou dosti, avšak útěchou z modlitby a nadějí v budoucí odměnu na nebi za všechny zkoušky pozemské přenášela se přes veškeré strasti a trudy života. Jí byl kostel místem naprostého uklidnění a posily duševní. Ještě jako vetchá stařenka — zemřelať sedmasedmdesátiletá — chodila v adventě za časného jitra, za hluboké tmy denně na roráty do kathedrálního chrámu Sv. Ducha, s foliovou knihou zpěvů rorátních a s voskovým sloupkem v kapsáři nebo v mošničce. Ale v dobu našeho příběhu bylo jí teprv sedmačtyřicet let.

U stolu seděla taky panna Katynka, vrátivši se nedávno z divadla. Chvílemi kmitly se světnicí mladší její sestry, kráčejíce zticha po špičkách, skoro šeptem, jako kočky po tlapkách. V kuchyni služka Marijána oplakovala ještě nádobí a náčiní, a z jejích úst ozvalo se časem tlumené, nevrlé zaklení, když nějaký kousek bezděky upustila a zahřmotila. Aby se milostpán nerozzlobil. Jinak všechno v domě usínalo.

Pojednou dole v síni domovní zařinčel zvonec, jehož drátem bylo zvenčí prudce škubnuto.

Jan Hostivít vztyčil hlavu, vzhlédl k vysokým hodinám a svraštil čelo. Druhý jeho pohled utkvěl tázavě na choti Kateřině.

„Co pak to, panímámo? Desátá minula — je ještě někdo z domu? A proč nemá klíč?“

Jan Hostivít nemiloval a netrpěl svým lidem nočních toulek, ale nikomu zas neodpíral rozumné a slušné zábavy. Kdo však se chtěl zdržeti přes čas, měl si požádati o domovní klíč, aby se vrátil potichu a nebouřil spáče v domě. Ve velké světnici viselo takových klíčů několik.

Taky paní Kateřina pohlédla na hodiny a znepokojila se.

„Snad někdo z divadla?“ pronesl zase Jan Hostivít. „Kdo pak byl?“

„Vždyť víte, pantáto, že Kačenka. Snad někdo z impresí ještě? Nevím.“

Nové zařinčení zvonce domovního, prudší prvého.

„Který pak čert se to dobývá!“ zvolal Jan Hostivít již popuzen.

„Marijánko,“ volala paní Kateřina do kuchyně, „běžte odemknout.“

„Ne!“ povelel Jan Hostivít. „Půjdu sám, abych se podíval — —“

Vzchopil se, utáhl šňůru županu, přitiskl „šmelcovou“ čepičku pevněji na hlavu a sáhl po domovním klíči.

„Svíčku, Marijáno!“ houkl do kuchyně.

Svíce již hořela, a Jan Hostivít kráčel, aby

nočnímu „tuláku“ sám odemkl. A než sešel schodiště, které v nižší části bylo na tehdejší dobu zvlášť ozdobné a rozdělovalo se ve dvě ramena — ke dveřím domovním a nazad k tiskárně — zařinčel zvonec po třetí.

„Počkej, nemravo, dostaneš!“ zahučel domácí pán, pohněván tím netrpělivým šturmováním.

Povzdáli za ním šla i paní Kateřina a za tou i služka Marijána. Pudilo je to, jako by tušily cosi mimořádného. Ale paní Kateřina sledovala chotě i z obavy o něj.

Klíč zachrastil, zaskřípal v zámku, dveře domovní se otevřely, a Pospíšil spatřil před nimi hlouček lidí — pět nebo šest postav.

„Co se děje?“ zeptal se překvapen a udiven.

„Mají tu člověka z domu, pane Pospíšil,“ ozval se čísi hlas.

A jiný dodal:

„Zabitého!“

Teprv teď spatřil Pospíšil bezvládné tělo lidské před samými vraty na dlažbě. Opodál ležel proťatý, pošlapaný klobouk.

Jan Hostivít se naklonil — tvář nešťastníkova byla zalita krví; krví také byly nasáklé i vlasy a slepeny v jednotlivé prameny. Děd se sehnul, posvítil si blíže, užasl a vykřikl:

„Kriste Ježíši! Vždyť je to Šmelhaus, můj subjekt! Co se tu stalo? Kdo to spáchal?“

Z hloučku vyjekl kdosi:

„Oficíři! Sekali do něho, mlátili holemi, kopali.“

Nebylo na čase, aby Pospíšil dále vyslýchal a vyšetřoval. Obrátil se k choti, která stála za ním a zděšena ruce spínala, a povelel stručně:

„Subjekti sem! Vynést nahoru, a pro doktora!“

V několika minutách oživl dům Pospíšilův, dříve již usínající. Šmelhaus byl vynesen nahoru, položen do postele, omyt octem a vodou, ale známky života nejevil. Až když se dostavil zburcovaný ranhojič, zjistil, že nešťastný sazeč mrtev není, ale k vědomí ho přivésti nemohl.

Té noci u Pospíšilů oka nezamhouřili. Takové krvavé události dům Jana Hostivíta ještě nezažil. Omývali ubitého chasníka, studené náčinky přikládali a zas nějaký lektvar vařili. Všechny ženštiny v domácnosti střídaly se u něho, ošetřovaly jej. Nešťastný sazeč stenal chvílemi jen jako ze sna, vědomí však nenabýval. Až ráno zdařilo se lékaři probuditi jej ze mdlob.

Pospíšil byl všecek rozvrácen. Do té doby sice dopouštěli se vojáci všelikých výtržností, ale co se tentokráte událo, bylo nevídáno a neslýcháno. V tom nešťastníku, bezmála k smrti ubitém, byl uražen taky on, Pospíšil, a tato urážka ho pálila jak oheň. Káral přísně každý prohřešek ve svém domě, ale cítil za jedno se všemi svými lidmi a nemohl strpěti, aby na komkoli z jeho domu kdokoli konal takovouto „spravedlnost“. Oddechl tedy zhluboka, když ztýraný subjekt

zrána poněkud se vzpamatoval, třeba že ještě nemohl mluviti. Byl zachvácen prudkou horečkou a ve fantazu chvílemi jen a jako z děsivého sna vyrážel jednotlivá slova: „Divadlo! — Oficíři! — Sekali — bili!“

Tyto výkřiky ukázaly Pospíšilovi ke vzniku srážky. Tu měl v ruce první nitky, a znenáhla se přihlašovali lidé, kteří večer viděli Šmelhausa v divadle a pozorovali, že měl nějaký rankontr s důstojníkem, že bylo důstojníků několik a že pak všichni po divadle nějakého člověka honili. U domu páně Pospíšilova padl, a pak se odehrávalo poslední dějství osudného divadla nedělního. Přicházeli někteří ti svědkové jen pokradmu a téměř úzkostlivě svěřovali panu Pospíšilovi, co viděli a čeho se pak z dalšího průběhu domýšleli. Jen aby z toho sami neměli nějaké opletání. Nebylo radno poštvati na sebe vojsko. Že se přes to se svým svědectvím přihlásili, dělo se účinkem nesmírného rozruchu, jejž noční událost v celém Hradci způsobila. Rozlétlať se zpráva o krvavém činu hned po ránu, a kdekdo byl dychtiv, co pan Pospíšil v té věci podnikne. Nebo pan Pospíšil, biskupský a krajský impresor, v Hradci něco znamenal, ba znamenal velmi mnoho.

Zatím Jan Hostivít věděl dosti. Co nevěděl, dojista vyšetří příslušná instance, a tou byl pan generál, velitel pevnosti. Před polednem Pospíšil se ustrojil a vydal se k němu.

Není známo, zdali generál byl o činu již zpraven

čili nic. Buď na pohled neb skutečně udiven uvítal hosta, který v pochopitelném rozčilení a pobouření žalobu svou přednášel. Ale čím dále Pospíšil vyprávěl, tím upjatěji a chladněji naslouchal pan generál. Vždyť běželo o jeho oficíry! Na konec otázal se odměřeně:

„Vědí docela jistě, pane Pospíšil, že to udělali oficíři? Byli při tom?"

„Kdybych byl býval při tom, pane generále, nebylo by se to stalo," odpověděl Pospíšil důrazně.

„Nebyl on ten jejich subjekt opilý, pane Pospíšil, a nepopral se s nějakými podobnými individuy?"

„Pane generále," odpovídal Pospíšil, „nikdo z mého domu se neopíjí. Netrpím toho. A právě člověk, o kterého jde, je nejpořádnější. Byl přepaden a hrozně ztýrán. Jestli se nějak provinil, a jak, musí být teprve vyšetřeno. Nemůže však býti trpěno, aby se justice konala takovýmto způsobem, třeba pány oficíry."

Na tváři páně generálově jen se kmitl pohrdavý úsměšek. Generál vztáhl ruku, poklepal Pospíšilovi na rameno a řekl:

„Pane Pospíšil, jsou rád, že jejich subjekt je živ, a nechaj toho. Tou radou jsem jim já, a jdou klidně domů."

Vysoká, vznosná postava Pospíšilova se vztyčila.

„Tak, pane generále? To je všechno, co mi odpovídáte? Tedy vidím, že nejsem na pravé

cestě. Ale já najdu pravou cestu, pane generále. Je-li právo na civilistu, musí být i na oficíra."

A Pospíšil odešel, generálovým chováním poznovu uražen a pobouřen.

Taky o této audienci u generála a jejím výsledku rozlétla se zpráva městem, a všichni, kdo se ráno přihlásili se svým svědectvím, trnuli teď obavou, aby se pomsta důstojníků neobrátila taky proti nim. Pospíšil však mlčel, nikoho nejmenoval. Přemítal jen, jak se k oficírské té zvůli a k odmítavému stanovisku generálovu zachová. Věděl určitě, když řekl **a**, že musí říci taky **b**. Byl povinen tak učiniti k vůli nebohému svému subjektu, k vůli sobě, byl tím povinen celému městu.

Hradecká „promenáda" na Velkém náměstí se podvečer toho pondělí důstojníky jen hemžila. Rojili se, hlasitě mluvili a smáli se, vyzývavě řinčeli šavlemi a švihali do vzduchu španělkami, úsměšně se dívali po lidech. Znamenalo to: To jsme my, neradíme nikomu, aby si s námi a proti nám něco začínal. — Vyšel taky na podvečerní promenádu pan Pospíšil, důstojníci okázale ho nepozdravovali a nejeden z nich měřil jej drzými pohledy.

Pospíšil však s vypjatou hrudí kráčel tlumem obecenstva s několika známými jako jindy, jako by nic nepozoroval. Drzé pohledy odrážely se od něho. Věděl již, co učiní.

Druhý den potom sedl a psal. Vše, co přednesl panu generálovi, napsal nyní důtklivým brkem

na arch bytelného kancelářského papíru, vložil do obálky, nadepsal „Slavnému c. k. pevnostnímu velitelství v Hradci Králové“ a poslal bezpečným poslem panu generálovi.

Ježto však ze včerejšího chování generálova soudil, že jeho žalobě sotva zde v Hradci bude dáno slechu, napsal další žalobu s vylíčením násilného děje, a tuto druhou žalobu poslal guberniu do Prahy, tehda nejvyšší správě zemské, tolik jako místodržitelství.

Po své zkušenosti však nedůvěřoval ani pražskému guberniu. Všichni velcí pánové — uvažoval Pospíšil — jsou jedna ruka, jeden nebude od druhého, jak se tehdy říkávalo. Tak tedy vyhotovil třetí opis žaloby své a poslal jej do Vídně, ministeriu vojenství.

Ano, ale tam taky sedí generálové, uvažoval Pospíšil dále, samí vojáci. A tito pánové si vyžádají nejprve relaci od zdejšího generála, a jak ten by odpověděl, mohl si Pospíšil na prstech vypočítati. Opakoval by snad, co nadhodil jemu, že byl jeho dobrý subjekt Šmelhaus opilý, že se porval s jinými opilci, vinu důstojníků by popřel. Místo spravedlnosti dostalo by se Pospíšilovi zahanbujícího odmrštění, jeho dům, jeho lidé by byli zostuzeni. Hradec by se dožil podívání, kterak tu Pospíšil podlehl, on, který ještě nikdy nepodlehl. Té myšlenky Pospíšil nesnesl. A tak tedy opsal svou žalobu na nejkrásnější tou dobou papír po čtvrté, a tento čtvrtý opis, zakončený pokornou,

ale i důraznou prosbou o milostivé vyšetření a pokárání i ztrestání vinníků, zaslal — císařské kabinetní kanceláři do Vídně.

„Uvidíme, dojdu-li spravedlnosti!“ řekl si Jan Hostivít, když pečetil tento čtvrtý akt. „Nemůže být, aby všechna spravedlnost na světě pominula.“

O tom, že Pospíšil podal žalobu velitelství pevnostnímu, zvěděl Hradec brzy. O tom však, co vykonal dále, nepověděl Jan Hostivít zatím nikomu. Hradec vyčkával dychtivě, jak se zachová velitelství, Pospíšil však sám na pohled klidně šel po své práci. V nitru svém ovšem se nemohl ubrániti napětí, kterak se svými žalobami pochodí. Podnikaje zápol s všemocným tehda vojáctvím, byl si vědom, že podniká věc velikou i dost odvážnou. Běželo však o zkáznění nejvýstřednější zvůle, běželo taky o jeho reputaci, a Pospíšil si umínil, že vytrvá do všech konců, děj se co děj.

4.

Ubitý, těžce zraněný Šmelhaus vyležel dlouhé neděle, kolísaje mezi životem a smrtí. Drahné hodiny ztrávila u jeho lůžka sama paní Kateřina Pospíšilová, ošetřujíc jej, podávajíc mu léku, převazujíc jeho rány, a když musila po své domácí práci, zastupovaly ji dcery, tedy taky panna Katynka. Šmelhaus dlouho nikoho ve svém okolí

nepoznával. Ale v této nemoci, v horečném blouznění, vydralo se mu z okoralých rtů tajemství, které posud v hloubi nitra ukrýval. Jeho rozjitřená obraznost obírala se stále nešťastným večerem divadelním, a panna Katynka užasla, když zvěděla, že vlastně ona byla bezděčnou příčinou jeho srážky s důstojníkem v parteru. Že to vyhlížel ji, když na špičky vystupoval a při tom pana oficíra ušlápl. A hořce želela, že oné neděle raději nezůstala doma. Nebylo by se to stalo. Nikomu v domě se nesnilo, že ostýchavý, nesmělý, v sebe uzavřený Šmelhaus je zamilován, a Katynka sama nevěděla, s jakými pocity k ní pohlíží. Tím časem asi již se o ni ucházel jiný mladý muž, a panímáma Kateřina pomalu snášela domů pro dceru výbavu, aby nebyla překvapena, až se nápadník vyjádří. Ale o tom zas nevěděl ubožák Šmelhaus.

Teď ležel nemocen, a co den přicházely poptávky od známých a přátel páně Pospíšilových, jak se zraněnému daří, přicházel i nějaký velebný pán k nemocnému návštěvou, aby jej potěšil, snad i proto, aby nezemřel bez posledního pomazání, kdyby nastal obrat k horšímu. A pilně docházel i pan doktor, jak si Jan Hostivít byl vyžádal. Běželo o to, aby nešťastný sazeč stůj co stůj byl zachráněn.

Kdo však nepřicházel, byla vyšetřující komise. Marně Pospíšil vyčkával; žaloba, kterou poslal pevnostnímu velitelství, jako by se byla

utopila. Až se jednoho dne setkal se známým setníkem, a ten k němu řekl:

„Že jich nikde není vidět, pane Pospíšil! Sháněl se po nich pan generál.“

„Pan generál? Kde se po mně sháněl? A co mi chtěl?“

„Myslím, že promluvit s nimi, a nikde jich nenatrefil. Snad by k němu měli dojít.“

„Pane hejtmane,“ odpovídal Jan Hostivít, „když jsem já chtěl s panem generálem promluvit, věděl jsem, kde ho mám hledat, a našel jsem ho. Chce-li pan generál mluvit se mnou, ví dobře, kde mě najde. V mém domě. Ale já k němu již nepůjdu. Byl jsem u něho, a mám na tom dost, jak mi odpověděl.“

Setník rozpačitě pokrčil rameny. Neprojevilo se, zdali pohovořil s Pospíšilem z vlastního popudu či byl-li vyslán, aby u něho zaťukal. Ale jednoho dne brzy potom byl Jan Hostivít ve svém domě překvapen — návštěvou páně generálovou.

„Přicházím k nim, pane Pospíšil, stran té nemilé aféry, a rád bych od nich slyšel rozumné slovo.“

„Jsem k službám, pane generále. Přijde na to, jak si to rozumné slovo vykládáte.“

„Oni podali žalobu na pana obrlajtnanta Fessla a na ty ostatní pány. Snad uznají, že je mi zatěžko, abych v té záležitosti drakonicky zakročil. Jsou to mladí lidé, jedná se o jejich budoucí kariéru.“

„Na to mají takoví mladí pánové pamatovati, než se něčeho dopustí, pane generále. Byl jsem taky mlád, ale nikdy jsem se podobně neprovinil.“

„No, musej uznat, pane Pospíšil, že je tu nějaký rozdíl. Voják je voják. Snad nechtějí, aby ti pánové byli infám degradováni?“

„Chci spravedlnost, pane generále, nic jiného. Odepřete-li vy mně ji a mému člověku, dovolám se snad jinde.“

Pan generál se zahryzl v kníry. Bylo zřejmo, že se nesnadno ovládá, aby nevybuchl.

„Pane Pospíšil,“ začal po krátké pomlčce, „jestli se nemejlím, psali taky do Prahy.“

„Psal jsem, pane generále, kam jsem za dobré uznal, když jsem se nemohl nadíti, že dojdu spravedlnosti zde v Hradci.“

„Pane Pospíšil, je tady matka pana obrlajtnanta Fessla, přijela až z Brna, má majetek, ráda by položila nějakou peněžitou náhradu pro toho člověka, kdyby se to mohlo vyřídit po dobrém. Proto jsem přišel k nim, aby si to rozmyslili. Maj rozum, pane Pospíšil, ještě by byl čas, aby odvolali, co napsali.“

Ať Pospíšil očekával cokoli, této žádosti se nenadál. On by měl odvolati, co napsal, byv nanejvýš uražen v právním citu svém, co napsal po dobrém a zralém uvážení a podal nejdůležitějším a nejvyšším instancím v zemi a v říši! Po slovech generálových se vzchopil s křesla svého, vztyčil se,

povznesl hlavu a odpověděl jako Pilát kněžím židovským podle evangelia sv. Jana:

„Pane generále, co jsem psal, to jsem psal! A co jsem svým jménem podepsal, z toho nemohu ani slabiky odvolat.“

„Je to jejich poslední slovo, pane Pospíšil?“ otázal se generál.

„Moje poslední slovo, pane generále.“

Generál sáhl po své čapce a vzpřímil se.

„Pane Pospíšil, co jsem jim chtěl říci, řekl jsem. Ještě si to mohou rozmyslit. Aby toho později nelitovali.“

To byla sice skrytá a přece skoro zjevná pohrůžka nějakou násilnou odvetou, jak je „vojenské kruhy“ tehdejší doby v pevnosti hradecké praktikovaly. Krotký, bezbranný občan, který nešťastnou náhodou jen loktem o vojenský kabát zavadil, byl poznamenán a mohl se nadíti, že jednoho dne na procházce za městem bude přepaden hloučkem vojáků a zbit a třeba do krve ztýrán.

Pospíšil nebyl by se podivil, kdyby pohrůžku byl pronesl někdo z nočních útočníků na Šmelhause. Z úst generálových přece jej překvapila. Rozčilením zbledl a hlas jeho se chvěl, když odpovídal:

„Pane generále, mám dobré svědomí, nikoho se nebojím a doufám, že nebudu mít čeho litovat. Doufám, že se práva dovolám.“

Tentokráte odcházel s nepořízenou pan generál. Viděl, že tu trefil na tvrdou, nepodajnou hlavu.

Paní Kateřina, zvěděvši o rozmluvě s generálem, umírala úzkostí, aby jejího Jana Hostivíta nepotkalo něco lidského, a prosila jej, aby se umírnil, aby věc nějak moudře skoncoval.

„Panímámo, do toho se mi nepleťte,“ odpověděl Pospíšil břitce.

Přes to z opatrnosti nevycházel podvečer z města, ba ani „okolo města“, což byla oblíbená procházka Hradečanů na někdejších městských parkánech, volné kruhovité prostranství mezi městem, stojícím na mírném pahrbku, a hradbami pevnostními, položenými níže.

Pan generál si zůstal věren. Žaloba, kterou mu Pospíšil podal jako pevnostnímu veliteli, padla pod stůl nevyřízena. Bez odpovědi zůstala taky žaloba, podaná guberniu v Praze, a rovněž ministerium vojenství se neozývalo. Zdali se o potlačení těchto žalob zasadil velící generál, není známo. Ale stalo se něco, čeho se nikdo nenadál, čeho se po všem, co předcházelo, nenadál ani Jan Hostivít. Kabinetní kancelář nevhodila žalobu do pece ani do koše. Předložila ji, komu předložena býti měla, a pojednou přišel z Vídně nejvyšší rozkaz, aby „aféra“ byla co nejpřísněji vyšetřena a po vyšetření aby do Vídně a zase kabinetní kanceláři byla podána zevrubná zpráva. Nešťastný Šmelhaus měl se dočkati zadostučinění.

Tento výsledek způsobil v Hradci nesmírný poplach. Čeho tu Jan Hostivít Pospíšil dosáhl, byla nevídaná a neslýchaná sensace. Vědouce, že

nad nimi bdí vyšší dozor, vojenské úřady provedly vyšetřování co nejsvědomitěji. Hrdinové nočního přepadení byli pohnáni před vojenský soud. Svědkové jejich činu již se nebáli se svým svědectvím na světlo. Nad pachateli pak byl vynesen rozsudek na tu dobu velmi přísný. Hlavní vinník, tuším, byl potrestán vyloučením z armády, ale k tomu ještě odsouzen na dlouhé neděle či snad měsíce do vězení. Jeho „spolupracovníci" byli odsouzeni k menším trestům a po odpykání jich přeloženi do jiných, odlehlejších posádek. Hradečtí občané si oddechli, byl pak na dlouhý čas pokoj.

A když vypukl požár na Malém náměstí, zmíněný na počátku této historie, odpykával si pan nadporučík Fessel svůj trest v bývalé jesuitské koleji na Velkém náměstí hradeckém, v jejímž přízemku byla hlavní stráž vojenská, které se tehda neříkalo jinak než „hauptvoch". Byla tam ještě za mého dětství v letech šedesátých i dlouho potom a snad až do naprostého zrušení pevnosti, o němž bylo rozhodnuto císařským patentem na jaře roku 1893.

Osudy spoluvinníků Fesslových ztrácejí se v mlhavo. Pisatel „Pamětí" Fr. Kafka vůbec o jeho společnících nevěděl, ani slovem se o nich nezmiňuje. O nadporučíku Fesslovi jsem slýchal vždy, že po odpykaném trestu odešel do Ruska, vstoupil tam do vojska a dosáhl vysoké hodnosti. Co jsem o tom v dávná léta slyšel z úst matky své, tety Antonie a bratrance Ladislava Pospíšila, shoduje

se celkem s „Pamětním spisem“ Kafkovým, a tu tedy se k němu vracím:

„... Matka p. Obrl. Fessla měla dům v Brně, přijela do Hradce, chtěla vše uplatiti, nešlo to ale.

Byl tedy internován a při tomto požáru byl k jeho žádosti puštěn k ohni.

Když pošta hořela, a nebylo možno do 1. patra někomu přijíti, by něco se odkliditi dalo, vešel tam p. Obr. Fessel, hořely již stropové trámy, vyhazoval, vše co bylo možno, dolů s oknem, když již trámy začaly padat do pokoje, tu viděl již největší nebezpečí pro něho, po schodech dolů již nemohl, vzal peřiny a skočil šťastně na náměstí. Pak zase běžel do jiného domu snad do Reisikového, tam také sám se přičinil mnoho věcí zachrániti. Jak se mi zdá, že mu za to slavná obec udělila měšťanské právo.

Po internování jeho přešel k ruské armádě, kdež se pozdějším čase stal tam generálem. Později pak dobu oslepl na obě oči, byl pensinován a odstěhoval se do Brna, s Ruska mu byla pense jeho zasílaná do Brna.

Za doby jeho ještě v Hradci Králové jako Oblt. u Genie Direkce udělal si známost se slečnou Colinovou sestrou bývalého veleváženého pána purkmistra Coliny. Vzal si ji pak a žili spolu.

V roku 1851 přijel pán general Fessl na návštěvu do Hradce panu Colinovy, který ho vodil po městě již co slepce a navštívili též můj bývalý najmutý hostinec za svatým Duchem.“

Potud o příběhu Fr. Kafka.

Byl asi nadporučík Fessel člověk nadaný důstojník schopný, když ve věku poměrně mla-m a v cizí armádě dosáhl hodnosti generálské. koda, že byl tak horkokrevný a neuvážil ná-edků svého nepředloženého činu. A sotva byl íliš stár, když pozbyl zraku. Vždyť uběhlo jen rátkých patnáct let, když zavítal do Hradce ko slepec. Zdali tu vzpomínal na své provinění let třicátých?

Nešťastný subjekt Šmelhaus odnesl je těžce nanapravitelně. Vyléčil se sice ze svých ran, ale adobro se neuzdravil. Těžkým zraněním hlavy trpěl poruchu mozkovou, oslábl na rozumu. A to e mu pamatovalo až do smrti.

Dne 2. srpna 1836 strojili v domě Pospíšilově ehlučnou svatbu. Vdávala se třetí dcera Jana Hostivíta a paní Kateřiny, panna Katynka. Její svatba byla proto tichá, že uplynuly pouhé tři dni od onoho zhoubného požáru, Hradec jen ponenáhlu se vzpamatovával z ulekání, a byla tím stísněna i nálada v domácnosti Pospíšilově. Katynku vedl k oltáři mladý kupec, jehož děd se usadil v Hradci Králové asi v polovině osmnáctého věku, léta před tím, než bylo město změněno v pevnost. Mladý Katynčin ženich se jmenoval František Xaver Herrmann. A to byl můj otec.

(Cesta 1920.)

OSUDNÁ SVATEBNÍ CESTA.

Již jako malý školák a později opět a opět jsem slýchal, že ze všech dcer děda mého Jana Hostivíta Pospíšila nejhezčí byla Aloisie, narozená v březnu r. 1814. Slýchal jsem tak z úst jejích vlastních sester, i lze tomu směle věřit. Nasvědčuje tomu taky okolnost, že si otec Pospíšil dal milou Lojzičku na plátně vymalovat, kteroužto pozornost neprokázal všem dcerám ostatním.

Aloisin obraz posud visí v domácnosti mé sestřenky v Hradci. Ale nezdá se mi, že by to bylo dílo mistrovské. Aspoň jsem slýchal, že ve skutečnosti byla mnohem hezčí. Všemi, kdož ji pamatovali, byla nazývána krasavicí. Malíři, kteří za těch starých časů putovali z města do města a na zakázku portretovali členy majetnějších rodin, podávali více či méně zdařilý obraz tváře ale duševní výraz nedovedli do každé vložiti. Zahlížím se poznovu v podobiznu, kterou jsem s podle olejové té malby již před mnoha lety da hradeckým fotografem Adolfem Rusem urobit, al

vždy mi chybí to oduševnění, které teprv dodává tváři pravého půvabu.

Bezmála sto let uplynulo ode vzniku toho portretu. Pochází někdy z počátku třicátých let minulého věku. A právě v těch prvních letech třicátých to bylo, když se do sličné, urostlé Lojzičky zadíval mladý, asi třicetiletý soudní aktuár hradecký Julius Herold. Zadíval — a zamiloval. Pozvolna, ponenáhlu se k ní přibližoval, a na počátku, když ještě nemohl choditi do domu, přitáčel se k Lojzičce zatím na náměstí. Hlavně tak činil, když kráčela v neděli do kostela nebo se z něho vracela. Chodívala zpravidla s mladší sestrou Katynkou, tehdy asi šestnáctiletou (později mojí maminkou), a milé Kačence nebyl Heroldův průvod milý, Herold sám jí nebyl sympatický. Durdívala se vždycky: „Proč se k nám přidává? Proč si nejde sám?“ Ještě snad nerozuměla, kam jeho dvoření směřuje.

Až jí kdysi Lojzička odpověděla: „Ale proč se na něj zlobíš, Kačenko? Vždyť je tak hodný.“

Tu teprv Katynka pochopila, že ho má sestra ráda. Bylať Lojzička o dva roky starší, již osmnáctiletá.

Snad ani jiným lidem nebyl příliš sympatický. Říkali prý o něm, že má divné nohy. To proto, že chodil jako na špalíčkách, na vysokých podpatcích. Měl malá, útlá chodidla, a velmi si na nich zakládal. Tak si na nich zakládal, že kdysi později, když už směl do domu Pospíšilova choditi, požá-

dal o jedné návštěvě služku o trochu vody do škopku, prý aby si mohl nohy umýti, že ho pálí. Arcižeť měl drobné nožky své již z domova pečlivě umyté, ale chtěl prý se tak jimi pochlubiti. Byla to přepodivná demonstrace tělesné přednosti, ač jsou-li takové nemužné nožky předností vůbec. Ale měststí fióni mívali již před stoletím nápady velmi podivné.

Otec Pospíšil proti té známosti neměl celkem žádné námitky, ba, snad ji vítal, ježto mladému aktuáru kynulo brzké povýšení na syndika, totiž soudního radu. A tak tedy dcera bude dobře zaopatřena.

Známost netrvala dlouho; zdá se, že ani celý rok. Aktuár Herold se vyjádřil, rodiče Pospíšilovi slíbili požehnání, a poslední den před adventem, na svatou Kateřinu roku 1832, slavena byla svatba. Julius Herold byl již v tu dobu syndikem.

Jen něco kalilo svatební veselí. Milovaná dcera neměla zůstati v Hradci Králové, v domovině, poblíž rodičů a sourozenců svých. Ba ani v Čechách. Herold, byv jmenován syndikem, měl se bez prodlení odebrati do nového působiště, do Osvětíma (Oświecima) v Haliči. Českými úředníky bylo vždy vymetáno celé mocnářství rakouské. Kolik jich bylo roztroušeno po Polsku, po Uhrách i v Dalmácii, a mnohý se již nikdy v domovinu nevrátil. Tak měl odejíti taky Herold, s ním jeho Lojzička. Oplakali všichni to rozloučení, oplakala je arci taky Lojzička. Nic naplat.

S milým a za milým chotěm byla by šla na konec světa. Matka Pospíšilová však ronila hořké slzy: „Uvidím-li tě, dítě, uvidím-li tě ještě někdy!“

A Lojzička odpovídala v slzách: „Ale ovšem že, panímámo drahá, zase se shledáme.“

Přece však se zdá, že mladá žínka měla velmi těžké srdce, když se s rodiči, se sourozenci a s domovem loučila, jak vysvítá z listu, který ještě v Hradci před samým odjezdem napsala nejmilejší své sestře Katynce. Z tohoto listu, psaného dne 29. listopadu 1832, jako by vyznívala předtucha, že odchází z otcovského domu navždy. Otec Pospíšil dal později toto psaní (ještě s třemi jinými) tiskem rozmnožiti, na rozdanou přátelům a známým, a podle toho otisku je tuto uvádím:

Milowaná Seſtřjnko!

Děkugi Tobě! drahá, upřimná ſeſtřinko Katinko, za Twau upřimnau ſeſtřenſkau láſku, kterau gſy mně po wſſecka leta proukázala, a zwláſſtě před odchodem mým tak welmi gſy ſe namahala, a wſſe ſama na ſtaroſti měla, a aniž ſy ſſkaredé oko ukázala, žeby Tě práce ta mrzela; děkugi Tobě geſſtě gednau wděčně za wſſecku mně prokázanau ochotnoſt: giſtě že Bůh ničeho bez odměny nenechá, pročež ho budu ſnažně žádat, by Tobě gednau nechal ſſtěſtj nalezti, které by ſtálé a trwagjcý bylo; by gſy byla gednau tak ſſtaſtná a ſpokogená gako gá gſem, a daufám powždy býti. Pjſſu tato ſlowa proto, že mně ge nelze pro ſlze Tobě wygewit. Ty teď ſtrogjš na ſtůl, a giné ſlužby nám prokazugeš, wezmi za to wraucý djky gak odemně tak od manžela mého.

Gestližeby nám Bůh toho sstěstj popřál, a Ty se gednau k nám podiwala, s radostj se Ti za wsse odměnjm, co gen w mé mocy stát bude. Přitom Tě žádám, by sy, dokud u drahých Rodičů nassich budeš, gim hleděla gen we wssem po wůly být. Nassi drahau Matinku hleď zastáwat, a gj starost gegj co w Twé mocy gen bude, ulehčit: gest to nábožná Matinka. Dále mně nemožno pro bolest srdce mluwit, gen Matince mé wraucý djky za gegj tak welkau starost a lásku ke mně tuto kladu, ó! kyžbych mohla se gj poněkud gen odslaužiti, za wssj gegj pečliwost; než toho nedaufám giž na swětě dosáhnauti, pročež budu se pilně za ni modliti, by gi Bůh w gegjm namáhánj posylnil. O Bože! nelze mně dále mluwit, ačkoliw toho gesstě mnoho na srdcy mám. Poljb odemně tisýckrát Naninku, Jaroslawka, Toničku, Ladislawka, Maryanku, Bohuslawka, Stanislawka, a Bohumjrku. Pantátovi nechám wděčně ruce y nohy ljbat za wssechno, též drahé Matince gesstě gednau; Tebe wssak na tisýckrát a milionkrát ljbám a gsem až k hrobu

wděčná sestra,
Aloyzya.

Panu Prof. Stránskýmu * nechám ponjženě ruce ljbat, že na něg často wzpomjnat a geho knižku pilně čjst budu. O wagacých ho s radostj welkau očekáwat budem.

Wěnceslawa zlatého nechám také tisýckrát ljbat, a děkugu mu za wssechnu mně prokázanau službu, on mně gi wždy s ochotnostj wykonal, za to ale kdyby přissel do Polska, uhljdalby gak bych se okolo něho otáčela.

---

* Přítel rodiny Pospíšilovy, profesor na gymnasiu, později kanovník. Studenty prý nebyl milován pro svou přísnost.

Pana Wáwru ljbám také milionkrát, též y Mirynku a zwláſſtě Naninku, ona byla také ochotná ke mě wždy, gá na ni také nezapomenu.

Byl to smutný den v domě Pospíšilově, když se mladí manželé Heroldovi vydávali na dalekou cestu do Haliče. Bolest matky Kateřiny Pospíšilové byla k neukojení. V slzách objímala dceru, opět a opět ji svírala v náruči. A při tomto posledním loučení, než Lojzička vyšla ze světnice, událo se i „zlé znamení". Pojednou se jí s prstu smekl snubní prstýnek, zakutálel se kamsi — a ne a ne ho najít. Tak milá dcera odcházela z domu bez prstenu. Však jej za ní pošlou, až se najde.

Cestování za oněch časů bylo velmi obtížné, ba zlé a mnohdy nebezpečné. Dávno ještě nebylo železnic a nebylo ani vhodné dopravy poštovní. Do Haliče tehdy bylo skoro dále než do Ameriky. — Lojzička odvážela taky svou výbavu, a na tu nebylo v poštovním „štelvágnu" místa. Prádlo, šaty, všeliké nářadíčko, žíněnky, peřiny. Tak tedy otec Pospíšil dal do formanského vozu zapřáhnouti své dva mladé koně — do vozu vysokého, na nějž a do něhož se musilo vylézati po schůdkách. Peřiny byly zabedněny v sudech.

Mladé manžely odvážel do Polska jistý starý Malý, polo kočí, polo podomek. Z dlouhé pouti své se vrátil do Hradce asi za pět neděl, ale nahoru k otci Pospíšilovi si ani netroufal, poněvadž se vracel jen — s jedním koněm. Druhý cestou namáháním padl. Osmělil se konečně jeden ze sub-

jektů Pospíšilových, přišel nahoru a bázlivě oznamoval:

„Milostpane, je tu Malý zpátky z Polska, ale bojí se k nim nahoru — přijel jen s jedním koněm, druhý mu padl . . .“

Taky to bylo zlé znamení. Zatím však již před návratem Malého byli rodiče Pospíšilovi zvěděli, že výprava do Polska nebyla šťastna. Hrkáním žebřinového vozu cestou necestou dostavil se u mladé, devatenáctileté ženy prudký a nezastavitelný krvotok. O těch útrapách vyprávěl prvý list z ciziny, psaný v Osvětímě dne 16. prosince 1832, který došel do Hradce někdy tak okolo vánoc. Tehdáž Aloisia Heroldová psala rodičům:

W Oſwěnčině dne 16. proſynce 1832.

Neydražſſj nadewſſecko milowané

Rodiče mogi!!

Bud Neywyšſſjmu wěčná chwála, že giž na uſtanowenénı mjſtě gſem a s Njmi drahé Rodiče mogi ſy drobet pjſemně pohowořit mohu, neb po tom gedině dychtělo giž po čtrnáct dnj ſrdce moge y manžela mého, nynj geſt žádoſt má wyplněná a gá s radoſtj ſpěchám k ſtolku; Gim, ach! owſſem auſtně nemožno — aſpoň tu na papjr s cýtem ſrdce mého wylegt, a ceſtu naſſi neſſťaſtnau do Polſka, aſpoň poněkud popſat. Poněwadž widjm, že nemožno geſt tuto truchliwau předce wſſak giž ſſťaſtně přeſtálau přjhodu manželi mému k wypſánj ponechat, an welmi tudy s úředuj pracý ſtjžen geſt, tedy ſy to gá ſ welkau ochotnoſtj ſama na ſtaroſt béru, Gim wſſe wěrně

popſati, gak gen k tomu má, teď ſlabá ſýla ſtačj; oſtatně upřjmně řečeno, geſt toto mé pſanj má neymilegſſj zábawa, a gábych raděg zde u ſtolku kolik hodin ſeděla a s Nj m a pjſemně rozmlauwala, než gakaukoli domácý prácy konala, což gindy ten pád u mě nebyl, než tok ſnadno k uhodnutj proč to? když we wzdálenoſti takowé, žádná naděge ſe newyſkytuge se ſwými Neymilegſſjmi tak brzy ſe ſegjt, teď tedy s ochotnoſtj a radoſtj chápu ſe každé přjležitoſti, aſpoň pjſemně s Nj m i ſe potěſſit.

Když gſem wygjžděla z Hradce, tu gſem pro boleſt ſrdce ani mnoho ſlzy wylýt nemohla, wſſak práwě tato zaražená litoſt we mne tjm wjce na mé zdrawj aučinkowala, k tomu ta dlauhá ceſta mnohé leknutj, a to ſljzánj a lezenj do wozu, tak docela mě omráčelo, že gſem na ceſtě as půl hodiny od měſta Těſſjna gakauſy mokroſt pode mnau cýtila, y lekla gſem ſe toho náramně, trnula ſtrachy, gak ſe gen do měſta doſtanu, a když gſme tam konečně předce y s přjpřežj dogeli, za kterau můg mužinek 10 zl. wjd. čjſla dát muſyl, bychme tak neuſtále gako racy nelezli, tuk bylo giž wſſe wſſady uzawjráno, tak, že gſme ſotwa rozeznat mohli kde gaká hoſpoda geſt, když gſme ſe předce gedné dopjdili a nám s hrozným tlukotem a proſſenim otewřeno bylo, tuk můg drahý, mě giſtě welmi milugjcý manžel, mě s welkým ſtrachem z wozu wyzdwjhl a na horu do obgednaného pokogjka wedl, tam nechal řádně zatopit; co gá zatjm ſe u welkém užaſu cýtila, že we welmi bjdném ſtawu gſem, neb wſſechny ti ſukně y merynowé ſſaty y wykler, co gſem na ſobě měla, byli gako w čerwené barwě ſmočené; co tu můg manžel nademnau tak truchliwě ſtogj, počne opět ſe ze mně krew walit: tak to trwalo opět hodnau chwjly, pak ſe krew zaſtawila, zatjm můg manžel ſe poptal, kde pan doktor oſtáwá, by pro něg gjt neb poſlat mohl, gá ho wſſak zrážela, že giž wſſe dobře, a kdyby

ho bylo předce zapotřebj, že časně ráno dost času, neb giž beztoho na wěžj druhá hodina s půl nocy tlaukla, y nechal tedy přinest nahoru ten welký tlumok, co gsme w něm staré bjlé prádlo měli, a gá se hned přewlékla, poněwadž wssak práwě žádná má kossile k nalezenj nebyla, a newjm gakým spůsobem, se gedna Pantátowa z těch starssjch wssak k nassemu prádlu připletla a práwě na wrchu ležela, tu gsem tehdy sobě wywolila, do nj přewlekla a na modracy, na které gsme we woze podepřenj byli, ulehla a w takowémto bjdném stawu, a celá umdlená sotwa gsem se rána dočkala, kde hned pro pana doktora posláno bylo a krew s wečerem toho dne se na wždy utissila; gaká slabost we mně nastala, to sy mohau drahé Rodiče po tolika usslé krwe pomyslit, tak, že na odgezd ani třetj den gesstě nebylo pomysslenj, y musel mě tam mužinek nechat a sám se odebral s ostatnjmi wěcy do Oswěčjna 10 mjl od Těssjna ležjcýho, a gá tam celých deset dnj čekat musela, než pan doktor dowolenj dal, by můg mužinek pro mě přigel. To gsem mu hned posstau oznámila a on w rychlosti tu s kočárem přigel, do peřin mě dobře spakowal a tak gsme pomalu se k domowu ubjrali, w té naděgi, že giž tak sstastně tu cestu skončjme. Můg manžel nařjdil pacholku gen zwolna gect, tak, abychom tu cestu we dwau dnech wykonali, a předce ani tato opatrnost nepostačila k ochráněnj gesstě druhého, menssjho wssak pádu; když gsme tehdy dne toho ustanowených 5 mjl ugeli a na hospodu přissli, tu gsem opět takowé bolenj dostala, diw že gsem hlasytě nekřičela, tu opět byl pan doktor powolán, který mně medycynu pro utissenj těch bolestj předepsal, a gesstě wsselicos giného mimo toho, s tjm doloženjm, že druhý den tam ostat musýme, a diwil se doktoru předesslému, že mně dowolil tak brzy odgecti, třetj den wssak ráno w deset hodin, když giž slunce wysslo, gsme se opět do kočáru dobře peři=

nama uhemowali a w té dobré nadėgi, že ſnad, ſnad giž to naſſe poſlednj ceſta bude, ſſkaſtnė gſme ſe do Oſwėčjna doſtali, pak gſme pomalu, neb ſpėſſnė to ted u mė negde, do obydlj naſſeho putowali, kam nás pan kaſýr, který tu hned u wozu ſtál doprowodil; pokoge dwa, w kterých oſtáwáme, dobře wytopené byli, znamenjm, že gſme giž čekáni byli: pan kaſýr pak po přiwjtánj ſpėchal domu, by nám nėco k wečeři připrawit nechal, neb nás nechtėl ani k ſobė wedſt, on widėl gak welmi ſlabá a po té ceſtė utrmácená gſem, žeby mnė nebylo milo ſe do giného domu plahočit, y byla tu hned po malé chwjlce přineſſená poljwka, zadėlaný gazýk, pečenė a zemčata welmi dobré, to wſſe mnė welmi překwapilo, neb gſem nebyla na takowý přjchod připrawená, než po prwnjm wzpamatowánj gſem ſy hned na Njch drahocené Rodiče wzpomėla, gak Oni k cyzým lidem ochotnj a pohoſtinnj wždy gſau, že Gim to též cyzý lidj na Gegjch djtkách ſplácegj, pročež Gich chcy wždy w této ctnoſti náſledowat, neb newjm, kdy ſe to zaſe mnė hodj, a pak, gak geſt to milé, když člowėk w cyzynė dobré lidj nagde, které třeba ne darmo, aſpoň ochotnė a přjwėtiwė obſlaužegi.

Nynj gſem Gim neymilegſſj Rodiče ceſtu tu ſmutnau wypſala, nynj geſt giž chwala Bohu wſſe přeſtáto, a gá gſem mėla přjležitoſt mého milého manžela ſe dobře naučiti znát, než mjſta mnė neſtačj, bych geg tak popſala, gak gſem geg ſeznala, aspoň gednjm ſlowem ſe cýtjm být welmi ſſkaſtná a ſpokogená, tomuto muži wėčnė náležet; než k auplné ſpokogenoſti mé nechybj nic giného, než přjtomnoſt drahých Rodičů mých, by ſe očitė přeſwėdčili o ſſtėſtj Gegjch

Gim wdėčnė ruce y nohy ljbagjcý dcery,

Aloyzyi.

Jaroslawka, Katinku, Toničku, Ladislawka, Bohuslawka, Maryanku, Naninku, Wáwřjnka y Mirynku nechám tisýckrát ljbat y pozdrawowat, gakož též y Wěnceslawa a pana Pelikána. Panu Stránskymu pak nechám neyuctiwěgi ruce ljbat; knjžka od něho gest mně milau zábawau.

Že gest to tak sspatně a chybně psáno, mně ráčegj dobrotiwě odpustit, poněwadž po té nemocy gsem welmi seslábla, tehdy mně nemožno rukama swobodně wládnauti.

Kterak bylo matce Kateřině Pospíšilové, když toto psaní opět a opět a vždy s pláčem pročítala! V jaké trampoty to vydala milou dceru svou! A co vše ještě o ní uslyší? Nejraděj by se byla za nešťastnou Aloisií rozjela, ale v tehdejší dobu nebylo na to pomyšlení. Bylo v zimě, vydávala by se na cestu stejně svízelnou, ale hlavně pantáta Pospíšil by toho nebyl dopustil. Zajisté že se dceřin osud i jeho bolestně dotýkal, ale přece jen pevně důvěřoval, že se vše k dobrému obrátí.

Toužebně a zas v obavách vyčkávala panímáma další psaní dceřino, a to přišlo snad až po Novém roce. Bylo psáno na Boží hod vánoční, Lojzička v něm vypisovala, kterak ztrávila s chotěm první Štědrý večer v cizině:

W Oswěnčině dne 25. prosynce 1832.

Neydražssj, neymilegssj Rodiče mogi!

S taužebnostj welkau gsme w neděli psanjčko něgaké z Čech očekáwali, wssak když se giž wečer chýlil a žádné psanj nepřissło, tu gsme teprw přemeyssleli,

proč to? a mužinek můg teprw wzpoměl, že gesstě na nasse tady odpowěd být nemůže, až teprw w auterý, totiž zýtra s radostj tehdy budu čekat na odpoledne, a často služku na posstu posýlat, zdaliž tu giž něco nenj, nač se tak tuze těssjm a po čem tak welmi dychtjm.

Wčerá gsme slawili sstědrý wečer, seděli gsme při skrowném stolku a požjwali to, co mně má skrowná sspižjrna ustrogit dowolila, a při tom gsme neustále na N j ch drahé Rodiče wzpomjnali. O kyžbych mohla se gen na chwjlenku doma octnaut a sy s N j m i pohowořit, pak bych s wětssj spokogenostj opět zpátky spěchala, neb na wždy pryč od manžela mého bych se nikdy odhodlat nemohla, an widjm, gak welice mě miluge, a w každé neymenssj přjležitosti mně wždy nowé důkazy geho lásky a upřjmnosti na gewo dáwá, tak, že mě nenj ginák, než geg opět wěrně a upřjmně milowat, a O n i beztoho wědj, že gsem ho hned w Hradcy giž upřjmně milowala, nynj gest wssak má láska k němu mjrná, přátelstwo ale daufám stále a wěčně trwagjcý, a on mě má též radssj než kdy gindy, gest mnohém dbalegssj a wssímawěgssj ke mě, a to mě mu tjm wjce zawazuge, gá nehledjm ničeho tak tuze, gako gemu wyhowět w čem možno. Že se ted oba skrownit a nad wsseličjms oko zamauřit musýme, nechá se snadno pomyslit, neb to od začátku ginač negde, w pokogi y w kuchyni gesstě žádný nábytek nemáme kromě almaru pro gjdla, sstaudew a ostatnj dřewěné nádobj, teprw za čtrnácte dnj, až zde trh bude, kaupit musým, gindy zde nic takowého k dostánj nenj, než wždy o trhu a ten gest gen gednau za měsýc.

Kdyby drahé Rodiče nasse nářadj wyděli, gistě by se srdečně usmáli, w prwnjm pokogi, který welmi tmawý gest, a w kterém se ani netopj, ani neostáwá, stogj sud od peřin, w gednom rohu, a sud se zeljm w druhém rohu; w druhém pokogi, který hezký welký

gest, máme geden polámaný stolek, gesstě horssj kanape, a 6 sesljček, které prey zde o trhu po 10 kr. střjbra se prodáwagj, a w třetjm pokogičku máme dwě komissnj postele a dwa stolky též celé polámané, a to wssecko gest gesstě k tomu wypůgčeno: než z toho wsseho sy nic nedělám, gen když můg drahý mužinek gest zdrawý a weselý, to wsse se zprawj, až za měsýc budem zde mjt docela giný pořádek, gá mohu řjct, že gsem zde spokogená, gedině když mě někdy wzpomenutj na domow truchliwau twář působj, tu se hledjm spěssně wygasnit, by to mužinek nepozorowal, neb to ho wždy rmautj, když na mě truchliwost nĕgakau spozoruge, on sy to wždy wykládá tak, že zde nespokogená gsem, neb že to snad litugi, že gsem ho sem následowala, a pročež hledjm wždy být weselá, a pročbych to nebyla? což gest mně do wsseho nábytku pěkného, gen když spolu pokogně žjgem, to ostatnj láska wssechno přehledne.

Gjdlem a pitjm by nás ti židé zanosyli, každý nám přinássj něco darem, než mužinek nechce od žádného nic přigmaut, proto že se nechce židům zaprodat.

Zeytra gsme pozwani na oběd ke gruntownjmu pánu, baronowi Russowskému, byl nás zde přiwjtat a spolu toto pozwánj činil, gest to welmi dobrý Pán, gak gsem na něm shledala, a ten nás oba od psanj zdržel, tak, že giž ačkoli nerada, (neb bych gesstě mnoho, ach mnoho psát chtěla) přestat musým. Ponjženě Gim neydražssj Rodiče mogi ruce a nohy ljbám a gsem

Gegjch

až do smrti wděčná dcera,

Aloyzya Herold.

Prosým ponjženě, by až P. Cernet do Hradce přigede, geg častěgi k obědu pozwali, a tak geg trochu s Hradcem smjřili, neb on skrze — — — docela

na Hradec zanewřel, a on gest srdečný muž, tak nám geho psanj dokazugau, a také nám giž mnohau službu prokázal, a gesstě prokázat může; osobně geg gesstě neznáme, on ale se na nasse seznámenj těssj, a psal nám, že nás gesstě před geho odgezdem do Lemberka, nawsstjwj, též y my se na geho seznámenj těssjme. Též prosým neyuctiwěgi, gestli gsem co doma zapoměla, gakož nepochybugi, by mně to ráčili po něm poslat, neb tak brzy se tak pěkná přjležitost newyskytne, a on nám to s radostj sebau wezme, též prosým ponjženě, by ráčili přiložit trochu papjru na psanj, tady gest welmi drahý a těžko k dostánj, pak několik obrázků na stěnu k zawěssenj, wssak drahý Otec wj, co slussného do pokoge k čistému nářadj patřj, a pak budeli mjsta w truhličce wybegwat, cokoli nám Gegich dobrotiwost poskytnaut ráčj, wsse s wděčnostj welkau přigmem.

Mé drahé sestřičky a bratřičky ljbám tisýckráte, gestli pak sy tak často na mě wzpominagj, gako ga na nich?

Tento druhý list z Haliče matku Kateřinu velmi potěšil a naplnil ji nadějí, že se dcera dokonale zotaví. Již tedy i na visitu Lojzička půjde, i starostmi hospodářskými se obírá. To jest věru dobrá čáka do budoucnosti.

Ještě pak se Lojzička ozvala listem ze dne 28. prosince, upřímným přáním k Novému roku milým rodičům. Sotva ten list včas do Hradce došel, avšak Lojzička sama poznamenává, že ji předešel její choť a vše za ni vypověděl. Tak tedy snad list Heroldův zveselil rodičům Pospíšilovým novoroční den a zvláště matce Kateřině. Jen závěrečná poznámka, že dcera píše v po-

steli, velmi ji znepokojila. Tedy pořád ještě není dobře!

Liſt poſlednj od 28. proſynce 1832.

Drahocenj, ſwatěmilowanj mogi Rodiče!

S wřelým a djkuplným ſrdcem y gá chwátám k tomu znamenitému dnu, cyty mé wraucý, cyty, ach nikdy geſſtě tak hlaſytě ſe ozýwagjcý we mně gako nynj w této neſmirné wzdálenoſti od N j ch, G i m, mé nadewſſecko milowané Rodiče wygewit, než gak mám medle začjti! a co mám wjce pſát? an mně můg manžel předeſſel a ſlowa, které giſtě s tjm neywětſſjm cytem na papjr kladl, mně ze ſrdce ugmul! a to tjm wjce Rodiče mogj neydražſſj uwěřj, když gim připomenu, gá že od maličkoſti gſem tolik láſky, tolik neſmirného dobrodinj od N j ch okuſyla, we mně že též wře krew Rodičů mých, pročež cyt můg že wřelegſſj a djky mé tjm wděčněgſſj býti magj; pročež drahé Rodiče geſſtě gednau opakugi: Zdrawj a ſſtěſtj by G j ch rok tento, gakož geſſtě mnoho, mnoho giných let neopauſſtělo, by nám ku ſſtěſtj a potěſſenj naſſemu geſſtě dlauho žiwi byli, a poſledně, kdyby y wſſe giné chybělo, tedy zdrawj, to neywětſſj dobré na ſwětě, to, by G j ch wſſude na wſſech ceſtách doprowázelo, neb gſem ted ſama na ſobě ſhledala, gak welmi mnoho člowěku ſcházý, když ho zdrawj opuſtilo. Přigmau neymilegſſj Rodiče toto naſſe ſproſté wſſak upřjmné a neljčené přánj, a nám zachowagj gen wždy G e g j ch láſku a náklonoſt, o to gediné žádá wěrný manžel můg, o to pauze žádám y gá wděčná

G e g j ch d c e r a,

A l o y z y a H e r o l d.

Katinku drahau, Jaroslawka, Naninku, pana Wáwru, Toničku, Ladislawka, Marynku, Bohuslawka i Stanislawka též y Bohumjrku tisýckrát ljbám, a oč můg manžel žádal, možnáli to bude, též o wyplněnj žádám. Též srdečně pozdrawugi Wěnceslawa a pana Pelikána.

Že to tak welmi sspatně psáno, drahé Rodiče odpustěgj, když G i m powjm, že to w postely, a to gesstě welmi sspatným perem a na kwap psáno gest.

Asi v tu dobu, když došel tento třetí list, vrátil se z Polska onen vozataj Malý, jak svrchu pověděno, bez druhého koně, v čemž Kateřina Pospíšilová viděla zlé znamení. Přidružilo se však ještě další. Když se dcera po svém novoročním přání neozývala, přepadla vzpomínající matku nesmírná úzkost a obava a po tři noci za sebou se jí zdálo, že vidí ve světnici černou rakev. Z každého toho sna se probudila, vzbouzela i chotě svého a v pláči, ustrašena k němu pronášela:

„Pantáto, Lojzička nám umřela! Jistě nám umřela!“

„Co vás napadá, panímámo! Protože stále na to myslíte. Pomodlete se a spěte!“

Modlitba měla u milého pantáty Pospíšila všechno spravit, a věru že v tu chvíli taky jiné útěchy pro milou choť neměl. Kdož pak vůbec mohl vědět, co se ve vzdáleném Polsku děje a kdy tamodtud přijde další zpráva. Ale k modlitbám nemusil panímámu dohánět. Vzpomínala na dceru a modlila se za ni lehajíc vstávajíc, častěji než

jindy chodila i do kostela, vroucně povznášela mysl k Bohu, růženec jí chrastil v prstech. Ale všechny úpěnlivé modlitby nic nespravily.

List z 28. prosince 1832 byl posledním pozdravem nešťastné Lojzičky. Nemoc její se horšila, žádná pomoc lékařská neprospěla, a nešťastná, ještě nedávno kvetoucí dcera Aloisie zemřela 17. ledna 1833, nedokonavši ani devatenáctý rok života.

O tom, kterak do Hradce došla první zpráva o jejím skonu, slýchal jsem tuto legendu: Jednoho dne v zimě 1833, snad již na sklonku ledna či na počátku února, zastavil před Pospíšilovým domem nějaký formanský vůz, vracející se z Polska. Do přízemního krámu knihkupeckého vpadl zhurta forman a opíraje se o kliku dveří vkřikl do prostoru krámového:

„Je tu pan Pospíšil? — Není? — Tedy mu vyřiďte, že mu v Polsku zemřela dcera Heroldová.“

Práskl zas dveřmi, chopil se opratí, vzkřikl na koně hyje! — a jel dále.

Vdovec, nešťastný Herold sám ani neoznámil smrt ženy své. Učinil tak písemně jistý pan Lernet. Jel taky jako úředník o něco později do Polska a cestou, ještě několik mil před Osvětímem, již uslyšel, že „ta paní z Čech“ tam umřela. Ten první oznámil její smrt, napsav Pospíšilovi: „Ihre Tochter fand in Galizien ihr Grab.“ (Vaše dcera našla v Haliči svůj hrob.) A hned poslal do Hradce zpět škatuli, ve které ubohé Lojzičce vezl ještě

všelijaké věci do domácnosti, tak velkou stříbrnou lžíci a j. Těšila se Lojzička na jeho příjezd, ale nedočkala se ho, milého krajana již nespatřila.

Později přijel z Haliče vůz, který přivezl zpět peřiny, prádlo, šaty a stříbro nebožčino. Toliko žíněnky si Herold ponechal.

Trudný osud, kterému nešťastná Aloisie podlehla, vzbudil soustrast celého Hradce. Pantátu Pospíšila zastavovali na potkání známí a přátelé, ruku mu tiskli, upřímné účastenství vyjadřovali. A doma se dveře netrhly, co známých paniček se stejnými projevy přicházelo k panímámě, která v slzách tonula. A kdekdo chtěl vědět a vyptával se, jak a kterak se to stalo a proč Lojzička musila umřít. A tak pantáta Pospíšil dal všechny listy dceřiny z Haliče vytisknout i s prvým, jejž psala na rozloučenou sestře Katynce, a rozdal i rozeslal je přátelům. Tehdáž nebylo novin, kterými by se to spravilo dnes — věrný otisk listů byl nade všechny noviny a zevrubnější než všechno vyprávění.

O těchto dopisech i o tom, že je děd Pospíšil tiskem rozšířil, slýchal jsem jen za svého mládí od matky své, však otisků samých jsem se dopíditi nemohl. Až po několika desítiletích a již po matčině smrti objevil jsem je v domácnosti své sestřenky Růženy, dcery po strýci Ladislavu Pospíšilovi, a dostal je od ní na památku. I vkládám je věrně do této trudné historie podle původního vydání, jak byly švabachem vytištěny před pětadevadesáti lety. Soudím, že i dnešního čtenáře může za-

jímati, kterak bezmála před stoletím psávaly děti milým rodičům svým a jaký byl tehdáž vzájemný jejich poměr. A jsou výmluvným svědectvím, jaké za oněch „starých, zlatých" časů bylo svízelné cestování.

Nepodržel jsem v paměti, kdy se do Osvětíma vydal jiný člen rodiny Pospíšilovy, ale stalo se tak asi brzy po smrti mladičké ženy, snad v létě roku třiatřicátého. Byl to nejstarší syn Jana Hostivíta, taky Jan (pozdější pražský nakladatel Jaroslav), který se vybral na tu cestu, aby na hřbitově osvětímském postavil nezapomenutelné dceři a sestře náhrobek. A vezl s sebou náhrobní nápis, jejž složil básník Jaroslav Langer, nešťastný vyhoštěnec z Prahy, kterého zvůle rakouské byrokracie vypověděla do Bohdanče.

Epitaf ten zněl, jak mi jej zpaměti ještě po šedesáti letech předříkávala moje matka, kterou nebožka měla tak ráda:

Spi zde tiše v lůně Polské země,
dobré dítě z našich milých Čech.
Nejsi v cizině, to drahé plémě
přivedl k nám Čechův bratr Lech.
Orlice kde do Labe se valí,
tam se pro Tě oko naše kalí.
Mnohá řeka vyschla ve svém toku,
ale slza, ta nevyschne v oku.

(Podle jiného pramene zněl závěrek:

Mnohé místo vyschne v říčném toku,
ale slzy, ty nevyschnou v našem oku.)

Ovdovělý manžel Herold změnil prý poslední dva verše Langrovy takto:

Choť tu kvílí pro milostné vnady,
marnéť jeho po družce je volání.

Byly to tehda smutné vánoce pro panímámu Pospíšilovou v Hradci a ještě smutnější pro dceru Aloisii daleko v cizině. (N. l. 1927, upraveno 1928.)

KÁTLINY VDAVKY.

(Historka americká.)

Naše Kátla — —

Ale zdali pak řku právem: *naše* Kátla? Mně z ní už pranic nenáleželo. Mne nikdy nepochovala, nepolaskala, za ruku nevedla; na mne se nikdy neusmála ani nezazlobila. Ani jednou mne nepřevinula, krupičnou kaší nenakrmila. Neboť já sám tehda ještě jsem nebyl náš. Nikdo z našich nevěděl, že taky přijdu a kdy přijdu. Chodil jsem ještě dlouho po houbách, když už *naše* Kátla dávno nebyla naší, kdy vůbec nebyla již na tomto světě starém, ale daleko za mořem ve světě novém.

A přece zas mohu právem říci *naše* Kátla. Nebo třeba že jsem jí nepoznal, její jméno se mi ozývalo od útlého dětství, ode chvíle, kdy jsem počínal chápati, a nejenom to: taky její zjev počal se mi znenáhla vytvářeti a konečně vystupoval přede mnou v takové životnosti, až mi připadalo neomylně, že jsem naši Kátlu znal. Žilať v paměti celé naší rodiny po všechna léta, co jsem doma vyrůstal, žila ve vzpomínkách všech, kdo ji kdy

znali, a tímto rodinným podáním přenesla se i do mých vzpomínek.

A byla naše Kátla holka křepká, pilná, neúnavná, veselá. Nic jí nechybělo, než aby se byla jmenovala Mařena — a pak by byla bývala pravzorem dokonalé české Mařeny. Holka, která se točila jak na obrtlíku, konala hravě a bez reptání všechnu práci a smála se a prozpěvovala od rána do večera. Vždyť je-li člověku dvacet let a je-li zdráv, nemá práva, aby byl morousem.

A byla Kátla i děvče statečné a neohrožené, do světa odhodlané. Neboť když k ní jednoho dne moje maminka řekla: „Kátličko, půjdete-li pak s námi do Ameriky?“ — pronesla Kátla zcela rozhodně: „Půjdu, kam budou chtít!“

Počkejme, po pravdě musím říci, že se Kátla přece trochu zarazila. Vykulila oči, otevřela ústa, zhluboka nabrala dechu a zeptala se:

„Opravdu, do Ameriky?“

„Ovšem, docela opravdu,“ odpovídala matka.

Ale jen to matka dořekla, tu Kátla, jako by se byla zastyděla za své rozpaky, vyhrkla odhodlaně:

„Ale pojedu, a třeba až na kraj světa!“

A rodiče si oddechli. Měli Kátlu rádi a zdálo se jim, že si do nové domoviny povezou kus toho starého českého okolí, kus povědomého života, bude-li s nimi Kátla.

Bylo v tom odhodlání prostého děvčete venkovského cosi vzácného, kromobyčejného. Neboť

tehda, v jedenapadesátém roce minulého století, nebyla výprava do Ameriky žádnou maličkostí. Nebyl to pouhý výlet a nebylo taky naděje v návrat. Když se otec můj rozhodl na cestu do Ameriky, nepomyslil, že se kdy zas vrátí do Čech a že se tak brzy vrátí. Bylo hned několik a závažných příčin, proč dával s bohem staré vlasti, a v duchu již budoval nový život za oceánem. Byl to jednak útlak politický, zavládnuvší po omamném roce osmačtyřicátém, a můj otec byl muž svobodymilovný. Nasvědčuje tomu neklamně místo v dopise jeho, jejž psal z Catspringu v Texase 10. června 1851 příbuzným do Hradce Králové:

„... stojíme od 25. května pevně na půdě Amerikánské, na půdě ouplně od Boha nám darované svobody, na půdě svaté, kde člověk lehčej si oddechnouti, a své myšlenky neb jak mu okolo srdce je, se vyjádřiti může. Již to jest dost velká pohnutka vlast svou drahou opustiti a přes tu rozsáhlou vodní prostoru, která Europu od Ameriky, otroctví od té nejouplnější svobody dělí, sem se přestěhovati, cožpak když pomyslíme, že si tady každý s několika sty zlatých své dobré a neodvislé živobytí založit a rodinu svou všech trampot a nátisků zbavit může.“

Byly to jistě i příčiny rodinné, drobné rozpory a kyselosti s tchánem, přes míru osobivým a skoro despotickým. A zase: otec můj, svobodymilovný, chtěl býti sám pánem v domě svém a v rodině. Kdož by vyzkoumal všeliké ty po-

hnutky, jimiž v otci mém, žijícím do té doby v blahobytu, vyzrávalo znenáhla odhodlání, že dá navždy vale rodnému svému Hradci, Čechám, Evropě, a rozbije nový stan daleko za oceánem, v té zemi neobmezené volnosti a neobmezeného majetku. Tak soudil sám o vysněném novém domově a tak mu byl i líčen jinými, kdo se tam za moře již byli vydali.

„Přijďte jen, a zaberete tu prérie, kolik se vám zlíbí, a lesa, kolik jen obsáhnete. Porubáte les, vystavíte si dům, zbytek vypálíte a získáte nejlepší orné půdy na veliké hospodářství, na pole i zahradu, na tabákové i bavlníkové plantáže . . .“

Otec uvěřil a šel, spáliv za sebou mosty. Prodal dům a rozloučiv se s příbuznými odjížděl 8. března 1851 z Hradce v poštovském dostavníku k Liberci, odtud na Žitavu, kde vstoupil do vlaku, a dále přes Drážďany, Lipsko a Magdeburg do Brém a Bremerhavnu, kde čekala loď, která jej měla přeplaviti do Ameriky. Dříve již byla vypravena nákladním vozem část nábytku, peřiny, oděv a množství tkaného zboží, kterým se otec po radě amerického korespondenta zásobil, aby je za mořem dobře zpeněžil.

Byla to veliká událost pro Hradec, že měšťan, jemuž se dobře daří, vydává se v neznámé, daleké končiny, ale hlavně na moře, o němž tehdejší obyvatelé suchozemci měli představy nesmírně neurčité, ale v němž přece správně tušili cosi ohromného a ohromujícího, nekonečného a nad po-

myšlení nebezpečného. Všechno téměř obyvatelstvo bylo na nohou a polovina jeho vyprovázela dostavník s rodinou daleko za město, a plakali i lidé zcela cizí, vidouce pět malých dětí a matku, která šesté nosila pod srdcem.

Toho dne konečně i samé naší Kátle pomřel smích na rtech, ale statečně se ovládala, aby neprojevila strach a snad bezděky nezakolísala.

Ale když nedaleko za Hradcem spatřila vesnici Světí, rodnou svoji obec, vypukla v usedavý pláč. Do poslední chvíle nikdo u nich nevěděl, na jakou výpravu se odhodlala, až teď teprv doběhla domů, aby se rozloučila. Rozžehnala se však jen se sestrami. Otce svého, který meškal kdesi na práci v polích, již ani nespatřila.

Ano, tak jela naše Kátla do Ameriky! Neměla ponětí o prostoru, míry pro vzdálenost. Věděla jen, že je to kdesi nesmírně daleko, za několikerými horami, kam už není vidět. Ale jen co ty kopce přejede, pak tam někde na obzoru za širokým pásem vody objeví se Amerika. Docela jistě však věděla, že je to někde až za „Rajchumberkem“, a to hodně daleko.

Nejel sám otec. Připojil se k němu mladý houslista Slivenský, který doufal, že hudební jeho umění zabezpečí mu v Americe lepší, ne-li skvělou existenci, a syn sestry otcovy, Václav Matějovský z Nechanic, který odcházel z domova pro nešťastnou lásku. Zamilovalť se do mladého, inteligentního, avšak nemajetného děvčete, které slou-

žilo. Václavovi rodiče odepřeli synu svolení. Ne, pouhou služku nesmí jim přivésti pod střechu. Tak nešťastný milenec rozloučil se s láskou, s domovem, a prchal za moře.

Jakáž ironie osudu! Dívka se později provdala za řeznického tovaryše, kterýž ani psáti neuměl. Byl však bystrá hlava, a jeho žena jej učila a vedla, byla věrnou a vzácnou pomocnicí ve všem jeho podnikání.

Choti jejímu se dařilo, nač jen sáhl. Podnikal obchody vždy větší, bohatl rychle a konečně se odvážil na továrnu. Z někdejší zavržené služky stala se paní, společnice majetku mužova, kteréž celé okolí závidělo. Svého Václava již nikdy nespatřila. Setrval v Americe a nikdy nenavštívil rodné město své, neuviděl rodičů a sourozenců. —

Amerika byla mnohem dále, než se Kátla domnívala. Trvalo několik dní, než desítičlenná karavana dospěla Brém a Bremerhavnu, a tu se neohrožené děvče přece jen zachvělo, když uzřelo nekonečnou vodní pláň a v přístavě mnoho lodí, chystajících se k vyplutí všemi směry. Než i moje matka užasla, když spatřila loď, na kterou měla vstoupit. Domnívalať se, že se poplaví na parníku, jak bylo ujednáno, a tu přeplavní agent ukázal otci mému na malý, dvoustěžní plachetník, nazvaný Herschel.

„To je vaše loď, pane H., na té máte svá zamluvená místa."

„Ne, muži, na tu loď nikdy nevkročím!" vzpí-

rala se matka. „Jsme oklamáni. Měli jsme vyjednaný parník.“

Matka z četby i z vyprávění věděla o moři mnohem více než mladá Kátla. Věděla, oč déle trvá plavba plachetníkem než parolodí.

„Nevydám se na tu skořápku s dětmi. Vrátím se.“

Dlouho se zpěčovala, nakonec však naléhání otcovu i všech ostatních povolila. Přece však se nenadála, že plavba na tom plachetníku potrvá přes *dva měsíce,* celých šestašedesáte dní!

Jedenácte dní potácelo se malé plavidlo na moři Severním, šest dní zápolilo s mořem v průplavě mezi Anglií a Francií, než proniklo na Atlantický oceán. Ale přes všechny obavy, jež naplňovaly matku mou, dostál „Herschel“ svému úkolu. Plavba byla šťastna a celkem klidna. Jenom neveliká bouře znepokojila vystěhovalce na den, ale hned potom nastala tišina, bezvětří, trvající celý týden, kdy se loď téměř s místa nehýbala. Ani vánek nezalehl ve svislé, bezvládné plachtoví, a kapitán na všechny otázky odpovídal, že již zítra bude jinak, ale zatím stále vymýšlel nové a nové zábavy, aby mu cestující nezmalomyslněli. Konečně zadul vítr, a loď plula dále. A bylo 13. května 1851, kdesi blíže ostrova Dominga, když naší rodině přibyla nová dceruška, a Kátla udivena hleděla, jak ji křtí kapitán, poněvadž na palubě nebylo kněze. Takový byl tehda zvyk.

Po dlouhé, téměř desítinedělní plavbě za-

kotvil „Herschel“ v zálivu Mexickém, v Galvestoně, kde vystěhovalci vstoupili na palubu amerického parníku, který je 27. května o půlnoci dopravil do Hustonu. Odtud nastoupena další cesta do nitra země na těžkých vozech, z nichž každý byl tažen desíti voly.

Konečně byli u cíle. Po několikadenní, zdlouhavé jízdě dorazili k farmě, která se nazývala „Bílým domem“ a náležela jistému Amtorovi, vystěhovalci odkudsi ze severního Německa, ale původem prý Dánu, který žil v Texase již delší dobu.

Tento Amtor stal se domácím pánem naší rodiny. V „Bílém domě“ najal otec světnici na čas, než bude mít vlastní střechu, poněvadž v této končině zamýšlel koupiti neb zbudovati farmu vlastní a zříditi hospodářství.

Avšak úkol ten byl nad jeho síly. Bylo sice lze dostati nebo koupiti tu za levný peníz nesmírný lán půdy — prérie — avšak na té prérii rostla tráva zvýši člověka, bujná, tvrdá ostřice. Byl tu i les, který poskytoval dostatek stavebního dříví na zbudování farmy. Avšak změniti prérii v ornou půdu, vypleniti nepoddajnou trávu, vykáceti kus pralesa, oklestiti kmeny a dopraviti je na místo stavby — k tomu bylo by bývalo třeba celé setniny zákopníků, strojů i nástrojů. Můj otec však stál tu s pěti malými dětmi a s ženou, která nosila kojeně na rukou a která ke všemu tomu brzy se roznemohla texaskou zimnicí.

Avšak našim dětem, mým předchůdcům, sou-

rozencům, byla tato končina rájem. Nebylo tu žádné školy — jaké blaho! Volně těkali všichni po celý den buď v palisádové ohradě, jíž byla farma Amtorova obehnána, buď venku v prérii, a koupali se v černém jezírku, které se ukrývalo v blízkém lese.

V ohradě Amtorově prohánělo se několik mustangů, malých koníků, kteří byli stále k službám malé a mladé té družině. Kdykoli se jim zachtělo, vyhoupli se na koníky neosedlané a vyjížděli do prérie s dospívajícími syny Amtorovými, kteří podvečer sháněli dobytek s pastvy domů, do ohrady, aby nebyl přepaden vlky. Chlapci tak jezdili i děvčata, bratři moji a sestry. — S počátku s bázní pohlíželi na Indiány, sice již pokojné, civilisované, kterak přijížděli na divokých koních svých k farmě a nabízeli všeliké výrobky a plodiny na prodej, ale brzy se s rudokožci spřátelili. Byli sice po „evropsku", ale přece dost fantasticky oděni, a měli dlouhé vlasy spletené v copy, splývající i mužům až po pás. — Zato však za noci naslouchala celá rodina a zvlášť sourozenci moji s utajeným dechem vytí vlků, obíhajících palisádovou ohradu, čenichajících nepřístupnou zvěř a rvoucích se o zbytky masa a vnitřnosti dobytka, denně poráženého. —

Kátla se brzy udomácnila v divoké té končině. Trpělivě mlela kukuřici a pekla z kukuřičné mouky třikráte denně chléb; neboť co zbylo od rána, nebylo k jídlu již v poledne, jak všechno

vedrem vyprahlo. Smála se a pěla své české písničky od rána do večera. Zamračený Amtor naslouchal neznámým zvukům a nápěvům, potřásal hlavou a divil se:

„Proč se to děvče stále směje? Jakou má duši, že se pořád směje?"

Amtor byl — jak jsem vždy slýchal — jakýsi ponurý, v sebe uzavřený muž. V otci mnoho důvěry nevzbuzoval. Málomluvný byl a často zamyšlen. I nechápal veselost podivného toho českého děvčete.

Ale tato dobrá, veselá duše, tato nezkalená mysl Kátlina — to právě bylo její štěstí. Tato prostá, zármutku nepřístupná duše snášela snadno všechny nepředvídané trampoty a svízele amerického života a krutý úpal texaského podnebí.

Taky sousedy měla farma obývaná naší rodinou. Arci, poněkud vzdálené sousedy. Ještě asi tři farmy byly v okolí, roztroušené do tří úhlů světa, a všemu tomu — s Bílým domem dohromady — říkalo se vesnice. Ale do každé té sousední farmy bylo čtyři nebo pět hodin cesty, a kdo chtěl sousedy obejet všechny, musil mít vytrvalého koníka a jel celý den — taková to byla vesnice.

Časem navštěvoval Amtor sousedy své a časem zas přijížděli sousedé k němu.

Byl to zejména jistý pan Smith, který přijížděl nejčastěji. A zvláště časté byly návštěvy jeho ode chvíle, kdy se ve farmě Amtorově ubytovala naše rodina.

Nemluvil mnoho, a nebylo lze vyzkoumati, jaký je vlastně krajan. Mluvil německy, ale nějak tvrdě, jako by to nebyla jeho mateřská řeč. Mluvil taky anglicky, ale ovšem nikdo z našich nemohl posouditi, je-li angličtina jeho jazykem rodným. Naši mu říkali Šmíd. Byla to snadnější výslovnost. Přece snad byl Němec.

Přijížděl na vysokém koni, přivázal jej ke kolu v ohradě a vylezl po schůdkách do farmy. Stálť Bílý dům na vysokých kolech, zaberaněných do země, a to z příčiny, aby do světnic neměl tak snadný přístup obtížný hmyz a ještě obtížnější a taky nebezpeční plazi. Ale přes to matka nejednou, když na noc odestýlala, našla pod peřinou nebo pokrývkou hada v posteli, stočeného a hřejícího se. A nejednou visel had i v trámoví krovním nad postelemi — světnice Bílého domu neměly stropů.

Přišel pan Smith, poseděl, poptal se otce na všeliké události evropské, o nichž dávno přímých zpráv neměl. Uplynulo sice čtvrt léta, než se otec z vlasti dostal až v tato místa, ale přece vše, o čem panu Smithovi vyprávěl, bylo mu nezastaralou novinkou.

Pan Smith se díval po dětech a říkal:

„Škoda, pane, že vaše dcery nejsou starší.“

„Proč?“ tázal se otec.

„Že by se mohly vdáti. Je třeba hospodyň, a zde je málo žen.“

„Mně se zdá, že taky málo ženichů,“ smával se otec.

„Ó, jsou zde muži, kterým třeba žen!“ dotvrzoval vážně pan Smith.

Zakrátko se otec přesvědčil, že se v té končině skutečně hospodářům nedostává žen. Vyskytlť se znenadání jiný farmář ze „sousedství“ a spatřiv nejstarší mou sestru otázal se otce:

„Dal byste mi ji za ženu?“

„Vždyť je to dítě!“ užasl otec. „Je jí teprv čtrnáct let.“

„Nic nevadí,“ odpovídal uchazeč. „Počkal bych nějaký čas, třeba rok.“

Když pan Smith přicházel, Kátla se vždy klidila ze světnice. Pojednou měla nějakou práci venku, buď v kuchyni, buď v ohradě. Zdálo se, že není panu Smithovi zvlášť nakloněna. Byl jí snad příliš vážný, prkenný, snad se ho dokonce bála.

Zdálo se, že pan Smith těchto jejích útěků ani nepozoruje. A nebylo vůbec zřejmo, zdali si Kátle všímá, zdali jí věnuje nějakou pozornost.

Jen někdy, když už byla Kátla dávno ze světnice a když odněkud z ohrady zazněl její popěvek, zdálo se, že zvuky dolehly i k sluchu páně Smithovu. Odmlčel se, a ani k oknu nepohlédnuv otázal se:

„Kdo to zpívá?“

„Naše Kátla.“

„A co to zpívá?‘

„Naše české písničky.“

Pan Smith se odmlčel, jako by náhle upadal

v přemítání o věcech docela jiných. A potom se otázal:

„Zpívá tak u vás každá dívka?“

„Každá, která má jen kousek hlasu a hudebního sluchu a která umí nějakou písničku. Ale u nás téměř každý má hudební sluch.“

Pan Smith se zamyslil jako nad novým, nenadálým objevem, a již nemluvil. Po chvíli se sebral, stručně se rozloučil, vyšel, odvázal koně a vyjel k domovu, vzdálenému asi půl dne cesty.

Tak jeho návštěvy trvaly již dva, tři měsíce.

Tu kdysi v neděli dopoledne, za pokročilého již léta, vyhlédl otec oknem do prérie a zvolal k matce:

„Podívej se, ženo, přijíždí sem pan Smith — a jak je vyšňořen!“

Matka přistoupila k oknu, a tu již kůň Smithův dusal před palisádami a brzy potom stanul všecek zpěněn v ohradě. Hříva jeho byla spletena v copánky a propletena pestrými stužkami hedvábnými, na hřbetě měl nové sedlo.

Jako by si byl vědom této okrasy a zvláštního výstroje, pohazoval kůň pyšně hlavou a metal kolkolem kusy bělostné pěny jako husté smetany.

Pan Smith vyběhl po schůdkách a klepal za okamžik na dveře světnice.

„Vstupte!“

A tu byl soused Smith, statný muž asi pětatřicetiletý, svátečně oděný, ve vysokých jezdeckých botách, v přiléhavých zvířecích spodkách, v mo-

drém, dlouhém kabátě s bílými knoflíky. Šosy, jak u jezdců zvykem, byly ohrnuty a připiaty k bokům. Měl červenou vestu, s hlavy snímal plstěný širák; bílou náprsenku košile přikrývala napolo široká, pestrá hedvábná vázanka.

„Aj, aj," vítal otec souseda Smitha, „jak jste vyparáděn! Skoro jako ženich."

„Uhodl jste, pane," odpovídal pan Smith. „Ale abych byl ženichem, k tomu mně třeba vašeho svolení."

„Mého svolení?" podivil se otec. „Nechápu, kterak by to bylo."

„Pane," pokračoval vážně Smith, „mám pěknou farmu, dobré hospodářství, ale jsem sám. Potřebuji ženu a hospodyni. Přicházím přímo k vám a žádám vás o ruku slečny Katriny."

Otec upadl v rozpaky, tuše nějaké nedorozumění.

„Pane Smithe, promiňte, Kátla není moje dcera — —"

„Vím, pane," řekl Smith. „Vím, že jest vaší služebnou. Ale k jejímu otci je daleko, nemám na to času. Vy jste její pán a hospodář a tedy zastáváte místo jejího otce. Žádám tedy vás, abyste mi ji dal za ženu."

Větší a větší byly otcovy rozpaky. Takových námluv ještě neviděl. Krom toho skoro litoval, že by Kátla měla odejíti z jeho domácnosti. Všichni ji měli rádi, přivezli si ji z Čech.

„Nemohu klásti žádných překážek, pane

Smithe,“ řekl k nenadálému nápadníku, „ale vaše žádost a celá věc je tak vážná, že o ní musí rozhodnouti sama naše Kátla. Zeptám se jí.“

„Prosím, učiňte tak, pane,“ odpovídal Smith. „Počkám na odpověď.“

Bylo zřejmo, že pan Smith nechce ztráceti času. Jednal čistě po amerikánsku.

Otec poslal pro Kátlu, které nebylo nikde viděti. Vzpomněli teprv nyní, že jí neviděli již hodnou chvíli před tím.

Za kratičko byla Kátla ve světnici. Byla oděna v nejlepší své sváteční šaty, pečlivě učesána, vymydlena. Otec soudil, že nemůže mít ani potuchy, z jaké příčiny dnes pan Smith přijel, ale výstroj Kátiin skoro nasvědčoval, že svého „ženicha“ očekávala. Vstoupila do světnice zardělá, rozpačitá, klopíc oči. Na pana Smitha se ani nepodívala.

„Kátličko,“ promluvil k ní otec, „nelekejte se, nestalo se nic zlého. Tuto pan Smith přichází a žádá si vás za ženu. Jste srozuměna, svolujete k tomu?“

„Svoluji,“ vydechla Kátla.

Byl-li otec překvapen nenadálou žádostí páně Smithovou, byl ještě více překvapen stručnou a rozhodnou odpovědí Kátlinou.

„Kátličko, neukvapte se. Můžete si to rozmyslit.“

„Už jsem si rozmyslila, pantáto.“

„Chcete si tedy pana Šmída vzít?“

„Chci."

Zhluboka si otec povzdychl. Všichni přijdou o Kátlu, která skoro již byla jako členem rodiny.

„Pak vám arci nemůžeme překážet. — Ale povězte mi, Kátličko, vy nerozumíte panu Šmídovi, pan Šmíd nerozumí vám — kterak se dohodnete?"

„My se dohodneme, pantáto," řekla Kátla, opět zraky klopíc.

„Nuže, pane Smithe," obrátil se otec k farmáři, „naše Kátlička je srozuměna, přijímá vaši ruku. Kdy si ji hodláte odvésti domů?"

„Hned, pane."

„Ale vždyť musíte vykonati přípravy k sňatku."

„Vše jest připraveno, pane."

„Ještě však nejste oddáni, pane Smithe."

„Dnes budeme oddáni, pane, kněz na nás čeká."

„Kterak se Kátlička dostane do kostela?"

„Odvezu ji na svém koni; je to dobré a vytrvalé zvíře."

„Ale má zde Kátlička taky svoje věci, prádlo, šaty — musí si vše složit, připravit."

A s touž poznámkou obrátil se otec taky ke Kátle.

„Mám už vše složeno a připraveno, pantáto."

„Čerta!" podivil se otec.

A pan Smith řekl:

„Její výbavy zatím netřeba, přijedu pro ni

někdy v týdnu. Dnes odvedu si jen slečnu Katrinu.“

A tak se stalo.

A tentokrát po druhé pomřel smích na rtech Kátliných, když se loučila s našimi. Rozplakala se, líbajíc ruku matce, vyprošujíc si od ní a od otce požehnání. Plakala, loučíc se s dětmi.

Pan Smith poděkoval otci, potřásl jemu i matce rukou, ujal za ruku Kátlu a sváděl ji na dvůr. Vyšvihl se na koně, vyzdvihl k sobě Kátlu, posadil ji před sebe — a bujný kůň, jako by věděl, jaké poslání dnes koná, vyrazil se šťastným pánem z palisádové ohrady a klusal ke Catspringu, kde čekal otec duchovní, aby snoubence oddal.

Událo se všechno tak náhle, ale i tomu již otec rozuměl. Byl na americké půdě, ponenáhlu poznával tamní zvyky, pochopil tedy i tuto americkou ženitbu. Bylať Kátla holka k světu, pro americkou farmu jako stvořená, a pan Smith byl spořádaný a zámožný muž. Jen toho se otec nemohl domysliti, kterak se Kátla s panem Smithem dorozuměla. Neumělať ani slova německého, pan Smith nerozuměl ani slova českého. A přece měli vše tak výborně ujednáno a na minutu zchystáno.

Za několik dní přijela si Kátlička s chotěm pro své věci a s pláčem se rozloučila s rodinou, která si ji do Ameriky přivezla. A tuším, že ji už nikdy nespatřili. Brzy potom otec musil nastoupiti zpátečnou cestu do Čech, aby zachránil matku,

onemocnělou již po třetí, a tentokráte skoro na smrt, úkladnou zimnicí. Jako již dříve, i tentokráte k ní otec povolal lékaře z městečka Catspringu, značně vzdáleného. Byl to jediný lékař v té končině, bodrý muž, Němec, jako byla tehda většina kolonistů v Catspringu německá.

Přijel na svém koníku dvakráte, třikráte, potřásl nad matkou hlavou, naslouchal zamyšlen jejímu blouznění v horečce a konečně řekl k otci:

„Jsem u vaší ženy v koncích se svým uměním. Zdejší zimnice je zlá, sotva vám ji zachráním. Nyní jen vy sám ji můžete zachránit, když k ní řeknete: Ženo, vrátíme se domů, do Čech. Trpíť vaše manželka nejenom nemocí tělesnou, ale i nesmírnou tesknotou po starém domově. A to je horši než nemoc. Co byste si tu počal s těmi dětmi . . . Není mnoho času na rozmyšlenou.“

S těžkým srdcem otec uvažoval. Sen o volném životě v „zaslíbené zemi“ se rozplýval, kroky osudu se blížily. Dva hroby již musil vykopati v té cizí půdě, do kterých byl ze šesti dětí uložil dvě, rozmilého tříletého Fricka a malou Marii, která se narodila na moři, jak o tom jest poznamenáno v zežloutlých zápiskách otcových:

„Bedřich Ignác zemřel v Americe na řece sv. Bernarda, všeobecně nazýváno na Banadě, v Austin County, v červnu 1851, na farmě pana Jindřicha Amtora; téhož měsíce a v téže farmě zemřela dceruška, narozená 13. máje 1851 před

ostrovy Kubou a Haiti, a pokřtěná Marie Dominga."

Má-liž se tu navršiti ještě rov třetí? Mají-li čtyři děti pozbýti matky?

Když se blížil večer a horečka nemocné se stupňovala, přistoupil otec k loži a podávaje matce léku řekl k ní:

„Vrátíme se domů, do Čech, do Hradce. Co tomu říkáš?"

To slovo bylo mocnější léku. Matka se zotavila, třetí den povstala a konala přípravy na novou, dalekou cestu a plavbu přes moře, do staré, nezapomenutelné domoviny. Chystala se s radostí a přece zase s bolestí, když pomýšlela na ty dva malé rovy, nad kterými už se nikdy nepomodlí.

S nesmírnou lítostí však uslyšely o návratu všechny čtyři děti, dva bratři, dvě sestry. Jejich nářek nebral konce. Ty se přetěžce s Amerikou loučily, a dlouho, dlouho vzpomínaly na nespoutanou volnost pod horkým nebem texaským. Ba, vzpomínky ty je po všechen život provázely a nikdy neutuchly.

Neblahá výprava americká byla pouhým příběhem, pouhou episodou v životě otcově, ale episodou ve svých následcích dost osudnou pro všechnu budoucnost jeho i celé rodiny. Šťastnější „episodou v episodě" té byly americké vdavky milé Kátličky, kteráž arci zůstala navždy v novém domově, aby svého chotě obdařila četnými dětmi,

zdárnými jeho pomocníky v zápase s tamní divokou, ale nade vše štědrou přírodou. Zatím arci již asi dávno vyspává svůj věčný sen i s chotěm svým. Uplynuloť zatím bezmála osmdesát let od těch vdavek. (Kalend. Nár. l. 1908, zrevid. 1928.)

VÝHOST.

(Černý obrázek ze starých časů.)

Již není — tuším — žádného pamětníka dávného toho příběhu maloměstského, ba, již ani nežije nikdo z oněch, jimž jsem bez dechu naslouchával, když vyprávěli, co sami snad jen z vyprávění znali.

Jest mi, jako bych se za soumraku podzimního ocítal v některé starodávné domácnosti milé obce otcovské, kde v parádním pokoji visívaly ve vejčitých rámcích obrázky, vystříhané z mdlého černého papíru. Pouhé siluety. Bývali to dědové a babičky rodin. Dědečkové mívali uměle a směle vyčesané chocholky vlasů nad čelem, furiantské „kakadú", babičky mívaly vysoké hřebeny za cibulkou na temeni.

Dívám se v houstnoucí soumrak a jest mi, jako bych viděl dvě takové černé hlavičky na bílé půdě. Ale tyto dvě hlavičky nebyly nikomu dědečkem a babičkou. Nedočkaly se toho.

Bylo to tedy někdy v letech třicátých, snad i čtyřicátých minulého století. Ať bylo, kdy bylo. Srdce lidí vždy hořelo láskou a milostí a nejvíce

se rozhořívalo láskou beznadějnou. Arciť Filípek Doležalův tehda přece ještě nevěděl, že miluje tak naprosto beznadějně. Stále doufal, že konečně obměkčí srdce otcovo. Že nakloní pantátu, aby přijal za nevěstu, koho si mladé, upřímnou láskou vznícené srdce oblíbilo.

Filípek ještě nevěděl, jak se dovede zatvrditi ledví otcovské, neznal milého pantátu. Ale byl dost opatrný, aby se mu zatím nesvěřoval. Naposlouchal se od dětství dosyta oblíbeného pořekadla otcova „dočkej času jako husa klasu", a vyčkával tedy. A mnoho taky doufal v milou panímámu. Pomáhalyť zpravidla panímámy, když bylo nejhůře. Filípek nevěděl, že s otcem Doležalem ani panímáma nepořídí. Byl pantáta jako staré křesadlo. Jiskry sršely, ale křesadla neubývalo.

Šestadvacet let bylo Filípkovi. Již by otec rád byl viděl, aby mu přivedl nevěstu. Ale z „měšťanských", jak se samo sebou rozumělo. Do takového bohatého skladu soukenického nehodila se žádná chamradina.

Chudáček Efrozinka! Jestliže pocházela z rodičů taky někdy stavu měšťanského, dávno to měšťanství kdesi propadlo. Vždyť nebyla ani zdejší. Umřel někde v Kostelci nebo v Rychnově otec její, malý ouředníček, a brzy po něm odešla i matka. A dvě osiřelé dcery, starší Klementýna a mladší Efrozína, vzpomněly si, že maminka byla odněkud z Hradce, a tam tedy se po smrti

rodičů přestěhovaly. Obě krásně vyšívaly a tím uměním doufaly se uživiti v městě krajském a biskupském, kde bylo tolik úředníků, kněží, vojska, profesorů a studentů i mnoho zámožných měšťanů, obchodníků, řemeslníků.

A byly by se sytě uživily a byly by i mohly v klidu zestarati, kdyby právě Efrozinka nebyla bývala tak rozkošně hezká a půvabná, že se v ní zalíbilo Filípku Doležalovi.

Na Kozince scházeli se podvečer oba milenci na nejzazším výběžku města, na ostrohu do nedávna pustém, ale před nemnoha lety z podnětu a vlastní péčí Václava Klimenta Klicpery zalesněném, v milý sádek proměněném. Tam v hodinách soumračných znova a znova sliboval Filípek Efrozince, že jen ona bude jeho a žádná jiná.

„A pantáta, Filípku?" ptávala se Efrozinka sklíčená. „Zdali svolí taky pantáta?"

„Panno Efrozinko," toužil Filípek, „když uvidí, že je to moje štěstí — —"

Domníval se stále Filípek, že pantáta ještě o ničem neví. Ale konečně nadejde chvíle, že se bude moci přiznati.

Zatím však pantáta dostal odkudsi vítr. Nebo taky závistivých duší a donašečů bylo vždycky dost. A na Filípka měla zálusk nejedna matka dozrávající dcerky nebo dcerek.

A když zas jednou na Kozince tiskl k sobě drahou Efrozinku, náhle čísi ruka roztrhla milence a před zděšeným párkem stál pantáta Doležal.

„To tedy jsou tvoje spády, chlapče ničemná? — A panna se nestydí svádět zpozdilce? — Ale pravda, panenka dobře špekulíruje — měšťanského synka, ano, — a dům a co všechno k tomu! Věřím panence, lehla by do měkka! — Marš domů, nezdaro, a panenku ať víckrát nedopadnu!"

Tvrdé prsty otcovy obemkly rámě synovo jak svěrákem — zahanbený a zničený Filípek se zapotácel.

„Fí! Takových panen nám tu bylo potřeba!" odplivl ještě otec Doležal na odchodu, cloumaje synem před sebou. —

Na smrt zděšena doklopýtala panna Efrozinka domů, do malého domku u Slezské brány, a v zoufalém pláči vyprávěla sestře, co ji potkalo.—

Druhý den vyprosil si pan Doležal slyšení u pana purkmistra. Přicházel s prosbou za pomoc, vypověděl, jak jedna z těch cizinek nevítaných ukládá o jeho syna.

Ztopořený naslouchal milostpán purkmistr, s hlavou vysedlou nad vysoký límec, zastrčiv čtyři prsty pravice v záprsí, palcem pohrávaje na knoflíku.

Vyslechl, čelo svraštil.

„A voni tedy syna žádným pádem dát nechtějí?"

„Kristus Ježíš a všichni svatí, chraňte mě!" zaříkal se Doležal. „Raděj do hrobu!"

Pan purkmistr vybavil ruku, vztyčil ukazováček:

„Pozor, pozor! Na to je času dost. — A že nedali na syna pozor!“

„Dávají pozor, pane půlmistr!“ bránil se otec. „V kapse ho nosit nemůžu. Za mříž ho dát nemůžu. Gubernant k němu vzít nemůžu. Na to na všecko je tuze veliký. — Ale věřej, pane půlmistr, všecko to má z těch zpropadených knížek a písniček Pospíšilových. Nosí toho po kapsách domů, tajně schovává, a čet by, kudy chodí. A je v tom samá milostenka, kochanka a utěšenka! (Pantáta Doležal posměšným přízvukem ta slova pronášel.) Pomněnky a nezabudky, rajské palouky, luny a jitřenky, samé plání a hárání — až se člověku z té novočeské tatařiny hlava motá! Vždyť to jakživo nebývalo, pane půlmistr! Běhá mi, hoch zpozdilá, za študentama, přitírá se k těm vlastenským profesorům, dokonce by chtěl hrát divadlo! Kdy pak jsme o tom slejchali? Děti poslouchali rodičů, a co poroučeli táta, máma, bylo jim svaté. Ale teď! Povídám, pane půlmistr, všechno pochází z té Pospíšilovské knihárny.“

Pan půlmistr poznovu svraštil čelo a teď mocněji než dříve.

„Myslej tak?“

Pronesl dvě ta slova zvukem, z něhož bylo patrno, že dává žalujícímu otci za pravdu, že je s ním v té věci za jedno. Ale potom vztáhl k panu Doležalovi pravici a řekl varovně:

„Jsou vopatrnej s panem Pospíšilem, můžu-li jim poradit. Vědí dobře, že je biskupskej a kraj-

skej impressor, a vědí, že je člověk paličatej. Vzpomenou si, co nadrobil oficírům a jenerálovi. Nezatahujou ho do tédle privátní záležitosti. Snad bude pomoc jinde."

Pan Doležal zkrabil tvář jako do pláče.

„Proto jdu k nim, pane půlmistr! Jak pak se má člověk na to dívat, když se mu kluk sprašti do takové poběhlice bez domovského práva — —"

Pan purkmistr vyježil obočí, až se mu na čele utvořily dva srstnaté půlměsíčky.

„Bez domovského práva, povídaj?"

„No, dyť zdejší nejsou! Přivandrovalky bez rodičů! Pan půlmistr snad ráčí vědět —"

Všemocný náčelník města mávl rukou:

„Vím, vím. A teď tedy jim povím, pane Doležal. Jdou k panu krajskému. Povědí mu, co pověděli mně. Řeknou mu, že jsou panny bez domovského práva, rozumějí? A ponechají věci průběh. Kde budu moci, polínko přiložím. Uvidíme." —

Purkmistr pokynul milostivě soukeníkovi, pan Doležal hluboko se uklonil, škrábl nohou o podlahu a pozpátku odcházel ze svatyně páně purkmistrovy.

Za dva dny potom dostavil se do bytu panen Pavlíčkových komisní posel úřadu krajského s obsílkou pro pannu Klementýnu jakožto „hlavu" rodiny.

V Klementynce zatajil se dech, hruď se sevřela. Každé obeslání úřední znamenalo cosi ne-

příjemného, neřku-li hrozivého nebo dokonce nebezpečného. Málokdy tehdejší úřady měly říci člověku co milého.

Klementynka pečlivě se ustrojila a v tísnivé nejistotě vydala se na krajský úřad. Po trapném vyčkávání byla povolána k vysokému pánu.

V křesle seděl bohorovný hodnosta s mohutným brkem za uchem. Když dívka vstoupila, potrvalo chvíli, než hlavu povznesl. Ale když tak učinil, dvé probodavých očí upřelo se na neblahou vyšivačku.

„Panna Klementýna Pavlíčková?"

Dívka se uklonila, zašeptala:

„Ponížená služebnice, milostivý pane."

Učinila tři nesmělé kroky, aby se k milostpánu přiblížila, chtíc mu políbiti jemnou, masitou ruku, utápějící se v bílém, kadeřavém krejzlíku.

„Nechala, panna, nechala," promluvil pán ledově a zdvihl obě ruce do výše.

Pronikavé oči lpěly na ní neodvratně, milostivá ústa se otázala:

„Panna má sestru Efrozinu, pravda? — A co pak pohledávají panny ve městě? Jsou panny vůbec počestné?"

Klementynka zbledla jak voskovice.

„Milostivý pane —!" zajektala.

„Máme tu dost panen nepočestných," hovořil tvrdě, jako by zdůvodňoval svou nešetrnou otázku. „Jsou to panny lákavé, k hříchu svádivé. — Panenka má sestru Efrozinu, je na ni

stížnost. Svádí mládence z počestné familie k namlouvání. Nemůžeme tu nic takového trpět. — Mají panny v městě právo domovské?“

Klementynka se zachvěla.

„Nebožka drahá panímáma odtud pocházela...“

„Ale nebožka panímáma se vyvdala, v cizině žila a dokonala, panny tu práva domovského nemají.“

Teď pan krajský vyvstal za stolem v celé velikosti a pronášel důrazně:

„Jelikož panna Klementýna Pavlíčkova item panna Efrozina Pavlíčkova nemají a nenabyly práva domovského v obci hradecké, aniž se vynasnažily počestným a mravným životem někdy práva takového akvirírovati, nařizuje se následkem jejich problematické a pohoršlivé existence, aby do třech dnů ode dneška poledne počítajíc odešly navždycky z města. In eventum čili v pádě, že by tak neučinily dobrovolně, byly by z města násilným šupem vyprovozeny. Panna slyšela a může jít.“

Klementynka byla obrazem ztělesněného zoufalství. Vytřeštila modré zraky na pana krajského, zapotácela se. Ale již klesla na kolena, zalomila rukama a zaúpěla:

„Milostivý pane, máme tu živobytí, máme nábytek! Kam se vrtneme, kam se vrtneme!“

Pan krajský odpověděl:

„Panenky trefily do Hradce, panenky trefí

taky jinam. Nábytek se naloží na vůz — živobytí bude taky jinde.“ —

Zdrcena vrátila se Klementynka domů. Ještě nikdy malý, skromný příbytek jejich nepojal tolik zoufalství jako dnes, když taky Efrozinka zvěděla, jaký rozsudek nad nimi vynesen. Bez provinění! Proto, že k ní čistou láskou zahořel mládenec, který ji chtěl vésti k oltáři, a že ona ho vyslyšela, lásku jeho opětovala!

Bylo nedaleko do svátků vánočních, panny Pavlíčkovy měly plno práce. Uchýlila se sice Klementynka k advokátu, ale když vypověděla o své audienci na krajském ouřadě, pokrčil advokát rameny. Nechtěl patrně proti panu krajskému nic podniknouti.

Tak nezbývalo nešťastným dívkám než všechnu rozdělanou práci zákaznicím po městě roznésti, vrátiti. Bylo na ně podívání i nářku jejich poslechnutí srdcervoucí. Rady nevěděl nikdo, pomoci již pranikdo.

Po dva večery zaznívaly z příbytku nešťastných dívek písně tak žalostné, až mimojdoucím srdce usedalo. Nikdo tu nepostál pod okny, aby déle poslouchal, jako činívali chodci jindy a zvláště za večerů letních, kdy sestry pěly písničky veselé a líbeznou hrou na kytaru je provázely.

O Filípku Doležalovi říkal v těch dnech, kdokoli ho spatřil, že ho nejspíš povezou do blázince. Přes tu chvíli utíkal z krámu otcova, často i bez čepice, a vždy směřoval k Malému náměstí a

k domku za samotinkou starobylou Slezskou branou, kudy vedla cesta dále ku bráně pevnostní, pod okna vypovězených dívek. Již si ani pan Doležal netroufal zdržovati ho nebo dokonce peskovati. Utěšoval se v duchu, že syn poleví, až panny odejdou. Sejde s očí, sejde z mysli.

Posledního pak večera naskytlo se chodcům divadlo, o němž dlouho bylo ve městě vyprávěno. Již bylo po vojenské večerce, po deváté hodině, když pod okny sester stanul mládenec Filípek s kytarou. Podzimní vítr rozčechrával mu nepokryté vlasy, ale mladík chladu necítil. Hleděl do tmy v dáli a zpíval písničku (Opuštěný), která byla kdysi uveřejněna v Pospíšilově „Almanachu aneb Novoročence“ a kterou tehdejší mládež se zálibou zpívávala — zvláště mládež zamilovaná:

Ach, co si počnu, lidinky milé,
děvče uprchlo mi roztomilé.
Víte-li, řekněte,
kde stopa děvčete,
děvčete mého,
ach, ztraceného!

Jemu však neuteklo. Bylo mu vyrváno, z města vyobcováno, a zničený milenec nahrazoval slůvko „uprchlo“ slovem „vyhnali“.

A co mladík zpíval čtyři sloky tesklivé písničky, nahoře na bílém „fórhanku“ rýsovala se postava prostovlasé dívky, lomící zoufale rukama. Slyšela žalostný Filípkův zpěv a srdce jí pukalo.

Časně zrána dne třetího, za čiré tmy, o šesté hodině, kdy z celého města nábožné panímámy a panny směřovaly do chrámu na roráty s velikými folianty v náručí, přihrčel k malému domku u Slezské brány žebřiňák pod plachtou. Než se rozednilo, byl všechen majetek panen Pavlíčkových naložen a konečně usedly pod plachtu vypovězené sestry, a za chvíli hlubokou pevnostní branou hrčela fůra do šíra, do probouzejícího se dne, k Slezskému předměstí a dále do neznáma.

Otec Doležal šťastně zachránil syna Filípka před chudou chamradinou.

— — — —

Bylo před Štědrým dnem a paní Doležalová připravovala černého kapra nazejtří. Neboť zítra bude ještě jiné práce dost. Rybí polévka, kapr smažený, lívance s povidly — jak tam bývalo zvykem — a božího kostela taky nesmí zanedbati. A ještě ořechů nakoupiti, křížal a jablíček na nadílku rodině i čeledi, i voskových třínožek k talířům hned při polévce — aj, plné ruce práce a shánění pro pečlivou hospodyni. A krom toho kapr na černo o den dříve připravený je mnohem chutnější.

Pražskou branou vtáhla do města tlupa šesti trubačů, a tichnoucím náměstím zaznívala a do všech ulic a uliček i do příbytků zalétala tesklivá vojenská večerka. Tak tesklivě vyznívající, až mnohde děti se rozplakávaly a starším srdce v těle trnulo, ač slýchali večerku přes den. Taky

bubnování čili čepobití bylo neveselé, ale večerka trubačů div že strašidel neprobouzela. A z Bílé věže odbíjely hodiny hlubokým zvukem devátou.

Zvuky hodinové již se byly nad městem dochvěly, večerka byla již přešla na druhý konec města, polnice zavřeštěly mnohonásobnou ozvěnou v úzkém chobotu Malého rynku a vyšedše z města ztrácely se napravo do kasáren u brány Moravské.

Strašidelné šumění nad městem utichalo. Tu před malým domkem u brány Slezské, pod tmavými okny opuštěného bytu vyhoštěných sester buchla temná rána. Jako když na velký prázdný sud udeří. Cosi padlo na zeď domovní a po zdi sesouvlo se na chodník, jako když pytel zelných hlávek převrhne.

O chvíli později odnášeli čtyři muži bezduché tělo na Veliké náměstí, kamsi na Kropáčku.

Za další chvíli vnikl kdosi do kuchyně u Doležalů, kde právě panímáma potichu notovala, sotva že sama se slyšela:

„Tento jest den velmi slavný, vší památky hodný,
neb jako dnes jest den Ježíše Krista narození . . .“

Byla to antyfona z rorát, která připadala teprv na zejtřejší den, ale paní Doležalová žila již jen zítřku a prozpěvovala si píseň o devět hodin dříve.

Panička utichla a poněkud znepokojena obrátila se k pozdnímu hosti:

„Co pak dobrého, člověče?“

„Mají syna Filípka doma, panímámo?“

Pod paničkou se nohy rozechvěly. Filípek doma nebyl. Pootevřela ústa, ale odpověděti nemohla.

„Nemají-li ho doma, panímámo,“ pokračoval posel, „tedy leží na Kropáčce s koulí v prsou a je po něm. Snad aby se tam pantáta šel podívat . . .“

A neblahý posel zmizel zas, jak byl přišel.

Ze světnice zašramotily kročeje ke kuchyni. Dveře se otevřely, a pan Doležal objevil se na prahu kuchyně právě v okamžiku, když se jeho choť shroutila na podlahu téměř beze zvuku.

Filípek Doležalů byl před „poběhlicemi“ nadobro zachráněn . . . (Nár. l. 1912.)

„LEHNI, KAKABUS!“

Podle vyprávění přítele Aug. Eug. Mužíka,

někdy spolužáka Lupáčova.

Tehda si oddechli všichni žáci vyššího gymnasia u nás, když se na sklonku školního roku roznesla po třídách pověst, že pan profesor Ondřej Kakabus po prázdninách již nebude přednášeti, poněvadž odejde někam do Písku nebo do Plzně či kam. Což, oktaváni přijali zprávu lhostejně. Toho roku byla oktáva celkem znamenitá, „urodila se“, jak pan ředitel v jedné konferenci s uspokojením poznamenal. Bylo téměř jisto, že bezmála třicet žáků bude maturovati bezpečně, s dobrým prospěchem. A o několika zbývajících vědělo se zase zcela určitě, že prasknou-li, půjdou do semináře. Šli tam skutečně, a bylo jim tedy jedno, setrvá-li profesor Kakabus či nic. Ale kvinta, sexta a septima vydechly zhluboka a všemi plicemi, když nabyly určitého přesvědčení, že pana Kakabusa po prázdninách vezme rarach.

Udržovaly se tehda takovéto změny co nejdéle v tajnosti před žáky, aby nepovolila kázeň, ale byla zjištěna okolnost, kteráž nedopouštěla žádné pochybnosti již. Byt páně profesorův byl

od prázdnin zamluven a najat j i n ý m nájemníkem, panem radou Krátkým z Prahy; již na něj byl i závdavek. To vyšťoural Stanislav Hurdálek, hlava čilá, potutelná. Potáhne tedy Kakabus opravdu!

Netěšil se oblibě žákův od prvého dne, kdy na gymnasium přišel. Ba, o něm se mohlo říci, že se mu podařilo získati sobě co nejdokonalejší neobliby. Již jeho jméno zastrašovalo, když se poprvé mezi žáky ozvalo. Kakabus! Byl to hrozivý, zlověstný zvuk. Líčili si ho jako muže se lví hřívou a s neproniknutelnou houští dlouhých, divokých vousů, s pronikavými zraky, rozumí se, sálajícími skrze okuláry jako palčivými skly.

Okuláry měl, pravda, ale místo hřívy na hlavě objevila se studentům značná paseka, rozlézající se hodně daleko i široko, a vousy byly řídké a barvy neurčité. Pokud se týče zraků, splnily se představy žáků. Dovedly skoro vrtati. A koho vyvolal, každý vstával s chvěním. Zdálo se, že profesoru Kakabusovi činí rozkoš, může-li do svého katalogu malovati dvojky. Ryl je skoro na ty stránky.

Nu, přísnost — přísnost vlastně se vyžaduje. Co by pořídil s přílišnou shovívavostí! Ale v bytosti Kakabusově bylo cosi zlomyslného, jízlivého, mstivého. Říkali mu „ras“ ve škole a počínal si jako detektiv mimo školu, říkají posud pamětníci, nyní již taky holohlaví. Zábavy neznal, do divadla nechodil, svých žáků tam ne-

dovoloval. Jemu bylo zábavou plížiti se podvečer všemi uličkami a kouty města a čmuchati, nezapadá-li kde který žák do nějaké hospůdky na sklenici piva. A patroloval na opuštěných cestách a stezkách za branami, nedopadne-li někoho z těch mladých „bídáků“ s doutníkem v ústech nebo dokonce s děvčetem. Ale pak mu pomoz Pánbůh! A když se školní rok schyloval, zkoušel pan Kakabus a vyvolával jako posedlý, vymýšlel otázky nejzáludnější a maloval a ryl svoje dvojky se zjevnou radostí.

„Napřesrok jistě budete uměti lépe,“ říkával hochům s pravou pochoutkou, a komu to řekl, každý sedal na své horké místo bled. Znamenalť toto napřesrok: budeš repetovati. A kdo ví, co znamená býti repetentem, pochopí trýzeň studentů. Byly jim otráveny celé prázdniny, a mnohá ruka otcovská těžce doléhala . . .

To bylo tak všeobecné. Ale byl ještě vyšší stupeň těch školních muk: když na někoho zvláště „zasedl“. Koho toto potkalo, učinil nejlépe, když vůbec nechal studií, nebo šel studovat jinam. Někdy zasedl pro nahodilou vlastnost žákovu. Buď že se zakoktával, nebo že měl ryšavé vlasy.

„Vy zrzoune, z vás taky nic nebude!“ předpovídal přívětivě.

Tak si v kvintě zasedl na Lupáče. Hoch činil, co mohl, ale řečtina, algebra nešly mu do hlavy. Aspoň ne tak, jak si přál pan profesor Kakabus.

Mnoho slz prolil Honda Lupáč, mnoho slz vyronila matka, kteráž občas přicházela ptát se na syna a jeho prospěchy.

„Za pluhem jste ho měli nechat, matko," byla potěšná slova, jež k ní profesor promlouval. „Za pluhem! Mnohem chytřejší není než vaši tahouni . . ."

Otec Lupáčův totiž měl někde ve Stěžerách pěkný statek.

Taky Lupáčovi připravil profesor Kakabus hořký osud, že musil kvintu opakovati. Myslím, že si Lupáč ani tolik nedělal z výprasku otcova, jako se trápil pro vlastní neúspěch. Ale nejvíce ze všeho se styděl, když po prázdninách zase usedl do škamen kvinty. Byl to vzrostlý hoch, silný, ramenatý, a převyšoval všechny, kdož ho z kvarty ve kvintě dohonili, o celou hlavu. A pan profesor Kakabus, kterýž dobře tušil, ba znal tento Lupáčův stud, pokořoval ho tím více ve své jízlivosti.

„No, vstaňte, vy hromotluku, a dejte pozor, ať nám hlavou strop neprorazíte."

Kvintáni se smáli do límců, aniž Kakabus koho pokáral, a Lupáč ve tváři jen hořel.

Stěží proklouzl z kvinty do sexty, ale když tuto se skončil školní rok, nesl domů zase vysvědčení, následkem kterého měl i sextu „vzít po druhé".

Ale tu se v milém Hondovi všechno vzepřelo. Ne, do gymnasia se nevrátí! Přišel domů, padl před otcem na kolena a prosil:

„Tatínku, nabijte mi, dělejte se mnou, co chcete, ale již mne neposílejte do školy. Dejte mě za pluh, budu pracovat jako čeledín, ale opakovat nebudu!“

Tatínkovi bylo hořko i lítostivo, když tak hleděl na nešťastného studenta.

„Kluku, to jsem mohl udělat hned, když jsi vyšel z normálky, a byl bych ušetřil hromadu peněz. Ale dobrá, půjdeš tedy za pluh.“

Honda přímo zajásal. Sešlo s výprasku, a mladý Lupáč druhý den již v režné haleně pracoval na poli.

S dobrou se potázal. V zájmu svém i v zájmu rodiny. Byl sám syn, měl tři mladší sestry. Starý Lupáč do dvou let zemřel, Honda hospodařil samostatně a výborně se ve svém povolání vyznal. A že byl studoval, taky mu neškodilo. Zavedl všeliké novoty, kteréž se dobře osvědčovaly. Sama jeho matka, která s počátku těžce nesla, že nebude mít ze syna „pána“, pochvalovala si později:

„Dobře se stalo, Honzíčku, že jsi studií nechal. Kam bych se byla poděla, když nám tatínek odešel! A pořád bych ještě na tebe musila platit.“

Lupáč se usmíval. Byl zcela spokojen a těšilo ho upřímně, že tu vyplňuje místo otcovo a že je milé matce skutečnou oporou. Jenom když vzpomněl na ta těžká léta ve škole, na zjevné týrání Kakabusovo, zahořklo mu v hrdle.

Několik let uběhlo, Honda Lupáč, osvobozený od vojenské služby, oženil se, přejal na-

dobro statek, a již se v seknici batolily tři děti. Dvě dcerušky a nejstarší, čtyrletý Honzík.

Teď mladému hospodáři jeho studie připadaly jako šedivá minulost a o panu profesoru Kakabusovi se domníval, že dávno zemřel. Tolik měl za jisté, že ho nikdy neuvidí. Ani po tom netoužil.

Ale uviděl ho. Ondřej Kakabus taky někdy vyšel dále z města, a jednoho prázdného dne došel až do Stěžer. Tak maně mu pojednou připadlo, že kdysi míval žáka ze Stěžer, a dobrá paměť mu pošeptala jméno Lupáč.

„Bodejť že, Lupáč, Jan Lupáč — ten klacek. Kterak pak on se jako pacholek ohání?"

A nebylo to čisté hnutí, aby spatřil někdejšího žáka, kterého tak „zpečíroval", až musil za pluh, ale byla to jeho vrozená zlomyslnost, jež v něm vyvolala ne touhu, ale spíše pouhou zvědavost, aby se podíval, kterak se Lupáč ohýbá pod břemenem hospodářské práce.

„Bude mu ona nevonět!"

Doptal se a došel statku Lupáčova. Sáhl na petlici vrátek, ale vtom taky se na dvoře ozval zuřivý štěkot. Pes jako tele zmítal sebou na řetěze u boudy. Kakabus bezděky couvl.

Kdosi zakřikl ostražité zvíře, štěkot ztichl, petlice vrátek cvakla — a teď do dvora ucouvl mladý hospodář, spatřiv bývalého profesora. Téhle návštěvy se nenadál.

Ale mžikem, jako by uhádal pohnutku ná-

vštěvy jeho, zatvářil se co nejpřívětivěji, zval profesora vlídně dále, uvedl ho do seknice, nabídl chleba, másla, poslal pro pivo.

Ondřej Kakabus byl jak na trní. Domníval se, že spatří zuboženého, zdrceného, zkaženého studenta, a shledal kvetoucího, zdravého, spokojeného hospodáře, šťastného manžela a tatíka. Všady vzorný pořádek, vše svědčilo o spokojenosti a blahobytu. Na Ondřeje Kakabusa zavanul dech jiného světa a života. Vše tu vonělo zdravotou domácího chleba, vůní sena, obilí, nade vším zářilo slunce, které tam do školních světnic nedonikalo — slovem tu proudil čistý vzduch a smálo se štěstí spořádané domácnosti vzorného sedláka. Což pak je to vlastně možno? Což pak se tak může vzchopiti někdo, kdo klopýtl a padl přes j e h o dvojky?

Již tomu tak bylo. V tu chvíli, ač mohl pociťovati naprosté uspokojení, ozvalo se v Ondřeji Kakabusovi cosi jako svědomí. Vzpomínal, vzpomínal, jak tímto statným chlapíkem kdys opovrhoval, snad že mu někdy ukřivdil — ne? A připadalo mu, jako by pivo, jehož mu hostitel naléval, bylo nadmíru hořké, přehořké. Snad vaří takové pelyňkové ve Stěžerách . . .

Sám nad sebou se zamrzel, že tam vlezl. Neočekávaná vlídnost a stálé pobízení hospodářovo jako by mu kapaly žhavý pečetní vosk za krk. Ani nevěděl, co má mluvit, a spěchal, aby návštěvu svou ukrátil, ačkoli jej hospodář zdržoval.

Zhluboka si vydechl, když vyšel ze světnice. A rozpaky nevěděl co říci, když Lupáč přátelsky zval, aby ho pan profesor zase brzy navštívil. Že si na něj a na studie pod ním rád vzpomíná — — Kakabus tomu rozuměl jako palčivé ironii.

Jen vykročil na dvůr, již taky vyletěl z boudy pes, který prve tak nevlídně byl hosta vítal, a zuřivý jeho štěkot přehlušoval slova hospodářova. Vzpíral se v divých skocích a řetěz řinčel. Zdálo se, že jej zuřivé zvíře každé chvíle přetrhne. Pan Ondřej Kakabus leknutím se zapotácel.

„Lehni!" okřikl psa hospodář, a teď poprvé tvář Lupáčova jevila patrné rozpaky.

„To je šelma divoká," odlehčil si profesor a spěchal, aby byl ze vrátek. Zdálo se, že pes v tu chvíli na nic tak nemá chuť jako na některé z jeho lýtek; štěkot jeho zněl již vztekle chroptivě.

Tu vyběhl ze stodoly vzadu čtyrletý, bělovlasý klučina, synek Lupáčův, a rovnou ke psu. A z jeho dětského hrdla ozvalo se pronikavě:

„Kuš, Kakabus! Lehni, Kakabus...!"

Psí štěkot ztichl, hafan zavrtěl ohonem a položil se před malým hrdinou na břicho, jako by se k němu chtěl doplazit.

Ondřej Kakabus ucítil ještě jadrné, upřímné stisknutí ruky hospodářovy, až mu všechny prsty uskříplo, a v nesmírném zmatku vyklopýtal ze vrat. Jako by ho vřelou vodou poléval, neohlížeje

se vpravo, vlevo, tíhl ke Hradci. A přes všechno úsilí, aby myslil na něco jiného, stále se mu vracelo k sluchu pronikavé zvolání maličkého Lupáče. Mají to na něj ve statku Lupáčově podivnou památku . . . (N. 1. 1902.)

SVATEBNÍ NOC MARKÉTINA.

Schylovalo se léto. Vzcházelo sice posud nad krajinou slunce v plné kráse, ale již nemělo praživé síly uplynulého srpna. Jen kolem poledne se vzduch ještě horkem roztavil, jitra i večery již byly chladné. Od hor vál studený vítr. Zato však vyvál z krajiny všechny páry, v nichž se daleký obzor donedávna jako v modravém závoji byl utápěl, a když jsme vyšli za Pražskou bránu, hle, tu v dáli se zřetelně rýsoval řetěz Krkonoš, jejichž vrcholky svítily v záři sluneční jak smetanová pěna.

„Na škarpách" malých zahrádek kolem města rozkvétaly astry a jiřiny, v kotlinách pod městem vyrážely bleděrůžové kalichy ocúnu. Studená ta pozdní květena věstila blízký podzimek.

V domácnosti mistra Londra však jako by se chystali na uvítání jara. Šustil tam hedváb jasných barev a bílý i růžový mušelín, roztáčely se pestrobarevné atlasové stužky, šlehajíce v čilých rukou děvčat jako hádkové, a jako by všemu tomu skutečně bylo třeba jasu nebeského: slunce

polévalo kupky načechraných vzdušných látek září tím skvělejší, čím výše na denní své dráze stoupalo. Okna příbytku Londrových v úzkém domě na Malém náměstí hleděla na poledne.

Svatbu tam chystali. Z pěti dcerek manželů Londrových již tři byly provdány, dvě zbývaly pod střechou otcovskou. Markétka dvacítiletá, Klárka o rok mladší. A tedy Klára byla na odletu z domova.

Sličné, spanilé byly obě, jako všechny z toho rodu. Říká-li se o princeznách z pohádek, že byla jedna krásnější druhé, o dcerách Londrových platilo to plnou měrou. Všechny byly krasavice.

Z řečených dvou zbývajících starší Markétka byla snědá, tváří aksamitových, jak do temna ruda uzrálá broskev, očí hnědých, opojných. Mladší Klárka byla blondýna jasných zraků, lící jako krev a mléko, vlasů naryšavělých. Rozdělila se na ně krev otcova i matčina. Otec Londr míval kdysi bujné černé vlasy, tmavé jeho oči do pozdních let jiskřily ohněm; a choť jeho bývala za mlada roztomilou blondýnou. Staré jejich olejové podobizny z lepší minulosti nasvědčovaly, jaký to byl hezký pár, když spolu někdy v léta čtyřicátá šli k oltáři. Dcery podědily krásu i ztepilost po rodičích.

Avšak jiné dědictví jim nekynulo. Řemeslo páně Londrovo právě tak stačilo na slušnou obživu četné rodiny, pokud se dobře dařilo. Ale v dobu, když dcerušky dorostly a dospívaly na

odlet z otcovského hnízda, vedlo se mnohem skrovněji. Otec Londr stárl a v mladších mistrech mu vyrůstala citelná soutěž. Mladší mistři ponenáhlu se opatřovali šicími stroji a rychleji pracovali. Londr neměl ke strojům důvěry. Starý kmen odumírajících zákazníků se tenčil, nových pomálu přibývalo, a konečně na všechnu práci stačil již jen mistr sám s jediným synem svým.

A přece mistr Londr chodil se vztyčenou šíjí a vypjatou hrudí jako starý voják. Však jím býval, vojákem, a byl jím snad celých čtrnáct let, nebo tak dlouho za jeho mládí trvávala služba vojenská. Byl hrd na všechny krásné dcery své, z nichž tři již byly šťastnými ženami a z nichž doma zbývaly poslední dvě. Hrdě kráčel, když se s nimi v neděli vybral na procházku. A třeba že očima nestřílel na všechny strany, dobře pozoroval, kterak se za oběma těmi půvabnými letorostmi otáčí všechen mužský svět.

A v těchto dnech teprv zářil. Klárka se bude vdávat. Přes to, že nemá nic kromě krásy, získala ženicha z vážené měšťanské rodiny, mladíka statného, zámožného. Ještě několik neděl, a bude paní Sukovou, měšťankou, domácí paní.

Všechny družky, všechny rostenky jí záviděly, každá by byla chtěla být na jejím místě. A nejvíce záviděly dcerky z domů bohatších. Stáňa Suk byl bodrý, urostlý, dobře vychovaný junák, v den sňatku postoupí mu otec výnosný závod. Nebylo takových ženichů nazbyt, nebylo

jich na vybranou. A kolik bylo všemi vdavekchtivými děvčaty malého toho města sněno románů milostných — Stáňa Suk byl hrdinou každého.

Jediná jenom duše nezáviděla, duše Klárce nejbližší — sestra Markéta, dívka podivné krásy, pod jejíž temnou pletí vyšlehoval plamen ohnivé krve — a přece právě Markéta v těch dnech stonala neskonalou bolestí. Taky ona milovala dobrého junáka a byla milována, ale jí na svatební věnec myrta nerostla. Překážky jakési jemu se kladly v cestu nebo byly kladeny, a vzdálen byl den, kdy snad budou svoji. Ač vzejde-li den ten vůbec. Nebo ke všemu se přidružila zákeřná nemoc, hlodající na kořeni života mladého muže, jemuž byla a v budoucnosti měla býti vším krásná jeho Markéta. A krom toho trpěla Markéta i bolestí jinou, tajenou, s níž se nevyznala nikomu na světě. A když pomyslila, že by měl odejíti on, drahý ten hoch, pak se kdesi v temnu pod ní vyhluboval i hrob druhý — a tam klesne ona.

Šily dívky výbavu a Klárka štěstím překypujíc chvílemi radostně zažvatlala, ale Markéta mlčela. Šila pilně, neodvracejíc zraků od práce, leda pohlédla-li časem na šťastnou, blaženou sestru. Tu vždy se oči Markétiny zakalily a horké i hořké krůpěje se z nich vyřinuly. — —

Setmělo se, práce odpočívala. Markéta osaměla doma s Klárkou, matka sháněla nějakou večeři.

Klárka obcházela, úkosem pozorovala sestru, ráda by se byla na cosi zeptala, ale vždy pozbyla odvahy. Konečně však se přece rozhodla.

„Markéto, tys při práci plakala. Proč pláčeš?"

„Neplakala jsem," zapírala dívka.

„Plakala jsi! Viděla jsem, jak ti slzy kanuly, jak ses rychle odvrátila, aby nikdo neviděl..."

„Ne, Klárinko, ale abych látku nezkropila," vyznávala Markéta. „A kterak bych neplakala, když nám odejdeš."

„Nepřeješ mi?"

„Bloude, jak bych nepřála — jak bych já ti nepřála..."

Klárka pohladila Markétu po snědé tváři.

„Vždyť taky ty odejdeš, jen až Srna přijde – až bude moci přijít a odvede tě — —"

Až Srna přijde — až bude moci přijít. Tak bezděčně zazněla ta slova z úst sestřiných, ale byl soumrak, s Bílé věže duněl hluboký hlas hodin, chladný vítr vanul ze severu — vše to znovu zjitřilo bolest Markétinu, kterou náhle zachvátilo děsivé pomyšlení, že je dnes poslední den, poslední večer, konec všemu — a že nebude žádného zítřka, aspoň pro ni ne.

Markéta zlíbala Klárku beze slova, uprchla do vedlejší světničky a chvatně se oblékala.

Klárka naslouchala. Potom se potichu vplížila do šeré světničky a ozvala se:

„Strojíš se, Markéto? Na procházku? Půjdu s tebou."

„Ne, Klárinko; půjdu sama. Hned se vrátím.“ Skoro drsně to řekla, snad aby další sestřin pokus rázem odvrátila.

Sestra již se nevnucovala. Markéta byla starší a vždy samostatnější. Bylo patrno, že si nepřeje průvodu. Klárka tedy hledala petrolejku, aby rozsvítila, a Markéta v dlouhé beduině plaše vyběhla ze světnice. Spěchala, aby se na schodech nesetkala s matkou. A vyběhnuvši ze vrat plížila se podle domů, stínem, aby unikla pozornosti chodců, kteří se proudem procházeli středem náměstí. — —

O chvíli později bylo zaklepáno na dveře Antonína Srny, úředníka krajského úřadu, kterýž obýval v úzkém a tichém domě u Pražské brány.

Seděl v mládeneckém bytě svém na pohovce blíže kamen, v nichž praskala dubová polínka, pod lampou ležela nějaká kniha. Srna pilně četl. Jen chvílemi se odvrátil, když ho kašel podráždil. Po zakašlání opřel se o lenoch pohovky, jako by mu bylo třeba zotavení, a zase schýlil hlavu nad knihu. Světnicí se nesla dusivá vůně potpurri, nasypaného na první příčný kachel kamen. Jemu právě ten dým nesvědčil, ale tehda bylo zvykem vykuřovati takto příbytky, a Srna dokonce se domníval, že mu takovéto kořenění vzduchu prospívá.

Nečekal žádné návštěvy, nemíval jich. Proto vzhlédl udiven, když bylo zaklepáno, a opominul pobídnouti, aby nenadálý host vstoupil. Zaťukání se opakovalo.

„Vejděte!“

Beze šustu se otevřely nízké dveře a vešla Markéta Londrova.

Oči mladého muže se překvapením a radostí zaleskly.

„Markétko!“

Dovřevši opatrně, aby v zámku necvaklo, stanula Markétka zardělá, udýchaná a skoro ulekaná z obavy, že bude někým potkána, poznána, snad sledována. Neboť tuto cestu konala poprvé. Ale šťastně došla a teď zhluboka vydechla.

Mladý muž se vzchopil, spěchal k dívce, chopil se její pravice a táhl dívku blíže ke stolu, k židli.

„Markétko! Jaké to milé překvapení! Co tě přivádí? Sedni, mluv, nechápu — —“

Kašel přerušil další jeho slova.

Když zakašlal, zachvěla se dívka. Těžká vůně potpurri, které se již pražilo, omamovala ji. Přistoupila ke kamnům, sfoukla zuhelnatělé to koření a rukavičkou setřela zbytky, které se byly horkem na kachel přilepily.

Potom teprve usedla, skoro sklesla na židli.

„Antoníne, nehněvej se!“

„Dušičko! Proč?“

„Že jsem přišla . . .“

„Kdybys věděla, jak jsi mne tím potěšila, ač nerozumím — —“

Jeho tvář se pokryla výrazem stísněnosti, skoro obavy.

„Co se stalo?“

„Antoníne,“ vydechla dívka, „víš to, že se Klárka vdává!“

Jen veliký otazník vyskočil na tváři Srnově.

„Antoníne!“ zalkala náhle dívka. „Co bude se mnou?“

Srna pobledl v tváři. Jen malý, určitě ohraničený ruměnec nemizel.

„Markétko, budeš mojí, víš to!“

„Antoníne,“ zaznělo z úst Markétčiných skoro zoufale, „nebude-li pozdě! Jsem matkou . . .“

Mladý muž se oběma rukama chopil křečovitě stolu a snášel se na pohovku, zíraje na dívku vyjeveným pohledem. Ale náhle se vzchopil, vrhl se k dívce, objal ji a pokrýval vášnivými polibky její ústa, tváře, čelo, vlasy, zdvíhal ruce její střídavě a celoval je a při tom dralo se mu z hrdla jako přívalem, který si razí cestu přes balvany a hráze:

„Markétko! Duše drahá! Dítě moje! Tys matkou! Ó, nemluv dále, nezlořeč ani mně, ani té chvíli! Budeš mojí, mojí! Bez odkladu, na vzdory všem a všemu, co mi překáží! Zítra půjdu k tvému otci — zítra o polednách!“

— — — — — — — — — — — — — — —

Zase zvučel hluboký hlas hodin s Bílé věže, když se Markéta vracela od Antonína Srny, nyní však nezněly jí ty údery jako hrana, ale slavně, velebně, jako když Augustin vyzvání o Božím hodu. — —

Slzel otec Londr, když vkládal ruku Markétinu v pravici Antonína Srny, slzela matka — a v pláči horkém, ale radostném se rozplývala Markéta. Aby radost byla znásobena, ustanoveno, že oba sňatky slaveny budou zároveň; v týž den, v touž hodinu pokleknou oba páry snoubenců před oltářem.

*

Jinak bylo psáno v těžké, neviditelné té knize, které říkáme osud.

Léto umřelo, slunce se ukrývalo za mraky, podzimní větry duly a skučely nad městem, a již se trousil i sníh. Sychravo bylo, když nadešel den sňatku dcerušek Londrových a ke chrámu Svatého Ducha směřoval jen jeden průvod svatební. Šťastný mladík Suk odvážel si tam šťastnou nevěstu, Klárku, která toho dne vypadala skutečně jako princezna z pohádky.

O chvíli později odvážel jiný kočár Markétku a její matku, obě v černých šatech atlasových, k domu u Pražské brány, v němž obýval Antonín Srna. Tichounko se otvíraly dveře jeho mládeneckého pokoje, tichounko vstupovaly obě ženštiny a za nimi dva svědci, kteří je byli před domem vyčkávali.

Na pohovce, která byla změněna v lůžko, polo sedě odpočíval Antonín Srna. Těžce oddychoval a zraky jeho se upíraly kamsi v končiny

nedozírné, plné mlhy a tmy. Ale když vstoupila Markétka, bylo mu náhle, jako by se rázem všechno bylo ozářilo plným jasem slunečním.

Beze slova kvapila dívka k nemocnému, poklekla u pohovky a zaryla hlavu do pokrývky. Horké jeho ruce chopily se krásné hlavy té, šetrně ji zdvihly s pokrývky a rty jeho zašeptaly:

„Poceluj mne, Markétko!"

Zasypala ženicha polibky, vroucími a palčivými, jako by chtěla v tělo chorého přelíti žár a život svého mladého, kypícího těla, jako by svého Antonína chtěla vyrvati příšeře, která nevidĕna kdesi tu číhá, aby se ho zmocnila, až se vyvine z objetí nevěstina.

A potom přišel kněz i kostelník s knihou, Markétka vložila chvějící se ruku v horkou dlaň Srnovu, kněz je svázal na věky svazkem manželským, zapsal do knihy, odešel. Odešli svědci, zůstala jen mladá žena s chotěm svým a s matkou. Konečně však taky matka se rozloučila.

„Jděte, maminko, jděte na svatbu Klárčinu," nutil ji Srna. „Stýskalo by se jí po vás — a já tu mám svou drahou, milovanou ženušku . . ."

A matka tedy odešla — mladí manželé osaměli.

„Markétko, jsi má!" zašeptal Srna.

„Tvá, Toníčku drahý, jenom tvá."

„Na vždy, Markétko!"

„Na vždy, Toníčku můj," vydechla Markéta a hlava jí poklesla. Bránila se, ale neubránila. Horké slzy kanuly na pokrývku.

„Viď, že zas budu zdráv?“ tázal se Srna, a v té otázce chvěla se všecka úzkost umírajícího.

„Budeš, Toníčku, budeš!“ zajíkala se Markéta.

„Teď, když tě konečně mám, duše drahá, nemohu umřít — nechci umřít! Budeš stále u mne, po celý život, do smrti!“

„Do smrti, Toníčku drahý!“

„Vždyť nyní nesmím umřít, když ty jsi maminkou a já tatínkem! Co byste si beze mne počali?“

Mladé ženě žalem srdce pukalo. Tu jí slibuje, že ji a její dítě neopustí, a zatím vyhublé, kostnaté prsty jeho již nemají síly, aby její ruku stiskly, tváře jeho jsou strašidelně vpadlé, a jen věneček zrádného ruměnce vyšlehuje chvílemi jako plamének lampičky zápasící s průvanem. Ó, v kamnech hoří, praská, a přes to duje na lůžko zmrazující van smrti. — —

Tišeji, tišeji bylo v komnatce Srnově, mladý manžel usínal chvílemi a nebylo ani slyšeti dechu jeho. Úzkostlivě zírala na chorého spáče Markéta, napínajíc sluch, aby přece slyšela známky života, a seděla tak nehybně u pohovky, nad milovaným mužem, až se ve světnici vkradl soumrak.

Zatím na druhém konci města, v domě Sukově, hlaholilo svatební veselí. Ani nepozorovali hodovníci, kdy mladí manželé Sukovi zmizeli od stolu; bylo po půlnoci, a ještě hostům nebylo do rozchodu.

Konečně však udeřila druhá s půlnoci a zbylí svatebčané se vzchopili. Tedy domů!

Rozjařeni vybrali se na ztichlé náměstí, ve tmě tonoucí, a tu pojednou vzpomněl družba:

„Hoši! Vždyť jsme zapomněli na druhý párek! Vždyť taky Markétka se vdávala. Pojďme, podíváme se, zdali ještě bdí, zazpíváme jim.“

Nebylo v tom za mák rouhání. Páry vína byly příčinou nepomyšleného nápadu. Ale byl uvítán všemi a jen jim bylo podivno, že nevzpomněli dříve. A rušná společnost spěchala ku Pražské bráně.

Tu pojednou, ve tmě před nimi, zazněl tenký zvuk zvonku. Nikoho ještě neviděli, ale zvuk byl všem povědomý. Zvuk vyzývající: Poklekněte, kdo mne slyšíte! Poklekněte a pokřižujte se, neboť duše člověka se chystá, aby vzlétla z tohoto slzavého údolí! Ztichněte a pomodlete se za umírajícího!

Zvuk zněl z úzké ulice za Svatým Duchem, zněl přes plácek Svatojanský, zněl dále směrem k Pražské bráně.

Skupina rozjařených svatebčanů rázem ztichla, bezděčně se všichni pokřižovali a tiše, sotva došlapujíce, spěchali za zvukem. Táhlo je cosi, aniž věděli, aniž se odvažovali hádati.

Blíže Pražské brány ztichl zvuk a dvě postavy vešly do domu, jehož dvě okna v patře byla osvětlena. Do tmy ulice se lila mdlá záře, a nic jí nezabraňovalo vylévati se. Ani sklo, ani rámy

oken. Když hlouček svatebčanů došel, viděli všichni, že jsou okna otevřena.

Kdo spočíval tam na pohovce, smrtí natažen a zsinalý, toho již nebylo třeba chrániti před sychravým vanutím drsného větru podzimního.

Opozdilo se zastavenîčko, opozdil se i zvoneček, provázející ony, kdož spěchali k umírajícímu „s Pánem bohem". Před jeho příchodem otevřela ruka mladé ženy obě okna, aby nevěznila duši, která byla uprchla z tělesné schrány nešťastného Srny — otevřela, aby duše mohla bez překážky vzlétnouti.

A teď mladá žena ve svatební noci své klečela u pohovky v němém žalu, s hlavou skloněnou, bolestí zdrcena. Oči byly vyplakány, suché, palčivé, a rty se pohybovaly. Ale již ani síly neměly, aby modlitbu šeptaly.

Na prahu světnice stál kněz a snímal s hlavy kvadrátek. (N. I. 1905.)

MATYÁŠŮV MAJSTRŠTUK.

Nevím, nevím, zdali jsem tu historku správně v paměti podržel. Je tomu velmi dávno, co jsem ji slyšel vyprávět. Počítám-li dobře, aspoň padesát let, ne-li šedesát. A již tehda to byl příběh velmi starý. Pochází z dávné doby cechovní, kdy nebylo tak snadno státi se mistrem. Bylo k tomu třeba tolik a tolik let světem provandrovati, tolik a tolik let pracovati „za tovaryše", a když kandidát samostatnosti všechno to šťastně přečkal, nastával mu ještě těžký kus práce: udělat majstrštuk čili mistrovský kus. A nebylo prý vždy snadno pány „starší cechu" uspokojiti.

Tahle zkouška čekala na Matyáše Komendu, pilného a zachovalého tovaryše počestného a slavného řemesla knihařského. Do smrti tovaryšem zůstat nechtěl, a léta ubíhala. Dávno byl vyučen, dávno již si odbyl vandr — na vojnu ho nevzali — a pak už pět let seděl v dílně mistra Salakvardy. Ale tu se událo, čeho by se milý Matyáš ještě dlouho byl nenadál. Mistr Salakvarda počal nějak pokašlávati, ještě jakž takž

přečkal léto, ale pak jednoho podzimního dne mu věrná manželka paní Bibiana zatlačila oči. Na parteceduli stálo podle výroku městského fysika doktora Cicvára, že skonal úbytěmi. K tomu však jeden z pánů starších cechu poznamenal, že měl příliš mladou ženu, ačkoli se o takové příčině smrti na úmrtních listech nikdy zmínka neděla. Mistru Salakvardovi bylo bezmála šedesát, když se se světem rozžehnával, jeho choti Bibianě sotva třicet.

„To je náramný a škodlivý rozdíl," pronesl vážně starší Libera, „zvláště když člověk není pevné nátury. Ženil se pozdě. To je pak těžko ženu přečkat."

Starší cechu Libera — jak o něm všichni ostatní mistři soudili — měl velmi zdravé názory, a k těm náleželo taky jeho mínění o přečkání ženy, s čímž se však v soukromí rodinném a tváří v tvář choti své nikdy neprojevil. Aspoň ne, pokud žila.

Paní Bibiana Salakvardová věrně ctila památku svého muže a svědomitě vychodila roční smutek. A když po roce svlékla černé šaty a oblékla veselejší šedivé, už taky s nějakými karnýry, vypadala velmi ouhledně. A pořád měla na paměti, co jí na smrtelné posteli řekl umírající manžel:

„Bibiano," promluvil k ní slábnoucím hlasem, „tuhle upřímnou radu ti dávám pro budoucnost: važ si tovaryše Matyáše Komendy, to je věrný a spolehlivý chasník a žádný větro-

plach. Ten mě v dílně zouplna zastane. A dále si pamatuj: v každém protivenství života se uchyluj ke kmotru a staršímu cechu Liberovi. Je to rozšafný muž a vždycky mně dobře poradil. A kdyby na tebe Pámbů dopustil žádost nových vdavek, neber si nikoho než zase knihaře. Máš všechno nářadí v pořádku a vůbec verštat v dobrém stavu, nemusela bys nic shánět. A již taky se v té knihařině vyznáš."

Paní Bibiana do roka neměla příčiny, aby se s trojí radou zesnulého mistra komukoli svěřovala, dobře však si ji pamatovala, a zvláště její třetí díl. Ale když rok uplynul, počaly v ní poklovávati jisté obavy. Matyáš Komenda chodil jako nesvůj, mluvil ještě méně než jindy, u večer skoro nikam nevycházel. Jen se uzavíral ve své podkrovní světničce, která náležela k bytu paní Bibiany, a horlivě tam cosi kutil. Paní Bibiana dlouho se nemohla dopíditi, o čem pracuje, až pak se jí přece jednou povedlo — v neděli, když byl Matyáš v kostele — odhaliti jeho tajemství. Našla v útrobách truhly Matyášovy rozdělané kusy knihařské a ozdobnické práce, a vzniklo v ní trapné podezření:

„Matyáš mi chce odejít — chystá si na majstrštuk . . ."

Povězme bez dlouhého napínání: paní Bibiana uhodla. Matyáš robil „majstrštuk", jejž hodlal starším cechu předložiti a jím o mistrovství se ucházeti. Nebylo tu nic ku podivu. Matyášovi

minul třicátý rok, život ubíhal. Má-li začít pro sebe, raděj dřív než později. Až se zařídí, pak snad se s pomocí boží taky ožení, a bude mistrovat, jako mistroval nebožtík Salakvarda. Velikých požadavků do života neměl. Ještě každého sebe skrovnější řemeslo uživilo, kdo mu poctivě a pilně sloužil. Krom toho se v osiřelé dílně Salakvardově již několikrát objevil jakýsi muž, který po každé k paní mistrové pronesl nějaké žertovné slůvko, a Matyáš byl pojímán tuchou, že by z toho mračna mohl býti dešť. Byl to muž obstojný, v nejlepších letech, prý přespolní, a Matyáš, ač byl člověk skromný a nesmělý, pevně si umiňoval, že pod cizím vetřelcem sloužiti nebude. Pryč odtud!

Arci již napřed propadal tesklivosti, když pomyslil, že odejde z místa, kde ztrávil šest let života a kde nyní panovala tak vlídná mistrová. A ke všemu povězme, že mu jeho majstrštuk působil značné obtíže. Mnoho „papndeklu“ a kůže rozřezal, mnoho plátna rozstříhal, mnoho „klajstru“ a klihu vymazal, a vždy začínal znova. Vyplývalo z jeho trpné povahy, že jej zastrašovala obava z odmítnutí nepodařeného kusu mistrovského. Jak by tu byl zahanben přede všemi soudruhy v povolání! Pak aby zrovna z města odešel, a snad zase na nový vandr!

Opakuji, že všechno to se událo, když minulo přes rok od smrti mistra Salakvardy. A tehda paní Bibiana vzpomněla na druhou část rady nebožtíka muže a odebrala se k panu kmotru Libe-

rovi, jemuž se svěřila se svou obavou do budoucnosti. Co ji čeká, odejde-li jí Matyáš, a nejen odejde-li, ale zařídí-li si vlastní živnost!

Pan Libera byl dojista rozšafný muž a dojista že sklíčené vdově dobře poradil. Když od něho odcházela, tvář její byla vyjasněna. Co jí pověděl, asi velmi ji potěšilo. Ale úsměv na její tváři potrval jen, co domů došla. A když pak rozdělila večeři Matyášovi a učedníku Ferdovi, a když učedník po večeři rád uposlechl pobídnutí paní mistrové, aby šel na kůtě, vydrápal se na půdu a zahrabal se do kanafasu — tu paní Bibiana řekla k chasníkovi.:

„Matyášku, vy dnes ještě spat nechoďte. Mám vám nějakou takovou alteraci, vařím si trochu heřmánku — a snad kdyby bylo potřeba, abyste mi došel pro pana fyzikusa.“

„Nejlíp, abyste si lehla, paní mistrová,“ osmělil se poraditi nesmělý Matyáš.

„To by věru bylo nejlepší, Matyášku,“ vděčně odpovídala paní Bibiana. „Snad abyste se podíval zatím do kuchyně, aby tam heřmánek nepřekypěl.“

Když se Matyáš po chvíli vracel z kuchyně s hrnkem heřmánku, neviděl z paní Bibiany nic víc než hlavu v bílých peřinách.

„Podívejte se, Matyášku, hlava mi jen hoří — ale sáhněte mi na nohy, jak je mám studené...“

Matyáš s jakýmsi pochopitelným zdráháním uposlechl, neboť ještě nikdy teplotu své mistrové

nezkoušel, a když se zlehka dotkl nohou choré vdovy, přisvědčil nějak pomaten:

„Věru, paní mistrová, studené. Ale z toho bych na nemoc nesoudil. Mívám taky studené nohy."

„Jen abych šťastně rána dočkala! Pak bude líp, ale noc je náramný nepřítel."

„Vy jich ještě dočkáte, paní mistrová."

„Je mi ouzko, že tu jsem tak sama. — Prosím vás, Matyášku, zatáhněte trochu ten knot lampičky, píchá mě světlo do očí. A podejte mi trochu toho heřmánku. Tak, Matyášku, vy jste dobrá duše. Je mně mnohem líp, ale ještě spat nechoďte, neopouštějte mne, abych tu nezůstala bez pomoci. — Však vám to Pámbů všechno odplatí."

Matyášek tedy posečkal a posečkával a věrně paní mistrovou obsluhoval. Podával jí hrníček s heřmánkem a zas jej nosil na plotnu do kuchyně, aby thé nevystydlo. Všechna ospalost ho při tom přecházela. Dospí si ráno — vždyť je sobota.

„Nestůjte, Matyášku," hovořila mistrová, „sedněte si — semhle k posteli si dejte židli, tak. Zdá se mi, že ten heřmánek mi dělá dobře. Zdá se mi, že už nemám nohy tak studené. Sáhněte, Matyášku."

Sice i teď Matyášek trochu váhal, ale přece již poněkud směleji než poprvé tomu vyzvání vyhověl.

„No, co říkáte, Matyášku?"

„Věru, paní mistrová, zdá se mi, že se vám ohřívají.“

„To je heřmánek, Matyášku, pamatujte si to. Kdybyste někdy stonal, taky vám ho uvařím a budu vás vděčně opatrovat za tohle vaše samaritánství. Ale nic na vás Pámbů nedopouštěj. — Vy jste hodný člověk, Matyášku — —“

— — — — — — — — — — — — — — —

Druhý den ráno Matyáš Komenda dlouho okolkoval, než se ze své komůrky do dílny odhodlal. (Sice byla neděle, ale tehdáž i v neděli se pracovávalo až do božího poledne. Ba, bylo-li nakvap, třeba taky odpoledne.) Nesmírně rozpačitě vstupoval Matyáš do dílny, s hlavou sklopenou, a v duchu se modlil, aby se na první ránu nesetkal s paní mistrovou, které si po dnešní noci netroufal do očí pohlédnout. A tak tedy zhluboka vydechl, když mu Ferda zvěstoval, že paní mistrová odešla již do kostela. A snídani že má v kuchyni na plotně pod pokličkou. — Ve všední den bývala ráno polévka, obyčejně zapražená, toliko v neděli vařívala mistrová kávu. A dnes Matyáš našel na plotně žejdlíkový hrnek porculánový, z jakých se snídávalo jen o velkých svátcích, v něm vrchovatě kávy s tučným smetanovým škraloupem, a v košíčku místo obvyklého režného bandora smála se na něj bílá maková buchta.

Všechno to bylo něco neobyčejného, a když Matyáš při tom pomyslil i na noc právě minulou, až se mu ze všeho hlava zatáčela. Paní mistrová

šla do kostela — tedy se jí po včerejšku velmi ulevilo...

S chutí posnídal, s chutí se potom postavil ke svému stolu a chopil se rozdělané práce, a všechno mu dnes tak zdárně šlo od ruky. Jen když mu chvílemi připadlo, že se paní mistrová za nějakou hodinku vrátí z kostela, zatmívalo se mu trochu před očima. Kterak dopadne to první setkání?

Tu po nějaké chvíli docela znenadání zavítal do dílny pan kmotr a starší cechu Libera. Ani se po paní mistrové tuze nesháněl, jako by věděl, že ji doma nenajde. Přešlapoval trochu, přešlapoval, díval se po očku na milého Matyáše, konečně vyňal z kapsy groš a poslal si Ferdu pro šňupavý tabák.

„Ale skoč mi do abaldy na rynk, chlapče, tam je nejlepší a nejčerstvější.“

Mistr Libera věděl, že v neděli v tu dobu jest abalda vždy plna venkovských lidí a že se Ferda tak hned nevrátí.

A když učedník paty vytáhl, spustil mistr bez dlouhých úvodů:

„Co jsem doslechl, Matyášku! Prý se chystáte na mistrovství — prý chcete dělat majstrštuk?“

Matyáš zčervenal až po uši, ba až za krk, ale stál jako zařezán a slova ze sebe vypravit nemohl. Toho ostatně ani pan Libera nečekal, aby z konceptu nevypadl, a tedy pokračoval:

„Ale Matyášku, nač pak majstrštuk? Mohlo by to snad být i bez majstrštuku?“

Teprv tahle druhá otázka dodala Matyáškovi kuráže, že hlavu otočil a všecek udiven se na mistra podíval.

„No bodejťže, Matyášku,“ hovořil pan Libera rozmyslně. „Přece snad víte — počítám — že vezme-li si tovaryš vdovu po nebožtíku mistrovi, že mu je majstrštuk u cechu odpuštěn? No — a co byste tak říkal paní Bibianě, paní mistrové?“

V Matyáškovi se náramným překvapením všechno jen zatetelilo. Pojednou musil polknouti, jak měl v hrdle vyprahlo. Promluviti však ještě nemohl.

„No, Matyášku, co tomu říkáte? Trvám, že paní Bibianě do třicítky nějaký růček chybí — byla by k vám právě tak do páru. A řemeslo s ní máte pěkně zavedené. Tak tedy —?“

Teď teprv Matyášek všechny rozpaky překonal a hledě na mistra Liberu jako mlhou a v tváři jen hoře vydechl:

„Já bych si paní mistrovou vzal, a rád, nebude-li ona od toho. Ale troufám, že by nebyla —“

„Tak vidíte, Matyášku, a budete mistrem! Jaké pak moření s majstrštukem!“

Matyášek jen vděčně sklonil hlavu. Ani se váženému panu Liberovi nepřiznal, že svůj majstrštuk zatím přece jen urobil. A právě dnes v noci.

(N. l. 1924.)

ČERNÁ VŮNĚ.

Pravda-li, nic podivného v tom, že vám náhle na mysl vytane staré říkadlo z dětství, kteréž třeba přes půlstoletí dřímalo pod prahem vašeho vědomí? A že v duševní sluch váš náhle se ozve starý nápěv, jejž kdysi nad dětskou postýlkou vaší tiše a tišeji vyzpěvovala matka, aby vás ve spánek ukolébala, až nadobro umlkla? Padesát, šedesát let uplynulo od těch dob, za nic na světě nevyvolali byste ho ve své paměti. Ale pojednou zazní sám, nevolán a ničím nepřiváben, aby pak poznovu na dlouho a snad už navždy upadl v zapomenutí naprosté. Jaké to jsou podivné sklady a hluboká sklepení v paměti lidské, kde utkvěly nespočetné dojmy smyslové ze zapadlé minulosti, o nichž jste se domnívali, že je větry dávno rozvály v nezbádané končiny a k neshledání.

Než nejen sluch, ale i čich má vzpomínky své. Vrátí se vám za jistých okamžiků zcela nenadále i v ů n ě, jež vás kdysi opájela.

Kdysi vám ruka milované dívky podala květinu, kytici. Snad jen jedinkrát. Snad již nikdy jste se nesetkali s bytostí, o níž jste soudili, že bez ní nemůžete žíti. A snad již nikdy potom jste se nesklonili k podobne květině. Ale někdy, po celých desítiletích, uzříte náhodou obraz květiny té anebo vám zavadí v sluch pouhé její jméno. Buď toto neb ono — ale představa vyvolává představu, v mysli se vyhoupne ze zapomenutí dávný výjev: přistupuje k vám dívka, podává kytičku — a teď, teď vás ovane dávná vůně květiny dávno v prach rozpadlé. Na jediný mžik — a vyvoněla vám naposledy. Jaké podivné oblouzení smyslů!

*

Je méně poetická vůně, již mám na mysli — a přec i v ní je kus poesie a nejednoho z vás ovanula kdysi kouzelněji než vůně květu sebe vzácnějšího. Myslím tu vůni čerstvé černi knihtiskařské. Jen vzpomeňte, kterak vám bylo, když vám kdysi, třeba před mnoha již desítiletími, poslali z tiskárny nebo ve skladě nakladatelském podali první vaši knihu, jejíž archy včera nebo předevčírem proběhly válci tiskařského stroje. Knihař závodu nakvap složil archy, sešil, v obálku zavěsil, a tu vám nakladatel s úsměvem podal knížku, s níž jste se buď hrdě, pyšně, nebo zas plni ostychu, obav a tísně vydávali na kolbiště literární.

První kniha! Kterak dychtivě jste ssáli čerstvou tu černou vůni! Žádná květina, žádný „buket“ vína sebe dražšího nedýchal vůní tak omamnou, opájející, milou, drahou. Tiskli jste knihu na srdce, uchylovali se s ní domů, do skromného, těsného, vší nádhery prostého příbytku svého. Téměř nábožně jste rozřezávali složené archy, přelétali očima řádky, a vůně barvy tiskařské poznovu vás opájela. Dýchala tou vůní dny a týdny, až zaschla, vypáchla, zmrtvěla. A potom již listy knihy podobaly se skoro suchým, zlisovaným květům vybledlých barev, ukládaným do herbáře. Kouzlo pominulo a s žádnou knihou další již se nevrátilo.

*

Že se nevrací, je snad zaviněno i barvou samou. Zdokonalený průmysl vyrábí i tuto barvu jinak než kdysi před lety. Ani čerstvá nemívá té vůně, jakou mívala.

Mám i já vzpomínku na tu svůdnou, rozkošnou vůni knihy první. Zavane mi ještě za jistých vzácných okamžiků v chřípí. Ale mám vzpomínku na ni ještě mnohem starší, z dávného dětství. Z oněch dob, kdy malý kluk poprvé jsem vstoupil do tiskárny někdy dědovy, ale tehda již strýcovy. Děd měl již jen knihkupectví a knihárnu.

Cosi tajemného zavanulo na mne z šeré místnosti, v níž točič otáčel velikým kolem teh-

dejšího „rychlolisu“, cosi podivuhodného hledělo na mne z černých válců klihových, nabírajících ze žlábku černé barvy a olizujících se potom navzájem, aby se barva rozetřela co nejjemněji a povlakem jen teničkým po celé ploše válce hlavního, který se přímo již dotýkal sazby na fundamentě, pokryl všechny literky, a literky sdělily pak černý ten polibek bílému archu papíru. Aj hle! tu vzadu z lisu vyšustil arch papíru a na něm jako zázrakem bylo vytištěno na tisíce písmenek! Nejdříve po straně jedné, čemuž názvosloví tiskařské říkalo i po česku tehda „šéndruk“, potom po straně druhé, čemuž se říkalo „vidrdruk“. Nemohl jsem pochopiti, jak železný ten mrtvý stroj (ačkoli v mých očích měl duši a byl tedy živý) může vykonati práci tak čarodějnou. Celá povídka tu na jediném archu nebo celý zpěvníček.

*

Již tehda, na počátku let šedesátých, kupována byla barva hotová, z továren. Ale v dobách, kdy ještě držel tiskárnu děd, mívala jiný původ.

Když mě pustili do knihárny dědovy, nemohl jsem se vynadiviti a vynadívati, co všechno tam bylo z časů minulých, pro něž jsem ve svých dětských letech neměl žádné míry. A ve kterémsi regále a hned při podlaze jsem vyšukal podivnou věc. Jakési štíhlé soudečky, jako z loučí robené. Byly asi osm palců neboli nynějších jednadvacet

centimetrů dlouhé a v bříšku svém toliko asi půldruhého palce široké, na obou koncích pak ještě o něco tenčí. Spodní konec byl skutečně zabedněn a jakýmsi mazem „utěsněn“, hořejší konec pak místo víčka byl ovázán hrubým hadříkem. Všecky soudečky tak vypadaly, jeden jak druhý.

Rozumí se, že jsem všetečně odvázal hadřík — a hle, v soudečku bylo něco černého.

„Jejé, co je to?“

A Toník, učeň knihařský, který neměl daleko do vyučení, proti mně učiněný habán, navedl mne:

„Fouknul si do toho!“

Rozumí se, že jsem foukl — a náhle se přede mnou a kolem mne zatemnilo. Strašlivý černý mrak mne zahalil. Měl jsem toho mraku plné oči, plná ústa, uši, vlasy, krk — no vypadal jsem, jako by hořejší půlkou mého těla zamíchal kdosi v kádi sazí. Neboť v těch soudečkách byl kopt, skutečné saze, zvláštním pálením smolného dřeva dobývané.

Toník dostal od dílovedoucího pana Rennra důkladný pohlavek a mne se chopila dobrá Mariјánka, táž, která k nám dětem přicházívala jako svatý Mikuláš, svedla mě nevidoucího na dvoreček, nahnula mne pod pumpu a snažila se omýti mě z koptu. Což však mělo za následek, že jsem se ve stavu velmi zuboženém a dle jednomyslného úsudku všech ve stavu téměř praseckém vrátil domů, kde se mi nádavkem dostalo stejné odměny, jaké byl o chvíli dřív účasten svůdce

můj Toník. Což mi bylo ponaučením dostatečným, abych podruhé do koptu nefoukal.

*

Tyto soudečky koptu byly zbytkem z časů, kdy v tiskárně dědově vyráběli barvu tiskařskou po domácku, samodílně, jako se tehda vyráběla všude. Dělo se tak od počátku, kdy děd zakoupil r. 1808 tiskárnu hradeckou, a dělo se tak snad až do let padesátých. Maminka mi později vylíčila výrobu tu, neboť ji sama od dětských let vídala.

Musím se opraviti. Nevyráběla se barva v tiskárně, tedy ve městě, ježto práce vyžadovala velikého ohně, předně, a tedy opatrnosti, a za druhé výroba barvy nebyla provázena žádnou vůní. Teprve barva hotová voněla.

Ale vaření barvy — toť byla učiněná slavnost. Hned za jitra naložen byl na trakař nebo vozíček měděný kotel, dostatek paliva, příslušné množství soudečků koptu, nádoba se lněným olejem, obrovská měchačka čili vařečka. V čele výpravy byl starší „subjekt“ čili sazeč, jemuž na pomoc přidáni dva neb tři učňové. Do mošny byl vložen pecen chleba, sůl, někdy i baňka mléka. A teď celá výprava táhla přes Malý rynk, k Slezské bráně, z brány do pevnostních „keslů“ čili kotlin, k Orlici, přes dřevěný most ke Stružce, vlévající se do řeky a obrostlé vrbinami. Tam, v bezpečné

vzdálenosti od města, naplněn byl kotel lněným olejem a pod kotlem rozdělán oheň.

Výpravu provázely i děti dědovy, pokud nemusily do školy, k nimž se přidaly i děti jiné a sběhly se i děti z předměstí. Neboť jim kynula zvláštní pochoutka, jakou poskytovalo jen vaření barvy. Trvalo dlouho, než se olej v kotli rozpálil a dokonce než vřel a pěnil. Ale ještě pak nebyl vsypán do něho kopt ze štíhlých soudečků. Nejdříve nakrájeno chleba, krajíce nabodány na vrbové pruty a smáčeny do vroucího oleje. A pan „subjekt", učňové, děti dědovy a konečně taky ostatní — kdo tu byl, všichni pojídali krajíce takto maštěné a nejeden z účastníků vracel se později do města s ústy popálenými, vřelým olejem opařenými.

A teprv když byl chléb snědеn, otvírány soudečky, sypán kopt v olej, mícháno vařečkou — slovem, vařena barva.

Přes půl dne a někdy až do večera trvala tato práce. Za dělníky byl ke Stružce posílán oběd i svačina, a časem i sám „milostpán" — pan Pospíšil — přicházel se podívat, jak se práce daří a je-li barva, jak má býti.

K večeru vracela se výprava do města, přivážejíc kotel černé a ještě teplé barvy — bylo po slavnosti. Až když navařená čerň dokonale vychladla, byla přendána do menších nádob a stačila zas na dlouhé měsíce. Krajinkou za Slezskou branou páchla pak až do noci vůně hor-

kého lněného oleje, než ji noční vání na všechny strany rozplašilo.

Tak vařívali barvu impresoři minulého století. Byla to sice práce obtížná, nejednou se i barva nějak připálila, ale v celé tiskárně těšívali se na ni dlouhé neděle napřed a každý při tom chtěl býti. Byl to den volnosti, veselí, oddechu pod širým nebem, a bylo v tom i kus poesie.

(N. l. 1913.)

DVĚ DÁVNÉ HISTORKY DOKTORSKÉ.

1. POLODENNÍ FREKVENCE.

Již nás tu není mnoho — zde v Praze totiž — kdo s láskou vzpomínáme toho dávného, zapadlého života ve vzdáleném, starobylém městě otcovském tam na stoku dvou řek. Ve městě skupeném na nevysokém pahorku, s něhož do kraje kyne mocná Bílá věž, několik jen kroků opodál červená cihlová katedrála sv. Ducha a pod Bílou věží nízká kaple sv. Klimenta s dvěma mohutnými klíči Petrovými a papežskou tiarou nad kopulí. To byla n a š e kaple. Den co den v zimě v létě o půl osmé ráno vodili nás školáky páni učitelé do té kaple ze školní budovy vedle „hauptvachu“ na ranní mši, která předcházela vyučování. Dlouhá léta zpívávali jsme tam „Tisíckrát pozdravujeme tebe, ó matičko Krista Ježíše“, okolo vánoc pak „Narodil se Kristus pán, radujme se“, a v pašijovém témdni „Již jsem dost pracoval pro tebe, člověče“. Ale mnohem raději jsme zpívali druhou pašijovou, mohutnou, uchvacující „Dokonáno jest, smrt plesá!“ Když zaduněly varhany k této písni, zdálo se nám, že se chvěje celá kaple, i klenba

nad ní. Nebylo velebnějšího zpěvu kostelního nad tuto píseň, která i naše nerozumná dětská srdce mocně dojímala. Měli jsme ji taky v našem mešním zpěvníku školském. Zpívali ji už naši otcové, dědové a snad pradědové — nepřekážela žádnému z biskupů, co jich u nás bylo, až prý teprve biskup Brynych ji dal ze zpěvníků vyloučili a v celé diecési ji zakázal. Prý proto, že byla původu českobratrského. Tak mi po letech vyprávěl přítel Karel Šípek, rodák z Bohdánče.

Malounko již nás tu jest, kdo na uprchlé ty časy vzpomínáme. Spočítám-li nás všecky, jsme tu čtyři, o nichž vím. Ostatní nám tak ponenáhlu odešli. Ale ani my zbylí se nikdy všichni nesejdeme. Nanejvýše jen tři — a nejspíše dva. A pak se zamýšlíme v ty staré děje a výjevy, vzdálené nás již padesát a šedesát let. Hodiny plynou, vzpomínky se vypřádají, jméno stíhá jméno, postava postavu, z jedné události se vynořuje druhá, třetí, desátá. Druh druha doplňuje, opravuje. Kolem nás se prázdní, šumot večera utichá, půlnoc nedaleko — ale kdybychom tu my dva seděli do rána, ještě bychom nebyli u konce. Není-liž pravda, starý kamaráde Chmelenský? Pásmo vzpomínek jest nevyčerpatelné. Zapadlý život se nám přibližuje.

Pravda, pravda — prý jest hlupák, kdo vzpomíná na minulost. Vyjádřil se tak (prý) sám veliký Napoleon. Dávno tomu, co jsem to kdesi četl, a tehdáž mě to velmi zarazilo. — Nebo ač jsem

byl ještě hodně mlád, přece již jsem měl mnohé vzpomínky z minula, jimiž jsem se rád obíral, a tu pojednou jsem se dovídal, že tedy jsem hlupák. Ale když jsem se hlouběji zamýšlel o tom výroku Napoleona Velikého (o němž jsem už jako školák rád čítal švabachovou dvoudílnou kroniku Jakuba Malého, někdy z roku osmačtyřicátého), přece se mi zdálo, že ten starý pán a veliký dobyvatel neměl tak docela pravdu anebo že se na konec života svého stal taky hlupákem. Nebo když seděl tam na skalnatém břehu sv. Heleny a zahlížel se v dalekou a hroznou tu pláň mořskou, která jej dělila od Francie, zdali také on nevzpomínal na své výboje, na minulou slávu svou i na nešťastné, osudné své tažení do Ruska, které bylo jeho největší hloupostí, i na strašlivou porážku u Waterloo? Ty vzpomínky nemohl mu nikdo z mysli vymazati, ani on sám sobě. A zle by se byl obořil na toho, kdo by k němu byl přistoupil a řekl: „Sire, zapuďte své vzpomínky, ráčil jste kdysi říci, že je to hlupství!"

Ach, kam se to člověk dostane! Až na Napoleona! Nu, mají-li takoví dějinní hrdinové veliké vzpomínky své, proč bychom i my drobní červíčkové neměli své malinké a malicherné vzpomínečky? Všechen život se skládá nejen z velikých zjevů, ale i docela drobounkých, a těch jest mnohem více. A nejedna taková drobná figurka stojí za kousíček paměti. Beztoho z ní jinak nic nezbylo.

„Pamatuješ ty se na starého Šturma?“ otázal se mne jednoho dne starý přítel, starý voják, jeden z oněch několika „votroků“, kteří tu zbýváme z někdejšího kruhu pamětníků dávné drobné kroniky maloměstské. Tento přítel taky prožil dětství své a jinošství tam na severovýchodě, prožil tam i studie a kus vojančiny a má převýbornou paměť. Stačí jen zatáhnouti za kterýkoli její cípek — a hle, jako bychom byli našli koneček bohatého přadene příze či bavlny: můžeme z něho odvíjeti do nekonečna.

„Šturm — Šturm?“ opakuji, a zdá se mi, že i to jméno se mi kdysi mihlo v tom starém kaleidoskopu, třebaže vlastně znělo trochu jinak. Ale budiž tedy Šturm — dále však nevím nic. Nebo jestli jsem kdy věděl, dočista jsem zapomněl. Přítel tedy vyprávěl a já budu vyprávěti po něm.

Nu, je tomu padesát a přes padesát let. A tehda žil v našem milém starém Hradci soudní rada Šturm či snad vrchní soudní rada, ale na tom nezáleží. Byl to vdovec, velmi starý pán, a dožíval již jako pensista. Časem si zašel za svatého Ducha, snad do vinárny páně Tobišovy, časem snad i k Teubnerům vedle biskupské residence, tam, kde je nyní lékárna. Ten pan rada měl syna a ten byl doktorem práv. Ne snad jen „panem doktorem“ v uvozovkách, takovým, kterým udělovali doktorát sklepníci v hospodách a kavárnách, nýbrž skutečným doktorem se všemi

zkouškami a rigorosy, i s diplomem od fakulty. Nejen to, i zkoušku soudcovskou již měl. Bylo mu již asi kolem čtyřiceti let. Ale nic nedělal. Totiž — dojista že něco dělal, nebo co by si byl počal se všemi dny svého života. Ale neměl žádné místo, neseděl nikde v advokátní kanceláři, nepsal koncepty žalob, replik a duplik, nechodil nikam k stání. Od čeho že byl živ? Nu, starý pan rada měl nějaké jmění, dokonce i dům na velkém rynku, a stačilo to na živobytí oběma.

Syn doktor tedy byl facír, ale facír v jakémsi ušlechtilém slova smyslu, který si zařídil život po svém. Rád chodil po lesích a nejraději po cestách i necestách, kde nikoho nepotkal. A tam u nás bylo lesů! Na těchto vycházkách sledoval, kde která vzácná bylina roste, bedlivě pozoroval všelijaká lesní zvířata i ptáky, s napětím a beze hnutí naslouchal zpěvu opeřenců, zdaleka uhádal, který pták se to ozývá, znal všechny zvuky a šusty lesa, ba i životem drobného hmyzu prý se obíral. Neobával se ani velikých letních bouřek v samotě lesní, nezastrašovalo ho ani skučení podzimních větrů, ani sněhová vánice zimní. Mladší, tak zvaní romantičtí lidé, říkali o něm, že jest milovníkem přírody, kdežto staří a rozšafní lidé vrtěli nade všemi těmi extravakancemi hlavami a říkali, že na tohle nemusil tolik let studovat a tolik zkoušek vykonat a že na svá těkání po lesích nepotřeboval vůbec žádného doktorátu. Ba vyskytli se i takoví zkušení mužové, kteří nemohli utajiti

domněnku, že snad pan doktor Šturm nemá v hořejším patře všechno v pořádku, což arci pronášeli jen šeptem a jen v hovoru nejdůvěrnějším.

Krom té své záliby pro přírodu ležel prý doktor Šturm celé večery v knihách a četl. Jaké to knihy byly, málokdo věděl, ale zákoníky sotva; těmi se natrápil dosyta na fakultě. A tak tedy snad četl zase jen nějaké knihy o přírodě.

V tu dobu žil a působil v našem milém městě advokát doktor Chmelenský, který sem přišel někdy roku 1867. Tomu byl jednoho dne soudem přidělen nějaký větší konkurs. Měl sice ve své kanceláři dva neb tři koncipienty, měl i solicitátora a několik mundantů čili písařů, ale novým konkursem přibyl notný kus důležité a odpovědné práce. Na tu bylo třeba ještě nějakého dobrého, spolehlivého pracovníka, juristy, pokud možná hotového doktora, obratného koncipienta. Milý šéf rozhlížel se tu a tam, poptával se, ale zatím se o nikom nedovídal. Tehda ještě nebylo tolik juristů jako dnes, dokonce pak již ne tolik doktorů a koncipientů. Věděl sice doktor Chmelenský o doktoru Šturmovi, ale zblízka ho neznal. Věc však nestrpěla dlouhých odkladů, a tak tedy se Chmelenský svěřil příležitě se svou obtíží panu presidentovi krajského soudu a otázal se ho:

„Co byste tak soudil o Šturmovi, pane presidente? Znáte jej? Nebyl by to člověk pro mne, pro mou kancelář?“

Pan president vytřeštil na tazatele oči a pronesl:

„Kam vás to vede, pane doktore! Šturm?“ Opatrně se rozhlédl a tišeji dodal: „Vždyť to jest učiněný blázen!“

Advokát se zarazil.

„Blázen? Z čeho tak soudíte, pane presidente?“

„Povídám, hotový blázen! Víte, o čem ten člověk mluví? O jednoduché frekvenci — rozumíte mi? O polodenní frekvenci! To že by tak ještě nanejvejš — — Považte si, jednoduchá frekvence! Všichni pracujeme od rána do večera, ještě si bereme práci domů, některý z našich pánů sedí nad ní celé neděle, a nemůžeme s ní být hotovi. Polodenní frekvence! Tu přece vidíte, že mu v hlavě nějak přeskočilo.“

Nu pravda, někdy na počátku let sedmdesátých byla jakákoli jednoduchá frekvence hudbou daleké budoucnosti. Vůbec o ní nikdo nemluvil a vůbec to byl babylonský nápad. V pražských advokátních kancelářích se pracovalo od devíti do dvanácti, odpůldne ode tří do šesté. A v neděli celé dopoledne. A ve venkovských trvala práce od osmi do dvanácti, ode dvou do šesti, v neděli od devíti hodin do poledne, ale místy až do jedné s poledne. A pan doktor Šturm by chtěl jednoduchou frekvenci! Opakujeme: bylo to něco neslýchaného a tedy možná, že v tom bylo cosi přepiatého.

Doktor Chmelenský potřásl nad tím hlavou, v duchu politoval. Jak znal Šturma, aspoň zdaleka, byl by se mu zamlouval. Hlavně proto, že to byl již usedlejší pán. Naprosto nesdílel mínění některých těch rozšafných pánů, že by Šturmova záliba v přírodě byla příznakem nějaké duševní nepravidelnosti, dokonce čirého bláznovství. Byltˇ doktor Chmelenský synem básníka a měl tedy pojem i porozumění pro to, co jest láska ku přírodě a jejím zjevům. Ovšem, s tou jednoduchou frekvencí je to něco docela jiného. Ne-li čiré bláznovství, aspoň podivínství.

Ale konečně tedy — — — Byl tu konkurs, byla nová práce, a doktor Šturm nechtěl mu z hlavy. A když tedy doktor Chmelenský o všem dva neb tři dni přemýšlel, pozval milého Šturma k sobě.

„Nehněvejte se, pane kolego, že jsem si vaší návštěvy vyžádal. Nerad vás vyrušuji. Ale nouze láme železo. Máme mnoho práce, mám nový konkurs — jistě by té práce bylo pro jednoho člověka. Nechtěl byste jít ke mně za koncipienta?“

„To by šlo ztěžka, spektabile. Nerad bych byl otrokem kancelářské práce . . .“

„Nu, pane kolego, nemyslím otrokem, myslím koncipientem. Takhle je vašich schopností a vědomostí škoda. Nač jste půl života studoval, zakrsá ve vás další nečinností. Snad bychom se mohli domluviti. Rád bych všem vašim podmín-

kám vyhověl, a nejsem krutý šéf. Proč byste ke mně nešel?"

Doktor Šturm upadal v rozpaky.

„Nehněvejte se, spektabile. Povídám, ztěžka by to šlo. Zařídil jsem si svou životosprávu, nerad bych ji měnil. Zakusil jsem již toho kancelářského života a netoužím, abych se do něho vrátil."

„A co vám hlavně překáží, pane kolego?"

„Nezlobte se, spektabile — ta celodenní robota. Odvykl jsem jí a sotva bych znova přivykl. Od rána do večera, den ode dne, celý rok a celý život — nu nezlobte se, je mi to pomyšlení nesnesilelné — —"

„A což, pane kolego, kdybychom to přelomili? Byl byste srozumněn s frekvencí polodenní?"

Doktor Šturm skoro vyvalil oči. Polodenní frekvence! To jest vlastně jeho myšlenka — ale jak na to padl advokát?

Zakolísal nějak ve svém odporu, byl na vahách. Ale po malé přestávce vyhrkl:

„Nehněvejte se, spektabile, přece to nepůjde. Uvykl jsem na neděle, chci je mít i nadále volné, beze všech povinností a závazků — je mi to nejmilejší den. Kdybyste věděl, jaké je to sváteční těkání pod širým nebem, od rána do večera — —"

„A což, pane kolego, řeknu-li vám, že i s tou nedělí bych byl srozuměn, že by byla vaše — zkusíme pak spolu, zdali si dovedeme vyhověti? Řekněme na půl roku, řekněme třeba na čtvrt

léta — vždyť nejsme spolu kopulováni. Kdykoli budete chtít odejít, nemohu vás držet. — A pokud se gáže týká, jaké máte požadavky?"

Doktor Šturm za těch slov advokátových měkl a teď odpověděl:

„Spektabile, jsem-li dobře zpraven, platíte koncipientovi stovku měsíčně. Nuže, mně dáte za tu poloviční práci padesát zlatých..."

„Ne, pane kolego, dám vám šedesát, a bude mě jen těšit, zalíbí-li se vám u mne. Souhlasíte? Ujednali jsme?"

Advokát vztáhl pravici a doktor Šturm překonán podal svou ruku. Smlouva byla zpečetěna.

„A toto ještě mezi námi, pane kolego: kdykoli se vám u mne znelíbí, řekněte mi to bez okolků a odejděte si. Rozejdeme se beze vší hořkosti a nevůle. Vážím si toho, že jste mi vše tak upřímně pověděl. Doufám, že spolu budeme dobře vycházet. Máme oba rozum a teď tedy víme, jaký vzájemný poměr nám nastává."

Za dva či za tři dni seděl doktor Šturm v kanceláři doktora Chmelenského a chopil se práce.

Staří pánové ve městě vrtěli nad tím angažmá hlavami, zvláště pak prý pánové od soudu potřásali hlavami prokvetalými neb olysalými a docela v duchu nevěstili advokátovi dobré konce toho podivného spřežení s člověkem, který „fantazíroval" o jednoduché frekvenci. Ale den ode dne míjel a míjely neděle a měsíce, a doktor Šturm vysedával svědomitě své půldny v kanceláři

a pilně pracoval — ba dosti často, když právě měl rozepsaný koncept a padla hodina, nepraštil pérem, nýbrž přidal čtvrt i půl hodiny, dokud nebyl hotov.

Chodil do kanceláře, chodil z kanceláře, ale jinak ho po městě nikdo neviděl. Když udeřila hodina volnosti a když spěšně pojedl, vydal se do milých lesů, těkal po cestách i necestách a vracel se domů až za tmy, zadíval se do svých knih, vyspal se a zrána zase putoval ku psacímu stolu kancelářskému. Na svých potulkách neznal únavy, chodil na míle daleko, a bylo vypráväno, že v neděli, kdy mu náležel celý den, byl nejednou vídán až v pohraničních lesích moravských, odkud se vracel snad večerním neb nočním vlakem domů.

Uběhlo půl léta, uběhl rok, dávno minula lhůta na zkoušku, a milý Šturm od své práce neodcházel. Lidé, kteří dříve vrtěli hlavou nad jeho „notorickým" bláznovstvím, vrtěli nyní hlavou nad nepochopitelnou proměnou, která se s ním udála. I nad tím vrtěli hlavou, že se advokát Chmelenský s tou polodenní frekvencí spřátelil. Nelitoval toho. Šturm se osvědčil jako obratný a spolehlivý pracovník a vytrval v kanceláři deset let, až do smrti šéfa svého, který zavřel oči někdy r. 1884. Potom se Šturm vrátil zase nadobro do své volnosti, žil po svém způsobu a dožil jako starý mládenec. (N. l. 1927.)

2. ZKOUŠKA.

Před šedesáti lety byli v našem starém Hradci jen tři advokáti. Jeden z nich však byl zároveň i c. k. notářem a vlastně se obíral jen praksí notářskou. Byla mnohem snadnější a pohodlnější, nepůsobila tolik starostí jako advokacie, nevyžadovala tolik hybnosti. Pan doktor-notář byl již letitý pán a měl rád pokoj. Nanejvýše snad se uvázal v nějaký drobný proces, který byl průhledný jako sklo, ale když se někdo omýlil a přišel k němu s něčím spletitějším, tu ani nevyslechnuv konce výkladu, řekl ke klientovi:

„A milý pane, uděláte nejlíp, když se s tím podíváte k panu doktoru Brunnerovi nebo Flanderkovi.“

To bylo jistě ideální, nesobecké jednání, s jakým se sotva dnes potkáte.

Tak tedy zbývali vlastně jen dva advokáti. Není pochyby, že by se jich tam bylo víc uživilo. Vždyť to bylo odedávna krajské město se všemi příslušnými úřady a soudy, s bohatým, hojně zalidněným okolím, i krajský kriminál tam stál.

Ale tehda ještě byl v platnosti numerus clausus, totiž uzavřený, omezený počet advokátů, stará bolest všech tehdejších juristů, kteří taky toužili po samostatném, nezávislém postavení. Teprve když se nějaký advokát jinam vystěhoval nebo svého povolání vzdal či dokonce zemřel, mohl se na jeho místo hlásiti jiný kandidát. O udělení advokacie pak rozhodovala vláda, která z žadatelů o samostatnou advokacii vybírala velmi pečlivě jen osoby spolehlivé — totiž pro vládu spolehlivé.

Ale jako si velmi často v povážlivých, hrozivých případech lékařských pomáhá nátura nemocného sama, tak i přes všechen ten přísný numerus clausus pomáhala si „příroda", u nás jako jinde. Kromě řečených dvou a vládou schválených advokátů obírali se u nás v léta šedesátá ještě dva pánové právní praksí. Neměli na to advokátních kanceláří ani tabulek na futře domovních vrat, ale práce dost. Sousedských i venkovských selských procesů bylo vždycky plno, pro každou maličkost, a tak oba měli hojnou klientelu. Něčemu takovému se říkalo vinklářství čili pokoutnictví, ale ti dva pánové naprosto nebyli všedními, jarmarečními pokoutníky. Byli oba studovaní a již staří, zkušení juristé, kterým chyběl toliko doktorát, slavnostní promoční řetěz, doktorský prsten a pergamenový diplom (nebo tenkráte mladí doktoři ještě dostávali diplomy na pravém, ušlechtilém pergameně). O ty přísné zkoušky,

o rigorosa klopýtl, nebo se na ně ani neodhodlal tak mnohý kandidát, který se přes to v praksi životní osvědčil jako výborný, všemi mastmi mazaný právník. Zůstali navždy doktorandy, bývali svým šéfům pravou rukou a setrvávali v jedné a téže kanceláři třeba do smrti.

Arciže krom řečených dvou studovaných mužů bylo u nás i několik „právních odborníků" beze všech studií, pokoutníků v pravém slova smyslu, kteří leckdy ledaco zbřídili a jejichž klienti teprv po účinku se rozpomínali, že je nejlépe jít na poradu ke kováři než ke kovářičkovi.

Až někdy na počátku let sedmdesátých byl „vyzdvižen" čili zrušen nepříznivý numerus clausus, a pak arci advokátů všady přibývalo, tedy taky u nás. Jedním z prvých byl znamenitý mladý advokát, který vedle kancelářské prakse vynikal i vlastními literárními pracemi právnickými a jemuž mnohými kolegy v povolání byla věštěna zdárná a plodná činnost učitelská na právnické fakultě. On však zůstal praktikem a posud jest jeho působení vděčně a slavně vzpomínáno, ač se svého povolání již před mnoha lety vzdal.

V jeho kanceláři byl někdy před půlstoletím zaměstnán doktor práv — řekněme, že se jmenoval Drexler — o kterém přítel Chmelenský umí vypráděti pěknou historku. Byl to mladý ještě a hlavně svobodný, hezký, urostlý muž, i můžete si pomysliti, že na něm se zálibou utkvívaly nejedny dívčí zraky. Kandidát advokacie byl do-

jista i nadějným kandidátem ženitby. A mladých, úhledných a bohatých nevěst bylo ve městě a na statcích v okolí vždy na vybranou.

Než milý doktor, zdálo se, zatím na nic takového nemyslil. Zdálo se, že se obírá jen svými procesy a paragrafy. Nebo snad si myslil, že na starosti s ženitbou je času dost. Amor zatím pokaždé zastrčil svou střelu do toulce — snad i ten čekal na nějakou vhodnější příležitost. A dočkal se, kdy se toho ani sám náš jurista nenadál.

Kdysi za večera, konaje svou obvyklou procházku po Velkém náměstí až na konec Malého a zase zpět, spatřil doktor Drexler, kterak z jednoho domu na tehdejší Máslové podsíni vyšla dívka, která nesla putnu a v rukou plecháč i háček. Šla ke kašně pro vodu.

Toť arci nebyl žádný zjev neobyčejný. V ty doby, kdy ještě dávno nebyla zavedena labská voda do všech domů hradeckých, vyrojilo se na večer mnoho dívek služebných s putnami a plecháči, aby z kašny na náměstí nanosily do džberů vody na ráno a na celý den. Zítra večer půjdou zase. Bylo to každodenní divadlo.

Ale méně obyčejné bylo, že tato dívka, která vyšla z domu snad páně Formánkova neb sousedního, vynikala postavou nevšedně křepkou a ztepilou. I pod svou putnou kráčela jak do tance. Právě jí doktor docházel a právě v tu chvíli se dívka bezděky po něm ohlédla. Čirou náhodou se její zraky setkaly s jeho zraky, a doktor —

patrně znalec ženské krásy — bezmála užasl nad leskem i výrazem těch očí, nad sličnou tváří, z které svítily, nad půvabnými ústy i nad krásnými, tvárnými ňadry, nad útlým pasem, nad oblými pažemi a lokýtky. Nu slovem, doktorovi se zazdálo, že v tu chvíli před ním ožila roztomilá Popelka z pohádky.

Nic jiného se v tu chvíli neudálo. Doktor sklopil oči, kráčel dále po svých, dívka mířila ke kašně. Toliko jediné slovo prý mu projelo hlavou:

„Stakramente . . .!“ pomyslil si.

Ale když pak se vracel a blížil ke kašně, tu již mu projelo hlavou další pomyšlení:

„Je-li pak tu ta holka ještě?“

A ona tam byla, snad již po druhé, a právě se nahýbala přes obrubeň kašny, hodně nahýbala, nebo vody bylo již jenom na dně a dívka musila nabírati do plecháče pomocí háčku. A tu milý doktor spatřil, čeho před chvílí viděti nemohl. Zjevily se mu pod okrajem sukénky nejútlejší kůtky, jaké kdy vůbec viděl, a nad kůtky půvabná lýtka, jako sochařem uformovaná.

Toho večera milý doktor dlouho neusínal. Snad měl v hlavě nějaký těžký proces.

Druhý den večer kráčel zase po náměstí, v tu hodinu dosti pustém, nebo dávno bylo již po večerní promenádě, a když se blížil k podsíni Máslové, bezděčně umírnil kroky. A tu z jednoho oblouku podsíně, z téhož domu jako včera, vychází — včerejší dívka. Později prý se doktor

sám podivil, kde nabral té kuráže, když k ní bez dlouhého rozmýšlení řekl:

„Dnes ne pro vodu, děvčátko?“

Dívka totiž byla bez putny.

A dívka beze všeho hloupého ostychu odvětila:

„Ne, dnes už mám vodu doma. Teď už jen pro pivo.“

Ukázala džbáneček, jejž ukrývala pod čistou zástěrkou. Snad aby do něho nenapršelo nebo se nenaprášilo, ačkoli v tu chvíli ani nepršelo ani nebylo větrno.

„Kam chodíte pro pivo?“ otázal se doktor.

„K Černému koni.“

„Smím jít s vámi?“ pokračoval nějak váhavě a nesměle.

„Proč byste nesměl? Každý může jít, kam se mu líbí.“

Dnes poznal doktor, co včera ještě poznati nemohl. Že i zvuk hlasu dívčina jest přiměřený celému jejímu zjevu. Hovořila neobyčejně lahodně a beze všeho venkovského upejpání, jako by doktora dávno znala, a mluvila i čistě a plynně, a to beze zjevné snahy a nucenosti, aby tak hovořila.

Doktor tedy kráčel podle dívky, kteráž po několika krocích ještě dodala:

„Jen aby vás později nemrzelo, že jdete se mnou, kdyby vás někdo viděl.“

„Proč pak, děvčátko?“

„Poněvadž se k sobě nehodíme. Vy jste pán a já jen služebná.“

Takováto varovná slova — aspoň zdánlivě varovná — byla pronesena leckdy leckterou dívkou, ke které se třeba jenom na chvíli přidružil muž nad její stav, z čiré kratochvíle, pro pouhé polaškování, aby zas pak navždy odrazil. Ale obyčejně to bylo řečeno jen, aby se nějak začalo, i z pouhé koketnosti a v pevném očekávání, že hned padne odpověď záporná. Ale z úst této dívky zaznělo těchto několik slov beze vší licoměrnosti a předstírané skromnosti. Pronesla je naprosto bez úmyslu škádlivého, vážně, způsobem, kterýž svědčil o vyvinutějším jemnocitu, dokonce o jistém smyslu společenském. Doktora překvapila výstraha dívčina, až zarazila. I namítl:

„Nejsem tak veliký pán, děvčátko milé, abych se hanbil za to, že vás doprovázím. A nepřekážím-li snad někomu jinému, kdo na to má starší právo — —“

„Nikdo na mne nemá právo,“ odpovídala vážněji, „a nikdo na mne nečeká. Vždy chodím sama.“

Větší a větší kouzlo obestíralo doktora z té dívčí postavy, z její řeči, z jejího chování. Do té chvíle se s ničím podobným nesetkal.

Doprovodil ji k Černému koni, posečkal na ni, až se s pivem vrátila, a zas ji doprovodil na podsíň Máslovou.

„Děkuji vám,“ uklonila se dívka. „Dobrou noc.“

„A což zítra, panenko, zase vás mohu potkat?“

„Kdy budete chtít. Není v tom nic zlého.“

Sám doktor cítil, že v tom není nic zlého. Naopak, cítil, že ještě nikdy nebo aspoň dávno ho nepotkalo nic tak milého a příjemného, jako bylo toto krátké setkání s půvabnou, vlídnou a probudilou dívkou. Za krátkého průvodu nemohl s ní mnoho namluviti, ale i tak poznal, že děvče vyniká nad úroveň své vrstvy a že je v ní kus ušlechtilejšího duševního života. A jestliže včera dlouho neusínal, usínal dnes ještě později. Tisíceré myšlenky honily se mu hlavou. Několikráte zhluboka vzdychl, několikrát se do prázdna zahleděl a zas upřel zraky do knihy, z které četl. Věc podivná však: sotva věděl, co čte.

A jestliže v jeho stopách letěl potměšilý Kupido a jestli se za ním vkradl i do jeho mládeneckého příbytku, pak se s uspokojením díval na své vítězství. Jeho střela zasáhla do živého.

Od toho dne nebylo pro doktora milejší procházky, než kolem podsíně Máslové, ano i v ní, aby dívku aspoň spatřil, nemohl-li s ní právě promluviti. Nebo když byli na blízku nějací zevlouni, tu k ní nepřistupoval; vlastní jemnocit mu kázal, aby ji nepřivedl do lidských řečí. Snad ještě sám nebyl rozhodnut, snad si nedůvěřoval, je-li vše, co jej k dívce vábí, pravé a vytrvalé. Není snadno rozhodnouti nade vším životem budoucím. A snad

— snad ještě ani nemyslil na budoucnost. Jen tolik věděl, že těmito večerními schůzkami jest mu oslazován suchopár kancelářského života.

Ani sám sebe nechtěl vydati v lidské huby. A proto přicházel vždy jen v podvečer a byl velmi povděčen tomu, že na Máslové podsíni není mnoho světla. Ještě nikdo za takových okolností o velikou iluminaci nestál.

Nemohu pověděti, jak dlouho tato dostaveníčka trvala, zda několik jen dní či dlouhé neděle. Jednoho večera však promluvila dívka ke svému ctiteli, kterýž jí hned na počátku byl pověděl, čím jest a jak se jmenuje:

„Pane doktore, povězte mi upřímně, proč mě vyhledáváte, proč za mnou chodíte?“

„Poněvadž mi jste velmi sympatická, dušičko milá.“

„Také vy jste mi sympatický, pane doktore. Jinak bych nepřicházela a s vámi nemluvila. Ale řekněte mi, kam to všechno povede? Vy jste doktor práv, já služebné děvče. Nemyslím, že se mnou laškujete z pouhé kratochvíle, ale jaký konec to má vzít? O tom jste nepřemýšlel?“

Ach, o čem asi o všem již byl doktor přemýšlel, a hned od prvého setkání a pohovoření! Ale dnešní otázky dívčiny jej zastaly zcela nepřipravena. Díval se na ni a neodpovídal. A tu dívka vážně pronesla:

„Vidíte, pane doktore, nevíte, co mně máte říci. A tu tedy uznáte, že to nějaký konec vzít

musí. Lidé mají oči — a mají zlé huby. Buď tedy uděláte konec vy — nebo jej udělám já. Ráda bych věděla — —“

Dívka se zarazila.

„Co byste ráda věděla, dítě milé?“

Jen několik vteřin se rozmýšlela a vztahujíc ruku na rozloučenou, řekla:

„To vám povím zítra, pane doktore. Dobrou noc!“

Stiskla doktorovi pravici a vklouzla do domu.

Zvolna, s hlavou skloněnou, plnou závažných myšlenek, kráčel doktor k domovu. Všechno přišlo tak náhle, nenadále. Vyskytl se nějaký sok? Či postaraly se o něj a o děvče zlé huby lidské? Zítra! S čím přijde ta milá dívka zítra?

Nazejtří tedy směřoval doktor k Máslové podsíni, ovšem ne tak lehce jako jindy. Zašel až v podloubí a vyčkával pod klenbou. Netrvalo dlouho, milá Mařenka se objevila. A přicházela — s putnou na bedrách, jako tehda, když ji spatřil poprvé.

„Teprve pro vodu, Mařenko?“ otázal se s jistým zklamáním.

„Omeškala jsem se dnes,“ zašeptala. „Nehněvejte se.“

„Tedy zde na vás posečkám.“

Tu na doktorovi utkvěl zvláštní výraz očí dívčiných a z jejích úst zaznělo neočekávané vyzvání:

„Pane doktore, podejte mi laskavě rámě. Doprovoďte mě.“

Všecek zaražen zíral doktor na dívku. Je to úklad? Léčka? Má býti přede tváří mimojdoucích zkompromitován, aby již nemohl se ctí couvnouti? Polapen? — Má beze slova odejíti, aby se s ní již nikdy nesetkal?

Kolísal tak jen mžik. Výraz očí dívčiných nenasvědčoval nějaké obmyslné spekulaci. Ba, doktor četl v tom výraze obavu z oslyšení a zároveň naději. I podal dívce rámě, dívka se zavěsila, a tak spolu vykročili z podsíně na náměstí a zamířili ke kašně.

Při prvých krocích necítil doktor dlažby pod nohama. Ale když naň dívka těsněji spolehla, když ucítil pevné a jako vděčné přilnutí k sobě a stisknutí ramene, tu čím dál jistěji kráčel, nikoho cestou nevida a viďa nepoznávaje, až došli ke kašně. Doktor postál, dívka načerpala vody do putny a zavěsivši se opět v rámě doktorovo, vracela se s ním k Máslové podsíni.

Nehovořil doktor, nehovořila dívka. Jestliže hovořila, nic neslyšel. Slyšel jen šplouchání vody v putně vedle sebe. Skoro jej obestíral klam, že všechny svítilny na náměstí se náhle jasněji rozhořely, že všechna okna domů se otevřela a že všechna ta okna jsou plna hlav a očí, sledujících jeho pochod. Avšak nic takového se neudálo. Byl to právě jen klam.

Došli k domu na Máslové podsíni, dívka vy-

vlékla ruku z paže doktorovy a pronesla upřímně s významným a vděčným pohledem:

„Děkuji vám, pane doktore — dobrou noc!“

„Jakže, dobrou noc? Již nepřijdete?“

„Dnes už ne, pane doktore.“

„Vždyť jste se chtěla na něco otázat. Chtěla jste něco vědět.“

„Co jsem chtěla vědět, pane doktore, zvěděla jsem a vím. Děkuji vám — dobrou noc! A tedy zítra zas na shledanou.“

A zmizela v temné chodbě domovní.

Ano, zvěděla, že k tomu, k čemu doktora vyzvala a co vykonal, mohla se odhodlati jen l á s k a. Zkouška, které jej dnes podrobila, šťastně dopadla. Má ji doopravdy rád — a ona bude jeho.

A za krátký čas taky byla.

Arciže doktorův doprovod ke kašně nezůstal tajemstvím, arciže očití svědkové večerního toho výjevu za tepla a horlivě o něm vyprávěli ve všech koutech města. A rozumí se, že bylo všelikých uštěpačných řečí dost — a snad i závisti. Zdá se, že neměl nepravdu kterýsi vtipálek, jenž pronesl památná slova:

„Jo, kdyby pan doktor byl prohlásil, že mu právě na t a k o v ý ch námluvách záleží, tu by mnohá z našich slečen byla vzala putnu na bedra svá a šla s ním ke kašně pro vodu!“

Když potom zanedlouho milý doktor složil zdárně advokátní zkoušku, odvážel si milou žínku svou do města na západě Čech, kde otevřel vlastní

kancelář, a vděčně až do smrti vzpomínal Máslové podsíně a svého pochodu ke kašně na náměstí hradeckém, kterého nikdy nelitoval. Bývalá dívka služebná vpravila se zakrátko v postavení choti doktora práv a advokáta a byla muži svému věrnou a milující družkou po všechen život.

(N. l. 1927.)

ZRÁDNÉ ZÁPISKY.

Někdy v polovině let šedesátých minulého století dostal se do našeho malého, hradbami obehnaného města mladý a zcela zánovní profesůrek na gymnasium. Přišel počátkem školního roku, objevil se na náměstí poprvé, po druhé a po třetí, a mnohá dívka domácí, na vdavky buď již dospělá nebo dospívající — mnohá budoucí dědička všeho jmění po rodičích i s domem zahořela touhou, aby se na všechen další život jmenovala Želínská. Jaké krásné, poetické jméno! A jakým půvabným nádavkem k němu byl on sám, nositel jeho. Neboť profesor Stanislav Želínský byl krasavec.

Jeho pružná postava útlé kostry vynikala vzácnou úměrností, chůze jeho neměla posud ani za mák oné pedantické odměřenosti, jakou se vyznačovali mnozí jeho starší kolegové. Pleti byl téměř panenské, bílé a zarůžovělé, bez jediné pihy. Nad vrchním, srdcovitě skrojeným rtem pučely vláčné, poněkud vlnivé kníry, brada obrůstala hedvábnými vousy, jichž se bradýřova břitva posud nedotkla. Nejkrásnější však a nejzvláštnější

zdobou jeho byly vlasy vzácného zbarvení mezi lnem a zlatem, vlasy bohaté a kučeravé, jako by na nich první kadeřník města pan Šaršon právě byl dokonal mistrovské dílo své — a přece tyto vlasy nikdy želízka nepoznaly. Byly to prsténce čistě přirozené a tak lákavé, že se do nich — aspoň v duchu — zarývala nejedna něžná ruka dívčí. A konečky těchto světlých vlasů hrály do barvy lesklé mědi, že bylo nesnadno rozhodnouti, jsou-li čistě blond anebo kaštanové.

Také svým elegantním úborem vynikal mladý profesor. Nic vtíravého nebylo ve všem jeho výstroji, nic křiklavého a nesouladného, jako u mnohých jiných šviháků tehdejšch, kteří svou elegancí až trkali, ba někdy omračovali. Byl skromně a šetrně elegantní, ač toto slovo v ony doby nebylo tak nesnesitelně často pronášeno. Známější a častěji slýchané bylo slůvko „manifik", zvláště z úst starých pánů A mohu tedy směle říci, že profesor Želínský byl podle tehdejších pojmů naveskrz manifik.

Jestliže některá z tehdejších našich dívek nevěděla, co jest ideál — jakmile se ve městě objevil Želínský, věděla to. Sám o tom nevěda, stal se ideálem. Každého rána, každého odpůldne vážně kráčel za svým povoláním k bývalé koleji jezuitské, kde bylo gymnasium, aniž hleděl vpravo či vlevo. Nebo tu šel, aby konal svou povinnost. Jeho jasné, jak chrpa modré zraky upíraly se kamsi v neznámo, hlava zdála se naslouchati vzdálené, pro každého

mimo něj neslyšné hudbě. A když jindy kráčel středem náměstí, po širokém kostkovém chodníku, který byl naším slavným korsem čili promenádou — jak ve městě odjakživa říkáno — pozdravoval jen pány kolegy, všechny pány ředitele škol a všechny hlavy města i náčelníky úřadů, pokud je znal, ale něžné pleti nevěnoval ani pohledu.

S počátku bylo toto jeho chování přičítáno pochopitelné neobeznalosti a tedy nesmělosti, později však hvězdy naší promenády viděly v něm nepochopitelnou lhostejnost, nakonec pak úmyslnou nevšímavost až urážlivou, ne-li pohrdání. Zůstalo jeho srdce v předešlém jeho působišti? Má nějaké závazky na míle odtud? Ale pak — pro Pánaboha — proč přišel do města, kde bylo tolik děvčat na vdavky? Proč tu zasedl místo jinému, který by si byl jinak dovedl vážit zdejších krasavic? A poněvadž nejostřejší zbraní neoceněných panen a dívek domácích byl jazýček, ponenáhlu kolovaly o profesoru Želínském znevažující posudky, úsměšky, útržky. Jistá hubinka, zvláště jedovatá, pronesla o něm, že je to naivní chlapeček. Ještě jsem nerozuměl dokonale slovu, ale domníval jsem se, že je to něco velmi nekloudného. Pan profesor, a naivní! — a chlapeček! Pán, který přednášel tolika studentům!

Čemu profesor Želínský vyučoval, nevěděl jsem. V ty doby jsem chodil do normálky, totiž do obecné, a studenti z gymnasia byli nade mnou vysoko,

dokonce i primáni a sekundáni. Myslím však, že vyučoval na vyšším gymnasiu, poněvadž do této mé historie zasahuje činně jistý sextán či septimán, kterýž —

Ale pozor, abych nepředběhl!

Přece byl jistý dům, k němuž pan profesor po delším pobytu ve městě častěji zraky zaletěl, a ten stál v místě, kde se Veliké náměstí zužuje v chobot, vedoucí na náměstí Malé. Vyzkoumaly to bystré oči slečen odkvetlých neb odkvétajících, že se profesůrek ocítá vždy na blízku, kdykoli do domu vchází — z kostela neb z procházky se vracejíc — paní Lurajnová s dceruškou svojí Babetkou. Tuším, vdova po vojenském intendantu, matka jediné dcery, plavovlasé, růžové, s rozkošným nádechem na panenských tvářích, s vypučelými, tvárnými ňadry, všecka jak obdechlá tím jistým nevylíčitelným pelem, jejž byste se obávali polibkem setříti.

Vyzkoumaly dále stíhavé pohledy dívek profesorem nevšímaných, že chrpové oči Želínského vždy neskonale toužebně letí za slečnou, mizející v chodbě domovní. Také to vyzkoumaly, že Babetka Lurajnova již dvakrát neb třikrát — překročivši práh domovní — otočila ještě hlavičku do náměstí. A tu že po každé modré oči profesora Želínského náhle uhnuly, sklopily se a jinošsky jemné jeho tváře se zalily červení. A konečně vyzkoumaly, že po každé, když s korsa zmizela Babetka, netěšila další procházka již ani pro-

fesora Želínského. Sice ještě jednou přešel po náměstí, jako by si j i n a k ničeho nebyl povšiml, ale hned pak se ztratil taky on do mládeneckého bytu svého kdesi blíže starého komanda, ke svým knihám, aby se připravil zas na zítřejší vyučování.

Později pak se rozneslo — zatím jako tajemství sice, ale jinak jako událost nepochybná a zaručená, že za pozdního podzimního večera spatřil kdosi profesora Želínského, an doprovází dvě ženštiny k domu, v němž obývaly dámy Lurajnovy. A kdosi ostražitější zjistil neklamně, že mladý profesor jednoho večera dámy nejen doprovodil, ale i s nimi v temné chodbě domovní zmizel a teprve zas asi za hodinu vyšel, obezřele se po okolí rozhlédl a potom rychlými kroky ke svému příbytku spěchal.

Toto mizení profesora Želínského v dům paní Lurajnové opakovalo se čím dál častěji, a zdálo se, že v radě Nejvyšší prozřetelnosti byli si profesor a slečna Babetka přisouzeni. Bedlivé a žárlivé pozorovatelky milostných dějů domácích odhlasovaly tak již o chvíli dříve, bez ohledu na řečenou nejvyšší instanci, ale vyjadřovaly to slovy poněkud jinými: že totiž slečna Babetka milého profesora polapila, ulovila. Bylo to pronášeno s přídechem jízlivosti, někdy pohrdání, jako by celkem nebylo oč státi, ale nebylo ani za mák pochyby, že všechny dívky, které toto své mínění ohrnovanými rtíky pronášely, byly by hned a bez rozmýšlení co nejochotněji místo Babetčino

zaujaly. Želínský však již pro žádnou jinou neměl zraku a sluchu.

Byla to známost zatím velmi utajovaná, ba, dobrý profesor Želínský se domníval, že je zcela tajná, a netušil, že pod pečetí svaté mlčelivosti ví o ní již celé město. Nu, a zcela zřejmý a pochopitelný důsledek všeho byl, že kučeravý, modrooký, ostýchavý profesor byl u všech slečen a slečinek ostatních vymazán ze seznamu ideálů. Uchvátila jej milá Babetka — jakáž pomoc!

V ten asi čas přihodila se v sextě nebo v septimě našeho gymnasia věc velmi povážlivá. Příběh, kterýž ubohého postiženého mohl státi krk — totiž vyloučení z ústavu. Připomínám poznovu, že děj této historie spadá v léta šedesátá minulého století, a kdo z vás pamatuje, jaká tehdy byla na středních ústavech zavedena přísná kázeň, pochopí, jaký Damoklův meč se vznášel nad hlavou provinilcovou.

V našem případě jmenoval se tehdejší provinilec Liborín, a tento nepomyšlený a lehkovážný jinoch měl nejspíše roztrhanou kapsu kabátu, a tak se událo, že ztratil svůj notýsek čili zápisníček! Řeknete snad: Rarach vzal zápisníček! Pozor, pozor! Sejde na tom, co v tom zápisníčku je zapsáno. A proto, drazí mladí hoši, pečujte vždy o to, abyste neměli děravých kapes. Máte-li je děravé, nenoste v nich notýsků, a nosíte-li notýsky v děravých kapsách, nezapisujte do nich, co zapisováno býti nemusí. Pokud držíte jazyk

za zuby, nemůže vás nic kompromitovati. Co však je černé na bílém, může vás kdykoli zraditi. A Liborínův notýsek stal se bezděčně jeho zrádcem.

Ztracený zápisníček našel spolužák Liborínův Křeček. Není pochyby, že si nalezený dokument bedlivě prohlédl. Našel tam ledacos, čemu ani nerozuměl, našel všelicos, čemu sice rozuměl, ale co ho naprosto nezajímalo. Našel tam však zápis historický, který jej velmi zajímal a který se mohl původci stát osudným. Nebo tento zápis nepomyšleného jinocha zněl:

„Včera večer pod Kozinkou od Aninky Havlíkovy první hubička! Ó, slasti, blaženosti nevýslovná!“

Nálezce odevzdal notýsek, avšak ne do rukou pravého majetníka. Byla to povaha nepěkná, spolužák potměšilý — ano, zdá se, že to byl dokonce Liborínův sok, jenž se také o přízeň Aninky Havlíkovy a marně ucházel. Křeček odevzdal zápisník třídnímu profesoru — a tímto třídním byl toho času milý náš hrdina, profesor Stanislav Želínský. Na chválu tohoto muže budiž řečeno, že mu skutek nálezcův způsobil značné rozpaky.

„Proč jste nevrátil notes tomu, kdo jej ztratil?“ otázal se studentíka, když do zápisníku zcela letmo nahlédl a hned na prvé stránce jméno pravého majetníka spatřil. „Proč ne Liborínovi?“

„Poněvadž je tam nemravná věc, pane profesore,“ odpověděl mrzký nálezce pohotově, jako by se na tu odpověď byl celou noc připravoval.

Profesor se zarazil. Nemohl a nesměl přeslechnouti přívlastek, jímž sveřepý Křeček tak určitě označil věc, která se v notýsku skrývá. Nemravná! I přemítl několik dalších listů, až přišel k osudnému záznamu Liborínovu. Třebaže nehleděl na potměšilého Křečka, dobře cítil, jak jeho zraky na něm ulpívají. Teď již nemohl věc jen tak ledabyle odbýti. Nejen, že ji musí úředně vzít na vědomí, ale jeho povinností jest, aby ji postoupil dalšímu, vyššímu řízení. Znamená to konferenci, konferenci s ředitelem v čele, a výsledkem by mohlo být velmi přísné potrestání provinilce, k tomu špatná známka z mravného chování, ne-li dokonce vyloučení z ústavu. A to vše pro jedinou hubinku pod Kozinkou! Profesoru Želínskému bylo z toho až nevolno.

„Jděte do třídy, Křečku, a s nikým o svém nálezu nemluvte, rozumíte?“

Vyučování profesorovo bylo toho dne nějak roztržité. Jeho pohled několikráte zaletěl k Liborínovi, který seděl v lavici nic zlého netuše. Dnes ani jednou ho nevyvolal, ale po skončené hodině setrval ve třídě, zdržel tam i Liborína, ukázal mu nalezený notýsek a řekl k němu:

„Liboríne, mladíku pošetilý, nemohu si pomoci, musím zápisník odevzdati panu řediteli — přijdete do konference, a následky přičtěte jen sobě sám. Co jste to udělal! Víte přece, že pokud jste na střední škole, nemáte pod Kozinkou líbati děvčata, aniž kde jinde! Příčí se to naprosto škol-

nímu řádu. Ale když už jste se toho dopustil, proč si to zapisujete! Takovéto věci, Liboríne, nikdy se nezapisují. Něco takového si každý člověk dobře pamatuje. Podržte toto ponaučení pro všechen život v paměti!"

Zdrcený Liborín sice v hloubi duše uznával pravdu slov profesorových, ale jaká chyba, že se mu toho ponaučení dostává tak pozdě! Tu byl jeho notes, v něm osudný, usvědčující zápis.

„Pane profesore!" zalkal ubohý Liborín. „Odpusťte mi to — vraťte mi notes!"

Rád by profesor byl vrátil, nebo Liborín byl celkem dobrý a nadaný student. Ale nemohl věděti, co by pak udělal nálezce Křeček, který se dojista nemohl dočkati výsledku svého jidášství. I pokrčil rameny a řekl mírně:

„Jděte klidně domů, Liboríne. Ostatek zvíte. A snad ani nebude tak zle."

Zničený Liborín zaštkal v předtuše následků své neopatrnosti. Potom oba — profesor i student — vycházeli z budovy gymnasia jako zmoklí.

Mimo nadání však nadešel ve věci netušený obrat.

Nešťastný Liborín protěkal zbytek dne po městě, přemýšleje o záchraně, až se ustanovil, že ještě za večera se pokusí uprositi milého třídního, aby ho neudával, aby mu notýsek vrátil.

Vydal se k jeho bytu, nezastihl však profesora doma. Dlouho přecházel ulicí, chtěje vyčkati jeho

návratu. Konečně se profesor objevil, ale v průvodu nějakého pána. Liborín se plížil za oběma, aby přiskočil ku profesoru ihned, jakmile se jeho průvodce rozloučí. Dlouho páni mluvili, cosi projednávali. Profesor sáhl do kapsy, sáhl do druhé, vyňal nějaká lejstra a pánovi je ukazoval.

Liborín si všiml, že při tom profesorovi něco vypadlo. Skočil po tom, když páni popošli — zápisník! Zápisník — zápisník! Je zachráněn!

Ale pod nejbližší lucernou shledal, že to není zápisník jeho, nýbrž katalog páně profesorův. Spěchal za pány, aby nález vrátil — ale již po nich nebylo památky. Co počíti? Vniknouti do bytu páně profesorova? Či vyčkati až do rána? Ale pak je snad pozdě. Nerozhodně přecházel student, až se dostal zase pod lucernu. Cosi ho nutkalo, aby se do zápisníku podíval. Rychle listy přemítal. Tu katalog školní — rozvrh hodin — seznam žáků — známky. Jaké má on? Jedničku, jedničku, a zase jedničku. Sláva Bohu, samé jedničky. Jaké známky má Křeček, bídný udavač? Dvojku — zasloužíš ji, padouchu! — a zas dvojku — ach, ničemo, a snad proto tedy jsi udával, aby sis polepšil? Lotře, ať se ti plemení samé „husy“, do nekonečna, co tu je papíru!

Co pak je dále? A zase přemítl několik stránek.

V Liborínovi se dech zatajil. Pojednou četl ženské jméno. Babetka! —Nevěděl, kdo je Babetka, ale hltavě četl další slova. — Někde na blízku zaduněly kroky — Liborín sevřel katalog a prchal.

Bylo mu, jako by se byl dopustil zlého činu, a snad již ho stíhají.

Zase však obrátil. Neodolatelnou mocí táhlo ho to k bytu profesorovu. Jestliže prve měl tolik odvahy, aby k němu vnikl, nyní tím spíše tak může, ba musí učiniti. — Konečně tedy, pokřižovav se, zaklepal u jeho dveří a na zvučný pozev pana třídního vstoupil.

„To jste vy?“ podivil se profesor. A pohlédnuv pozorněji ve tvář studentovu a znamenaje na ní veliké rozrušení, otázal se mírně:

„Co mi chcete, Liboríne?“

„Chtěl jsem prositi, pane profesore —“

„Spěte klidně, Liboríne,“ chlácholil profesor mladíka, skoro se obávaje, aby si nešťastník nějak neublížil. „Učiním, co jen učinit mohu — —“

„Prosím, snažně prosím, pane profesore!“ Liborín sepjal ruce. Hlas jeho zněl úpěnlivě.

„Opakuji: spěte klidně, Liboríne. Dobrou noc!“

Student neodcházel. Pracně dobýval něco ze záprsí.

„Kromě toho, pane profesore, našel jsem cosi, co patrně náleží vám. Jsou tam jména z naší třídy — —“

A podával profesorovi katalog.

Profesor vytřeštil oči. Bezděky sáhl si na kabát — jeho náprsí bylo splasklé, katalog nebyl v kapse. Rychle vztáhl ruku po zápisníku, jejž Liborín podával — — Ano, je to jeho katalog!

V milém profesoru sražila se všechna krev. Mechanicky otevřel desku, mechanicky přemítal v knížce listy, až dospěl stránky — stránky — V tom okamžiku se nemohl na studentíka podívat. Neboť tu padl na zápis — na vlastnoruční zápis, jejž před několika dny byl učinil:

„Včera — v neděli k večeru — zas u drahé Babetky. Její matička kdesi na návštěvě — Babetka sama doma. Líbal jsem Babetku, líbal — a včera poprvé jsem ji na kolenou pohoupal. Babetko předrahá!!!!“

Chvěly se profesorovi prsty, když obracel listy, vraceje se na začátek, k rozvrhu a seznamu jmen. Zdali četl i Liborín, co neměl čísti nikdo na světě? A jestliže četl — co nastane dále? Teď se mu všechna krev vlila do hlavy, horko ji rozpalovalo, krásné jeho modré oči byly plny mžitků, skoro jako by je mlha zastírala. Dlouho trvalo, než mohl promluviti.

„Je to katalog, Liboríne,“ řekl chraptivě. „Kdy a kde jste jej našel? Vždyť ještě před hodinou jsem jej měl v ruce...“

Liborín, jako by byl dopaden při zlém činu, vypověděl zkroušeně, že našel katalog před chvílí, právě když k panu profesorovi směřoval.

„Tedy snad přece nečetl,“ kmitlo profesoru Želínskému hlavou. Podíval se na jinocha — a v tu chvíli rád by mu byl pronikl až do ledví. — Liborín tu stál jak bídný hříšník. Přece jen se

Želínskému zdálo, že vzezření studentovo svědčí o nedobrém svědomí.

„Je to katalog,“ pokračoval Želínský, „a doufám, že jste nečetl, jaké jsou v něm známky, neboť to je školní tajemství. Ale jestliže jste do nich nahlédl, nesmíte nikomu ani slova vyzraditi. Rozumíte, nikomu ani slova! Nikdo nesmí předčasně zvěděti, jakou má známku. Doufám, že umíte a budete mlčeti. Slibujete mi to, Liboríne?“

Teprve teď se odvážil pohleděti znova jinochovi v tvář.

A Liborín odpovídal zajíkavě:

„Ano, pane profesore, slibuji,“ a vztyčil tři prsty pravice, jako by přisahal.

Ale když se profesor Želínský bystřeji v ty zraky hochovy podíval, četl v nich zcela určitě — nebo aspoň se mu tak zdálo:

„Takovéto věci se nikdy nezapisují — něco takového si každý dobře pamatuje.“

Profesor sklopil oči.

„Doufám, že jste muž, Liboríne, a že dostojíte slibu svému. Ostatně vaše známky jsou skoro vesměs dobré. Avšak ani o tom se nikomu slovem nezmiňujte.“

Ve svém zmatku, v nesmírných rozpacích mluvil profesor Želínský stále jen o známkách, aby jinochovu pozornost odvedl od jiných zápisků v katalogu, jako by jich tam nebylo. Přece však se nemohl ubrániti podezření, ba skoro přesvědčení, že Liborínovi neušla taky jedna stránka katalogu,

která ho dojista zajímala mnohem víc, než všechny známky žáků v něm, ať eminence či dvojky. Proč jen také on sám si zapisoval sladké tajemství, kteréž i nezapsané by mu nikdo nebyl z duše vyrval! A jaká to strašlivá ironie osudu, že nálezcem byl právě Liborín, který má za stejnou zpozdilost propadnouti trestu snad nejpřísnějšímu! Bude-li z gymnasia vyloučen, roznese jej po celém městě. Pak aby také on — profesor — složil své věci a putoval jinam. A co bude s ubohou Babetkou? Octne se na pranýři — všechny klevetnice města budou na ni prstem ukazovat...

Jediná záchrana mu zbývá. Nuže ano, staniž se!

Profesor Želínský přikročil ku psacímu stolu, sáhl do přihrady, chopil se notýsku Liborínova:

„Liboríne, máte otce, maminku — na ty jste zapomněl? Nepomyslil jste, jakou bolest i hanbu byste jim způsobil? Jděte, vytrhněte osudný ten list, vhoďte jej do pece..."

Liborín vztahoval dychtivě ruku po notýsku.

A profesor, skoro již sám nevěda, co pronáší, dodával:

„A jestliže se vám ještě někdy udá, že byste líbal dívku, než budete mít po maturitě, nikdy si to nezapisujte! Rozumíte mi? Nikdy! — Jděte — a Křečkovi zítra promluvím do duše, aby již nikdy nebyl udavačem."

Pevně svíraje svůj ztracený notýsek, Liborín se sápal po pravici profesorově, chtěje mu ji po-

líbiti, ale Želínský mu vytrhl chvějící se ruku a jen jí přejel po vlasech studentových. Jinoch se vyklopýtal ze světnice milého třídního, k němuž v tu chvíli pocítil nejenom neskonalou vděčnost, ale i lásku.

Když jeho kroky zanikly, sepjal Stanislav Želínský zbožně ruce a povznesl modré zraky ke stropu, jako by vzdával díky vyšším mocem. Potom vytrhl z katalogu dva nebo tři listy, na nichž nebyly poznámky školní, uvrhl je do kamen, podpálil je a čekal, až se rozpadly v bílý popel.

Brzy potom nastaly prázdniny a po prázdninách byla Babetka Lurajnova již paní profesorovou Želínskou.

A nyní, po dlouhých, dlouhých desítiletích spí oba a dávno již věčný sen. Paní Babetka — tuším — na hřbitově pouchovském, profesor Želínský pak, jenž milou choť o mnohá léta přežil a dožil na zaslouženém odpočinku v Praze, položil sněhobílou hlavu svou do hrobu na hřbitově volšanském. (Nár. l. 1912.)

POLSKÝM POVSTALCŮM NA POMOC.

Tak se mi zdá, že je tomu právě šedesát let. A spíše snad o několik neděl více. V roce 1863 to bylo nebo nanejvýš 1864. Tehda děd Jan Hostivít Pospíšil už neměl tiskárnu, nýbrž jenom knihkupectví, a krom toho v prvém patře svého domu hned vedle bytu dílnu knihařskou, které jsme všichni říkali knihárna. V této knihárně jsem trávíval aspoň polovinu svého času, co mi ho po škole a po úkolech zbývalo, a sedával jsem v ní raději než ve škole, poněvadž v ní bylo mnohem veseleji. Zvláště ve středu a v sobotu, když jsme odpůldne vůbec školu neměli, býval jsem tam až do večera a přihlížel jsem ku práci knihařů. Za mé paměti byli tam zaměstnáni tři lidé. Dva tovaryšové a učeň Toník, statný to již výrostek, jehož učení se pomalu schylovalo. Takto se jmenoval Vachek a byl z té rodiny Vachků, jejíž jeden člen — snad jeho strýc — měl hostinec blíže chrámu sv. Ducha. Mnohem později panoval v tom hostinci jistý pan Urner.

Zdá se mi, že řečený Toník Vachků byl posledním učněm dědovým. Děd byl už kmet bezmála osmdesátiletý a brzy potom postoupil i knihkupectví synu svému Ladislavovi.

Povídám, že se mi v té knihárně velmi líbilo. Již to řemeslo samo. Viděl jsem, kterak vznikají vazby knih, kterak se sešité knihy zatahují do ručních „presů", kterak se knihařským hoblíkem pořezávají, kterak se ořízky do barvy potápějí nebo zlatí, kterak se desky papírem a plátnem potahují, na hřbety nápisy tisknou. Vídal jsem hotoviti všeliké kartánky, zvlá`tě na „štamblaty", které byly tehda v módě místo nynějších památníků, vídal jsem lepiti a šperkovati „wandkorby" čili nástěnné schránky na ženské ruční práce, a mnoho jiných a jiných tovarů knihařských. Tovaryšové si při práci vyprávěli všeliké veselé věci, zpívali staré písničky, a když měli pokdy, leckterou hračku mně urobili. Abych pak tak zbůhdarma neokouněl, byl jsem i ke všeliké drobné práci přidržován, a to hlavně k „falcování" čili skládání archů. V té věci byl učedník Toník mým učitelem. Byl asi o šest neb sedm let starší mne, v mých očích tedy už velmi rozumný člověk. Však už mu taky pod nosem něco vyráželo, co na prvý pohled vypadalo jako pouhé umounění, ale byla to předzvěst budoucích knírů. To bylo zřetelně vidět, když se Toník na neděli čistě umyl. — Věkem jsme se sice značně rozcházeli, ale častým stykem jsme se zkamarádili, a tak jsem se jednoho dne

v jisté velmi závažné věci stal až jeho důvěrníkem.

Řekl jsem, že je tomu plných šedesát let. Bylo to někdy v podzimku 1863. V tehdejší dobu, kdykoli se ve světě strhlo, co mělo jakýkoli vztah k vojně, vždycky to zavanulo taky do našeho Hradce. Nu arci, byla to pevnost. Jak by se v životě takového vojenského města nebylo obráželo povstání, které právě toho roku v Ruském Polsku vypuklo! Do Hradce bylo dopraveno několik set polských povstalců, kteří překročili rakouské hranice. To byla pro Hradec veliká událost. Sympatie všeho obyvatelstva klonily se k Polákům, až k nadšení. Naproti tomu vznikla veliká nenávist k Rusům. „Ty Ruse!“ nebo „ty Rusňáku!“ stalo se i nadávkou. Poláci v Hradci internovaní byli ubytováni ve velkých a temných kasematech pevnostních. Směli se volně procházeti po městě, směli choditi i na návštěvy, a mnohé rodiny hradecké předstihovaly se, aby je štědře vyčastovaly. I peníze pro ně sbírány, aby jim byl umožněn útěk z pevnosti. Však taky snad neminul den, aby některý Polák nebyl utekl — někdy zmizeli dva nebo tři najednou.

V ten asi čas nachomýtl jsem se jednoho podzimního nebo zimního večera do knihárny dědovy, již o „fajruntě“ čili po práci. V dílně byl samojediný Toník, oba tovaryši byli kdesi na procházce. A tu jsem milého Toníka zastihl při podivném zaměstnání. Skláněl se nad vrstvou knihařských

„špónů", rýsoval na vrchní desku cosi tužkou, řezal pak „šnycarem" podle obrysů, a když své dílo položil stranou, viděl jsem, že ty kusy mají podobu podešvů. (Špóny, po německu span, byly tenoučké, jen asi milimetr tlusté desky dřevěné, jakési dýhy, půl nebo tři čtvrti metru zdéli, snad 15 centimetrů zšíři. Těchto špónů bylo užíváno místo lepenky čili „papendeklu" na nejlacinější vazby knihové, hlavně na školní knihy. Byl to materiál velmi chatrný, desky se velmi často po délce lámaly, zvláště když si skotáci školáci knihy o hlavy otloukali. Dávno již se špónů na vazby neužívá.)

. Když měl Toník takových kusů nařezáno asi šestnáct, klížil je na sebe, osm a osm, až měl na konec dva tlusté podešvy.

„Co to děláte, Toníku?" vyvalil jsem oči.

Zdálo se, že Toníkovi můj údiv lahodí.

„Neříkal nikomu nic. To budou sandály."

Věděl jsem sice, co jsou sandály, ale přece jsem nechápal. V Hradci nikdo nic takového nenosil. Doba wörishofenského faráře Kneippa ležela ještě v daleké budoucnosti.

A tu Toník, jako by již nesnesl tíhu svého tajemství, vydechl ke mně:

„V těch se půjde na Rusa! Ale nikomu ani slova, rozumí?"

Trvalo několik dní, než byl se svou prací hotov, poněvadž mohl robiti jen večer, úkradmo, aby se nic nevyzradilo. Konečně sandály v knihařském lisu uschly, Toník je opatřil černou „gumielasti-

kou“, aby se mohly na nohy připínati, ještě je nějakým lakem nebo tukem natřel — a jednoho mlhavého rána nebylo po milém Toníku ani památky. Zmizel z domu dědova a zmizel z Hradce. A brzy potom proskočilo, že šel na pomoc Polákům proti Rusům.

V celku to nebylo nic tak podivného. Romantika sice všady už doznívala, ale polské povstání ji zas na čas probudilo, oživilo. Do Hradce zabloudila nejedna zpráva o tom, že z toho či onoho města utekl nějaký mladý muž na pomoc Polákům, proti nenáviděným Rusům, když byl zpeněžil, co zpeněžiti mohl, nebo když si od přátel na tu válečnou výpravu vypůjčil. Ba, vyprávělo se, že utíkaly do pole také dívky, aby po příkladě krasavice Pustovojtovny oblékly mužské šaty, opásaly se šavlí a postavily se proti Rusům. Vydávali prý se na pomoc Polákům taky studenti, snad i z Hradce se tenkráte některý ztratil, což arci nemohu bezpečně pověděti.

Ale že utekl Toník Vachků, snad šestnáctiletý nebo sedmnáctiletý učedník — třeba že tělesnosti značně vyvinuté — tato událost způsobila přece jen po městě značný poprask. V domě dědově to bylo něco neslýchaného. Co to nemoudrého chlapce napadlo! Kam jen rozum dal! Vždyť ho Rusové zabijí. A zdali o jeho záměru někdo věděl? Nepozoroval nikdo nic? Nebylo možno, aby utekl jen tak beze všech příprav!

Skutečně nevěděl nikdo nic, a já, který jsem

přece něco věděl, držel jsem jazyk za zuby, abych něco neberného neslízl. Raděj jsem se nějaký čas knihárně vyhýbal. A věru nikomu ani nepřipadlo, že bych právě já byl mohl něco věděti.

Již nepamatuji, jak dlouho byl Toník z Hradce. Snad asi čtrnáct dní. Do Polska ovšem nedošel. Zadrželi jej kdesi na slezských hranicích, hodně namrzlého, bez krejcaru v kapse, v rozbitých botách, a v jeho „pinklu" našli sandály ještě rozbitější — ty vzaly za své asi po první míli cesty. Byla to obuv velmi nedostatečná, velmi romantická, do sněhu a do boje naprosto nevhodná. Vychrtlého, vyhladovělého a zimou ztýraného přivedl jednoho dne nějaký bezpečnostní orgán Toníka k dědovi s otázkou, patří-li jako do toho domu.

„No arci že patří," povídal prý děd, „ale vlastně by patřil na Kropáčku!"

Kropáčka — to byla hradecká městská šatlava o vysoké věži, hned vedle kostela Panny Marie čili Jezuitského.

Mnoho posměchu zakusil ubohý Toník pro své „povstání" proti Rusům, ale nejvíc a nejpalčivějšího pro svou válečnou výzbroj, pro své s a n d á l y — z knihařských špónů. (N. l. 1923.)

ZASPANÉ TERNO.

Za našeho „růžového“ dětství (ale ach, ty růže měly tolik trnů!) dávno ještě nebylo té řvavé, otravné reklamy, jaká nás teď na každém kroku přímo poráží a za večera jedovatými červenými světly téměř oslepuje. Nebylo jí po všechen věk lidský ani v Praze, neřku-li v tehdejším malém Hradci. Ani jsme toho slova neznali, nikdy neslýchali. Nad obchody, nad krámy visely celá desítiletí štíty s prostými jmény podnikatelů, štíty mnohdy velmi oprýskané, do nečitelnosti oprchalé. Nově namalovaná tabule na domě byla velikou událostí. Byla mimojdoucími upřímně obdivována, večer se o ní v rodinách vyprávělo. Vždyť ani na nárožích ulic a náměstí nebylo tabulek s určitým pojmenováním. Pro koho pak taková zbytečnost? Každé dítě vědělo, kde je Veliký a kde Malý rynk, kde je Svatojanský plácek, Kavčí trh, kde se říká U svatého Ducha a kde Za svatým Duchem, U děkanství, U solnice. Domácí lidé takových označení nepotřebovali, a přespolní i cizinci měli s sebou hubu, aby se doptali.

Tak věru bylo skoro zbytečné, že na kamenném opažení jednoho domu na Malém rynku lpěla tabulka již velmi ošumělá a nevzhledná s nápisem: Antonín Rondl, civilní a vojenský krejčí — rozumí se, v obou zemských jazycích, nebyla-li vůbec jen německá. To již bych ani při nejlepší vůli nemohl odpřisáhnouti. Tabulka skoro zbytečná. „Praobyvatelé“ města, pokud se civilistů týkalo, věděli dobře, kde mistr bydlí a robí, oficíři nějakého nového pluku se o něm brzy dověděli — ostatně k tomu měli své „purše“ čili „forejšice“, kteří musili kde co potřebného vyčenichat. Krom toho si mnozí důstojníci dávali šít u plukovního krejčího, a tedy se o domácího živnostníka ani nestarali. Tu vojenskou konkurenci mistr těžce nesl, ježto mu ujímala práce. Tehda před šedesáti, sedmdesáti lety nebylo té módivosti a fintivosti jako dnes. Každý nosil své svrchky do roztrhání, dával je spravovat, obracet a všelijak flikovat. Všední oděv vydržel deset let i patnáct, sváteční třeba až do smrti. Městských fiónů čili módních lvů bylo v celém Hradci jen několik — a o ty se dělilo mnoho krejčích. Byliť tam kromě našeho mistra pánové Liška, Švarc a jiní, byl pan Kdán (kterýž první ze všech si opatřil šicí stroj, zač dosti posměchu sklidil; nebo jako rolníci nedůvěřovali s počátku strojům hospodářským a zhola je odmítali, tak i tehdejší krejčové uvítali šicí stroje nejen pokrčením, ale přímo výsměšně; prý se všechno strojem šité za týden rozpáře a rozpadne. Nerozpáralo,

nerozpadlo, stroje zvítězily, a rukodělné krejčovině se dařilo čím dál hůř).

Vidím bodrého mistra v duchu před sebou. Byl tatínkův kamarád z dětství, z mládí, byl jeho rostencem, a zůstal pak po všechen život přítelem. Často k nám večer chodíval a nesmírně rád jsem naslouchal jeho vyprávění — vyprávění obou těch druhů z mládí. Jen mi nešlo do hlavy, kterak si pamatují tolik drobných taškářství z let školáckých, o nichž si arci povídali po německu, abychom my děti nerozuměly. Podivná věc: ve škole mi němčina od huby ani od péra nejela, ale čemu jsem doma neměl rozumět, rozuměl jsem dobře. Při tom jsem nechápal, že si staří ti pánové tak věrně pamatují události, které se udály před čtyřiceti, ba před padesáti lety. Pro můj dětský pomysl to byla dávná, šedá minulost.

Znalo mistra celé město. Nejen pro jeho živnost, nejen pro jeho vzpřímenou a jako vojenskou postavu, ale i pro jeho rodinu. Měltˇ čtvero či patero dcer a jediného syna, který v dílně svého otce pracoval. Všechny ty dcery byly krasavice, jedna druhé sličnější. Všechen mladý svět se za nimi otáčel, ale i starší pánové se zalíbením za nimi hleděli. Byla to rodina nebohatá, a starostí s pěti dcerami bylo dost. Všechny však se povdaly a dávno zas navždy odešly. Dnes již nikdo z té rodiny nežije.

Ale než se povdaly, zešedivěla hlava mistrova mnohou starostí o jejich budoucnost. Mnoho se na-

přemýšlel, kterak by Štěstěnu ke svému prahu připoutal. A tak tedy zkusil to časem i s malou loterií.

Nebyl hráčem náruživým, k tomu neměl ani prostředků. Především bylo třeba nasytit, ošatit rodinu. Ale když někdy nějaký ten šesták s kapličkou zbyl, rozhodl se milý mistr, že podá Štěstí ruku. Pak si zkombinoval nějaké terno nebo třeba jen ambo a býval pevně přesvědčen, že tentokráte ho výhra minouti nemůže. Ale kdykoli se pak zastavil před kolekturou pana Makáriusa na Máslové podsíni, aby se podíval, co přinesla Praha, Brno nebo Linec, vždy odcházel zklamán. Svých čísel na tabulce nenašel.

Navštívil nás jednoho dne v podzimu — a tomu je dobrých šedesát let, ne-li déle — a byl všecek rozrušen. Tak rozrušen, jak jsme ho nikdy neviděli. Bylo zřejmo, že jej potkalo něco velmi nemilého, ale nikdo se neodvážil otázky. Snad v rodině?

Až po nějaké chvíli vybuchl mistr sám:

„Vědi oni, papínku (tak mému otci říkával), vědí, že ta Fortuna je bestie?“

„Co jim udělala?“

A mistr vyprávěl a hlas jeho se zachvíval rozčilením. Před několika dny se probudil v temné noci ze sna neobyčejně živého. Tak živého, že se mu zdálo, kterak posud sní. Ač si hned uvědomil, že již bdí, ještě před sebou v noční temnotě viděl závěrek snu a v něm tři čísla, podivná tři čísla, která se mu ukláněla. Terno! Svítila

před ním, planula mu, až pak rázem pohasla, a mistra obklopila čirá tma. Mistr sáhl po stolečku u postele, tápal po něm rukama, zda by nenašel nějaký kousek papíru, a sáhl po vestě na židli, v jejíž kapse po dávném zvyku nosíval kousek olůvka. Ale tentokráte nenašel ani novin, ani tužky. Kapsa byla prázdná. Rozsvěcet nechtěl, aby nevzbudil rodinu a hlavně churavou choť. Tehda nebylo elektrických lampiček, ani švédských sirek, jež tak rychle zahoří. Byly jen sirky, fosforové, které se zdlouhavě rozhořívaly a nepříjemně páchly, a pak dlouho trvávalo, než se od nich zažehl škvarkovitý a prskavý knot lampičky „cibulky“. Všechna ta procedura byla zdlouhavá. Ale co honem dělat, aby mistr svá živá numera nezapomněl?

V té naléhavosti přišel mistrovi šťastný nápad. Vztáhl pravici a potmě, po paměti vyryl všechna tři čísla nehtem na obílenou stěnu nad lůžkem. A hned potom zase tvrdým spánkem usnul a spal do bílého rána.

Ráno na nic, ale na pranic nevzpomněl. Ani nevzdechl. Sen byl pryč, čísla byla pryč. Ani se nerozpomenul, že se v noci probudil. Vše bylo zaspáno. Posnídal, sedl ke své práci a šil a šil.

Uplynuly tři, čtyři dni, a tu mistr kráčí zas mimo kolekturu páně Makáriovu. Ani mu nepřipadlo, aby se díval, jaká čísla jsou venku, ježto si už dlouhý čas nevsadil. Přece však jeho zraky zcela maně zabloudily na tabulku, a tu v prvních

třech „koulích“ vidí čísla, která jsou mu nějak povědoma. Stanul, zírá na čísla, jsou mu čím dál povědomější. Někde už je viděl, a není tomu dávno. Ponenáhlu mu v paměti svítá, rozjasňuje se, rozjasňuje — a pojednou mu vytane nedávný sen, i probuzení z něho, i cosi jako škrtání nehtem na zdi. Mistr se chvatem vrací domů, rovnou k posteli, nakloní se, hledá po stěně — a tu, tu nalézá několik vrypů, táž tři čísla, která se na něj tak posupně dívala z prvních tří koulí tabulky páně Makáriovy a v témž pořádku, jak je byl ve snu viděl a jak je načrtal, ale nevsadil. Terno secco pryč, v horoucím pekle! A mistr hořce vypočítával, kolik set nebo dokonce tisíc by byl vyhrál, kdyby byl dva nebo tři šestáčky na sázku obětoval.

Všecek jako zchvácen končil mistr své vyprávění:

„Papínku, konečně mě Fortuna jednou ponavštívila, prst mi podala — a zas mi jej vyškubla. Zaspal jsem všechno jako dub!“

A na tento výšklebek paní Fortuny mistr snad ani do smrti nezapomněl. Měl pak vždy na židli u postele papír a tužku, ale již nikdy se mu ve snu neobjevila čísla tak výrazná, živá a přímo se vtírající, aby je donesl do kolektury. Fortuna u něho zaklepala jen jednou jedinkráte — marně vyčkával další její návštěvy. A po tom bolestném zklamání tedy mistr na všecku loterii zanevřel.

(Nár. l. 1926.)

O CÍSAŘSKÉM DOBRODRUŽSTVÍ.

(Příběh tak říkajíc historický.)

Slýchal jsem v dávném dětství svém všeliká úsloví a přísloví, slýchal jsem je tak často, že mi na všechen život v hlavě utkvěla. Mnohé z nich zdánlivě zapadlo pod práh vědomí, až pak pojednou, po dlouhých letech a z příčiny zcela nepatrné a kdy se toho nejméně nadějete, vytane vám na mysli. A pak přichází třeba v průvodu všech okolností, za kterých jste je poprvé slyšeli.

Tak jsem v okolí svém často slýchal od lidí dospělých, starších a rozumných, kterak říkávali o lidech marnotratných: „Nenapravitelný outrata! Toho pálí poslední šesták v kapse, dokud se z něho nevydá!"

Z mladších pokolení dnes málokdo ví, proč se starému rakouskému desítikrejcaru říkalo šesták, a proč se dokonce i nynějšímu dvacetihaléři časem tak říká. Náš milý šesták byl památkou z tak zvaných „starých, lepších časů". Byl to stříbrný šesti-

krejcar někdejší rakouské měny, pocházel z prvé poloviny století devatenáctého, a počítalo se jich deset do zlatky, která tehda platila šedesát krejcarů čili tři dvacetníky. Po zavedení „nové“ měny, někdy na sklonku let padesátých (z kteréž doby pocházely naše krejcary „nováky“) nabyl tento starý šesták platnosti a kupní síly desíti krejcarů, ale pořád se mu říkalo šesták, poněvadž na něm bylo vyraženo „6 Kreuzer“. Na druhé jeho straně byl zeměpanský znak s císařskou korunou, v čemž obraznost „poddaných“ viděla cosi jako kapličku, a proto se těmto starým šestákům a pak tedy desetníkům říkalo „šesták s kapličkou“, až na závěrek let šedesátých, kdy byly v oběh dány nové stříbrné desítikrejcary a dvacetikrejcary. Starý však název se houževnatě udržoval a novým těm penězům se po všechno jejich trvání neříkalo jinak nežli šesták a dvoušesták. Proto i rakouský a dokonce pak i republikánský dvacetihaléř zdědil po zmizelých předcích svých pojmenování šesták, arci jen v ústech prastarých a starých lidí. Zvyk je velká věc, jak to již Havlíček ve svém králi Lávrovi napsal.

Jako ten marnotratníkův šesták, jenž ho pálí v kapse, jsou někdy i některé vzpomínky, droboučké a nepatrňoučké, které sice nepálí v kapse, ale čas od času vám vytanou na paměť a dloubají tam v mozkovici, dokud se z nich — taky nevydáte. A taková jedna vzpomínka mne provází taky od let školáckých. Zaťuká na chvíli ve lbi

a zase zapadne, aby třeba po desíti letech poznovu zaťukala. A zpravidla se ozve, kdykoli se octnu na Velkém náměstí královéhradeckém a hledám zraky starý dům, který dávno již složil kosti své a na jehož místě stojí dnes vysoký nový dům. Tento nový dům ještě asi s dvěma stejně ohromnými a docela moderními na Velkém náměstí porušuje poněkud obraz starého města Hradce (čili — jak na jedné staré rytince ze století osmnáctého vytištěno — obraz strany půlnoczni mněsta Hradce Králové), a vždy se mi stýská po tom starém domě na nároží, tuším, ulice Tomkovy, vedoucí z náměstí k někdejšímu „Borromeu", tehda útulku studentskému a nyní poštovnímu úřadu.

Zmizelý ten dům byl jediný ze všech, který ve výši prvého patra vybíhal v terásku a tím se od ostatních lišil. Pod teráskou končila Malá podsíň čili podloubí. Na průčelí domu byl veliký, vypouklý černý dvojhlavý orel. Nemohu říci, zda kamenný či jen štukový, ale soudím, že by kamenného orla nebyli černě natřeli. Pokud pamatuji, byly v Hradci dva domy s názvem „U orla". Tento na Velkém a druhý na Malém náměstí čili rynku, tuším „U zlatého orla". „Zlatý orel" na Malém rynku býval kdysi stánkem Musy Thalie — bylo to stálé divadlo hradecké, až do zbudování divadla Klicperova v sousedství hradecké věznice někdy v letech osmdesátých, které vystavěl bývalý můj spolužák architekt Viktor Weinhengst, teď už dávno na jednom z hradeckých hřbitovů odpočívající.

Ale taky pod peruti černého orla na Velkém náměstí se časem uchylovalo divadelní umění, arci ze všech nejmenší, s aktéry dřevěnými — divadlo loutkové. Bývala v tom domě „U Kučerů" — jak se taky podle kupce Kučery říkávalo — dosti nevlídná hospoda, do které zapadávali principálové se svým dřevěným, ošuntělým personálem, a kdokoli z nás pánů kluků doma vyškemral nebo nějak vypartykoval dva nováky, mohl se jít podívat na ty drobné herce, kteří ovšem v naší obraznosti žili životem skutečným.

O tom, kterak se řečenému domu dostalo vyznamenání dvojhlavým černým orlem, slýchal jsem nejednou staré strýce a tetičky vyprávěti. Když totiž v druhé polovině století osmnáctého propadl Hradec neveselému osudu, že byl měněn z rozkvétajícího města ve vojenskou pevnost, navštívil Hradec sám císař Josef II., a prý netoliko jednou, nýbrž několikráte, aby dohlédl na pokroky pevnosti, od které si do budoucnosti mnoho sliboval. Doufali tak asi všichni její budovatelé. Ale ty naděje zklamaly, jak ukázal rok šestašedesátý, kdy nepatrný kus cesty od města byla 3. července prohrána veliká bitva na Chlumu a kdy pevnost hradecká nezastavila Prušáky ani na den, aby se po celém království nerozlili, královskou Prahu neobsadili — a tak dále.

A tu prý po každé, když Josef II. do Hradce zavítal, bydlil v oné nárožní hospodě, která za jeho času vypadala asi mnohem onačeji než o sto let

později — byla-li tam vůbec už tehda nějaká hospoda. Možná, že to byl jen nějaký nádhernější měšťanský dům.

Jak vidíte, je to vzpomínka „historická“, ačkoli za všechnu její historičnost nechci být odpověden, abych neměl opletačky s historiky povolanými a veškerými archivními dokumenty vyzbrojenými. Možná, že co o tom Černém orlu vyprávěli, bylo čirou legendou, pověstí. Ale tato legenda se v Hradci udržovala po celé století a ještě déle. Šla od huby k hubě, od ucha k uchu, a nikdy jsem o tom nečetl nic tištěného. Arci tenkráte bylo velmi choulostivé něco takového vytisknouti, protože šlo o člena nejjasnějšího rodu panovnického a dokonce o císaře.

Slýchal jsem totiž, co se u Černého orla událo o jedné takové návštěvě Josefově — a tu musím poznamenati, že tuto věc nevyprávěly tetičky (patrně z ohledů mravopočestnosti a ženského jemnocitu vůbec), nýbrž staří strýčkové a vůbec pánové usedlého věku, když si nevšimli, že nepozorován z některého kouta ucho nastrkuji.

Zas tedy prý jednou přišel Josef a ubytoval se v domě, který se později na památku těch návštěv honosil černým orlem. A když prý obešel rozestavěné hradby a veškeru tu fortifikaci a nařídil, co a jak se má ještě kde udělat, vracel se do svého příbytku v onom zmíněném domě, aby se naobědval. A tu prý se událo, když vystupoval do

patra, že služebná dívka domácí právě drhla schody. Kterak pak ne, když měl dům návštěvu tak vzácnou. Pílila asi, pílila, ale přece jen se její práce protáhla do příchodu vznešeného hosta. Rozumí pak se samo sebou, že tu očistnou práci nekonala ve svátečním oděvu, nýbrž v pouhých nedbalkách, a to velmi „hlubokých", jak dámy říkají. Totiž v pouhé kanafasové suknici bez vlečky a v košili. K drhnutí schodů, jak známo, není třeba toalety „veliké", nádherné, která by dokonce při takové práci překážela, nehledíc k jejímu zmáchání a ucourání. Byla prý to dívka velmi kyprá a jadrná, ale kdokoli v tu chvíli zdola do patra vystupoval, nemohl viděti než rub její klečící a schýlené postavy čili revers.

Vypravuje se, že Josefův pobočník čili adjutant, kráčející v uctivé vzdálenosti několika kroků za vznešeným pánem, nesmírně se zhrozil, spatřiv drhnoucí dívku prostřed patra. Žádné hradecké schody nebyly příliš široké, ba tyhle prý byly hodně úzké, a tuhle klečela dívka a tuhle stál škopek s vodou, o schod výše pak lampička cibulička nebo lojová svíčka, která na práci svítila a taky lépe tvary dívčiny osvětlovala. Avšak Josef II. sám prý se nikterak nezhrozil. Byl to pán velmi liberální, jak známo, a nikterak ho neuvedlo do rozpaků, že musí kolem milé děvečky, která právě jeden vydrhnutý a vodou spláchnutý schod nasáklým a černým hadrem otírala. Je s dostatek známo, že takové hadry nikdy nejsou bílé a nikdy

suché. Josef II. však byl nejen liberální, ale také žertů a přírody milovný pán, a když míjel dívku, nemohl prý si odepříti, aby ji docela upřímně nepopleskal na místech, kde bylo v tu chvíli nejvíce té kanafasky a skoro až na prasknutí rozestřeno. A tu se stalo něco, čeho se ve své lidumilnosti naprosto nenadál.

„Nechaj bejt, oni mlsný, a jdou svou cestou!" vykřikla prý dívka drhnoucí. Ale nejen že vykřikla. Ona se i mokrým hadrem prudce rozmáchla a splatila přívětivé popleskání pánovo mocným šlehem přes ruku a po hřbetě, až to na skvělém kabátci vlhkou stopu zanechalo.

Můžete si pomyslit, že ubohá dívka neměla v tu chvíli ani potuchy, s kým má potěšení.

Ale tím hrozněji prý byl překvapen, ba ohromen pan pobočník, vystupující za Josefem. Zapotácel prý se leknutím, div se schodů nespadl. A když došel k dívce, zasyčel prý na ni — zatím co se Josef již v patře ztrácel:

„Nešťastná osobo, víte, čeho jste se to dopustila? Víte-liž, kdo to jest?!"

Ale nevědomá dívka, snad se obávajíc nového projevu, prvému podobného, zdvíhala poznovu hadr, aby se bránila, a snad by taky milý pobočník byl odešel se stejnou památkou, kdyby v tu chvíli nebyl shora zazněl vlídný hlas:

„Nechte toho a pojďte nahoru, majore!" nebo čím ten pobočník byl.

Ještě se milá dívka nevzpamatovala ze svého

překvapení a rozhořčení, když se pobočník po chvilince opět objevil a shora ji pozýval:

„Pojď sem, děvče, ale hned!“

Dost váhavě — má-li či nemá-li — milá děvečka uposlechla, a když se nahoru vyloudala, pošeptal jí pobočník chvatně:

„Udělejte hluboký kompliment a na všecko odpovídejte uctivě: císařská milosti! Tak, a nestyďte se!“

A vsunul vyjevenou dívku do komnaty, kde ji očekával Josef, vlídně prý se usmívající.

„Pojď jen blíže, pojď, holka, a ničeho se neboj. Nikdo z nás tě nesní.“

Sám přistoupil blíže a poznovu dívku popleskal, teď však nikoli dole po kanafasce, nýbrž po plném rameni, a řekl:

„To se mi na tebe líbí, že jsi tak ctnostná a nedotýkavá. Jen si to zachovej i nadále; a tuhle vezmi, abys měla na mne památku.“

Sáhl do měšečku a podal užaslé, ulekané dívce dukát.

Někteří vypravěči říkali, že dostala dva dukáty, v tom se legenda rozcházela.

Dívka přijala dukát, všecka zmámená klopýtala se schodů, a když je domyla a když zvěděla, s kým se jí událo to dobrodružství na schodech, prý si chtěla hlavu strhnout. Ale domácí lidé jí to šťastně rozmluvili a dívka prý si dala k dukátu přidělat ouško, nosila jej po všechen život na řetízku na hrdle a šťastně se provdala.

To jest historie, která se pojí k někdejšímu starému domu „U černého orla", jak byla zachována ústním podáním a jak jsem ji slýchal vypráběti před šedesáti lety. A teď tedy jsem se s ní vypořádal. (Nár. l. 1926.)

KTERAK STARÝ VOJÁK NAKONEC PODLEHL.

Královéhradecký Karlíček Richtrů! Postava, která již i starým, vymírajícím pamětníkům se ponenáhlu ztrácí jako v mlhách. Z vlastních jeho vrstevníků, z rostenců rovných mu věkem sotva již kdo žije. Století lidé jsou všady velmi vzácní. Vždyť uběhlo již padesát let, co svůj dobrodružný život způsobem velmi podivným dokonal. Nynější hradečtí padesátníci vědí o něm toliko z vyprávění. Mladému pokolení — zaslechne-li o něm kdy nějakou zmínku — je zjevem bezmála již legendárním. Nemnoho jen lidí pamatuje Karlíčka Richtrů v plné jeho slávě — postavu, jak ji vytvářila zapadlá doba a někdejší vojenský život. Karlíček Richtrů totiž byl voják — voják tělem i duší. A kdyby ještě dnes byl na živě, slavil by veliké jubileum.* Nebo právě před šedesáti lety a právě někdy v tu dobu letní se dočkal povýšení, po němž dlouho a marně toužil a jehož by se nebyl dočkal, kdyby nebyla vypukla ta osudná vojna s Prušáky. Sám tehdejší nejmilostivější císař pán, povolávaje své „milé národy“ do zbraně, ráčil ji nazvati

* Tato historka byla napsána v prvé polovině srpna 1926.

válkou „Němců s Němci“ — jen bohužel, že v ní vykrvácelo tolik českých a slovanských vojáků. Bylo-li třeba pustit Němcům trochu žilou, měli si to vybojovati sami mezi sebou.

My staří, kolik nás tu ještě zbylo, pamatovali jsme Karlíčka Richtrů od dětství, od let školáckých. Nebyl sice Karlíček osobností světoznámou, ale postavou „hradeckoznámou“ byl. Myslím, že už za těch našich dětských časů byl felbéblem, totiž šikovatelem v hradeckém pěším pluku č. 18 čili u „Konštantýn“, jak se stručně říkalo. Ten pluk měl tmavorudé výložky. Vlastně již ta červená barva hrála do fialova, ale vojenský schematismus ji nazýval „dunklroth“, a tak tedy tmavočervená.

Čím byl Karlíček Richtrů v mládí, co studoval nebo nestudoval, od jakého původního povolání odpadl, o tom nevím dnes docela nic anebo jsem to již zapomněl.* Však taky nepíšu žádný jeho životopis, nýbrž zcela letmou vzpomínku, a kolik v ní bude chyb a nedopatření, ať si je tam drazí krajané v Hradci opraví a na pravou míru uvedou. Píši o něm tak, jak jsem vždy slýchal, jak jsem jej za svého dětství vídal a jak jej v duchu posud vidím. Jeho zjev tělesný uvázl mi v paměti tak věrně, že se i po dlouhých šedesáti,

* Po otištění této historky v „Nár. l.“ 15. srpna 1926 poznamenala královéhradecká „Osvěta lidu“ ze dne 21. srpna 1926: „— — jak se v Hradci vyprávělo, Karlíček Richtrů studoval, jako student zúčastnil se r. 1848 v Praze boje na barikádách a byl potom odveden...“

padesáti letech na vlásek srovnává s podobiznou, která se mi teprv před několika lety do rukou dostala. Tak výrazná to byla figura.

Ani to nás malé chlapce nezaráželo, že se mu všeobecně říkalo Karlíček, ačkoliv to byl už felbébl a v našich očích tedy mocný pán. Byli jsme takovým zdrobnělinám zvyklí. Měli jsme u nás taky jistého obecního pomatence — takto naprosto neškodného — který kráčel vždy před vojenskou hudbou, na dva kroky před kapelníkem nebo plukovním tamborem (odkud ho nikdo nevypudil), a mávaje pravicí ve vzduchu domníval se, že muzikanti hrají podle jeho taktu. A tomu říkalo celé město Vašíček Švestků, ač to byl notný habán.

Na milém šikovateli Richtrovi ulpěl mazlivý ten „Karlíček" z dvojí příčiny. Říkali mu tak proto, že byl postavy neveliké, ba spíše podprostřední a jako trochu sražené. Svou tělesnou mírou byl by vlastně náležel k myslivcům. Ale bylo to patrně nadšení rodácké, které ho vedlo k domácímu pluku, ke Konštantýn. (Tento třetí pád, račte dovolit, je čistě náš, jako všechny ostatní. To jméno se nikterak podle mluvnických pravidel neskloňovalo. Bylo odváděno *ke* Konštantýn, sloužilo se *u* Konštantýn, dívali jsme se s pýchou *na* Konštantýn, poněvadž *v* Konštantýn bylo mnoho našich bodrých hochů, atd. Podle toho poznáte každého tamního našince, jako podle slůvek sla*u*ný, ro*u*ný atd. To si do smrti nedáme vzít.)

Hlavně však se jméno Karlíček přeneslo i do

veřejného života jeho z rodiny, kde mu jinak neříkali. Byl dítětem od „Modré hvězdy“, a to byl hotel na polední straně Velkého rynku, na podloubí, které zatím dávno zmizelo, byvši zastavěno a v krámy změněno. A všechno se mi zdá, že to byl jediný syn té rodiny, a proto byl hýčkán a milován a proto tedy zůstal navždy Karlíčkem. Jeho rodina zhlížela se v něm a on jí také dělal všechnu čest. A rodina byla také tak majetná, že mohla Karlíčkovi poskytovati dostatečný „culák“ (Zulage), jak se říkalo podpoře z domova. Nebo jeho šikovatelský žold pětatřiceti krejcarů denně nebyl by stačil na život, jak jej vedl Karlíček Richtrů. Jen co stál extra mundur — a Karlíček rád si chodil pěkně. A když mimo službu v kasárnách nebo na execírce oblékl své „extra“ a na promenádě hradecké pyšně si vykračoval, jak jsme se my kluci obdivovali jeho „herbábnému“ střapci, který se mu na šikovatelské šavli třepetal — místo všedního služebního bavlněného.

Ani mládeži neušlo, že se na Karlíčka celé město dívá jako na komickou figurku a skoro jako na darmochleba. Nastoupil svou vojančinu v dobách, kdy trvala služba celých osm let, a setrval i potom ještě na vojně. Nevím ani zdaleka, kolik těch vojenských kapitulací odsloužil; bylo jich tolik, že podle mínění všech občanů dávno mohl „vzít obšít“ a oddati se nějakému povolání občanskému a tedy snad se ujmouti vedení rodinné živnosti. Ale jen považte, co s takovým starým vo-

jákem, který ztrávil na vojně již dvacet nebo kolik let. Krom toho však: Karlíček Richtrů byl vojákem od kosti a masa všeho! Měl to v krvi, nechtěl být ničím jiným. Miloval svůj mundur a miloval všechnu tu tehdejší vojenskou parádu. Na omylu však byste byli, domnívajíce se, že to byl nějaký vojáček parádní. Naprosto ne. Zazněl-li povel „kupředu!“ — pak byl Karlíček skutečně prvý vpředu, a nejenom při cvičení, o manévru, ale i tam, kde šlo o hlavu. Na jeho bílém „vafnroku“ s tmavými rudými výložky se třpytilo několik medajlí, mezi nimi dokonce tak zvaná „veliká“ za statečnost. Byl snad v několikerém tažení válečném, tuším i v Italii, byl prý vždy v prvé řadě, vždy prvý v útoku bodákem. Chodil do bitvy jak oheň a říkali mu „der frfluchte tajfl“. Ze všech šarvátek se šťastně vrátil, toliko nějakou ránu vždy odnesl, a stopy těch zranění nosil pod řečenými medajlemi, pod kabátem, na prsou. Bylo v něm srdnatosti a bojovnosti tolik, že by byla stačila na chlapíka dvojnásobné velikosti.

Čert mu nedal dobře dělat ani v míru. Byl pověstným duelantem — tak jsem o něm slýchal od let školáckých. Fáma tu snad poněkud přepínala, přes to nebylo pochyby, že se Karlíček dost často bil a ještě častěji „vyzýval“, když se domníval uraženým. Ba i důstojníky prý vyzýval. Bylo-li pak takové vyzvání důstojníkem odmítnuto s poukazem, že se s mužem jeho šarže (totiž nižší — jen šikovatelské) bíti nemůže a nebude,

pak prý se Karlíček dopustil takové urážky svého odpůrce, že nemohla býti smyta jinak než krví. Nevím, kolik na tom na všem pravdy.* Slýchal jsem jen, že prsa Karlíčkova jsou pokryta jizvami, jak byla rozsekána a pobodána. Teprv po letech jsem se přesvědčil, že pokud se zranění týkalo, pověst nelhala. Spatřil jsem jej kdysi na staré hradecké vojenské plovárně (nyní již zmizelé) obnaženého a viděl jsem na jeho hrudi a na paži, že šlo kdysi nejednou do tuha a do živého.

Jedinou jeho životní touhou bylo, aby místo šikovatelské krátké šavle v kožené pochvě mohl nositi dlouhou v pochvě ocelové, aby na tu šavli mohl připnouti střapec zlatý, aby si na límec mohl dáti přišít hvězdičku lajtnantskou. Ale Karlíčkův ideál byl nesplnitelný, byl pouhým snem, přeludem jeho života. Rádi prý jej měli i důstojníci, s nejedním si tykal, i jejich pitek prý se časem účastnil, ale mezi sebe, do sboru důstojnického, ho nechtěli. Prý proto, že neměl kadetní školy; podle jiných proto, že byl „excedentem“. A Karlíčkovu duši zaléval smutek, že jeho rakev kdysi nebude ozdobena důstojnickou čákou se zlatým prýmem.

Vypukla válka s Prušáky, právě před šedesáti lety, a taky Karlíček Richtrů táhl se svým

* Fáma tu dojista přepínala. Starý přítel voják, major dragonů Ladisl. Chmelenský, poznamenává k té pověsti, že bylo naprosto vyloučeno, aby poddůstojník byl vyzval na souboj důstojníka. Po takovém vyzvání byl by býval bez milosti degradován anebo aspoň — vzhledem k veliké a v poli vždy projevované statečnosti — bez okolků z armády vyloučen. Ty předpisy Karlíček dobře znal.

plukem do boje. Kde bojoval, zdali u Náchoda, u Skalice či u Jičína, dnes již pověděti nemohu. Ale když Prušáci všady vítězili a rakouské pluky všady couvaly a rozprchávaly se, tu taky Karlíčka potkal osud, že svůj pluk ztratil a ten ztratil jej. „Er wurde verschlagen“, jak se vojenskou mluvou říkalo, totiž válečná bouře jej odnesla do neznáma.

Povinností každého takového ztroskotalce, který ztratil svůj pluk a najíti ho nemohl, bylo, aby se co nejdříve snažil připojiti k jinému sboru vojenskému, kdekoli ho dostihne, ke sboru téže zbraně. Tedy pěšák ku pěším, kavalerista k jezdcům. Karlíček našel nějaký pěší pluk a přihlásil se veliteli. Plukovník spatřil před sebou starého zkušeného šikovatele, ozdobeného medajlemi za statečnost, z hovoru seznal řízného, neohroženého vojáka — a navrhl vyšší instanci, aby přibylý šikovatel byl povýšen na poručíka, nebo snad ho povýšil sám. To vám nepovím. Tak milý Karlíček u cizího pluku nabyl hodnosti, po které u svého vlastního marně prahl, a zakrátko se vrátil ke „Konštantýn“ — pan lajtnant Karlíček Richtr! Na věci nebylo lze nic měniti, milý náš hrdina byl členem důstojnického sboru.

Přece však — jak se zdá — nehodil se vyšším vojenským hodnostům do té plukovní oficírské garnitury a zanedlouho po válce s Prusy byl dán do pense a již jako pensista se stal velitelem vojenské plovárny. Tam jsem se s ním shledal někdy

v prvé polovině let sedmdesátých, když meškaje na den či na dva v Hradci navštívil jsem taky plovárnu. A tu tedy jsem spatřil jeho zjizvená prsa a viděl jsem, že hlavu jeho pokrývá narыšavělá paruka, kterou před koupáním smekal jako čepici a nahrazoval nějakou čapkou plátěnou. Byl již v letech. Možná, že padesátník, možná, že starší. Jeho složité, svalovité tělo bylo jako z houžví. Byl starý mládenec, zůstal jím do smrti.

Na plovárně měl v dřevěné budově na celé léto dvě světničky, po spartánsku zařízené, ale krom toho si držel stálý byt „za svatým Duchem", vedle kláštera školních sester. Dva šeré pokojíky s alkovnou ještě tmavší. Tu měl plotýnku, na které v zimě vařival sobě i svým dvěma leonberským psům, Normanovi a Mince. Vařil ve dvou parních, papinských hrncích.

K jeho velitelství na plovárně přibyl později další úřad. Někdy r. 1870 zařídili důstojníci hradecké posádky na „kesslích" blíže Seufzerallee (aleje vzdechů) kluziště. Tu byla postavena bouda z hražděného zdiva, která sloužila za ohřívárnu. Nad jejími dveřmi visela tabulka s nápisem Eisklub.

Karlíček Richtrů měl pod sebou deset vojáků, komandovaných k tomu, aby s kluziště pečlivě odmétali sníh i po bruslení ledovou drť. A bylo-li na mráz, pouštěli vodu, aby se kluziště znova uhladilo. Na tyto práce dozíral Karlíček, sedě na

zvláštních sáňkách obkročmo jako na koni, odstrkávaje se po ledě dvěma holemi s bodci.

V tu dobu nosíval pyšnou svou uniformu lajtnantskou toliko při zvláštních příležitostech, tak o Vzkříšení, ve svátky a narozeniny veličenstev, na Boží tělo a na pohřby. Dostal prý pokyn od tehdejšího velitele pevnosti podmaršálka hraběte Westerstättna, aby uniformu nenosil jinak než při parádách.

Nepříznivý osud připravil jej o „Modrou hvězdu", jejímž dědicem snad se měl státi. Tu pojednou odkudsi podědil asi osm tisíc zlatých — lidé říkali, že z Ameriky. I vzdal se komanda na plovárně i v Eisklubu, koupil si na Zámečku u Nov. Hradce domek, pořídil si vozík s koníkem a sluhu, a založil si chov ušlechtilých psů. Za psa Normana, kterého mu hejtman Prausa zabil (prý nerad, obávaje se o vlastního stavěcího psa), pořídil si Karlíček ještě vzácnějšího psa Césara, a k Mince, vdově po Normanovi, zakoupil ještě novofundlandskou černou fenu, která se taky jmenovala Minka.

Tento chov psů vynášel prý pensistovi slušný peníz. Prodal ze svého psince ročně na dvacet štěňat po padesáti zlatých a bývala po nich horlivá poptávka. Bývala prý to nádherná zvířata, když vzrostla a dospěla, skoro velikosti telete. (Za tyto dodatky k životu a působení Karlíčka Richtra děkuji příteli majoru Chmelenskému.)

V novém sídle svém na Zámečku, asi hodinu

od Hradce vzdáleném, žil pensista Karlíček život samotářský. Snad i nadále si vařil sám — nemám zpráv o tom, že by byl míval hospodyni. Nejmilejšími jeho společníky byli mu César a Minka. Ti taky ho provázeli, kdykoli se vydal do města, aby tam ztrávil večer ve veselé společnosti, nebo na Pražské podměstí či dokonce do Kuklen. Domů se vracíval pozdě v noci beze vší bázně. Se zlou by se byl potázal, kdo by se ho na té cestě byl zeptal, kolik že je hodin. Stačil jediný pohled na jeho hafany a třeba jenom na jednoho, a každý noční dobrodruh se uctivě vyhnul.

Tak zase jednoho dne — a bylo to někdy v pozdním podzimku roku pětasedmdesátého — vydal se na pivo do Kuklen. Toho dne vzal s sebou jen Césara, jak po prvém otisku této historky poznamenala hradecká „Osvěta lidu". Labe bylo zamrzlé, a přes Labe někde v končině Farářství bylo do Kuklen mnohem blíže než přes město. Za dne či za časného podvečera šťastně se přes řeku do Kuklen dostal. Sotva tu cestu konal poprvé a znal své pěšiny po ledě. Ale když se v noci vracel, omýlil se nějak a dostal se na čerstvou, tenkou kůru ledovou. Rybáři časem prosekávali tu a tam led, aby se ryby mohly nalokati čerstvého vzduchu. Karlíček zabloudil na takovou zamrzlinu, která nesnesla zatížení...

Již byl blízek druhého břehu, již před ním v temnotách vystupoval Kopeček, když se Karlíček pojednou probořil. Nepadl do hlubiny. Pod no-

hama cítil písek řečiště, voda sahala mu jen po prsa. Snadno si z ní pomůže, tak asi se domníval. Ale když se chápal okraje, tenký led se lámal, drtil, otvor se zvětšoval. A když nešťastník pokročil, aby zas ledu dosáhl, tu shledal, že jde jen hloub a hloub, a z hlubiny teprv byla záchrana nemožná. Věrný jeho César obíhal jej po kraji ledu, snad i do vody skákal, popadal pána za rukávy, zakusoval se mu do límce, snaže se tak vytáhnouti jej, ale všechno jeho úsilí bylo marné. Zvířecí pud napověděl mu, co udělat, odkud pomoc přivolat. Rozběhl se na Zámeček, k domku pána svého, štěkal tam, žalostně vyl a skučel, aby tak sousedy vyburcoval a k pánovi přivedl... Byl sice slyšán, avšak nikdo té psí úzkosti a řeči nerozuměl. Konečně štěkot i vytí zmlklo — César vrátil se zas na řeku, k nešťastnému pánu svému, aby sám pomohl.

Nad řekou dul noční vítr. Stál sice pán posud na svém místě, ale voda kolem něho ponenáhlu znova zamrzala. Ještě jej rval César za ramena, avšak břímě bylo příliš těžké, všechny pokusy Césarovy selhaly — pán sám již nic neříkal. Jeho ústa oněměla. A když se rozednilo, když příbytek pensistův shledán prázdný, šli lidé po psí stopě a našli Karlíčka Richtrů v Labi po ramena zamrzlého a — zmrzlého. Kabát na těle nebožtíkově byl rozedrán, rozkousán marnými pokusy zachraňovacími. Na ledě nad mrtvolou choulil se César a žalostně skučel a vyl.

Takto neobyčejně tragicky dokonal svůj život starý vojín, jenž z tolika šarvátek zdráv se byl vrátil, jenž z tolika soubojů, ať jako vítěz či zraněný vyšel. Osud na něho nastražil past, z které uniknouti nedovedl. (Nár. l. 1926.)

KTERAK SE U NÁS PŘED ŠEDESÁTI LETY JEZDILO K POŽÁRŮM.

Trojí zvuk zvonů odjakživa rozechvíval všechny obyvatele našeho otcovského města na stoku Tiché Orlice a tmavého Labe, každý ovšem jiným způsobem. Myslím, kdyby všechny ty zvony byly jakýmkoli kouzlem přeneseny na druhý konec světa, daleko za moře, a kdyby se tam rozezněly v sluch člověka, který jim naslouchával před lidským věkem, v dalekém, dalekém dětství svém, tu že by obnažil a sklonil hlavu a zvolal by v duchu: „Toť náš Augustin! — Toť náš Umíráček! — Toť Šturmováček náš!“

Převelebným zvukem hlaholil nám s Bílé věže do duše mohutný Augustin, zvon v celém království hned po svatovítském Zikmundu největší. Mohutný jeho zvuk o velikých svátcích se nesl vzdušnými vlnami v daleké a širé okolí, a tehda se zdálo, že pokud sahá klenba nebeská, jest naplněna mocným a výmluvným jeho duněním. Žádné slovo lidské nemohlo k nitru mluviti tak dojímavě jako tento kovový hlas, rozléhající se na hodinu cesty.

Druhé dva zvony byly u srovnání s Augustinem pouhými trpaslíky, ale jejich zvuky se zadíraly do duší naslouchajících. To byl Umíráček, jenž visel na katedrálním chrámě sv. Ducha, tím bývalo zvoněno s ulice, a kdykoli se ozval, znamenali se starší lidé křížkem a mnohý zašeptal modlitbu na rozloučenou s dušičkou, která právě opustila slzavé údolí pozemské. Nebo tento zvonec oznamoval vždy jen skon trpitele neb trpitelky. A vetší kmeti a stařenky povzdychávali odevzdaně: „Dnes tobě — a zítra, pozejtří snad už mně.“

A jiní lidé chvátali k červenému chrámu sv. Ducha, aby se otázali zvoníka, kdo že se to rozloučil s životem. Tu zvoník, jehož ruka nepřestala poškubávati provazem zvonovým, stokráte za tu chvíli vyzvánění odpovídal zvědavcům, kteří pak odbíhali a šířili zprávu po městě, a zakrátko věděli všichni obyvatelé, kdo zas ku věčnému spánku se ukládá.

Zvuk třetího zvonu, který visel na Bílé věži, ozval se sice taky někdy za dne smutným, tesklivým, poplašným zvukem svým, ale tu rozšafní, zkušení občané říkávali: „Budiž Bohu chvála, že je den a všady lidé vzhůru!“

Avšak nejčastěji zazníval bodavým, úsečným zvukem svým za temného večera, za hluboké noci, zpravidla v dobu po žních, kdy stodoly již byly naplněny polní úrodou, a tu se jeho trojúderné zvuky zařezávaly v sluch, až bolely. To byl Šturmováček, oznamující požár kdesi v blízkém okolí,

jemuž burcoval město na pomoc. Jeho zvuk, ač tenký, jako drátěný, byl slyšitelný všady ve městě. Ačkoli pak v takovém případě městu samému nehrozilo nebezpečenství — nebo naše hradby nemohl žádný požár zvenčí přeskočiti — přece jeho poplašné údery naplňovaly každého slyšícího úzkostí, zděšením a soucitem. Kdesi nablízku hoří lidem nad hlavami, jest ničen majetek pracně nabytý, snad jsou ohroženy i lidské životy! Ulekané hospodyně šeptávaly tu, křižujíce se: „Pánbůh s námi a zlé pryč!“ — a lidé obezřelejší a starostlivější obcházeli celou domácnost, zkoumajíce, je-li všady před ohněm bezpečno, hospodyně vybíhaly do tmavých předsíněk, zdali již dokonale vyhaslo na ohništích pod komínem (to byly „černé kuchyně“), a doutnala-li kde ještě jiskřička pod železnou třínožkou (tehdejší mluvou pod „drajfúsem“), honem ji ulévaly. Ba, vídal jsem, že lidé úzkostlivější a bojácnější v tu chvíli přestávali kouřit, vyklepávali řeřavý tabák z dýmek do vody — ač hořelo kdesi třeba na hodinu, na půl druhé daleko.

Nebylo-li příliš pozdě na noc, vybíhali zvědavější z domů, na náměstí, a volávali ke hlásnému na Bílou věž vzhůru:

„Kde hoří?“

A strážce věže odpovídal dlouhou hlásnou troubou lidem hluboko pod sebou:

„Na Novém Hradci! — V Lochenicích! — V Práskačce!“

Hořívalo arci také jinde v okolí, ale pokud se

pamatuji, v řečených obcích vypukal za mého dětství požár nejčastěji. Bylo v nich snad nejvíce starých, vyprahlých stavení dřevěných pod šindelem a pod došky.

Ten zvuk hlásné trouby — dutý, hrobový zvuk, zněl tak děsivě, strašlivě, že jsme se my malí školáci vraceli domů již plni zimnice.

A kdykoli se malý, ustrašující Šturmováček ozval, počítal každý, kolik minut uplyne, než vyjede z města požární hotovost na pomoc, k hašení. Stála sice kdesi v městské kolně stříkačka vždy připravena, ale město samo, jak se mi zdá, nemělo k ní tehda vlastního potahu. Jinak by nebyla kynula odměna tomu majetníkovi koní, jehož spřežení se prvé ke stříkačce dostaví. Vždycky jsem slýchal, že ta odměna čili prémie obnáší — dva zlaté. Pravím tak s výhradou, nemoha to doložiti žádným dokumentem, ale celé město říkalo, že dostane „dvojku", kdo nejdřív koně pošle. Žil pak u nás tehdy speditér — ještě nemělo každé venkovské město speditéra, ba byla to vzácná výjimka — muž vážený, pan August Liebscher, který měl nanejmíň dva a snad více párů silných koní, kterými na vzdálené nádraží dovážel a tamodtud zas do města přivážel náklady zboží, uhlí atd. A byli to po každé jeho koně, kteří uhájili prvenství a získali „vysazenou" odměnu. V jeho stáji vždycky prý stál jeden pár koní připraven a snad již postrojem opatřen, aby na prvý poplach vyrazil. Nepochybně i některý jeho čeledín „vartoval" čili „držel stráž",

a než se Šturmováček ozval podruhé, již klusali koně páně speditérovi ke stříkačce, kočí v patách za nimi s opratěmi v rukou.

Sotva běželo panu Liebschrovi o tu odměnu dvou zlatých — byltˇ muž zámožný. A třeba že tehdy „dvojka“ něco znamenala — kterak se jeho zvířata za nepatrný ten peníz k ohni uhnala! Soudím, že tu spíše rozhodovala jakási ušlechtilá ctižádost, aby jeho potah byl prvý na místě.

Potom tedy hřměla z obecního dvora „požární hotovost“. Byla ovšem velmi prostá, nedokonalá. Tehda nebylo ani hasičských sborů dobrovolných a nebylo také hasičů obecních. Na stříkačku zasedl krom kočího městský kominík v černém úboru svém, s bílou cípatou čepicí na hlavě, se šornou i tuším s nějakým hákem na strhávání hořících krovů, ke kočímu pak přisedal pan Šnajdr, zvonař. Byl to zeť městského zvonaře pana Paula a pilný jeho pomocník v umění lijeckém.

Pan Paul byl pán menší postavy, původem Němec, který se do smrti nenaučil dobře česky, ale takto z gruntu dobrý muž. Byl však již letitý a tělnatý. Jezdil tedy k ohňům jeho zeť Šnajdr, muž mladý, vysoký, statečný, a jako slévač zvonů odborník a znalec v oboru požárním. Jiných odborníků tehda — tuším — u nás nebylo. Jen ještě dva pomahači, obeznalí v obsluze stříkačky, přisedli na její zádi, z nichž jeden třímal smolnou pochodeň, a tak tedy do černé tmy hřměla z města výprava. Pevnostní brána taky již byla otevřena

na straně, kde hořelo, aby požární pohotovost neměla překážek.

Přes pozdní hodinu vždy se shromáždilo na náměstí něco diváků, kteří s uspokojením výjezd stříkačky sledovali a s uspokojením zhluboka vydechli, když jim s očí zmizela. Jede na pomoc, chvála Bohu! Ale ach, než dojela na místo vzdálené! Vždy bylo k ohni kus cesty a každá minuta drahá. A jaký svízel býval s hašením v obcích, kde nebylo dost vody po ruce, kde nebylo ani rybníčků t. zv. „návesníčků", kdy stříkačka musila být napájena z nádvorních studní, až jednu po druhé na dno vyčerpala.

Po výjezdu stříkačky z města kvílení Šturmováčku na Bílé věži umlklo. Obyvatelé se uklidňovali, ale po každém takovém příběhu ukládali se na lože mnohem později. Přes to však noc bývala jim dlouhá a nejedna starostlivá hospodyně ani nezasnula. Desetkráte za noc vzchopila se, aby dohlédla, nedoutná-li posud v kamnech nebo pod plotnou v kuchyni. Zvuky Šturmováčku sice dávno byly dozněly, ale znepokojení jimi způsobené nadlouho potrvalo.

A naše městská požární hotovost vracívala se od ohňů mnohdy až k ránu, ba nejednou za bílého dne, to když na zdolání dravého živlu nebo na záchranu stavení sousedních bylo třeba zvláštního úsilí. Pak jsem vídal pana Šnajdra (bydleli jsme jistou dobu pod jednou střechou) znaveného, zchváceného, dýmem černého, s očima od kouře za-

červenalýma, v oděvu podraném i připáleném, ba kdysi i se spáleninou na ruce a jednou poraněného na čele. A vypadal v mých očích jako veliký hrdina. Však zápol s ohněm je skutečným hrdinstvím. Vždy běží o zdraví, mnohdy o život.

Ještě poznamenávám, že malý, kvílivý Šturmováček byl určen jen k ohlašování ohňů venkovských, mimo město. Vypukl-li však požár ve městě samém, tu hlásný bil na velikého Augustina, jehož varovný hlas v noci zněl pak strašlivě a vzbouřil všechno obyvatelstvo do posledního občana.

Takovéto šturmování slyšel jsem jakživ jen jednou, tuším někdy roku 1864, vzpomínám-li správně, někdy kolem deváté neb desáté večerní, když vypukl oheň na půdě biskupského semináře (na místě bývalého hradu Eliščina), v sousedství vojenské nemocnice a právě blízko našeho příbytku. Na štěstí tehdy byl požár omezen jenom na seminář. Ale při těsném seskupení domů na malém pahorku hradeckém bylo nebezpečenství veliké. A tehda sotva kdo z dospělých obyvatel města do rána oči zavřel. (Nár. l. 1925.)

RORÁTE.

(Vzpomínka adventní.)

Ještě několik dní a jsme na prahu adventu. (Lat. adventus = příchod.) Dnešního dne málokdo — krom lidí pravověrných a kruhů církevních — vzpomene té čtyrnedělní doby, která počíná dnem po sv. Kateřině a trvá do dne Adama a Evy čili Štědrého večera, ale za starých dob a ještě za mého dětství byla v úctě a vážnosti jako příprava k důstojné oslavě narození Kristova. V tu dobu ztichly všechny světské a zvlášť veřejné radovánky, v tu dobu také neměly být a nebyly konány ani sňatky manželské, dokonce pak již ne nějak okázalé a hlučné. Svátek svaté Kateřiny — tuším — byl posledním dnem svateb. Toliko v případech zvláště naléhavých, snad jen když za nemoci jednoho ze snoubenců hrozila smrt anebo když byl příliš předčasně očekáván dědic nebo dědička, byl dopouštěn sňatek i v adventě, aby nebyly křtiny dříve než svatba. Než i k takovým oddavkám bylo třeba zvláštního svolení biskupského, a pak musila býti svatba zcela tichá, beze všech okázalých průvodů,

obyčejně časně zrána. Tak nějak jsem to jako chlapec slýchal.

Lidé věřící měli se v adventě připravovati na příští Spasitelovo, na narození Páně modlitbami a častými posty, aby pak tím radostněji oslavili Štědrý den a Boží hod vánoční. Advent byl dobou mrákotného šera podzimního, nejkratších dní a nejdelších nocí, a tam u nás na severovýchodě bývala to doba hojného sněhu a nejednou i časných mrazů. Rok se skláněl a nám dětem bývalo za tmavého jitra a brzkého soumraku velmi tesklivo. Arci však taky ponurý advent měl pro nás význam důležitý a věstil radostné věci budoucí. To byl blížící se svatý Mikuláš a jeho nadílka, a to byl pak i Ježíšek. Ačkoliv naše nadílky bývaly velmi skrovné, přece jsme byli plni očekávání. Co letos — co letos nám svatý Mikuláš přinese. Nebo tehda vlastně nadílel nám jen on — Ježíšek čili „Krystyndl" byl jen pro děti bohatých. Ale kynuly vánoce a s nimi hlavně několik dní školních prázdnin. To byla věc nejdůležitější. Nám horlivým žáčkům dojista.

Ale když nastane čas adventní, tu aspoň jednou sáhnu po staré knize velikého, kancelářského formátu, v černé kůži vázané. Přes celé století je stará ta památka rodinná. Jmenuje se „R o r á t e neboli Weselé a radostné zpěwy adwentnj o wtělenj Pána a Spasytele našeho Gežjše Krysta w přečistý žiwot Marye Panny. Po kolika stech letech po prvé tiskem wydal Jan František Pospjšil, biskupský a králowský kragský Impressor. Leta

Páně 1823. Wytištěné w Hradcy Králowé nad Labem a Orlicý“.

Po mamince mám tu knihu. Dostala prý ji, když se právě před devadesáti lety (1836) vdávala. Byl prý to jeden z dárků svatebních. Tak jsem slýchal. A byl prý to dokonce mistrovský kus čili „majstrštuk“ královéhradeckého knihaře Kočárka, když se dělal pro sebe a musil cechu předložiti důkaz, že je schopen provozovati živnost podle všech pravidel svého řemesla. Za dlouhý svůj věk arci ta vazba hodně ošuměla, přece však svědčí o péči a snaze svého výrobce. Vnitřek je posud jako nový.

K té knize se pojí mnoho mých vzpomínek na dětství a hlavně na tmavá, černá jitra adventní, kdy jsem několikráte maminku provázel do katedrálního chrámu sv. Ducha na Velkém náměstí a kdy jsem knihu tu směl nositi. Vlastně nikdy jsme nešli rovnou do kostela. První naše cesta byla pro babičku Kateřinu Pospíšilovou, skoro již na rozhraní náměstí čili rynku Velkého a Malého, a s ní teprve jsme šli zase cestou zpáteční, k sv. Duchu. Babičce bylo tehda již 74, 75, 76 let (zemřela r. 1864 v 77. roce věku svého). Byla již stařenka shrbená, seschlá, starostmi života utrápená, a přece rok co rok několikráte se účastnila ranní pobožnosti rorátní. A to nebyla maličkost. Znamenalo to vstávati asi o půl šesté, ještě za hluboké noci. Ale babička vstávala. Obula teplé liberecké bačkory soukenné, oděla se starodávným viklerem, na hlavu posadila prošívaný čepec atlasový, kterýž měl

široký límec na ochranu krku a šíje, a když překračovala práh domovní, pokřižovala se do té tmy a zimy, zachrula se do vikleru a vstrčila hubené, žilnaté, pracovité ruce své do objemného štuclu z jakési rezavé kožišiny, snad liščí.

Stejně byla oděna moje maminka. Bylo třeba takového opatření, nebo někdy již jsme kráčeli hlubokým sněhem, sotva jsme z něho nohy vytahovali. Byli jsme třeba první, kdo jsme tam na té straně cestu prošlapávali, a když sněžilo, brzy zase stopy za námi zapadaly.

Taky babička nesla své Roráte, a za sněženice ukrývala je pod pláštěm viklerem, aby se nezamokřilo. A vedle obou nebo mezi nimi cupal jsem já, a pěkně mi za nehty zalézalo. Sníh pod nohama skřípal, vzduch mrazem až zpíval, uši mi upaloval. Tu a tam svítila na nároží nějaká lucerna, jejíž knot byl napájen řepkovým olejem, ale sotva ty skrovné plaménky přemáhaly čirou noc. A tu s té, tu s oné strany směřovaly ke sv. Duchu ojedinělé postavy žen i mužů, a tyto postavy připadaly mé dětské obraznosti jako přeludy, jako pohádková zjevení. Šinuly se sněhem beze zvuku, na chvíle mně ve tmě mizely a znova se objevovaly, když se přiblížily v dosah lucerny. Bylo v té pouti do kostela pro mne cosi tajemného, i v pološeré prostoře chrámové, ve které nábožní návštěvníci zasedali do lavic, rozevírali před sebou zpěvy adventní, rozsvěcovali voskové sloupky — a když ze sakristie vyšel kněz k oltáři, brzy potom na kůru

zahučely, zaduněly varhany a shromáždění začali zpívati.

Vzpomínám, že nejedna ta píseň adventní — ne-li snad všechny — měla nápěv velmi veselý, skutečně radostný, jak bylo na titulu knihy vytištěno, jako do skoku, přímo taneční.

Nepamatuji, kolikráte jsem na rorátech byl, ale po jedné takové výpravě s maminkou jsem se z té zimy rozstonal, a pak již mne s sebou nebrala. Však dříve taky povolovala jen mému žebronění. Uznávalať sama, že by mi lépe svědčila postel, v níž jsem spával s menším bratříčkem, než venkovská zima, mnohdy po čertech palčivá. A myslím, že i sama chodívala na roráte jen k vůli babičce. Však — tuším — v adventě roku 1863 konaly tu společnou adventní pouť naposled, ježto v roce následujícím dobrá babička navždy zavřela oči.

Ale k tomu slavnému dědovu vydání Roráte pojila se ještě jistá rodinná legenda. Lituji, že jsem nepodržel v paměti všechny podrobnosti. Slýchal jsem to již jako chlapec, snad ještě i jako vyrůstající jinoch, ale kdež mi tehda připadlo, abych si to zaznamenal a že snad i po šedesáti letech budu na příběh vzpomínat!

Děd můj byl nadmíru pobožný. Zdali od samého základu svého či zda k tomu přispívalo také, že byl biskupským impresorem, nemohu pověděti. Tak pobožný, že tím vykonával i značný nátlak a chvílemi učiněný teror v rodině své i v blízkém okolí. A tehda, okolo let dvacátých minulého věku,

zatoužil po tom, aby mohl vydati řečené Roráte neboli veselé a radostné zpěvy adventní. Zda tato snaha vznikla z vlastního či cizího popudu, rovněž nemohu pověděti. Ani to nevím, kde se dopátral originálu, podle něhož své vydání po „kolika stech letech“ připravil.* Ale když tedy měl „Zpěvy“ pohromadě, chyběla ještě věc velmi důležitá — nápěvy, totiž noty ke zpěvům těm. A ty opatřiti nebylo tak snadno! V Čechách snad nebylo žádné slevárny, která by taky noty byla vyráběla, noty pro sazbu totiž. Nebo celé Roráte mělo býti pořízeno tiskařsky, typograficky, text písní měl býti podložen a proložen příslušnými notami. Snad byla továrna na takové noty kdesi v Německu, snad v Lipsku. Ale pořízení jich bylo by bývalo zdraženo o clo, které prý tehda bylo na takové výrobky značné.

Nevěděl prý si děd rady. A tu jednoho dne jej navštívil jistý známý žid a řekl k němu:

„Pane Pospíšil, oni prý potřebují nějaké noty na partesy?“

Nějak nelibě dojat řekl prý děd:

„A kterak vy o tom víte?“

„Vím všelicos, pane Pospíšil,“ usmál se host, „a snad bych jim mohl pomoct, kdybych věděl, jaké ty noty potřebují.“

---

* Po prvém uveřejnění této mé vzpomínky v „Nár. listech“ doplnil ji „Kraj královéhradecký“ ze dne 24. listopadu 1926 poznámkou, že originál řečených zpěvů adventních jest obsažen v Kancionálu ze 16. století, který jest uložen v měst. historickém museu hradeckém.

Ejhle, touha dědova byla blízka splnění. Jen se svěřit podnikavému obchodníku. Ještě prý váhal, ale nakonec tedy pověděl, oč běží, snad nějaké noty ukázal. Takové a takové.

„No, dobrá, pane Pospíšil, uvidíme. Nikomu nic neříkaj, já taky nic neřeknu. Proč bychom jeden druhému nepomohl? Zatím se maj hezky."

Snad neděle, snad měsíce uplynuly, a jednoho pozdního večera ohlásil se u děda milý žid podruhé. Přicházel velmi tajnostně, ostražitě, s jakýmsi těžkým břemenem. Opatrně rozevřel obšírnou „rajzetašku", rozvinul papíry s balíčků — a tu se svítilo kovem zbrusu novým. Noty — noty, po kterých děd toužil! Noty, které mu chyběly k důstojnému dokonání a vydání Roráte.

Snad byl všechen ten pochod příběhu složitější, a nejspíše že byl, ale mohu jej vyprávěti jen v hlavních rysech, jen tolik, kolik jsem v paměti podržel. Prostě: vytoužené noty k rorátům tu byly, a zakrátko se milý děd pyšnil vydáním Roráte, na tu dobu nádherným, o velikém formátě a na pěkném, bytelném papíře, arci ručním. (Nár. l. 1926.)

MIKULÁŠSKÁ.

Bylo před svatým Mikulášem. Všecka Praha již byla zachvácena tím rozruchem blížících se vánoc, tím svátečním trhem, který zapuzuje všechny myšlenky a starosti jiné. Velcí obchodníci i malí prodavači předstihují se, aby skvělé výklady své i drobné krámky naplnili zbožím nejlákavějším, které by svádělo mimojdoucí k nakupování. Je doba vzájemného obdarovávání, tisícerých přání a nadějí, tušených překvapení a radostného snášení dárků pro milé duše a pro dušičky dětské.

V tom vánočním ruchu a chvatu snad všichni zalétáme v dávné dětství své, kdy jsme taky mívali toužebných přání víc než jich bylo splněno — než jich mohlo býti splněno.

Zastavil jsem se na chvíli před velkým obchodním závodem ve Vodičkově ulici — Novákovým — před širokou výkladní skříní plnou hraček, a prohlížel jsem, co tu nakupeno pro chtivou mysl dětskou.*

* Zatím byl tento závod v nedávném čase zrušen, jeho místnosti rozděleny a pronajaty několika menším obchodům.

Podle mne, těsně při zábradlí, vrtěli sebou dva malí občánkové, snad osmiletí, devítiletí. Hltali očima drobné hračky ve skříni a živě rokovali. Znáte ty hovory podobné drobotiny. Každé slovo jejich je přáním skoro vždy nesplnitelným. Jejich údělem jest jen podívaná na všechny ty poklady a zázraky pro dětské srdce.

„Já by sem chtěl tohle — a tohle — a tohle —" ukazoval mladší, poule zraky, div že paprsky z nich sálající nepropalovaly sklo skříně.

„A já zase chtěl bych jen tohle," okázal starší. Jeho drobný ukazováček, zimou zčervenalý, vztáhl se ke skupině maličkých olověných panáčků: „Tuhle ty husity."

Sleduji směr prstu jeho. Ano, tu ve skříni je rozloženo Kuffnerovo husitské vojsko (t. j. Hanuše Kuffnera), armáda husitů na pochodu, s Žižkou na koni v čele. A za ním, za vůdcem nepřemožitelným, cepníci, kosaři, sudličníci, kopinníci, kušaři, puškaři a jak jinak ještě se nazývali příslušníci slavného lidového vojska Žižkova, jež vodil k novým a novým vítězstvím. —

Zaletěl jsem ve vzpomínkách do vlastního dětství. Taky nám, klukům vyrůstajícím v pevnosti na českém severovýchodě, nebylo půvabnější hračky nad vojáčky. Arci tehda ještě nebylo ani potuchy, že by se českému chlapci mohlo dostati za hračku vojáků husitských. Živi před našima očima chodili a execírovali vojáci moderní, ke hraní měl bohatý sklad papírových vojáků pan

F a n t o l i pod velikým loubím hradeckým, patrně původem Vlach, ale sám již Němec, lámající všelijak milou češtinu. A to tedy byli vojáci „naši", a co pěchota, byl samý „Konštantýn", jak se při lokálním vlastenectví našem samo sebou rozumělo. Osmnáctý pluk „Konstantin" byl totiž naším domácím, hradeckým plukem, k němuž taky my někdy jsme měli být odváděni. A za prázdných odpolední středečních a sobotních měli jsme všichni prsty umazané karmínem, jak jsme na arších černého tisku malovali vojákům výložky, ježto „Konstantin" měl výložky tmavočervené.

Ach, panečku, tehdáž, v prvé polovině let šedesátých, kdybych tak byl mohl míti Kuffnerovo husitské vojsko! Nebo tehda, když jsem chodil do třetí neb čtvrté třídy, čítal jsem horlivě Herlošova Jana Husa a Jana Žižku. To byly, pane, jiné knihy než všichni ti plačtiví Jaromírové a Dobromilové, které jsem čítal již od pátého roku, ze skladu dědova, švabachem tištěné. Německý Herlossohn byl dávno v naší domácí knihovně, čítali jej rodiče, ale mně byl arci pro nesrozumitelnost jazyka ještě nepřístupný. A tu přišel český, zbrusu nový, vydaný v Praze u Jaroslava Pospíšila. Tehdáž, tehdáž aby tak byl Mikuláš nadělil H u s i t s k é v o j s k o — a naše klukovské válečnictví, naše dětská strategie byla by vzala nesmírný obrat! Avšak do zavedení husitského vojska v českých rodinách mělo uplynouti ještě skoro celých padesát let.

Ostatně Herloš, safient, způsobil mi o nějaký rok později ve škole nesmírnou mrzutost. Zdá se mi, že to bylo ve čtvrté třídě normálky, dostali jsme jiného katechetu. Před tím, od prvé třídy, provázeli nás školou a učili náboženství dva velební pánové. Prvým byl pan katecheta Musil, který se později stal děkanem hradeckým, druhým Lexa, muž krasavec, tuším již dávno zemřelý. Oba konali horlivě svoji povinnost, vyučujíce nás, avšak nepamatuji, že by nějak byli překročili meze onoho školního vyučování, jakým bylo tehda.

Tu ve čtvrté třídě dostali jsme nového katechetu, pana P. Čermáka, a to byl duch bojovný a výbojný. A jednoho dne nám klukům chtěl objasniti pojem kacíře. Mluvil horlivě, mluvil, mával rukama po svém zvyku a náhle pronesl:

„Kdo pak znáte nějakého kacíře?“

Kdesi ze škamny zatřepetala se čísi ruka, vzchopil se nějaký žáček a pronesl na vyzvání katechetovo:

„Žida.“

„Sedni si,“ velel velebný pán. „Žid není kacíř. To je žid. Ale Hus a Žižka, to byli kacíři!“

Teď se zatřepetala m o j e ruka v povětří.

„Co pak chceš?“

„Prosím, velebný pane, Hus a Žižka nebyli žádní kacíři!“

Nesmírný úžas. Zraky velebného pána mě

probodaly, blížil se ke mně a hlasem strašlivým, jak mi připadalo, otázal se mne:

„Kdo pak ti to řekl?“

Hlas jeho i blížící se postava velmi mne ohromovaly, ale přece ještě bylo ve mně tolik odvahy, abych odpověděl:

„Četl jsem knihy od Herloše, Jana Husa a Jana Žižku, a tam to je.“

Arci jsem to neměl jenom ze čtení, ale i z hovorů lidí dospělých, kniha však mi to potvrdila a soudil jsem, že se nedopouštím ničeho nepřislušného, když to povím. Byl jsem tím vědomím prosycen.

Co vše následovalo v konferenci, arci jsem nezvěděl. Ale, pro pána Jána, můj dědeček býval „školdozorcem“, rozumí se, žaloba šla i k němu, dědeček povolal k sobě dceru svou, moji matku, měl jsem pro svůj polemický výrok nesmírnou opletačku doma — a nejen z náboženství, ale i z mravů jsem dostal dokonalou dvojku. Velebný pán prý naléhal, abych byl příkladně pokárán a potrestán před celou třídou, s čehož však sešlo na radu ředitelovu, aby jako se to příliš a zbytečně nerozšlapalo. A tak, pamatuji-li dobře, odpykal jsem provinění své kromě řečených dvojek a mrzutosti doma i mrzutostí u děda toliko nějakým důkladným zášijkem od velebného pána hned po činu. Neboť nový pan katecheta byl muž od rány. Ač jestliže to nebyly „čtyry na ruce“, kterážto exekuce byla v tehdejší dobu velmi oblí-

bena. Aby nevzniklo nedorozumění: oblíbena u pánů u č i t e l ů, nikoli u n á s, kteří jsme byli podíleni. Neboť již dvě, neřku-li čtyry na ruce pálívaly ještě druhý den, zvláště když tak rákoska švihla o něco dále a zasáhla mimo dlaň i tepnu. Pravda, slinívali jsme před podobnou exekucí tajně dlaně, ale to neposkytovalo vždy žádoucího zmírnění. Neboť mnohdy i jazyk vypověděl službu, z ulekání všecek vyprahl a zdrsněl jako pilník.

Jeden však dobrý následek měla moje prostořekost přece. Po této aféře již nebyla ve škole při náboženství vyslovována jména Husa a Žižky. Herloše doma přede mnou zavřeli. Ale trochu pozdě; já už věděl, co v něm je. —

Hošíci vedle mne před výkladní skříní rokují dále o husitském vojsku. Povídá mladší:

„Jo, Pepo, to je drahé."

„Já vím," odpovídá starši. „Aspoň za korunu."

Chudáci malí! Ještě neumíte odhadovati. Ještě je vám koruna velikou, ohromnou jednotkou, za niž si troufáte koupiti, co stojí třeba mnohonásob korun. Taky jsem kdysi tak ceníval šesták nebo dva. A pak následovalo veliké zklamání.

A jiná vzpomínka se ve mně vynořuje.

Bylo mi nějakých osm, devět let. A tehda byl mým ideálem — houpací kůň. Mnozí spolužáci, hoši z rodin „bohatých" měli takového koně, dávno jim jej nadělil Mikuláš (neboť u nás v Hradci nenaděloval Ježíšek; toliko v rodinách „vzneše-

ných“ ponenáhlu zaváděli tehda vánoční strůmek a štědrovečerní nadílku) — a já jen někdy, když mě některý takový šťastný spolužák zavedl k sobě domů, směl jsem n ahoupacím koni chvíli poseděti, dokud mne netrpělivý hostitel s něho neshodil.

Mít houpacího koně! Papírových vojáků měl jsem plnou škatuli; když jsem je po podlaze rozložil, byly to kumpanie, bataliony, pluky. A teď jen jim chyběl jenerál — jenerál na koni, a tím právě mohl jsem být já, mít houpacího koně!

Škemral jsem na matce: Maminko, dyby mi tak svatý Mikuláš nadělil houpacího koně!

Bylo to v době, kdy jsem — pokud se týkalo sv. Mikuláše — kolísal v nesmírných rozporech. Ještě jsem tak napolo věřil, že skutečně chodí svatý Mikuláš sám po Hradci, ale zase z jistých známek vznikalo ve mně podezření, že jeho nadílky jsou přece jen dílem rukou lidských, tedy rodičů. Všechny odrůstající děti se potácely ve stejných pochybách.

Naše nadílky bývaly velmi chudé. A nejvíce mne mrzelo, že svatý Mikuláš strkal za okno věci, které by mně tak jako tak rodiče byli musili koupit. Tužky, theky do školy, držátka na péra, penál. A jen tu a tam něco ke hraní a pro zábavu.

Nu, po pravdě řečeno: radost ze všeho bývala přece jen upřímná. A když jsem po letech vzpomínal, jakou oběť i ty nepatrné dárky ukládaly drahé mamince (otec o takové malichernosti se

nestarával), přepadala mě hořká lítost do dávné minulosti.

Tehda tedy mě posedl houpací kůň. Věděl jsem o něm, vyhlédl jsem jej dávno. Měl jich aspoň půl tuctu pan Krušvic, nedaleký soused pana Fantoliho pod velkým loubím. Pan Krušvic měl obchod se zbožím krátkým, norimberským a s hračkami. Byl to náš hradecký „Novák“, arci o tolik menší nynějšího pražského Nováka, oč byl Hradec menší Prahy. A když se blížil Mikuláš, tu nestačil krám páně Krušvicův, tu se jeho výklad roztáhl až do poloviny podsíně, ba až mezi pilíře loubí a pak tu byly skoro jen samé hračky — pyramida hraček, až nás kluky oči přecházely. A na jedné té veliké hromadě vozíků, sáněk, dětských stolečků a židliček tvořil vrcholný efekt k ů ň, houpací kůň, „s chlupama“, totiž potažený nějakou telecí srstí, s ohonem ze skutečných žíní.

Nepozorován omakával jsem tuto hladkou, krátkou srst, potahával koně za ohon, a vzmáhala se mne horoucí, palčivá žádost, aby ten kůň byl můj. Již jsem taky měl vyměřeno, že bych třemeny musil trochu popustit, a již jsem taky věděl, jak by se tento můj kůň jmenoval. Šemík, rozumí se, že Šemík.

A když mé škemrání neustávalo, když jsem maminku svým žebroněním omrzel, pronesla jednoho dne dost neprozřetelně:

„Nevím, co ti Mikuláš nadělí. No ale —

bude-li ten kůň u pana Krušvice za dva šestáky, tedy ho dostaneš . . .“

Dva šestáky byly pro mne báječné peníze. Byl jsem pevně přesvědčen, že za dva šestáky lze koupit skoro vše. A tak jsem pevně doufal, že na milém Šemíku nebude se houpat nikdo jiný než já. Jen když jsem pomyslil, že by snad maminku někdo předešel a koně dříve koupil, šla na mne až zimnice.

Ne, koník byl stále před krámem páně Krušvicovým. Ale když už bylo před Mikulášem, nedal jsem pokoje. Maminka mě musila vzít s sebou do trhu a potom jsem ji táhl k oslňujícímu skladu hračkářovu.

Skromně, ostýchavě a jen z povzdáli dívala se maminka na koně. Teprv mnohem později jsem chápal, proč. Ale pan Krušvic matku mou znal, měl právě trochu pokdy, i vyšel z krámu a tázal se krom obyčeje úslužně:

„Co pak by rádi, prosím?“

A tu maminka, jen že jsem byl při tom já, odvážila se otázky:

„Co by stál tenhle houpací kůň?“

„Tenhle ten?“ řekl pan Krušvic a zálibně a lichotivě si pohladil koně po hřbetě. „S e d m z l a t ý ch.“

„Děkuju pěkně,“ skoro jen zašeptala maminka. Ujala mě pevně za ruku a táhla mě od Šemíka, kterého jsem v tu chvíli viděl naposled.

Táhla mě a musila mě táhnouti, poněvadž

jsem na cestu neviděl. Nohama jsem pletl, oči se mi zalévaly. A srdce přetékalo přehořkou hořkostí. Neboť jsem i ve své klukovské nevědomosti takto počítal: že jsem j á se mohl domýšleti, kterak by takový kůň „s chlupama“ byl za dva šestáky, je konečně pochopitelné. Ale maminka — maminka se toho domnívati nemohla, neboť maminka tomu přece rozumí, a když mi přes to slibovala, že „bude-li za dva šestáky...“, pak to učinila jen, aby se mého škemrotu zbavila, ale pak taky ve mně vzbudila naději nesplnitelnou, vědouc, že mi koně koupit nemůže. A v srdci mém se tehdáž vedle neskonalé a na tu chvíli nezkojitelné lítosti ozvalo i cosi jako výčitka proti matce, že mě tak oklamala.

Takovýto — a zcela správný pochod psychologický vyvíjel se v malém, ubrečeném, uslintaném klukovi, jejž ustaraná matka táhla domů v nepochybných rozpacích, ježto nemohla každému na potkání vykládati, proč ten kluk pláče a tropí jí ostudu.

Dítě je tvor neskonale sobecký, citlivý jen pro vlastní zájmy, mající málokdy citu pro jiného. A ten vlečený, ubrečený kluk měl zcela sobeckou psychologii jen pro sebe; na to nestačila, aby byl vytušil, že ještě jedno srdce krom jeho jest plno lítosti veliké a trpké, že nelze vyhověti přání chlapcovu. Bylo to srdce mateřské, jež by rádo bylo vydalo krev svoji — ale sedmi zlatých na koně nebylo.

Po letech, po dlouhých letech, když jsem besedovával v předvečer Mikulášský s matkou stárnoucí a víc a více hrobu se přibližující, vzpomínával jsem jí na příběh s houpacím koněm a zpovídával jsem se jí ze svých tehdejších klukovských úvah, myšlenek a výčitek. A smávali jsme se tomu příběhu, smávali; zatím bylo uplynulo několik desítiletí a již jsem houpacího koně nepotřeboval.

Pak jsou věru k smíchu takové drobné bolesti z minulosti, neboť dávno je přemohly jiné, silnější. Jen někdy — jen někdy jako by se do toho matčina úsměvu byla přimísila hořká krůpěj čehosi, a to byla její „lítost do minulosti“. Nebo některé lítosti, třeba jen jako uhasínající jiskérku pod popelem, nosí v sobě člověk po všechen život, až po jeho konec. (Nár. l. 1910.)

O MILÉ DUŠIČCE DĚTSKÉ.

Podivuhodná věc, co všechno by mnozí lidé z jiných lidí rádi vytáhli, hlavně tak z poslanců, předsedů klubů, ministrů, vyslanců, ba i náčelníků států. Ptávají se na věci, do kterých jim docela nic není, a honem to pak tiskem povídají dál a jiným lidem, kterým teprv do toho nic není. Intervjúvři se jmenují takoví všetečkové, a stalo se již nejednou, že svým obětem, totiž osobám intervjúvovaným a ne dost opatrným natropili svým povídáním mnohou mrzutost.

Časem, když už není do čeho kousnout, vzpomene si zvědavý intervjúvr taky na stárnoucí nebo již docela staré novináře, literáty a kumštýře. V takové chvíle se vám zdá, že kdesi v dáli slyšíte zvuk umíráčku. Znáte přece starou pověst o sýčku neb sově, jejíž skuhrání za nevlídné noci věští něčí blízký konec? Moderní doba nevěří takovým povídačkám. Teď je na to intervjúvr.

Přišel velmi přívětivý pán, s tlustým zápisníkem v ruce, a svěřil mi, že má velmi originální myšlenku. Vyzvěděl by velmi rád, kdy jsme se

rozhodli pro své povolání, kdy jsme napsali první báseň — nebo tu jsme taky jistě napsali, povídá — kdy jsme udělali to a ono, ale pořád se mi zdálo, že má za lubem ještě něco jiného. A konečně tedy se čertovo kopýtko vyklubalo. Prý abychom pověděli taky něco o svých prvních, chlapeckých, školáckých láskách . . .

Nějak jsem se té zpovědi vymkl, odkázal jsem pána na dobu pozdější, abych si mohl rozmysliti, co vše smím a co nesmím pověděti.

Ale po čase přišel jiný dobrý muž s touž otázkou, a konečně přišel třetí. A všichni chtěli věděti, kterak to bylo, když jsme se tehdáž, v dětství svém, poprvé zamilovali. Drazí pánové, není vždy snadno vyhověti vám.

Dětské lásky! Bývají to lásky velmi prchavé, pomíjející, mívají krátký, kraťoučký život, skoro jako květina, která kvete jen jedno jaro. Přece však sotva tušíte, jaké to jsou někdy netykavky a co bolestí se v útlých duších a srdcích dětských předčasně probouzí, bolestí skoro tak hlubokých jako v lidech dospělých. A sotva víte, jak málo je lidí dospělých, kteří tomu dětskému roztoužení a jeho bolestem rozumějí. A jestliže taková předčasná hnutí v dětských srdcích zpozorujete, nikdy na ně nechoďte s kropáčem posměchu, nebo ten bolí do hloubi nitra. Dosti na tom, že nejedna taková dětská láska zanechává i v těch malých srdcích jízvy, které pak léta a někdy až do podzimu života pobolívají.

Celkem jste správně tušili, milí pánové tazatelé, že jest mnoho lidí, kteří měli takové drobounčké dětské lásky. Snad i sami k nim náležíte, a snad právě tato okolnost zavdala podnět k vašemu dotazu. Sotva však jste uvážili, jak nesnadno jest psáti odpovědi ve váš rubrikovaný dotazník, jako vpisujeme suchopárná data na nějaký dotazník úřední, na konskripční arch, na výkaz bytový, na přihlašovací list k nemocenské pokladně. Jste-li přednosty domácnosti, víte z vlastní zkušenosti, jak se takové vyplňování všelikých blanketů zprotiví, potká-li vás to třikráte, čtyřikráte do roka. A teď si nás představte, kterak sedíme nad vašimi dotazníky, abychom se vyznávali ze svých dětských, školáckých lásek. Ach, to jest velmi choulostivá věc.

Abyste však nevyšli docela naprázdno, povím vám, kterak jsem se v dávném dětství setkal s mladičkým dívčím karakterem, jehož jsem si pak po všechen život vážil.

Šedesát je tomu let anebo jen o rok méně, a tedy hodně dávno, viďte? Myslím, že to bylo v roce pruské vojny nebo hned v následujícím. Vím jen, že jsem byl školákem čtvrté třídy, dokonce snad repetentem. „Bral“ jsem tak některé ročníky dvakrát, abych se ve vědách utvrdil. Nedivte se tomu. Člověk se nemůže nikdy dost naučit. — V domě blízko sv. Ducha to bylo. V mladické lehkomyslnosti nestaral jsem se o to, kdo všechno bydlí nad námi v druhém patře. Ale často, velmi

často, když jsem se vracel ze školy domů, vídal jsem, kterak přede mnou do druhého patra kráčí roztomilá dívenka, snad o rok, o půl druhého mladší mne. A jindy zase, když jsem šel do školy, vycházela z domu zároveň, nebo taky ona chodila do školy, arci do dívčí. Byla v tváři bělounká a měla jiskrné tmavé oči. A byla velmi způsobná, nikdy se neohlédla a šla rovnou do školy. Ale tím častěji jsem se ohlížel já za ní, ježto se mi velmi líbila. Chovala se tak vzorně, že i na mne to mělo pronikavý účinek. V její blízkosti jsem nikdy nezaskotačil. Čí jest, dlouho jsem nevěděl. Jen někdy jsem slýchal, že na ni shora volají Lotynko.

Až pak jsem se jednoho dne blíže s ní seznámil. Upustila své „učení", rozsypalo se jí na schodech, a já jsem je úslužně sebral a jí podal.

Zarděla se studem, že byla tak nepozorná, přijala ode mne sebrané knížky a řekla ostýchavě:

„Děkuju mu."

Tehdy si děti říkaly „on" a „ona", jen spolužáci si navzájem tykali. A ještě jsme tykali takovým vrstevníkům neb vrstevnicím, kteří chodili bosí. Nosili-li však botky, byli to „on" a „ona". Tolik gentlemanství v nás bylo. Obutost znamenala vyšší stupeň společenský. Ostatně jsem taky předtím dost často běhával bos, ale před Lotynkou bych se za to byl styděl.

Potom jsem kdysi ve středu odpoledne četl nějakou knížku na schodech neb na síni prvého patra, kde jsem zpravidla středeční a sobotní od-

půldní prázdno trávíval, a Lotynka jdouc mimo a znajíc mne již jako souseda, otázala se:

„Co to čte?“

Ochotně a radostně jsem jí podal knížku, a ona řekla:

„Půjčí mně ji, až ji přečte?“

A já jí knížku půjčil hned. Však se jí dočkám. Měl jsem jiných knížek dost.

Tak jsme se seznámili, a Lotynka čím dál více se mi líbila. A když pak mi jednoho dne knížku vracela, sebral jsem veškeru svou odvahu a zažadonil jsem:

„Dala mi hubičku, Lotynko!“

Tu se na její tvářičce objevil skoro úlek z té smělé žádosti. Lotynka rychle couvla na prvý schod k patru druhému, vystoupila ještě výš, jako by se obávala útoku, výraz její neobyčejně zvážněl, ba zpřísněl, jak jsem ji posud nikdy neviděl, a dívenka pronesla:

„Já to řeknu tatínkovi!“

Nevěděl jsem ještě, že by tu bylo na místě, abych ji odprosil, udobřil, aby nežalovala. Naopak, v jakémsi vzkypění vzdoru a lehkovážnosti, v klukovském furiantství jsem odpověděl:

„To je toho! Řekla si!“

A milá Lotynka dodala vážně a chladně:

„Tatínek je profesor.“

Na to jsem arci oněměl, a než jsem se vzpamatoval, Lotynka zmizela, vyběhla do patra.

A já všecek schlíplý jsem zalezl domů. Nic

mne netěšily knihy toho dne ani hračky. Teprve teď se mi rozleželo v hlavě, co se stane, až to Lotynka poví tatínkovi, profesoru — a pak profesor mému učiteli. Z toho nemůže být nic jiného nežli „dvě na ruce", ne-li čtyři, a kromě toho dvojka či trojka z mravů. Horko mne pocházelo, strašlivá nejistota mnou lomcovala. Dva dni jsem seděl ve škole jako pěna, a kdykoli do třídy vstoupil pan učitel a rozhlédl se světnicí, hrkalo ve mně. Teď, teď to přijde! Ozve se hrozné zvolání: „Pojď sem, ty — — oč pak jsi to říkal Lotynce . . .?"

Ale milý pan učitel pořád nic takového. A tu jsem si skoro přál, aby to již prasklo. Zdálo se mi, že té trýznivé nejistoty déle nesnesu.

Třetí den k večeru kráčím se džbánem pro vodu pod fortnu a ve vratech se setkám s pánem, jenž vedl Lotynku za ruku. Ano, znal jsem ho, byl to jeden z pánů profesorů reálky, který zakrátko měl býti taky mým profesorem, profesor obávaný. Roztřásl jsem se jako v zimnici, přece však jsem svedl tolik, že jsem strhl čepici s hlavy a uctivě pozdravil. Podíval se na mne a otázal se:

„Čí pak vy jste?"

Vykal mi, vykal! — a to bylo něco neobyčejného. Vydechl jsem své jméno. A on řekl:

„Aha! Tatínka znám."

Zmizel s dceruškou v domě a já šel pro vodu, ale kolena pode mnou kodrcala.

Druhý den jsem potkal milou Lotynku na

schodech, poprvé zas od onoho osudného setkání s ní. Myslím, že jsem měl slzy v očích, když jsem se jí optal:

„Lotynko, řekla to na mě tatínkovi?“

Zadívala se na mne zhrouceného a odpověděla pevně:

„Neřekla — a neřeknu. Za to by dostal!“

Dítě, dítě! Teď bych ji byl zlíbal celou, ale kde pak byla všechna kuráž. Jen jsem ji chopil za útlou ručičku a políbil jsem ji. Vídal jsem, že se slečnám a paničkám ruce líbají, a byl jsem učelivý.

„Co to dělá?“ zvolala užaslá, vytrhnuvši mi ruku.

Sám jsem nevěděl, co dělám, ale v tu chvíli v mých očích nebylo nad milou, drahou Lotynku. Ona nežalovala! Byla to světice!

Ale teprve mnohem později jsem pochopil, jaký to byl již v děcku k a r a k t e r, že nežalovala. Neboť v tom útloučkém věku to byl vzácný, ba nevídaný zjev. Žalovalť každý a každá, a my tehdejší školáci jsme o tom měli své pořekadlo: „Žalobníček pražský zvoneček!“

O několik měsíců později jsem přišel pod jejího tatínka, do první reálky, a byl to velmi hodný profesor. Ba, měl mě dokonce rád. Směl jsem častěji do jeho domácnosti, neboť zatím jsem se zkamarádil s jeho nejmladším synkem, který byl asi stejného věku se mnou. A ježto mě milý profesor jako souseda měl nejblíže po ruce, brával mě v červnu častěji do své morušovky nedaleko ná-

draží, odkud jsme pak oba přinášeli rance čerstvého listí morušového na výživu bílých housenek hedvábníčků. Bylť horlivým pěstitelem ušlechtilých těch bourců, v tehdejší dobu snad prvním a nejznámějším v Čechách, a pěstoval jich v zadním pokoji svého bytu na tisíce. On taky založil řečenou morušovku mezi nádražím a Podměstím a měl radost, jak mu sadba vyrůstá a sílí. On taky v letech šedesátých sepsal a vydal drobnou knížku o chovu bourců, o pěstování bílé moruše — z jeho úst jsem poprvé slyšel latinský název rostliny a nikdy jsem ho nezapomněl. Naučil mě s bourci zacházeti, krmiti je, přenášeti s lísky na lísku, až po čtverém svlékání dospěli k zapřádání. A tu pak jsem celé hodiny pozorovával zázrak té umělecké práce housenčí od prvních obrysů zámotků osmičkového tvaru, až mi bourci v houstnoucím předivu nadobro zmizeli.

Někdy pan profesor nebýval doma, a tu jsem obsluhovával housenky — s milou Lotynkou. Byla při tom neskonale roztomilá, poučovala mě o životě drobných hedvábníčků, a její veselé, temné zraky jen hrály. Zase bych ji rád byl zlíbal, ba na rukou nosil — ale byla to dceruška mého profesora! Nemohl jsem zapomenouti na její šlechetnou mlčelivost, kterou si mě zavázala k trvalé vděčnosti. Cítil jsem, kterak mě vědomostí a rozumem převyšuje, a docela neuvědoměle jsem cítil, že je v ní cosi vychovatelského. Však dospěvši stala se skutečně vychovatelkou a zůstala jí po všechen svůj

život. Neprovdala se. Po letech čas od času jsme se vídali, potkávali se, a když mi podávala útlou ruku svou, vždy jí cosi čtveračivého zablýsklo v temných zracích a já v nich četl:

„Vzpomínáš si, kterak jsi na mně chtěl hubičku, tehda, když jsme oba byli dětmi?“

A já jsem jí svým pohledem odpovídával:

„A nikdy, nikdy jsem ji nedostal!“

A nikdy taky jsem jí neřekl, kterak tehda — před tolika a tolika lety — jsem ji měl rád.

Myslím, že toho nebylo třeba. Ona to jistě věděla. (Nár. l. 1926.)

POSLEDNÍ UČITELÉ.

Krom té živoucí, rušné společnosti lidské, která nás obklopuje, která tužšími neb volnějšími páskami je s námi spojena, různými vlivy na nás působí a tokem času se mění jako pestrá sklíčka v kaleidoskopu, provází nás životem ještě jiný kroužek postav. Jdou s námi jen ve vzpomínkách, obíráme se jimi chvílemi jen v duchu — v životě nesetkáme se s nimi nikdy již. Dožili svůj život, dopracovali vyměřený sobě úkol, sestoupili v tichý hrob. A kdo z nich zbyl ještě na světě, jako náhodou, žije v takovém ústraní a kdesi v dáli, že ani nevíme: žije posud?

To je svět stínů.

Jsou chvíle, ba dlouhé doby jsou, kdy ani nevzpomeneme. Včerejšek, dnešek, zítřek zaujímají všechnu naši činnost, všechno myšlení a konání, že zapuzují každé pomyšlení jiné.

Ale náhle vynoří se vám z té vřavy přítomnosti jméno nějaké, které vám vyvolá v paměti řadu jmen jiných, řadu představ, celou periodu života dávno zapadlého.

Myslím, že mnohému z vás děje se tak. Nadejde vám okamžik, kdy ruka nechá práce a mysl zaletí v dávné doby, s nimiž — domnívali jste se — máte již dokonale zúčtováno.

Odešla mi zase taková milá postava v onu nespočetnou družinu stínů.

Několik tomu dní, co noviny oznamovaly, že v Hradci Králové zemřel jubilovaný ředitel reálných škol, František Ulrich.

Jak povědomé a milé jméno! Mnohým, přemnohým ze čtenářů těchto řádků. Bylyť jeho žáků legie. Mnozí ho doprovodili ke hrobu, mnohé z nich přečkal sám. Dožilť se vzácného věku téměř devadesáti let.

Jakkoli vzácně stár, jakkoli mu dopřál osud let po samu téměř hranici možnosti, smrt jeho mě dojala a lítostí naplnila. Byl kdysi i mým učitelem a jím taky odešel poslední z učitelů, kterým jsem kdysi kalil chvíle svou nedbalostí. Myslím, že každý dobrý, pravý učitel radostně propouští do dalšího života žáky pilné a přičinlivé a zachmuří se časem nad marným úsilím svým u nezdarů. Potvrdili mi to nejednou přátelé učitelé.

Nikdo z nich nezbyl, kteří se tehda kolem něho kupili. Zemřeli Kment, Svoboda, Leder, Merhaut, Styblík ze školy obecné — zemřeli taky, kdož nás přejali do prvního ročníku reálky, Němec Erben, Athanas Kopecký, druhý Svoboda i tuším Němec Schlosser, který byl ze všech nejmladší a mlaďoučký tehda novomanžel. Když zajdu po

letech na hřbitovy otcovského města svého, obcházím jejich rovy a čtu na náhrobcích některá ta jména. Připadá mi, jako by mě tam viděli, jako by moji přítomnost tušili, a zdá se mi, že i slyší nevyslovená moje slova. Není to modlitba, kterou v duchu pronáším. Je to prosba, aby mi odpustili, že jsem jich tehda lépe neposlouchal, že jsem si lépe nebral k srdci jejich slova. Neboť mezi nimi byli někteří, kteří ke mně časem vlídně promluvili.

*

Zesnulý Ulrich byl již na hlavní škole zatímním ředitelem, asi dvě nebo tři poslední léta, co jsem do ní chodil, po páteru Š o f r o v i, který se, tuším, stal později kanovníkem. A roku 1868 jmenován byl pan Ulrich definitivním ředitelem reálky. Tak je podepsán na mém posledním vysvědčení.

Byl to poslední pokus se mnou, ten první ročník reálky. Měl jsem na vybranou. Buď do gymnasia nebo do reálky. Vybral jsem si reálku. Lákal mne „rajsbret“ — (nebo tehda nikoho nenapadlo, aby říkal p r k n o) — a lákal mne „šláglineál“ (taky jsme neříkali p ř í l o ž n é p r a v í t k o). Realistům totiž byl ten š l á g l i n e á l nejen pomůckou učebnou, nástrojem k rejsování, ale taky zbraní. Realisté právali se totiž často s gymnasisty. Na hradeckých šancích sváděly se pravé bitky. Nevím, perou-li se tam ještě.

K zápisu mě dovedla maminka. To byl její

úkol od samého počátku. Od prvé třídy normálky, jak se tehda říkalo hlavní neboli obecné škole, až k zápisu poslednímu chodila tak se mnou. Ostatně skoro vždy to byly matky, kteréž své chlapce k zápisu provázely. Málokterého přiváděl otec. Otcové byli poutáni svou živností, obchodem, úřadem. Taky můj otec kromě krátké přestávky polední seděl od rána do večera v kanceláři a psal, opisoval a přepisoval, a když večer všecek unaven přicházel domů, často ještě si přinášel kusy práce, aby dokonal, nač mu kancelářské hodiny nestačily. Nikdy se neobíral mými úkoly, nikdy mne nezkoušel. Mým domácím učitelem byla mně maminka, zkoušejíc mě z toho, co jsem se měl do zítřka naučiti nazpaměť, a pomáhajíc mi při úkolech, hlavně z němčiny a z počtů.

A od zápisu jsme šli pro knihy. Stálo to všechno i s „rajscajkem“ na jedenáct zlatých. Vidím stále matku, kterak ty zlatky třesoucí se rukou kladla na pult; byly to hořké peníze, bylo to jmění. A když jsme vyšli z krámu, řekla mi hlasem skoro se chvějícím:

„Ale teď se uč! Tolik peněz to stojí!“

Nezapomenu na ta slova, na ten maminčin výraz. A později, když to vše bylo marné, stahovalo se mi hrdlo lítostí, kdykoli jsem té chvíle pomněl. Nebo teprv později jsem těm obětem porozuměl.

Rok utíkal, ale v mé hlavě bylo pusto, blížila se osudná chvíle. Bylo-li kdy něco psáno ve hvěz-

dách o takovém červu, jakým jsem byl já — o mně tam jistě nebylo nic hezkého. A bylo rozhodnuto, že půjdu „na učení“. V „našem“ domě bydlil taky profesor Athanas Kopecký — proslulý tehdy pěstitel bourců a zakladatel hradecké „Morušovky“ zmizelé nyní, myslím — a ten časem na mne požaloval.

„Jen kdyby ten chlapec chtěl,“ říkával při setkání matce, „jen kdyby chtěl, lépe by to s ním vypadalo!“ Než ke chtění musí býti také píle, a té se mi nedostávalo.

V našem sboru učitelském byl tedy taky sám pan ředitel Ulrich.

Vidím jej, kterak po zazvonění na chodbě vstupuje do třídy, a tu rázem všechen šumot a brebot ve světnici utichal. Nebyl to jen učitel, byl zároveň panem ředitelem, a to vědomí nás naplňovalo zvláštním respektem. V jeho osobě se spojovala dvojí hodnost. Hodiny, kdy on vyučoval, byly jaksi slavnější než všechny ostatní. Byl postavy štíhlé, až suché, a vysoké. Chodil vážně a zpříma, toliko prokvetalá jeho hlava nachylovala se poněkud, když se zkoumavými zraky skrze blyštivé okuláry rozhlédl po lavicích. Tu bylo každému z nás, jako by hleděl právě na něj. Tiše vystoupil na podium, za katedru, pohlédl na černou tabuli, je-li čistě otřena, sáhl po křídě a vlhké houbě a počal vyučovati. Hovor jeho vždy byl tichý, odměřený a vážný. Nikdy nezahřímal, aniž se kdy hněvivě a netrpělivě rozkřikl, jako bylo zvykem

některých jiných učitelův, a právě tímto přitlumeným způsobem ovládal celou třídu. Chvílemi vyvolával jednotlivce k tabuli, chvílemi sestupoval s podia a procházel uličkou mezi škamny, zkoumaje po lavicích, zapisují-li všichni žáci, co zapisovati mají. A když se u některé lavice zastavil, zatrnulo ve všech, kdo v ní seděli. Ne z hrůzy před jeho pohledem, nýbrž obavou, dovedeme-li uspokojivě odpověděti, až se někoho z nás otáže. Jeho vyvolání bylo téměř vyznamenáním. Kdo nedovedl odpověděti, pocítil zahanbení, když pan ředitel potřásaje hlavou, suše pronesl: „Sedněte si!“ Tato dvě slova nevědomce přímo pálila. Nepamatuji, že by s námi byl kdy zažertoval, málokdy se usmál, ale všichni jsme ho měli uctivě rádi. Z jeho vážného promlouvání vanulo na nás cosi otcovského. A bylo nás v té třídě bezmála sedmdesát a byli mezi námi i dokonalí darebové. Než i na ty působil pouhý zjev ředitelův krotivě, beze všech výbuchů zlostných a bouřlivých.

Vyučoval nás počtářství, a to náleželo k předmětům nejtěžším. Zvláště mně nechtělo do hlavy. Měl jsem mnoho slabých stránek, ale tahle počtářská byla ze všech nejslabší, jako pavučina. O ty přísné a nepoddajné číslice tříštila se všechna má dobrá předsevzetí. Početní pravidla byla mnohem silnější mé dobré vůle. Žárlivě jsem hleděl do první lavice, v které seděli premianti, kteří vždy odříkávali jak na kolovrátku a měli ze všech úkolů známku nejlepší. Na mém obzoru však vystupo-

vala obávaná, nenáviděná „dvojka“. A s tím pak na učení. Kdekdo ujišťoval, že ani do učení prý nikde nevezmou dvojkáře. A dokonce snad na kupectví!

Čas kvapil, konec roku nadcházel s hrozivou neodvratností. Ach, teď bych rád byl doháněl, ale nebylo času. „Notesy“ našich profesorů se plnily nezměnitelnými již známkami a při vší své slabotě v aritmetice mohl jsem si na prstech vypočítat, že u mého jména tam eminenc nestojí.

Ještě čtrnáct dní — ještě týden. Popadala mě úzkost. A v této své tísni odhodlal jsem se k činu — k činu neobyčejně smělému podle mého tehdejšího ponětí.

Odcházeje kdysi poslední ze školy, spatřil jsem na chodbě školní budovy pana ředitele Ulricha. Pročítal cosi, nevšímal si mne. Rychle jsem se trojím křížkem pokřižoval, několik kroků — a byl jsem u něho s čepicí v ruce.

„Co chcete?“

Již v prvém ročníku nám učitelé vykali.

Ano, věděl jsem, co chci, ale jazyk mi náhle vypověděl službu. Stál jsem tu, hrozný hříšník, rty se mi třásly, a už se mi slévaly slzy.

„Pane řediteli — prosím — já — já — mám jít po ukončení roku na učení . . .“

Pan ředitel se na mne díval, rozpomínaje se. Kluk jako kluk, hlava jako hlava.

„Jak se jmenujete?“

Pověděl jsem.

„Nu a co chcete?“

V nesmírné tísni jsem vypravil svou prosbu. Že kdybych měl dvojku, že by mne snad ani do učení nevzali, a že tatínek — a že maminka — — Nemohl jsem dále. Již mě pláč přemohl.

Pan ředitel vyňal ze záprsí notes, přemítl několik listů, podíval se a řekl:

„Budete mít z počtů dostatečně — —“

Slzy nepřestaly téci, ale vděčný pohled zazářil skrze ně na pana ředitele. Dostatečnou! Tedy ne dvojku. Jaký to kámen mi spadl se srdce.

A teď — zdálo se — připamatoval si mě pan ředitel docela, podržel zápisník levicí, pozdvihl ukazováček pravice a řekl kárně:

„Vidíte, vidíte, jak se všechno shledává! A mohlo být líp, hlavu nemáte špatnou, ale učit se nechcete! Tatínkovi děláte bolest, mamince — a dědeček váš — všechno marno! Mohlo z vás být něco lepšího.“

Propustil mě. Třásl jsem se v plátěném oděvu svém, kráčeje domů, studem i lítostí — a brečel jsem celou cestu. Ano, tatínek, maminka, dědeček — a na všechno pozdě, pozdě!

A přece jsem zase měl radost, že budu míti z počtů dostatečnou. Jen když bude ze všeho dostatečná!

*

Setkal jsem se s ním pak po letech jednou nebo dvakráte, a vždy jsem se styděl. Zdálo se mi, že stále na mně leží jeho kárný pohled, že slyším,

jako by ke mně v duchu mluvil: Mohlo z vás být něco lepšího!

Mohlo, snad, kdybych mohl znova začít, ale zatím se škola dávno za mnou zavřela!

Teď odešel, dávno již jsa ve výslužbě, a skoro na konci školního roku složil život, jak byl zvyklý po tolik let v tu dobu nastupovati prázdninový odpočinek po celoroční práci. Sta, tisíce žáků prošlo ústavem pod jeho dozorem a na přemnohých svých žácích se dočkal radosti ze zdárného vývoje, radosti, která jest největší odměnou učiteli.

Odešel na odpočinek věčný, a jeho odchod nezpůsobuje bolest palčivou. Byl jeho život bohatě dovršen, prodloužen i nad vzácná léta stařecká. A přece mi bylo tak tesklivo, že jím odchází poslední — poslední z někdejších mých učitelů.

Budiž mu vděčná paměť jeho žáků, budiž čest jeho památce! (Nár. l. 1898, upraveno 1928.)

*

Píše hořejší vzpomínku byl jsem pevně přesvědčen, že zasloužilým ředitelem Ulrichem odešel ze života poslední můj bývalý a nezapomenutelný učitel. Potvrzovali mi to i někteří krajané hradečtí. Ale zanedlouho potom, když má vzpomínka byla v denním listě uveřejněna, dostal jsem nenadále lístek z Pardubic, jehož obsah byl asi takovýto:

„Mýlíte se, že ředitelem Ulrichem zemřel poslední Váš učitel z reálky. Ještě žiji já, kterýž jsem v roce 1867—68 vyučoval v I. ročníku reálky

radecké. A když nahlížím do svého katalogu z té oby, shledávám, že to s Vámi nebylo tak zlé, jak ste napsal. Pozdravuje Vás Josef Svoboda, ředitel ívčí měšťanské školy v Pardubicích."

Ano, tento pan Svoboda byl na sklonku let edesátých technickým učitelem na nižší reálce ıradecké i na ústavě učitelském a vyučoval nás něřictví a měřickému rejsování. Byl tehda mladý, ısi 31letý muž. Vyhledal jsem poslední vysvědčení, ıa které jsem se již dlouhá léta nepodíval, a shledal jsem, že mi z měřictví dal „dobrou" a z rejsování dokonce „chvalitebnou", ač to byl velmi přísný a obávaný profesor. Kdybych to na atestu neměl černé na bílém a velmi důtklivě napsáno, věru bych sotva komu věřil, že právě v těchto předmětech jsem tak „vynikal". Nebo kdybych z nich dnes měl podstoupiti zkoušku, propadl bych beznadějně až do horoucí propasti.

Poděkoval jsem milému panu řediteli za jeho zprávu a těšil jsem se, až někdy do Pardubic zajedu, že na jeho dveře zaťukám. Ale čas letěl a nedostal jsem se k tomu. A tedy tento můj skutečně poslední učitel žil až do roku 1911, pak ovšem již ve výslužbě, a dokonal 15. června toho roku ve věku téměř 75 let.

Ještě však i po jeho smrti mělo se mi dostati překvapení a zvláštní památky na něj. Po několika dalších letech, snad na konci války nebo zakrátko po ní, když jsem zas jednou zajel do Hradce, podal mi knihkupec Jiří Tolman kapesní zápisník,

katalog, jejž u něho pro mne zanechala pan Ludmila Svobodová z Pardubic, vdova po řečeném řediteli a bývalém profesoru mém.

„Odevzdejte jej svému strýci," řekla mu, „aby měl památku na svého posledního učitele Je v něm také jeho jméno."

Byl to školní notes páně Svobodův z roku 1867—68. Nikdy před tím nedostal se mně ani mým vrstevníkům takový tajuplný dokument do rukou, ač bychom se do něho byli rádi a dychtivě podívali. Každý učitelský notes neboli katalog obsahoval veliká a námi jen zdaleka tušená tajemství o našem konání za celý školní rok, a tajemství ta projevila se nám až na samém sklonku roku buď radostnou neb drtivou a nenapravitelnou známkou na vysvědčení.

Mnohdy ty známky byly určitou a neklamnou předpovědí na všechen další život zapsaných v katalogu školáků, ať premiantů, žáků prostředních či naprostých darebů. Arci nejednou zas je taky tuhý život pozměnil. Máť i život ve své kabele notes, do kterého den ode dne vpisuje známky všem smrtelníkům.

Z RODNÉHO HNÍZDA

(1. SVĚTÝLKA VE TMÁCH.)

Podivná věc je s lidskou pamětí — zvláště zápolíme-li úsilně, abychom vyrvali zapomenutí některé události z nejstarších, dětských dob. Jako když kráčíme za hluboké, temné noci krajinou. Neproniknutelná tma kolkolem. Tu náhle kdesi v tom temnu vyskočí světýlko. Nevíme, zdali je blízko či daleko; nevíme, vychází-li z chyše, ze zámku nebo z lesa. Třepetá se v nezměřitelné vzdálenosti jako hvězdička. Kolkolem černá, neproniknutelná tma. A hle, daleko od tohoto prvního vyskočilo světlo druhé. Nevíme, je-li od jednoho světla k druhému hodina či dvě, netušíme, co leží mezi nimi, zda vrchy či lesy, pláň či voda. Tak asi je s pamětí. Z jakési dávné, nenaznačitelné doby utkvěl nám neobyčejný, význačný okamžik. Obrazil se v naší paměti navždy, k nezapomenutí. Po něm však temno, dlouhé, husté, nekonečné temno — a hle, zase okamžik světla, nová nějaká událost — a pak zase paměť nadlouho přervána. Za nic na světě nevyplníte si ty mezery. Jsou černé a neproniknutelné jako hrob.

Mám určité vzpomínky ode čtyř let. Jisté události kráčejí tu jedna za druhou v přirozené spojitosti, abych tak řekl historicky. Ale před tím do čtyř let rozestírá se temno nepaměti. A přece v této tmě neprozírné vystupují ve mně zachovány dva okamžiky. Jeden z nich je červený, krvavý.

Byl malý bratřík, starší mne o dvě léta — a tehda mu bylo as půl čtvrta roku. Byli jsme sami ve světnici. Já bezvládně se hrabal na podlaze, neduživý, František lezl již po všech židlích a stolech. Rodiče a sestry, vše bylo venku. Ve mlýnici, v kuchyni, přede mlýnem. Trvala jen chvíli ta samota a neminula bez úrazu. Náhle rána — František vylezl na stůl, pozbyl rovnováhy, spadl, ale již se vzchopil a stál přede mnou volaje žalostně:

„Upad', Francicek upad'..."

A jeho hlavička byla plna krve, jak se potloukl.

Ve mžiku byla světnice plna lidí — rodiny. A co dále bylo, je pohlceno temnem zapomnění. Jen rána, kvílivé jeho zvolání a zkrvavená hlavička mi utkvěly v paměti.

Čas letěl dál a nikdy nevyhádám, co vše se událo. Až pak zase jiný okamžik.

Táž světnice, týž stůl, na něm rakvička a v ní — bledé, modravé tělíčko Francickovo. Kolem se míhají postavy smutné, uplakaných tváří. Kterási z nich se mne chápe, zdvíhá mě a naklání nad rakvičku.

„Dej hubičku bratříčkovi . . .“

Dal jsem hubičku zmodralým těm rtům a bylo mi divno, že je Francicek studený, že má zavřená očička a že nemluví . . .

Odešli se mnou od rakvičky, a temno, temno dále. Marně vyvolávám vzpomínku, jak jej odnášeli, jak všichni s ním odešli na hřbitov chotěbořský, jak jsem sám s nějakou opatrovnicí zůstal doma. Nic, pranic.

Ale vím z rodinných zápisků, že to bylo 27. srpna 1856, že scházelo bratříčkovi několik neděl do čtyř let a mně že bylo maloučko přes dva roky. A to jsou ta dvě kmitavá světla v černu zapomenutí všeho, co se dělo se mnou a kolem mne do čtyř let.

* * *

V pozdějším dětství byla mně mlhavá ta vzpomínka na bratříčka Františka nejednou ztrpčena — ovšem pouhým škádlením, jemuž jsem konečně ulomil hrot tím, že jsem již neplakal — když jsem vypochopil, že to nic jiného není nežli škádlení.

Toto ovšem vypravuji, jak jsem slýchal z úst rodiny své.

František byl roztomilý klučina, čiperný, zdravý jak řípa, plný, růžový, se zlatými, temně ryšavými vlasy, s modrýma očima. Časně dostal zoubky, časně rozvázal a mluvil, a byl na potěšení celé rodině a všem, kdož k nám do mlýna přicházeli.

Naproti tomu já jsem byl dítě neduživé, zelené, stále roztažený na podlaze jako žába, napořád mě popadal psotník. Nemluvil jsem, nechodil jsem, jen zaťaté zmodralé ruce šermovaly ve vzduchu, jako by zápolily s těmi psotníky.

A tu, když všichni mysleli, že to sebere mne, umřel po několikadenní nemoci čerstvý, svěží, nadějný — František. Nad bolestnou tou ztrátou, nad jeho drobnou mrtvolou zapomněli všichni na mne, a já v koutě na podlaze na zmuchlané peřince rval jsem se se svým psotníkem dále, naprosto nevěda, že zbyl horší z obou.

A pak se rozneslo v sousedstvu:

„Ve mlýně jim umřel chlapeček . . .“

„Chvála Pánubohu!“ pronášely sousedky. „Natrápili se s ním . . .“

A přicházely kvapně, aby politovaly a potěšily. Ale užásaly, jak jedna po druhé přicházely. Ne ten zmodralý, nekonečnými psotníky týraný mrzáček, nýbrž to milé, rozkošné poupě leželo tu na stole, zahaleno prostěrkou, pod níž se rýsovaly ztuhlé ručičky, držící malý, černý křížek.

„Potěš jich Pánbůh, paní sousedko!“ volaly soustrastně paničky a podávaly matce ruku. „Ale byl by líp udělal Pánbůh, kdyby si byl vzal tamhle toho . . . Ten je obětovaný . . .“

Byl jsem to já, ten obětovaný, ale patrně o mne Pánbůh nestál.

A tak zcela klidně to sousedky opakovaly po celé tři dny, než bratříčka pohřbili — a pak

na mne také zapomněly. Vypravovávaly mně to doma sestry šestiletému, sedmiletému, a já řvával, že sousedky přály mamince, abych byl zemřel já. Ale později jsem přestal brečet a zase jsem vzpomínal na bratříčka s láskou. (N. l. 1893.)

(N. l. 1895, upraveno 1928.)

(2. NA CHVÍLI Z PRAHY.)

Konečně jsem se odhodlal a odvážil k šéfovi, abych požádal za několikanedělní dovolenou. Trochu mi to omluvil, jako dělávají šéfové vždycky, aby jim personál příliš nezvětřil, ale konečně dovolenou dal.

Však bych ji nechtěl jen pro sebe. Ale když se podívám na ty své cikány, srdce mě bolí. Jsou jako zelinky, z domova do školy a ze školy domů — to je jejich všecko. A doma je člověk musí držet jako na řetěze — ani na dvoreček to nesmí — nechci-li mít mrzutost se správou domu. Mohlo by je napadnout, aby si někde u zdi vydloubali jamku na hru s fizolemi, a již křičí pan správce, že mu zboří dům.

Ale i sám — sám jak toužívám po chvilce pobytu na venkově! Vždyť jsem z venkova. Pravému Pražáku, rodem i vychováním, snad ani to není dáno. Ale my z venkova, kteří jsme tam běhávali od jara do podzimku bosi, my, které starší bratři nebo sestry sháněli večer někde za humny, kteří jsme lítávali s draky po strništích, kteří jsme

v mrtvých ramenech a ve struhách chytávali salamandry a v zimě někde u dřevníku plácali sněhové panáky: my všichni, jak jen dech jara zavane, jsme zachváceni neodolatelnou touhou po venkově.

Mně je také tak. Arci, na jaře to přečkávám, je práce nad hlavu, a konečně i v Praze je dost příjemně. A léto — přečká se také. Již tak nějak člověk v té resignaci zpitomí, uvykne. Ale když je léto na vrcholu, když nadejde srpen se svým stálým počasím, když se valem krátí dny, pak to do mne vjede a pak přes všecko zdánlivé zdraví stůňu. Stůňu po venkově. Do kraje někam nebo na hory, na širá luka, na požatá pole, do lesů na houby, k potokům na raky a na pstruhy. A děti aby se tam trochu vyběhaly, aby je poslední to slunce trochu opálilo, obarvilo, aby si nabraly do plic čerstvého vzduchu na celou tu dlouhou pražskou zimu. Aby nabyly trochu na váze. Beztoho kdyby nenosily ty těžké střevíce s dvojí podrážkou, nevážily by skoro nic a vítr by je odnesl. A tam venku je nechám běhat na boso. Aspoň tak trochu zmírním útraty letního pobytu.

Ženo, připravuj na cestu! Děti, těšte se! Budeme číhat u myších děr, budeme chytati žáby a ještěrky, koníčky a cvrčky, podíváte se jednou zblízka na ten přírodopis.

Kam s nimi půjdu? Oh, to vím dávno. Ukážu jim svoje rodiště. Vždyť ho sám neznám. Jen z rodinné tradice. Vyvezli mne tamodtud jako

dítě, nemám žádné vzpomínky vlastní, žádné památky. Vím arci mnoho z vypravování a připadá mi, jako bych své rodné hnízdo znal. Znám i řadu jmen z toho městečka, která se tam od nepaměti opakují. Cizího prý tam nikdy rádi neviděli — slýchal jsem — ženili se a vdávali mezi sebou, řada rodin, které dávaly celému městu ráz a karakter, které tvořily jeho historii.

Tedy vzhůru do toho malého města, rozloženého tam na úpatí vysočiny. Na vzduch a za novou zkušeností!

*

Ach, tu tedy jsem. Jak se liší obraz, který přede mnou vystupuje, od onoho, jenž se ve mně po léta utvářel ústním podáním. Stavělo se mi v duchu na oči pochmurné městečko v pochmurné krajině, nevlídné, nepřívětivé. A zatím veselé město v krajině líbezné, se širokým obzorem, obstoupené kolkolem lesy, skupené nad rozkošnými údolími.

Vím, odkud ten rozdíl. Tu, v té krajině málo známé, ale tak úchvatné, žila kdys moje rodina trudnou kapitolu svého života, a hořké zkušenosti zakalily i pohled na okolí. Však jsem si sám, třeba neznaje dějiště, dávno v duchu zmirňoval ten šedivý dojem; ale teď hledě na to nepředpojatě a bez trpkosti, shledávám vše ještě mnohem krásnějším, než jsem se mohl nadíti.

Božská ta krajinka smiřuje mne se vším. Jen jedna věc ještě mě udržuje v napětí a zužuje mi

trochu dech. Až vkročím tam do údolíčka, v němž před čtyřiceti lety, v době nejhorší, kdy otec bojoval poslední těžký boj za samostatnost, o novou, bezpečnou existenci, ale víc a více podléhaje nepříznivým okolnostem, spatřil jsem světlo světa.

A s novým přítelem, jejž jsem potud znal jen z několika dopisů, ale s nímž jsem se za chvíli úplně spřátelil, vydávám se na cestu k lesu. Dvacet minut od města.

Jdeme houštinou, slézáme s příkré stráně, hustě zarostlé, a náhle v tichu lesním ozývá se klapot mlýna — jasněji, hlasitěji, blíž a blíže.

Cos podivného mne jímá. Již prohlédá větvemi šedivá střecha, již se bělá zeď. A již zuřivě mi štěká v ústrety bdělý pes.

Ah, lehni, věrný strážce! Vždyť — kdyby se trochu jinak bylo zatočilo kolo osudu — já tu dnes mohl být „panem otcem"!

A tu jest mlýnek na břehu Doubravky, ukrytý v zeleném, hlubokém údolíčku, obstoupen lesnatými stráněmi, chráněn se všech stran od drsných větrů. Dnes tu hospodaří a mele pan otec Závorka.

A nový přítel vede mne po lávce přes vantrok do mlýna, do kuchyňky, do světnice, kde jsem se poprvé rozvřískl.

Zapadající slunce metá do malé, nízké světničky poslední své paprsky. Mlýn klape, klape neúnavně, celé stavení se chvěje tím klapotem hovorným, to chvění zmáhá se i mne, slunce kleslo

za koruny stromů, zmizel žlutý jeho odlesk se stěny, znenáhla rozestírá se šero, a tu sedím, zíraje v jeden kout světnice, s hrdlem jak zaškrceným, a zdá se mi, jako by se tisíce krůpějí s kola rozstřikovalo až sem, mění se v páru, a v té páře nevidím již nic.

„Půjdeme tedy?“ táže se mne po dlouhé chvíli přítel tichým hlasem.

Šli jsme.

Jinou stranou, hlubokým úvozem vystupovali jsme z údolíčka, chladným lesem, zarosenou travou.

O dvě hodiny později seděl jsem ve společnosti občanů, vítajících mne přívětivě a přátelsky ve svůj kruh jako rodáka. Bylo mně mezi nimi milo, veselo.

Mihla se mi jen hlavou vzpomínka, kterak před čtyřiceti lety, když mi bylo třeba svědka ke vstupu do světa — kmotra, vážil otec můj tam z toho mlýnku dole cestu do města, ke dvěma, ke třem sousedům s prosbou o kmotrovství. Ale marně, nikdo se k té křesťanské úsluze nepropůjčil.

Nu, byla mi pak za kmotru zapsána hradecká babička Pospíšilová a při křtu mě na rukou podržel ochotný kostelník, jak jsem slýchal, a neupustil mne. Dopadlo to také dobře.

Budiž mu země lehka, tomu dobrému muži.

Však můj synek má za kmotra také kostelníka.

(3. V ZAPOMENUTÉM KOUTĚ.)

Nuže, zde tedy sedím a jsem jist, že mne nevystopujete, ani vy, kdo za mnou máte nějaké pohledávky, ani vy, kdo jste se právě chystali navštíviti mne neočekávaně a požádati za nějakou přátelskou radu. A kdybych se vám sám nepřiznal, nenašli byste mne. Ptejte se v Praze, kde leží Chotěboř — ani padesátý člověk vám to nepoví.

Dále, dále od Prahy, kdo chceš užíti rozkoší pravého venkova!

Arci nemusíte ani tak daleko. Ale máte-li chvíli času, vydržíte-li déle seděti ve vagoně a snesete-li trochu námahy, zavítejte sem a nebudete nic litovati. Ač zapomenutý, nenavštěvovaný a tedy málo známý, je to krásný, rozkošný koutek české vlasti.

Sedíme-li v Praze a slyšíme-li o Českomoravské vysočině čili krabatině, připadá nám to tak vzdálené. Pravda, je to trochu z ruky, ale přece ne na konci světa. Vstupte na rychlík státní dráhy a jste za dvě hodiny v Pardubicích, kde přesednete do

vozu dráhy severozápadní směrem k Německému Brodu. Tu ovšem není rychlíků. Abyste dorazili do Chotěboře, což je vzdálenost asi o polovinu kratší než z Prahy do Pardubic, potřebujete skoro tři hodiny. Není rychlíků a také osobní vlaky jezdí jako s porculánem. Cítíte, že lezete do „hor". Jedna lokomotiva je slabá, dvě prý by se nevyplatily. Vozba prý tu není silna.

Ale nedejte se odstrašiti zdlouhavostí jízdy. Sytě vás odmění půvabná krajina, nepocítíte dlouhé chvíle. Jedete stále krajinou lesnatou, shlížejíce do rozkošných údolí, která se někdy náhle prohlubují a do daleka rozestírají.

Minete Chrudim, honosící se pyšným přívlastkem „východočeských Athén"; spatříte krásně položené Slatiňany — domov rodiny architektů Šmoranců chvalného jména a nejlepší pověsti; jedete kolem Chrasti, letního sídla Jeho Milosti královéhradeckého biskupa; konduktor vyvolává Skuteč — slyšeli jste zajisté o skutečských ševcích, však sotva je vám známo, že se odtud vyváží množství obuvi nejen do Německa, ale až na druhý konec světa, do Japonska; lokomotiva supí kolem Hlinska, sídla našich Adámkův — a konečně k poledni anebo k páté odpůldne slézáte na stanici chotěbořské. Dvakráte za den se sem můžete dostati od Pardubic, jen jednou od Německého Brodu, ač nechcete-li jeti v noci.

*

Zpropadená zapomnětlivosti! Zobracel jsem kabely naruby, prohledal jsem prádlo — nic naplat, Řivnáčova Průvodce po Čechách zapomněl jsem v poslední chvíli doma, leží tam pěkně na psacím stolku a dřímá klidně v tom tichu opuštěnosti.

Nehledám ho arci proto, abych se z něho dočítal, čemu se mám diviti a čemu ne, jako to činívají důsledně majetníci „Bädekrů“ a „Mayerů“; ale pro informaci, jak hospodařiti na vycházkách časem, jak si utvořiti výletní rozvrh, aby se zakrátko provandrovalo co nejvíce a něco důležitého se nepřehlédlo, je takový průvodce velmi užitečný. Nemohu s sebou tahati celý náučný slovník, abych se poučil, kdy který hrad byl vystavěn, komu náležel, kdy a kým byl zbořen.

Již tedy musím putovati bez Řivnáče. Nu, pokud se týče nejbližšího okolí a největší přírodní znamenitosti na blízku Chotěboře, nejsem tak zcela na holičkách. Máme tu také tiskárnu, která vydala droboučký spisek: Průvodce Doubravským údolem. Sepsal J. V. Neudoerfl.

Slyšeli jste o Doubravském údolu? Bude vás málo a ještě méně oněch, kdož jej proputovali. Ač vás vlak unáší jenom několik set kroků opodál, není ho odnikud viděti. Snad až jej cizinci vřadí na program svých vyjížděk, půjdeme za nimi a budeme se obdivovati tomu kousku netušené, divoké romantiky, jako nás cizinci naučili jezditi na Šumavu a na Krkonoše.

Slyšte autora té malé knížečky:

„Doubravským údolem nazývá se onen podivuhodný geologický útvar, který prostíraje se více než deset kilometrů v délce, podivem naplňuje i ty, kdo již viděli sráze a bystřiny zemí alpských a potěšili se rozmanitostí a klidem přírody šumavské. Zde vše jest spojeno. Tichý lesa šum i divý řeky jek, strmé stráně sráz i louky pestrý květ, holé skály poušť a tůně jasný lesk, co ojediněle tě poutá, zde na malém místě pohromadě nalézáš . . .“

„Doubravský úval jest skalní rozsedlina, povstalá v dobách, kdy příroda psala vlastní své dějiny písmem tajemným. Hroznou silou roztrhaly a rozstoupily se tu skály, aby utvořily těsné a velmi hluboké koryto, jímž proudí mladá Doubravka . . . Po obou stranách jest omezeno strmými skalními stěnami, které vystupují kolmo do výše přes padesát metrů, místy se kloní nad řečiště a zúžují je tak, že vyplňuje mladá Doubravka celou šířku údolí. Stojí-li voda jen poněkud výše, nelze projíti úvalem podél . . .“

Ano, cesta pro velocipedisty to není, ani když Doubravka místy skoro do dna vysychá. Malý ten kousek cesty, dlouhý jen půl druhé míle, nemůžete vůbec projíti nepřetržitě po levém nebo po pravém břehu Doubravky. Dvacetkrát, třicetkráte musíte říčku přebroditi nebo po kamenech přeskákati — „šněrujete“ ji. Avšak nikdo nebudete litovati namáhavé té procházky.

Němé, hrozivé, nedostupné stojí tu skály po obou stranách, bezděky vzpomínáte na čaroděje z pohádek, kteří švihnutím kouzelného prutu otvírali takovéto velikány, cestu tarasící, a stojíce v těsných těch úžlabinách čekáte jen, že se rozestouplé skály před vámi náhle s rachotem zavrou.

Nebojte se. Stojí tu od věků, hrozivě a mračivě, a jen kousek po kousku se vysoko nad vámi udrobuje kámen a řítí do hlubiny. Až Doubravka, nyní klidná a jen pracně se prodírající balvany, vzroste na jaře v divokou bystřici, povalí všechnu tu spoustu sesutého kamení chladným proudem kupředu. Stane-li se nějaké boží dopuštění, tu prý Doubravka v nejužších svých místech stoupá až na deset sáhů vysoko. Tak bylo před několika lety, kdy se protrhl a nadobro vytekl rybník bělečský, ležící něco výše nad úvalem Doubravským.

Nejvděčnější jest sestoupiti v úval Doubravky u „valchy“, kteréž dospějete asi po půlhodinném pochodu z města na severovýchod, a dáti se odtud úvalem vzhůru proti vodě k obci Bílku. Je to příjemnější pochod než směrem opačným. A komu cesta údolem krátká, může si ji zdvojnásobiti, ztrojnásobiti, vyleze-li na „Čertův stolek“ nebo na „Krkolom“, na „Sokolovské hrady“ nebo na „Strmý sráz“. Avšak pozor na cestu a zuby nehty se držeti každého stromku, každého keříčku! Jediný chybný krok, a letíte s těch strmých skal skutečně ke všem čertům.

Pohled shora do hlubiny úvalu a na jednotlivé nádrže Doubravky jest úchvatný. Kdo vzdoruje závrati a může se odvážiti na okraje skal, pohlíží se zatajeným dechem v křivolaký úval. Do výše tam na dně pnou se lesní velikánové — ale jak hluboko jsou jejich koruny pod vámi!

V toku svém tvoří Doubravka jednotlivé tůně, z nichž nejznamenitější jsou „Mikšova jáma" a „Točitý vír". K oběma těmto nádržím pojí se staré pověsti, které autor svrchu řečeného Průvodce ve svém spisku vypravuje. Na dně Jámy odpočívá násilný a lakomý loupežný rytíř Mikeš, který naloupené poklady ukrýval v kožených pytlích pod řečištěm Doubravky. V „Točitém víru" pak podlehl vltavský vodník v zápase s vodníkem „domácím", doubravským, který vltavskému unesl zrádně nejmilejší dceru Tunavu. A když tu doubravský vodník svého pražského tchána v točitém víru udolal, netěšilo ho tam také již nic a odstěhoval se, aniž známo, kam. Dobře tak pro Chotěbořany. Je to snad jediné místo, kde se mohou vykoupat, a kdyby tam byl vodník podnes, kdo by se odvážil do vody?

Cestu údolem náhle vám tarasí Koryto, nádrž vodní se skalním slapem, od něhož příkré stěny vzhůru vystupují. Tu jest přechod nemožný a tu nezbývá než vydrápati se po skále vzhůru a nad Korytem zase slézti do údolu. Tu vidí člověk, že má málo nohou a rukou.

Tento krkolomný přechod málem by mně

byl způsobil konflikt s vrchností, kteréž náležejí okolní lesy.

Již všichni členové naší výpravy údolem šťastně se vydrápali po strmém skalisku asi dvacet metrů nad Koryto, když zdola zaznělo žalostné zvolání:

„Ale kudy teď?"

Pro pána, devátý náš společník, milý pan profesor Třasák, který se k výpravě naší připojil, uvázl dole. Znamenitý prý filolog, ale méně dobrý skalní lezec. Vždyť my ostatní byli jsme také všichni podrápáni a odřeni.

Tisíc „dobrých rad" posílali jsme mu dolů, jednu lepší než druhou, kde má opříti patu, kde se má zachytiti rukama, jak má šplhati do výše, ale pan profesor pořád byl dole. Pot se mu řinul s čela a zraky jeho těkaly beznadějně po skalisku.

„Takhle provaz — provaz kdybyste mně hodili!"

Náhodou nikdo z nás neměl dvacítimetrový provaz u sebe. Někdy se zapomene na nějakou důležitou pomůcku výletní.

Ale zato se tu namanul tenký, dlouhý smrček. Byli jsme sami, světská spravedlnost kdesi daleko dřímala — a běželo o lidský život. Za chviličku uříznutý smrček, okleštěný až po korunku, aby bylo zač popadnout, vandroval od muže k muži, utvořili jsme řetěz, podali korunku panu profesorovi — ach, pohled k nezaplacení! Takovým způsobem ještě nikdy necestoval. Táhli jsme, táhli,

a viděli jsme, co znamená vytáhnouti sto kilogramů bez jeřábu.

Ale byl zachráněn.

Vítězoslavně kráčeli jsme dále a jako prapor třímali jsme smrček, i na zpáteční cestě.

Oh, neopatrnosti lidská!

Víte, kdo byl první, s nímž jsme se setkali? Pan lesní.

„Odkud pak ten smrček, pánové?“

Ostrá otázka, jako by ji pronesl vyšetřující soudce. Teď jsem vzpomněl na svou kriminální zkušenost a co znamená, odejmouti z „držení a bez přivolení“ .... Ovšem to nebylo na „svůj prospěch“, ale na prospěch páně profesorův. Než nic naplat. Takový smrček mívá v očích gruntovních pánů větší cenu než lidský život.

Uchýlili jsme se k obvyklé a ne již neobyčejné vytáčce:

„My jsme jej našli.“

Pan lesní popadl za dolejší konec.

„Tohle je nalezené? To je uříznuté .... A kde?“

Štěstí, že smrčky nerostou s monogramy zákonných majetníků, štěstí, že se to stalo na rozhraní revírů, a štěstí, že člověk umí lhát.

„V sousedním ...“

Hledá prý se teď pařízek toho smrčku. Nu, ulehčuje se mi u srdce. Doufám, že ho nenajdou.

(4. DROBNÉ KLÍPKY.)

Parný den — jen se slévá. Obával jsem se, že tu „na horách" bude počátkem září již hodně drsno, sychravo, nevlídno, a zatím se zdá, že teprv teď zde počíná pravé léto. Vzduch jako roztavený, nikde vánku, koruny stromů trčí do výše nepohnutě, jako by byly vystříhány z olova.

Ale nechť! Ať je vedro. Máme ho málo do roka, a zakrátko se nám po něm bude stýskat! A letos je nám tepla třeba. Vzpomínám na výstavu tam daleko v Praze — vyhřátý vzduch, to jest živel, v němž se jí dobře daří. Ty teplé večery jdou jí nesmírně k duhu. Co by bylo platno všechno prodlužování do podzimku, kdyby k tomu nebylo příznivé pohody?

A zde také je třeba hodně, hodně tepla. Zase vzpomínám na Prahu, jak tam na Ovocném trhu je modro miliony švestek — a co tam již v každém domě, v každé domácnůstce líbezných, začervenalých, lesknoucích se švestkových knedlíků.

Zde jsou ještě vzácné. Švestky na trhu sotva spatříš — na stromech vůkol se teprv zapalují.

Kráčíš údolem Doubravky, v němž jsou místy učiněné houštiny křů ostružinových — ale dobrá polovina plodů jsou ještě pouhé zelinky, a co je černé, nemá dost sladkosti. Tedy ať slunce praží.

Arci, delší vycházce nesvědčí takové parno. Krev líně, těžce žilami kolotá, každý úd jako olovo, hlava by spala. Ale věčná škoda prospati takové odpůldne. Jsou sečteny krásné ty dni pozdního léta.

Tak tedy jenom nedaleko dnes, ke kapličce svaté Anny. Cesta desíti minut.

Jdu městem, tonoucím v záři sluneční a jako ponořeným ve spánek, těkám zraky po domech, přečítám štíty. Čtu je teprv od několika dnů, ale znám všechna ta jména dávno, od malička. Slyšel jsem je mnohokráte. Opakují se v nekonečné variaci. Firkušný — Sláma — Hubáček — Ninger — Sekvens — Sequenc — Sequenz — Klazar — Vltavský — to jsou jména zdejší. Připadá vám, jako by jen těchto několik rodin bylo zalidnilo přívětivé městečko. Čtete staré listiny, sahající nazpět o sto, o dvě stě let — a nalézáte je tam také: Hubáček, Ninkr, Vltavský. Teď je zde purkmistrem Hubáček — před padesáti lety se tak podepisoval purkmistr, před stodvaceti lety nazýval se tak zdejší primátor. Ale nemyslete, že to jedna a táž rodina. Různé její větve.

Přemítám, zda již tenkráte, kdy sem přitrhli kutnohorští a porušivše úmluvu zrádně vehnali zdejší utrakvisty do stodol a v nich je upalovali a

zbytek vmetali do šachet — zda již tehda byli mezi nešťastníky Hubáčkové, Slámové, Sekvensové.

Jsem u kapličky. A odpočívaje na klekátku ve chladu pod oltáříčkem dívám se vpravo k modravému pásmu Železných hor. Tam v dáli, pod vysokými dvěma ostrohy tohoto pohoří, šedají se níže zříceniny slavného kdysi hradu Lichnice, víc a více pustnoucí. Rozkošný kus české země odtud přehlédnete.

Vzpomínám, jak zesnulý Chittussi miloval Železné hory. Byly často cílem jeho uměleckých poutí, v jeho výstavách vídali jste jednotlivé krásné partie, zachycené jeho štětcem.

Obracím se k městu, malebně rozloženému na návrší, nad nímž vzduch horkem jenjen se tetelí. A již jsou moje vzpomínky zase v tom drobném, maloměstském životě.

V těch uličkách podnikal jsem první vycházky do světa. Ovšem na rukou buď starší sestry neb matčiných, ve strakaté peřince. Malé zvíře, netušící, do jakého smutného prostředí to zavítalo, jak svým příchodem těžké starosti jen rozmnožilo.

Nikdy jsem tu paničku nespatřil, ale zdá se mi, jako bych ji viděl před sebou, jak mi bývala živě malována, paní Bunclová totiž, vdova po důchodním, žijící z malého výslužného, k němuž přisazovala z hotového, z někdejšího věna svého.

Ta prý měla na pozoru celé město, věděla o všem, kde se co šustlo. Ale měla při tom jistý smysl pro pravdu a spravedlnost.

Byla přítelkyní naší rodiny. Proto nejspíš, že kdežto staří usedlíci znali všechny její slabé stránky zevrubně a hleděli na ni jako na komickou osobu, moje rodina jako přistěhovalá chovala se nesměleji a jednala s ní vždy s náležitou šetrností.

Přišla jednou paní důchodňová podvečer a důrazně žádala matku:

„Frau von Herrmann, udělají mi to, jdou dnes obě s tím maličkým na procházku, oni i slečinka, a vezmou si o b ě ty červené šaty na sebe!“

Dívala se na ni matka udivena.

„Proč pak?“

„Nezloběj se, řeknu jim to. Ta banda zde říká, že mají ty červené šaty jen j e d n y. Když vyjdou oni, že je vezmou oni, a když jde frajln Tyny do města, že je zas navlíkne ona! Tak mně to udělají a jdou dnes obě. Už to nemohu poslouchat!“

Matka tajila úsměv, dokazovala, že jí na tom nezáleží, ale paní důchodňová nepovolila. Naléhala tak dlouho a nehýbala se, až jí bylo vyhověno. A když vyšla matka se sestrou, o b ě v červených šatech, kráčela paní důchodňová vítězoslavně uprostřed a pohrdavě pohlížela kolkolem, jako by chtěla říci:

„Koukejte, bando, kdo měl pravdu! D v o j e šaty mají červené!“

Dobrá paní, a nepoddajná. Věděla, co je sama sobě dlužna.

Když vycházela paní baronka Dobřenská

časem ze zámku do města, pozdravoval ji kdekdo uctivě již z daleka. Bylo to panstvo.

Jen paní důchodňová kráčela mimo, hlavu hrdě tyčíc, a nikdy nepozdravila.

„Proč vy nikdy nepozdravíte?" tázali se jí. „Co vám udělala paní baronka?"

„Nic mi neudělala — ale proč já mám začínat?" odpovídala paní důchodňová podrážděna. „Jsme si rovny — já jsem také ze šlechty..."

Byla totiž rodem „Betty Träger von Königinhof", a něco si na to domýšlela.

Jako všude, i v tom horském městečku každý kamének dělal veliká kola na hladině, každý klep došel co nejdále, a tak se doneslo i paní baronce, proč ji paní důchodňová nepozdravuje.

Baronka byla asi dáma dobromyslná. Zasmála se tomu a odpověděla:

„No počkejte."

A náhoda tomu chtěla, že hned na prvé vycházce do města setkala se baronka s paní důchodňovou. Zdaleka již na ni hleděla přívětivě a když se střetly, pronesla baronka vlídně, ovšem německy:

„Dobrý den, frau von Buncl."

A paní důchodňová, všecka u vytržení, děkovala hlubokou poklonou a slovy medovými, a od té chvíle nikdo nepozdravoval baronku zmíravěji a poddaněji než paní důchodňová. Zase cítila, čím je povinna modré krvi, z níž sama pocházela.

*

Teď je v malém tom městě vzácná skupina dobrých hudebníků. Soukromá společnost, třeba-li toho, dovede si sestaviti patnáctičlenný a snad i větší orkestr smyčcový — sami amatéři a příslušníci nejrůznějších stavů. Advokáti, učitelé, úředníci od soudu, od berního úřadu, hodináři, soukromníci — ba i berní exekutor jako basař tvrdí muziku, a všichni ovládají vzorně svoje nástroje. Naslouchal jsem s opravdovou rozkoší. A odloživše nástroje, chápají se jiných partesů — obratem je z kapely pěvecký spolek. Málokde ve společnosti poměrně tak nečetné našli byste tolik pěstitelů hudby.

Ale sotva tak bývalo vždycky. Aspoň ne před čtyřiceti lety — v letech padesátých totiž.

Tehda — kdož ví, jaká to byla rodinná slavnůstka na zámku — sešli se městští koncertisté, aby v parku pod okny paní baronky sehráli zastaveníčko, jaká byla za starých časů v oblibě.

Zahráli první kousek, tu se z otevřených oken vztáhly dvě ruce, vyháčkovaly pomalu okna, přitáhly je opatrně, beze hřmotu, a zavřely. Po druhém kousku bylo viděti, jak se zavírají také druhá okna, z pokoje. Ale patrně ani tato hradba nestačila utlumiti pochybný požitek sluchový, neboť po třetím kousku otevřelo se náhle zase okno v rohu, a v otvoru se objevila hlava slečny guvernantky.

„Smím-li prosit,“ započala v rozpacích, „aby se páni s muzikou postavili o něco dále?“

Hudebníci dívají se tázavě vzhůru, nechápajíce.

„Pánové odpustí — nechci se zřetelněji vyjádřiti, abych neurazila....“ dokončila slečna guvernantka.

A okno zacvaklo.

Až teď, zdálo se, chápali neblazí hudebníci, a postavy jejich ztrácely se ve tmách parku. Nikdo nemluvil, všem bylo, jako by měli řeřavé uhlí na hlavách.

Teprv návratem do města zapřisahali se vzájemně, aby nikdo nevyzradil, co odnášejí místo očekávané odměny.

Ale kýs štvanec, který neprovozoval hudbu, byl tajným svědkem večerního výjevu, a ráno vědělo již celé město, jak bylo „zastaveníčko“ přijato. Nehráli prý nikdy již pod okny zámku.

*

Odtud, od kapličky svaté Anny přehlížím skoro celý rozsáhlý park gruntovního pána — asi půl hodiny za ním zvedají se košaté koruny „liboháje“. Náleží také gruntovnímu pánu rozkošné to místečko, ale jest přístupno všemu obecenstvu. Je to také učiněný park.

Liboháj říká se tomu teprve v době novější. Před padesáti lety se to nazývalo „anlage“. Bývala tam restaurace a taneční pavilon. Tam putovávala o nedělích, svátcích, poutích a jiných slavných příležitostech veškerá

městská společnost, tam bývaly honorační taneční zábavy.

Kdysi před čtyřiceti lety sešla se tam také společnost měšťanů a tančilo se jako do důchodu. Zábavu poctil přítomností svou i tehdejší majorátní pán, baron Jan, s dceruškou, krásnou osmnáctiletou dívkou, baroneskou Marií.

Taneční pavilon byl plný a silně tu byl zastoupen cech soukeníků. Tehda, třeba snad nekvetlo, ale žilo tu ještě soukenictví, nyní naprosto vyhynulé. Poslední jeho stopou jest valcha pod Dolním mlýnem v údolu doubravském, stržená před lety provalením rybníka běleckého a pak lidmi zedraná. Ale to již ani nebyla valchou — byla dávno změněna a upravena na brusírnu skla.

A mezi soukeníky byl mladý měšťan V., výbojnější všech ostatních. Zahráli právě nějakou mazurku, a tu mladý mistr po dlouhém odhodlávání přistoupil ke stolu baronově, poklonil se dvorně baronesce a žádal za taneček.

„Děkuji, netančím,“ odpověděla chladně dívka a odměřeně ovívala dále krásné líčko své prolamovaným kostěným a krajkovým vějířem.

Jak opařený couval soukeník mezi soudruhy. Víc než odřeknutý taneček hryzl jej škodolibý úsměšek na tvářích ostatních tanečníků, kteří se v tu chvíli pokládali za chytřejší, že oni se nespálili.

„Ale proč pak sem chodí, když nechce tančit!“ hněval se mistr.

Starý baron, krásný padesátník, seděl opodál za dcerou, mlčky pozoroval ten výjev, neřekl však ani slova a dále pokuřoval doutník, zasazený ve staromódní vyřezávanou špičku pěnovou.

Po chvíli rozhoupal se pavilonem vábný valčík. Tentokráte zamířil k baronesce mladý úředník Butula; přistoupil, poklonil se.

Okamžitě vstala baroneska a vlídně se usmívajíc hotovila se ochotně k tanci. Než tu pan baron vyňal špičku ze rtů, s dobráckou přísností vztáhl ruku a vážně řekl:

„Nikoli, milé dítě, nyní již nesmíš tančiti s nikým, byla by to urážka pro onoho prvního pána, jejž jsi odmítla. Vy prominete, pane, pro dnešek. Až někdy budoucně.“

Odcházel v rozpacích pan Butula, a baroneska, všecka zardělá a zahanbena touto lekcí otcovou a zmatena usedla opět na místo.

A v nejbližší taneční zábavě tančila — i se soukeníky.

*

Slunce znenáhla se sklání a jeho paprsky plným jasem padají na les na návrší za mnou. Otáčím se v tu stranu, tam pod lesem v hlubokém údolí klape Horní mlýn, rodné hnízdo mé. Dále napravo nad úvalem doubravským zdvíhá se příkrá stěna skalní, zakrytá odtud hustými lesy, a na té skále proti Čertovu stolku naznačuje hromada kamení, kde stával někdy Sokolovský hrad. Ještě před několika desítiletími byly tam patrny

zbytky zdí hradních — ale teď nic více. Jen zhroucené to kamení pozůstalo. Dvakráte, třikráte od té doby bylo to překopáno, vysázeno novým lesem.

Tu na obou březích úvalu sluší měřiti každý krôk a stoupati co nejopatrněji. Chybné šlápnutí — a řítíte se do propasti.

Lesy a honitba na levém břehu náležejí městu — sem vycházejí měšťané na lov.

Kdysi — také tomu již je mnoho let — zúčastnil se honu měšťan Toul, majetník domu a závodu s plodinami.

Vyběhla před ním drobná nějaká zvěř či vyletěl pták, občan Toul střelil, trefil, ale jen postřelil. Poraněná zvěř prchala dále. Střelec v loveckém zápalu za ní.

„Pozor, pozor!" volali za ním soudruzi, zděsivše se náhle. „Jste nad srázem!"

Ano, tu vystupoval Čertův stolek, všecek zasněžený.

Výstraha přišla pozdě. Nešťastný lovec již byl na pokraji. Zapomněl, že zrádné štěrbiny a rozsedliny pokryty jsou sněhem a jen vypadají jako pevná půda. Ještě krok — a lovec zmizel zrakům soudruhů, řítil se do hlubiny.

Byl to skok na smrt, ale občan teď nedbal vlastního života — vzpomněl na rodinu. A měl času dost i ducha, že mohl vzkřiknouti:

„Polovic ženě — polovic dětem!"

V smrtelném tom letu dělal poslední vůli.

Všichni stáli jako zkamenělí, a ještě jednou se ozvalo volání nešťastníkovo:

„Polovic ženě — polovic dětem!“

Svědků tu bylo dost, závěť to byla pravoplatná — jemu však nikdo nemohl pomoci.

Ale občan Toul o život nepřišel. Letěl s ním strážný andělíček — štěstí v neštěstí. Lovec uvázl na nějakém kři nebo pni, vyrůstajícím ze skály, a visel tak mezi nebem a zemí, až ho přátelé vysvobodili. Ani se nezranil, ani velkých odřenin neutrpěl — sklouzl skoro po samém sněhu. Ovšem to leknutí z pádu odstonal.

Ale svou vzpomínkou na rodinu osvědčil duchapřítomnost neobyčejnou, v tom nebezpečí života nevídanou.

*

Vracím se pohledem k městu, tonoucímu v záři zapadajícího slunce, dívám se na věž kostela svatého Jakuba apoštola. Tam jsem před čtyřiceti lety nastoupil cestu ke křtu, bez průvodu žádaného kmotra ze sousedů. Poslední, který byl o křesťanskou tu ochotu požádán, odvětil prý velmi stručně:

„A Bože, já nechodím za kmotra ani vlastním ...“

Křtil mě pan kaplan Václav Sokolíček. Byl prý to vzorný, ode všech osadníků milovaný kněz. K němu chodil, kdo rady potřeboval, k němu nejraději chodili se zpovídat.

Pan kaplan byl hezký, sličný muž, urostlý a

pružný. Jaký div, že zraky mnohé zbožné kajícnice spočinuly na něm se zálibou. Avšak vážné oči páně kaplanovy neopětovaly tyto pohledy — jeden jediný vyjímajíc.

Co den u večer navštěvoval pan páter Sokolíček malý hostinec měšťana Z., v němž trávil vždy několik hodin. Kdesi cestou koupil dva párky uzenek nebo cervelát, kousek másla nebo sýra, a když usedl ve svůj koutek v šenkovně, tu tichým, neslyšným krokem přiblížila se slečna Minka, dcera domácích, zašeptala radostně „vítám vás" a podávala mu přes stůl bílou ruku, jíž se pan kaplan toužebně chápal a upřímně ji stiskal.

Potom slečna Minka přinesla talíř a chléb, host vyňal, co byl přinesl, dívka usedla vedle něho a vyhovujíc jeho zvoucímu posunku skromně a ostýchavě s ním večeřela.

Slečna Minka blížila se již třicítce, ač toho tvář její neprozrazovala, byla velmi hezká, něžná, tichá, a vzdělaná prý a sčetlá nade všecky své rostenky a vrstevnice. Vyznala se v hudbě, v literatuře.

Ti dva lidé měli se rádi tichou, ale vroucí a upřímnou láskou. Vědělo to všechno jejich okolí, ale nikoho to nepohoršovalo. Nebylť páter Sokolíček žádným pokrytcem, žádným farizejem, nehřímal s kazatelny, nepletl se do věcí, do kterých mu nic nebylo. Klidně, střídmě žil, a jediným kořením chudého kaplanského života byly mu ty večery, které trávil po boku Minky v polohlasném

hovoru. Vypřádali spolu obraz budoucího života. Co jim přinese osud?

Konečně se páteru Sokolíčkovi dostalo fary. Chudé sice, skrovné, ale radostně se ubíral dosavadní pan kaplan na nové místo — a za ním brzy stejně radostně jeho věrná Minka jako pečlivá hospodyňka.

„Pánbůh mu dopřál, že si konečně může Minku vzíti," těšili se všichni jeho přátelé a známí, a když nastoupil pouť do nového působiště svého, půl města jej vyprovázelo. A když po delším pochodu stanuli na rozcestí, aby se s ním posledně rozloučili, ni jediné oko nezůstalo suché.

Avšak dobrý kněz Sokolíček se netěšil z dlouhého života. Po několika letech zemřel, oplakáván od svých osadníkův, a tělo jeho odpočívá na tichém hřbitůvku pohorského městyse. A vedle něho spí věčný spánek také milovaná jeho Minka.

(5. V PAZDERNĚ.)

Zase mě jednoho dne vyzval nový přítel na malou potulku v okolí města a když jsme asi hodinu cesty ušli a dávno měli milou Chotěboř za sebou, objevila se na dalekém obzoru před námi vesnička, jejíž jméno mi z paměti vypadlo. Ale na jméně tu vlastně nezáleží. Lépe se mi vryla v paměť stará historka, kterou mi vlídný průvodce vyprávěl a která je zábavná dost, aby byla zachována.

Byla holka z pazderny na konci té vesnice — ba už hezký kousek za vesnicí, a jako by do obce nepatřila. Však také o ni nestál nikdo, ač byla k světu podobna. Nu, byla „obecním břemenem“ se svojí rodinou.

Často se nad rodinou v pazderně tamní konšelé zamýšleli. Což o ty staré! Těmi si hlavy nelámali. Jak dlouho to s nimi může trvat! Umře starý Sekyra, nepřečká ho dlouho Sekyrka, pochovají je tam na kopečku u kostelíka a bude odbyto. Ale jejich Nána! Je zdráva jako řípa, přečká jistě celou vesnici a po celý život ji budou

mít na krku. Nebylo jí totiž do práce, všecky pokusy s ní selhaly. Aby si ji někdo vzal? To by byl učiněný zázrak.

Měla ovšem také Nána svoji společnost. Ne v obci — tam ji u muziky neviděli a sotva by si jí byl kdo všiml, kdyby se byla odvážila mezi „své“. Chodívala přes pole, do sousedních vesniček, rozložených na stráních a ukrytých v lesích, tančívala do posledka a vracívala se domů až k ránu.

Šla z ruky do ruky, Nána, porvali prý se často o ni chlapci, který ji k ránu domů doprovodí, ale na ženitbu to nebylo. Nána z pazderny! Vždyť byla skoro nahá. I ten čeledín chce něco vyženit.

Tak tedy konšelé starostlivě vraštili čela nad tím „mladým břemenem“. Ah, kdyby ona tu nebyla doma! Ale byla příslušnicí. Zbavit se jí nemohli.

A kdykoli ji který z obecních otců potkal, zamračil se na ni jako noc. A byla by slyšela mnohé tvrdé slovo, nebýti jejího tatíka. Zkusil to jednou sám starosta, že ji posílal ke všem čertům někam do světa, slovy nevybranými, arci. Ale již se toho nikdy nikdo neodvážil.

Nadešel po té setkané starostovi tatík Sekyra a pověděl mu slovy stejně nevybranými, že uvidí, co se stane, opováží-li se ještě jednou podobně s dcerou hovořit. Ona je jeho dcera, on je v pazderně doma a s ním jeho žena a dcera. Ať ji ještě jednou někdo zastaví!

Bylo horko starostovi z té rozprávky, byl rád,

když konečně starý Sekyra dohovořil a přeměřiv ho ještě zdrcujícím pohledem zamířil zase ke své pazderně.

Od toho dne měla Nána pokoj.

Ale konečně nadešla hodinka tatíku Sekyrovi. A brzy po něm zavřela oči Sekyrka.

Po pohřbu matčině Nánu tři dny nikdo nespatřil.

Čtvrtého dne při obědě starostovi málem že lžíce z ruky nevypadla, jak se ulekl. Do jizby vstoupila — Nána.

„Pantáto, dejte mně knížku."

Pantáta vyvalil oči.

„Ty chceš do služby?"

„Co mám dělat! Žebrat nemám na kom, krást nebudu. Půjdu do světa."

Nikdy tak radostně nevyplňoval starosta knížku jako tentokráte. Dal mu perný kus práce ten dokument. Byl tak potěšen, že podávaje Náně knížku skoro otcovsky vlídně k ní pronášel:

„Tak jdi s Pánembohem, Náno, chovej se dobře a někde se uchyť. Dělej nám čest!"

„Zač pak?" hodila Nána vzdorně hlavou.

Popletlo to starostu. Pravda, zač?

„No," odpovídal rozpačitě, „jsi naše . . ."

„Teď, když jdu!"

Obrátila se a odcházela.

„Provázej tě Pánbůh," volal za ní starosta.

„Dejž to Pánbůh!" odsekla Nána.

Druhý den po ní nebylo památky.

Pazderna zůstala prázdna.

Čas utíkal, Nány nikdo nevzpomněl. Již tři léta byla ve světě. Tedy snad se uchytila.

Neuchytila. Jednoho dne na sklonku léta objevila se pojednou v obci. Ale ne sama. Nesla v náručí kloučka asi ročního.

A jako by šla do svého, zamířila rovnou k pazderně.

Bylo to pěkné překvapení pro obecní představenstvo. Hned navečer svolal starosta konšely do porady. Co s Nánou?

Nu, musí se s ní promluvit, usnášeli se konšelé. Snad — snad je věc jiná, než se domnívají.

Obeslal ji starosta na ráno.

„Ty ses vrátila Náno?"

„Vždyť mě vidíte."

„A co pak teď?"

„Zůstanu zde."

Starostovi vyrážel pot na čele. Chystal se k nejdůležitější otázce.

„Máš — muže, Náno?"

Nána se divně rozesmála.

„Kde bych ho vzala!"

„A takhle se k nám vracíš?" okazoval starosta na chlapce, dřímajícího jí na ruce. „Kdo pak se o to bude starat?"

„Vždyť jsem vaše!" odpovídala Nána skoro s posměchem. „Tady jsme doma."

Pantáta se díval na ženštinu, na dítě. Měli starost, co počnou s Nánou jedinou — a její slova

„tady jsme doma“ připamatovala mu, že věc je čím dál horší.

Nu měli si oddechnouti, starostliví otcové obce. Po zimě sebrala se Nána a opustila opět pohorskou vesnici.

Zas o ní nebylo slyšet po tři roky. A zas jednoho dne v podzimku se Nána objevila ve vesnici.

Na rukou chlapce asi půlletého, a ten první, teď již čtyřletý, capal jí po boku.

Jen přes zimu tu pobyla, s nikým neobcovala, s jarem se ztratila.

A po dalších čtyřech letech překvapila domovskou svoji obec nanovo. Dva chlapci — jeden již hezky vzrostlý — drželi se jí za sukně, z peřiny na zádech matce přes rameno dívala se velikýma očima na nový domov kučeravá hlava třetího děcka. V růžových ouškách zatknuty byly tenoučké stříbrné náušničky s čočkami.

„Jak dlouho nám budeš takhle chodit?“ zněla tentokráte drsná otázka starostova.

„Už nebudu,“ odpovídala Nána Sekyrova. „Už zůstanu doma.“

Starosta svolal poradu, aby oznámil konšelům, co se stalo a co Nána zamýšlí. Nemusil oznamovat nic, věděla to již celá vesnice.

„Takhle, kdyby se někam vdala,“ ozval se první radní Košťál, když starosta přednesl „zástoj“.

Ostatní nechápali ani, že tak nejapně může mluvit, a starosta s hořkým posměchem odpovídal:

„Ano, o tu se budou prát! To je zařízení do hospodářství!“

Nikdo se nenadál, že by se slova Košťálova mohla vyplnit. Ale dějí se podivné věci.

Kde se vyskytl, tu se vyskytl v obci nějaký cizí člověk. Patrně tulák, dobrodruh nějaký, vypadal podle toho. Ale jinak ani jeho tvář, ani oči, ani řeč nebyly zlé.

Znali se, neznali — nikdo nevěděl, ale zpozorovali pečliví otcové, že světoběžník zastavil se u pazderny a hovořil s Nánou. Ptal se jí na cestu? Zastavil se jen tak?

Starosta viděl, kterak cizinec pohladil po hlavě nejstaršího kluka Nánina a smál se na něj.

To je nějaký dobrák člověk.

A náhle mu šlehla hlavou slova Košťálova: Kdyby se Nána vdala.

Světoběžník obešel obec, požebral si. V patách za ním byl obecní posel a vyřizoval neznámému, že se má dostaviti ke starostovi.

„Co tu kutíte, člověče?“ přísně starosta.

„No, jdu po svém. Hledám práci, zde nic není, tak aspoň kousek chleba jsem si vyprosil a půjdu dál.“

„Co jste dělal tam u pazderny? Znáte se s tou ženskou?“

„Jakživ jsem ji neviděl! Ale má takové hezké děti a já mám děti rád . . .“

„Máte taky ženu a děti?“ tázal se starosta.

„I toto, kde bych je vzal! Těžké ženění s holýma rukama!“

„A co byste dělal, kdybyste měl — no — řekněme, kdybyste měl dvacet zlatých?“

„A Ježíšmarjá, pantatínku, kde bych je vzal...!“ volal světoběžník s tváří rozjevenou.

„Oženil byste se?“

„I třeba!“

„Člověče, vzal byste si tu ženskou z té pazderny?“

„A vzal!“ sliboval člověk. „Vždyť je to ženská světu podobná!“

„Má tři děti...“ upozorňoval starosta.

„No, Pánbůh je dal...“

„Vezmete si ji?“

„Dostanu těch dvacet zlatých?“

„Dostanete.“

„Už běžím pro ohlášky!“ volal upřímně vandrák.

„Počkejte do rána,“ zadržel ho starosta. „Přijďte ráno — dojednáme to.“

Musil mít souhlas rady!

Svolal konšely na večer, moudře věc přednesl.

„Hleďte, sousedi, za dvacet zlatých — a máme na věky pokoj! Půjde s mužem, zbavíme se jí.“

Bylo všem jasno, že ten pakatel nestojí ani za řeč. Kdyby Nána zůstala, stály by děti několik dvacítek. Kdo ví, co by z toho všecko bylo.

— — — — — — — — — — — — — — —

Za tři neděle byla Nána Sekyrova z pazderny Nánou Kyrysarovou.

Rovnou z kostela běžel Kyrysar ke starostovi a dostal svých dvacet zlatých. A potom šel za nevěstou do pazderny.

Starosta si mnul ruce, jak se zbavil „břemene obecního“. Ať se dnes vyspí v pazderně, třeba i zítra, ale pak potáhnou. Nána už má příslušenství mužovo.

Zrána druhý den vybral se starosta na pole. A když minul poslední stavení, stanul udiven.

Tuto, jako z vesnice vystrčeno, stálo staré spáleniště. Nejchudší baráčník vyhořel tu před lety, neměl peněz na stavbu, odešel a nikdo ho od té doby neviděl. Kdesi prý uvázl za dělníka ve fabrice. Spáleniště zůstalo bez pána.

A v těch začazených zdech, v té rozbitině bylo dnes živo. Stál tu „mladý manžel“ Kyrysar a oháněl se motykou, až s něho teklo. Pracoval, aby odkopal zřícené cihly a rum, vytahoval a vynášel propadlé zčernalé trámy. Za ním žena lopatou nakládala a vyvážela rum na kolečku.

„Co to děláte, člověče?“

„No, má-li se v tom bydlet, musím to vybrat a zase přikrejt. Spravím si to.“

„Vždyť vám to nepatří!“

„Patří, pantatínku,“ usmíval se dobrácky Kyrysar. „Koupil jsem to a pospravím si to . . .“

„A kde pak jste na to vzal?“

„Můj bože, pantatínku, vy jste mně dali dva-

cítku a Nanynka taky měla něco zahospodařeno. Vzal za to čtyrycítku, Čáp, i s tím kouskem ouhoru . . .“

„A co vás napadlo, člověče, že jste se právě tady zakoupil, u nás?“ volal starosta zulekaný.

„Ale každý je rád doma, kam patří, pantatínku . . . No ano, mě už tu nikdo nezná — odnesli mě odtud v peřince — ale tady jsem doma — mám to v lejstrech, pantatínku . . . A když je Nanynka taky zdejší, zůstaneme tu, řekli jsme si. A chvála Pánubohu, dobře nám to začíná . . .“

— — — — — — — — — — — — — — — —

Starosta se ztrácel v polích a Kyrysar se dál a vesele oháněl motykou.

OBSAH.

Tiskem Unie v Praze.

Cena Kč 2

